

**UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2020

ADAM HOVĚZÁK

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

**Politické procesy v Litomyšli v 50 letech 20. století
na příkladu procesu Strítěský a spol.**

Adam Hovězák

Diplomová práce

2020

Podklad pro zadání DIPLOMOVÉ práce studenta

Jméno a příjmení: **Bc. Adam Hovězák**
Osobní číslo: **H18354**
Téma práce: **Politické procesy v Litomyšli v 50. letech 20. století na příkladu procesu Střiteský a spol.**
Téma práce anglicky:
Vedoucí práce: **Mgr. Dita Homolová, Ph.D.**
Ústav historických věd

Zásady pro vypracování:

Student se ve své diplomové práci zaměří na problematiku vykonstruovaných politických procesů v zakladatelském období komunistického panství v Československu. Zpracuje průběh politického procesu se skupinou „Střiteský a spol.“ v Litomyšli v roce 1950 na základě zevrubného archivního výzkumu v Národním archivu a Archivu bezpečnostních složek. Cílem diplomové práce je rekonstruovat mechanismus inscenování a průběh konkrétního procesu, přičemž se zaměří především na jeho oběti. Student se pokusí odpovědět na otázku, zda tzv. skupina Střiteský a spol. skutečně vykazovala odbojovou činnost, či zda byla konstruktem státně bezpečnostních složek. Student se rovněž zaměří na život odsouzených politických vězňů a jejich rodin po skončení procesu i po vypršení jejich trestu. Za tím účelem provede odborně-historický výzkum.

Seznam doporučené literatury:

VANĚK, Miroslav. *Otálení historie ve výzkumu soudobých dějin*. Praha 2004.
VANĚK, Miroslav ? MÜCKE, Pavel ? PELIKÁNOVÁ, Hana. *Naslouchat hlasům paměti. Teoretické a praktické aspekty otálení historie*. Praha 2007.
KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost: Státní bezpečnost 1948-1956*. Brno 1999.
KAPLAN, Karel. *Protistátní bezpečnost 1945-1948: historie vzniku a působení STB jako mocenského nástroje KSČ*. Praha 2015.
PINEROVÁ, Klára. *Do konce života: Političtí vězni padesátých let. Trauma, adaptace, identita*. Praha 2017.
BŮŠŤÍK, Martin. *Monstrproces ? Střiteský a spol? Litomyšl 1950*. Litomyšl 2004.
DVOŘÁKOVÁ, Jiřina. *Státní bezpečnost v letech 1945-1953. (Organizační vývoj zpravodajských a státně bezpečnostních složek)*. Praha, Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu 2007.
PERNIS, Jiří, FOITZIK, Jan (ed.). *Politické procesy v Československu po roce 1945 a případ Slánský*. Brno: Párus 2005.

Podpis studenta:

Datum:

Podpis vedoucího práce:

Datum:

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou, nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Litomyšli dne 16. 11. 2020

Adam Hověžák

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval Mgr. Ditě Homolové, Ph.D. za vedení diplomové práce a rovněž mojí matce Janě Veselovské za ochotu, vstřícnost a věnovaný čas.

Anotace

Kvalifikační práce se zaměřuje na problematiku protikomunistické rezistence v bývalém okresním městě Litomyšli. Hlavním cílem je zmapování protirežimní činnosti několika skupin vesměs mladých lidí. Snahou bude charakterizovat motivace pro vystoupení vůči komunistickému režimu, představit jednotlivé členy skupin a jejich protirežimní aktivity. Práce se zaměří i na následné vyšetřování Státní bezpečnosti a konstruování politického procesu v čele s posledním rektorem piaristické koleje v Litomyšli Františkem Ambrožem Stříteským.

Klíčová slova

protikomunistický odpor, ATA, František Ambrož Stříteský, Litomyšl, politické procesy, 50. léta

Annotation

This final thesis focuses on the issue of anti-communist resistance in the former district town of Litomyšl. The main goal is to map the anti-regime activities of several groups composing mostly of young people. The goal will be to characterize the motivations for speaking out against the communist regime and to introduce individual members of the groups and their anti-regime activities. The work will also focus on the subsequent investigation by the State Security and the creation of a biased political trial. The case was named after the last rector of the Piarist dormitory in Litomyšl František Ambrož Stříteský.

Keywords

anti-communist resistance, ATA, František Ambrož Stříteský, Litomyšl, political trials, the 1950s

Obsah

Úvod.....	1
1 Úvod do problematiky.....	3
1.1 Současný stav bádání.....	3
1.2 Kritika pramene.....	5
1.3 Spor o „třetí odboj“.....	9
2 Československo v období třetí republiky.....	22
2.1 Bezpečnostní složky v období třetí republiky a únorová krize 1948.....	27
2.2 Období třetí republiky na Litomyšlsku.....	30
3 Případ „Stříteský a spol.“.....	33
3.1 Tři studentské skupiny jako hlavní aktéři procesu.....	33
3.2 Mládež a skauting jako předmět zájmu režimu.....	44
3.3 Zpět ke studentským skupinám.....	49
4 Vyšetřování.....	74
4.1 Zbraně jako vášeň chlapců.....	78
4.2 Zpět k vyšetřování.....	85
4.3 Zapojení rektora Stříteského do procesu.....	97
4.4 František Ambrož Stříteský a církev po vítězném únoru 1948.....	99
4.5 Zpět k vyšetřování.....	110
4.6 Justice po „vítězném“ únoru 1948.....	125
5 Proces.....	128
5.1 Rozsudek.....	135
6 Druhý život procesu.....	140
7 Propuštění na svobodu a rehabilitace.....	143
Závěr.....	146
Seznam použitých zdrojů.....	149
Přílohy.....	158

Úvod

Politické procesy byly nedílnou součástí komunistického režimu po celé období jeho panování v Československu. Sloužily k likvidaci skutečných či domnělých nepřátel strany a zastrášení zbytku obyvatelstva. Procesy měly také obhajovat některé politické kroky, které komunisty řízená vláda učinila. Probíhaly napříč celou tehdejší republikou a zasáhly všechny společenské třídy, komunisty nevyjímaje. Jeden z takových procesů proběhl i v malém, tehdy okresním, městě Litomyšli. Zde státní soud odsoudil skupinu vesměs mladých lidí k drakonickým trestům odnětí svobody. Strůjci celého divadla do čela protistátní skupiny postavili člena řeholního Piaristického řádu Františka Ambrože Strítěského. Účelem práce je za použití všech dostupných pramenů a literatury zmapovat politický proces „Strítěský a spol.“.

Motivaci pro sepsání této kvalifikační práce spatřuji ve dvou rovinách. V rovině obecné mě k problematice protikomunistické rezistence a s tím spjatých politických procesů přitáhla živost tématu. Aktéři protikomunistických aktivit a oběti procesů jsou mnohdy ještě stále naživu, a jejich osudy lze proto zmapovat na základě interview. Autoři se tak nemusejí spoléhat pouze na velmi diskutované materiály bezpečnostní složek, ale mohou si vyslechnout a podrobit kritice úhel pohledu osob, které tyto události samy prožily. Dozvědět se tak více o jejich motivacích, pocitech a v neposlední řadě jim mohou tito lidé poskytnout odpovědi na některé otázky, které písemné prameny zamlčují, nebo neznají. Možnost zpovídat žijící svědky doby a zaznamenat jejich příběh ztraktivňuje danou práci a dodává jí tolik potřebný lidský rozměr. Živost tématu se odráží i v dnešní společnosti. Otevírá bolavou ránu vyrovnání se s komunistickou minulostí. Nutí vědecké pracovníky, ale i novináře, politiky a běžné občany k zamyšlení nad čtyřicetiletou vládou komunismu. Podporuje vznik nejrůznějších diskusí o státně socialistickém panství v Československu. Tematicky do těchto diskusí spadá i tzv. „spor o třetí odboj“, o kterém bude pojednáno níže. Motivací v rovině osobní je blízká znalost rodiny jednoho z odsouzených. Díky tomu má autor přístup k některým materiálům a osobním názorům, které archivy neobsahují.

Cílem diplomové práce je představit protistátní skupinu „Strítěský a spol.“ Celý text je rozdělen do několika okruhů. Úvodní pasáže, kromě základních náležitostí každého úvodu, obsahují kritické zhodnocení pramenné základny a nastínění kontroverzního tématu sporu o „Třetí odboj“. Následně se podíváme na Československou republiku v období tzv. „třetí republiky“. V podkapitole neopomeneme zmínit ani dobový kontext na Litomyšlsku po roce 1945. Místní

souvislosti nás budou provázet i v dalších kapitolách práce. Československu se po „vítězném“ únoru 1948 autor věnuje v dílčích podkapitolách, řazených v jednotlivých částech textu podle relevance k danému tématu. Postupně se seznámíme se vztahem nového režimu k mládeži, Junáku a církvi po roce 1948. Nahlédneme i do fungování justičního systému s advokací v období nastolování kabinetní justice.

Základní část jádra textu tvoří představení jednotlivých skupin, z nichž byl proces sestaven, popis jejich „odbojové“ činnosti a následný soud s jejími aktéry. Na základě pramenů, literatury a konečně i výpovědí žijících obětí procesu, se autor dotkne vyšetřovacích praktik Státní bezpečnosti a vězeňského života vyšetřovaných. Důraz je kladen na novou interpretaci daného tématu na základě známých, ale především nejnověji objevených pramenů a literatury posledních let. Čtenář se dozví o rodinném zázemí členů organizace, jejich vzdělání a hlavně motivacích, proč vystoupili proti upevňujícímu se totalitnímu režimu.

O politickém procesu „Stříteský a spol.“ již byla v minulosti napsána studie od Martina Boštíka *Monstrproces "Stříteský a spol.", Litomyšl 1950.*¹ Práce historika Boštíka vrhá první světlo na události kolem procesu s rektorem Stříteským, ale v pramenné základně chybí vzhledem k době vzniku studie některé klíčové archivní dokumenty, například obsáhlé výpovědi Jindřicha Vícha či operativní materiály Státní bezpečnosti. Samozřejmě nesmíme opomenout rozdílnou interpretaci pramenů a literatury.

¹ BOŠTÍK, Martin. *Monstrproces "Stříteský a spol.", Litomyšl 1950: historická studie o síle a slabosti poválečného člověka.* 2. opr. a dopl. vyd. Litomyšl: Regionální muzeum, 2004, 81 s.

1 Úvod do problematiky

1.1 Současný stav bádání

Problematikou protikomunistické rezistence a procesů s ní spjatých se zabývá množství autorů nejen z řad akademické obce, ale i laiků. Zájem o téma lze spatřovat již v době totality a kontinuálně trvá do dnešních dnů. Největší rozvoj bádání nastal po pádu komunistického režimu v roce 1989. V úvodní pasáži autor neaspiruje na podání vyčerpávajícího výčtu literatury o protikomunistické rezistenci. Spíše se podíváme na některé zásadní monografie a studie, které stály za zrodem této práce.

U zrodu tématu, na samém počátku bádání o politickém procesu „Stříteský a spol.“, byla pro autora velkým přínosem práce historičky Marie Bočkové *Komentovaná bibliografie k dějinám III. odboje*.² Její přehledně strukturovaná bibliografie dopomohla k nástinu základní literatury o protikomunistické rezistenci. Množství autorů se zabývalo jednotlivými protistátními skupinami a následnými procesy s nimi. Na tomto místě uvedeme alespoň některé významné historiky mapující odpor proti komunistickému panství, vězeňství a pracovní tábory po roce 1948. Historik Tomáš Bursík napsal studii o jedné z ozbrojených protirežimních skupin *Černý lev 777*.³ Podnětné jsou i Bursíkovy práce z prostředí socialistických věznic a pracovních táborů.⁴ Jaroslav Rokoský se ve své studii věnoval bratřím Bogatajovým, kteří se zasloužili po únoru 1948 o vytvoření zpravodajské sítě na jižní Moravě.⁵ Rokoský, podobně jako Bursík, psal i o osudech politických vězňů v pracovních táborech.⁶ Politickým vězňům se věnuje také historička Klára Pinerová, která se ve své knize *Do konce života* snažila rozklíčovat, co všechno prožíval po roce 1948 zatčený člověk.⁷ Přehled o dalších protistátních skupinách nám poskytuje

² BOČKOVÁ, Marie. *Komentovaná bibliografie k dějinám III. odboje (1945) 1948–1960 (1967)*, 233 s. Online [cit. 5.11.2020]. URL: <<http://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/treti-odboj/bibliografie-3odboj.pdf>>.

³ BURSÍK, Tomáš. *Osud odbojové organizace Černý lev 777: [příspěvek k historii ozbrojeného odporu proti komunistickému režimu v Československu]*. Praha: Odbor archiv bezpečnostních složek MV ČR, 2007, 120 s.

⁴ Týž. *Přišli jsme na svět proto, aby nás pronásledovali: trestanecké pracovní tábory při uranových dolech v letech 1949-1961*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2009, 211 s; Týž. *Ztratily jsme mnoho času-- Ale ne sebe!: životy politických vězeňkyň v československých věznicích padesátých a šedesátých let dvacátého století*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2006, 197 s.

⁵ ROKOSKÝ, Jaroslav. *Bratři František a Josef Bogatajovi – protikomunistický odboj na jižní Moravě..* In: *SecuritasImperii* č. 16, roč. 01, Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2010, s. 88.

⁶ Týž. *Političtí vězni v Jáchymově (1949-1961)*. In: *Jáchymov: jeviště bouřlivého století*/Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2018, s. 220-234; ROKOSKÝ, Jaroslav. *Osudy politických vězňů z Klatovska v komunistických kriminálech*. In: *Třetí odboj na Klatovsku a Domažlicku: sborník příspěvků ze stejnojmenné konference*/Klatovy: Město Klatovy, 2015, s. 39-68.

⁷ PINEROVÁ, Klára. *Do konce života: političtí vězni padesátých let - trauma, adaptace, identita*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2017, 404 s.

přehledová monografie Václava Vebera *Třetí odboj ČSR v letech 1948-1953*.⁸ Historií ilegálních skupin a procesů s nimi spjatými se zabývají i četné sborníky.⁹ V případě politického procesu „Stříteský a spol.“ se jednalo z velké části o skauty vystupujícími proti režimu či jeho dílčím aspektům, a proto autor této práce musel přihlédnout k literatuře zabývající se skautingem po únoru 1948.¹⁰

Nezastupitelnou roli v historii protikomunistické rezistence hráli kurýři, v terminologii tehdejších bezpečnostních složek označovaní jako „agenti chodci“. Tomuto tématu se například věnuje práce, kterou editovali Libor Svoboda a Martin Tichý *Cesty za svobodou: kurýři a převaděči v padesátých letech 20. století*¹¹ či monografie dvojice historiků Ivo Pejčocha a Prokopa Tomka *Agenti-chodci na popravišti: kurýři západních zpravodajských služeb, popravení v letech 1949-1958*.¹²

Celospolečenskými čistkami během nástupu komunistického režimu v Československu se zabývá publikace Karla Kaplana a Pavla Palečka *Komunistický režim a politické procesy v Československu*.¹³ U Karla Kaplana ještě chvíli zůstaneme a představíme další jeho monografie související přímo či nepřímo s tématem této práce. Kaplan se ve svém bádání zaměřoval i na dílčí politické procesy hýbající dobovým děním. V knize *Největší politický proces: "M. Horáková a spol."* vyložil nejen samotný proces s Miladou Horákovou, ale v úvodu i osudy nekomunistických stran po únoru 1948 a ke konci monografie procesy, které následovaly po soudu s Horákovou.¹⁴ Historik studující protikomunistickou rezistenci se nevyhne ani četbě odborné literatury o bezpečnostních složkách tehdejšího režimu. Dvě knihy Karla Kaplana, *Nebezpečná bezpečnost: Státní bezpečnost 1948-1956*¹⁵ a *Protistátní*

⁸ VEBER, Václav. *Třetí odboj ČSR v letech 1948-1953*. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, 2014, 373 s.

⁹ VEBER, Václav a Jan BUREŠ. *Třetí odboj: kapitoly z dějin protikomunistické rezistence v Československu v padesátých letech 20. století*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, 335 s.; *Politické procesy v Československu po roce 1945 a "Případ Slánský": sborník příspěvků ze stejnojmenné konference, pořádané ve dnech 14.-16. dubna 2003 v Praze*. Brno: Prius, 2005, 391 s.; *Odboj a odpor proti komunistickému režimu v Československu a ve střední Evropě: sborník k mezinárodní konferenci = Resistance and Opposition Against the Communist Regime in Czechoslovakia and Central Europe: international conference: 15th-16th April 2009*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2010, 366 s.

¹⁰ ZACHARIÁŠ, Jiří. *Soudní proces s tzv. ilegálním ústředím Junáka, aneb, Karel Průcha a spol (1952)*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2005, 271 s.; ŠANTORA, Roman. *Skautské století: dobrodružný příběh 100 let českého skautingu*. Praha: Junák, 2012, 253 s.

¹¹ SVOBODA, Libor a Martin TICHÝ (eds.). *Cesty za svobodou: kurýři a převaděči v padesátých letech 20. století*. Vyd. 1. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2014, 248 s.

¹² PEJČOCH, Ivo a Prokop TOMEK. *Agenti-chodci na popravišti: kurýři západních zpravodajských služeb, popravení v letech 1949-1958*. Vyd. 1. Cheb: Svět křídel, 2010. Svět křídel, 344 s.

¹³ KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. 2. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2008, 253 s.

¹⁴ KAPLAN, Karel. *Největší politický proces: "M. Horáková a spol."*. Brno: Doplněk, 1995, 347 s.

¹⁵ Týž. *Nebezpečná bezpečnost: [Státní bezpečnost 1948-1956]*. Brno: Doplněk, 1999, 289 s.

bezpečnost 1945-1948: historie vzniku a působení StB jako mocenského nástroje KSČ,¹⁶ tento účel splnily. Vznikem, vývojem a fungováním Státní bezpečnosti na Pardubicku se zabývá disertační práce Luboše Kokeše.¹⁷

V kapitole věnující se samotnému procesu byly velmi užitečné dva svazky edice *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech*.¹⁸ Široký kolektiv autorů v edici představil na množství dobových dokumentů ilustrujících fungování justičního systému po „vítězném“ únoru 1948 až do roku 1953, tedy v době největších deformací justice. Obzvláště přínosnými byly i úvodní teoretické pasáže.

1.2 Kritika pramene

Na začátku je třeba si říci, že představa o pravdivosti materiálů z provenience politické policie ve službách diktatury je nesmysl.¹⁹ Stejně tak u dalších pramenů, vzniklých v různých dobách z pera různých osob, není výpovědní hodnota vždy nasnadě. Často musíme nejprve rozklíčovat záměr pisatele dokumentu, než přistoupíme k samotné interpretaci pramene.²⁰ Tato poučka platí dvojnásobně u pramenů z pera pracovníků bezpečnosti.

Podle historika Prokopa Tomka je nezbytné dodržovat několik hlavních zásad.²¹ Je třeba porozumět době vzniku svazku a nevytrhávat jej z kontextu. Hlavní část našeho příběhu se odehrává v době nastolování komunistického režimu. Tuto skutečnost je třeba v práci reflektovat a snažit se děj politického procesu zasadit do celospolečenského dění jak na úrovni země, tak na úrovni místní. Z tohoto důvodu se autor této práce pokusil nastínit dobovou společensko-politickou situaci v Československu s přihlédnutím k místnímu vývoji v Litomyšli. V padesátých letech fungoval brutální ideologický aparát, který nehledal skutkovou podstatu, ale předem pojatou vinu.²² S tím souvisí i nešvar hodnotit jednání různých

¹⁶ KAPLAN, Karel. *Protistátní bezpečnost: 1945-1948: historie vzniku a působení StB jako mocenského nástroje KSČ*. Praha: Plus, 2015, 490 s.

¹⁷ KOKES, Luboš. *Vznik, vývoj a fungování Státní bezpečnosti na Pardubicku v letech 1945-1953*. Pardubice 2019. Disertační práce. Univerzita Pardubice. Filozofická fakulta. Vedoucí práce doc. PhDr. Václav Veber (†), Mgr. Zbyněk Vydra, Ph.D., 317 s.

¹⁸ *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2003, sv. I., 415 s.; *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2004, sv. II., 311 s.

¹⁹ KŘEN, Jan. Dokumenty StB jako pramen poznání minulosti. In: *Soudobé dějiny*. Roč. 12, č. 3-4 (2005), s. 710.

²⁰ Tamtéž.

²¹ TOMEK, Prokop. Svazek StB jako historický pramen. Prokop Tomek. *Soudobé dějiny* Roč. 12, č. 1 (2005), s. 210.

²² KŘEN, J. Dokumenty, s. 710.

jedinců, většinou pracovníků bezpečnosti či jejich informátorů, z hlediska dnešní morálky a perspektivy. Pracovníci bezpečnosti nebyli nutně synonymem tyranů, surovců či mučitelů. Zajímavým a mnohdy jediným pramenem k této otázce jsou rozhovory s pamětníky. Ne vždy pamětníci líčí vyšetřující orgány bezpečnosti v obzvlášť negativním světle. V procesu s rektorem Stříteským se pamětníci vyjadřují ke svému vyšetřování a praktikám StB a ukazují, že skutečnost byla mnohem barvitější. Vyšetřovatelé raději sáhli k nenásilným metodám v podobě psychického nátlaku. Jiří Kopřiva se vyjadřuje k bití u výslechů: „*Nějaký brutální bití ne. Že jsem dostal pár facek nebo pohlavek nebo něco takovýho, to jo. Myslím si, že to bylo spíš, nechci říct za drzost, ale za nějakou takovou očividnou lež, kdy říkali: „Kluku musíš dostat přes hubu, jinak to s tebou nejde.“ Ale nějakému brutálnímu bití jsem vystavený nebyl.*“²³ Další pamětník, Miloslav Kohout, popisuje, jakým způsobem prováděli pracovníci bezpečnosti nátlak na vyšetřované: „... *nátlak se prováděl tím způsobem, že třeba ve dvě hodiny v noci mě tam hodili chlapa, který byl celý od krve, rozmlácený a byl to pošt mistr z Proseče, který přechovával jednoho z pardubický skupiny.... Hodili mi ho na celu. Ráno, když podávali snídani, tak se zbudil. To byl jeden případ. Druhý případ byl Franta Majerů, který přišel z výslechu, že se nemohl posadit postavit, protože měl tak baštanádu, jak se říkalo, na nohách, jak mu je rozbili, záda měl černý. Tímhle způsobem nás tlačili. ...*“²⁴ Státní bezpečnosti šlo hlavně o to, aby získala přiznání viny. Ale sami pracovníci bezpečnosti měli zřejmě své limity, kam až jsou schopni zajít pro jeho získání. Při studiu materiálu je důležité si zachovat kritický odstup. Nepravdivé údaje nemusí být nutně záměrně zfalšované, mohlo se jednat například o omyl. Vyšetřovací spis k akci „ATA“ je plný překlepů a již zmíněných omylů. Musíme počítat také s určitými limity původce dokumentu, jeho vzděláním a ideologickým ovlivňováním. Dotyčný pracovník mohl mít například své kariérní zájmy. Asi nejdůležitější je teoretická příprava a schopnost naučit se číst materiály StB v různých významových kontextech. S tím se pojí i problém porozumění dokumentům. Úřední písemnosti Státní bezpečnosti jsou napsány svým vlastním policejním „dialektem“, který se vyznačuje specifickými obraty, termíny a šiframi.²⁵

²³ Interview pro Paměť národa s Jiřím Kopřivou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Litomyšl 11.07.2008. Online. [cit. 17.2.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kopriva-jiri-1932>>.

²⁴ Interview pro Paměť národa s Miloslavem Kohoutem, nar. 1930, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Litomyšl 08.08.2008. Online. [cit. 17.2.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kohout-miloslav-1930>>.

²⁵ KŘEN, J. Dokumenty, s. 711.

V materiálech Státní bezpečnosti je množství nepravdivých faktů. Mnohé informace jsou také ve svazcích účelově vybrány a podány.²⁶ Proto je nutné svazky doplňovat a srovnávat s informacemi z jiných zdrojů.²⁷ Jako příklad komparace s různými zdroji může sloužit snaha autora rozklíčovat počátek činnosti jedné ze skupin z procesu s rektorem Stříteským: Miloslav Kohout s Blankou Zachovou uvádějí jako počátek činnosti únor roku 1949, ale toto datum se nezdá být věrohodné. Kohout a jeho skupina vystupovala proti sloučení ČSM se SSM. Slučování ale proběhlo až 23. dubna 1949 v Praze. Navíc leták byl napsán a rozeslán v květnu. Je tudíž nepravděpodobné, že by se sešli v únoru před slučováním skautu se ČSM a slučováním ČSM se SSM, dohodli se na společné činnosti včetně posláni provolání ke studentům, provolání sepsali a odeslali až o tři měsíce později. K rozklíčování počátku činnosti Kohoutovy skupiny bylo třeba využít odbornou literaturu, několik vyšetřovacích spisů, včetně výpovědí z 60. let v době pokusů o rehabilitaci a dedukci. Mnohé nepravdy je také možné odhalit prostým srovnáním jednotlivých pramenů mezi sebou. Například Alena Holomková je Státním prokurátorem viněna z toho, že „... se stala členkou ilegální organizace spoluobviněného Kohouta, účastnila se schůzky dne 19. 5. 1949 a přijala funkci důvěrnice pro VII b/ tř. reálného gymnázia.“²⁸ Z výpovědi Holomkové však jasně vyplývá, že nevěděla, o čem se bude jednat na první schůzi, žádné z dalších už se neúčastnila a také žádnou činnost nevyvíjela.

Nejhojněji využívaným pramenem v celé práci je vyšetřovací spis akce „ATA“.²⁹ Vyšetřovací spisy byly určeny pro potřeby prokuratury a soudů. Občas na závěr vyšetřování se s nimi mohla seznámit i oběť.³⁰ Problémem vyšetřovacích spisů byla skutečnost, že Státní prokuratura neměla možnost ovlivnit jejich tvorbu. Tento stav zapříčinilo zrušení institutu vyšetřovacích soudců, který dozíral na správnost vyšetřování bezpečnostních složek.³¹ Bez úřadu vyšetřujícího soudce spadla odpovědnost za vyšetřování do rukou bezpečnostních složek, a tím se otevírala cesta nezákonnostem. Proto se na vyšetřovací spisy nelze plně spoléhat. Jednotlivé výpovědi, obsažené ve vyšetřovacích spisech, si často odporují, a proto je nutné je nejenom vzájemně porovnávat, ale i doplňovat o další prameny. V našem případě k doplnění vyšetřovacího spisu sloužily zejména rehabilitační materiály souzených z šedesátých a počátku sedmdesátých let, rozhovory s pamětníky a operační materiály. Operativní svazek k procesu

²⁶ KŘEN, J. Dokumenty, s. 711.

²⁷ TOMEK, Prokop. Svazek, s. 209.

²⁸ Archiv bezpečnostních složek (dále jen ABS). Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA“ z 9.-11.10.1950, s. 4.

²⁹ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA“ z 9.-11.10.1950, 286 s.

³⁰ TOMEK, Prokop. Svazek, s. 211.

³¹ Československá justice, sv. I., s. 15.

s rektorem Stříteským je zajímavým pramenem především k vyšetřování a konstruování protistátní činnosti souzených. Výhodou operativních dokumentů je jejich větší spolehlivost. Operativa neměla nikdy spatřit světlo světa. Sloužila pracovníkům Státní bezpečnosti, a proto neobsahuje tolik lží a fabulací. Jedná se například o zprávy ohledně služebních cest do Litomyšle za účelem vyšetřování, zprávy z domovních prohlídek, seznamy zabavených předmětů, v našem případě dokonce fotografie zabavených letáků, různé rozkazy apod.

Dalším zajímavým pramenem jsou rozhovory s pamětníky. V roce 2008 Paměť národa za účelem archivace natočila interview se šesti přeživšími pamětníky z politického procesu „Stříteský a spol.“, kteří byli ochotní se o své vzpomínky podělit.³² Pro účely této práce jich bylo využito pět, plus pro objasnění několika skutečností autor čerpal ze vzpomínek jednoho z bývalých studentů gymnázia, který ale nefiguroval v pozdějším procesu.³³

Při práci s rozhovory je třeba si dávat pozor na několik věcí. Rozhovory vycházejí z minulých prožitků jednotlivce, jsou ovlivňovány časovým odstupem ale i prostředím, ve kterém vznikají. Závisejí na osobních motivech dotazovaného, a proto jsou údaje v nich obsažené v porovnání s jinými prameny bytostně subjektivní.³⁴ Obsah rozhovorů je utvářen z hlediska „psychologicko-sociálního“ paměti individuální a kolektivní.³⁵ Paměti kolektivu jsou sdílené obrazy, normy, jednání a vzájemná komunikace. Mnohým bývalým politickým vězňům, včetně těch z procesu „Stříteský a spol.“, velkou část jejich kolektivní paměti utváří Konfederace politických vězňů. Konfederace ve společnosti zastává specifické názory na období totality a prosazuje svoje vidění této doby. Jejich pohled se částečně odráží i v poskytovaných interview. Na druhou stranu pětice pamětníků z procesu v Litomyšli neprezentuje svoji protikomunistickou činnost jako odbojovou, což trochu koliduje s oficiálním diskurzem, jenž hlásá konfederace. Vzpomínky pamětníků jsou rovněž utvářeny i fakty, prezentovanými oficiálním dějepisem.³⁶ V případě procesu s rektorem Stříteským se do paměti našich narátorů

³² Jedná se o rozhovory s Miloslavem Kohoutem, Jiřím Kopřivou, Karlem Metyšem, Miloslavem Matějkou a Miloslavem Bulvou. Všechny rozhovory jsou přístupné v archivu Paměti národa na internetových stránkách <https://www.pametnaroda.cz/cs>.

³³ Interview které zmiňujeme poskytl Paměti národa bývalý student Státního reálného gymnázia Litomyšl Josef Špak; Interview pro Paměť národa s Josefem Špakem, nar. 1929, Oběť perzekuce církve v letech 1948-1989, Praha 29.7.2009. Online. [cit. 17.2.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/spak-josef-1929>>.

³⁴ VANĚK, Miroslav, Pavel MÜCKE a Hana PELIKÁNOVÁ. *Naslouchat hlasům paměti: teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007, s. 21.

³⁵ Tamtéž, s. 63.

³⁶ Tamtéž, s. 71.

otiskla některá fakta a závěry ze studie doktora Martina Boštíka *Monstrproces „Stříteský a spol.“*.³⁷

Obdobný přístup jako u interview s pamětníky je nutné uplatnit i u ručně sepsaných vzpomínek Stříteského, neboť zachycené události v jinak skvělém pramenu prokazatelně vznikly až po propuštění rektora z vězení, takže předkládané úryvky jsou sepisovány až s mnohaletým odstupem.³⁸ Vzpomínky jsou psány zvláštní formou. Stříteský v nich o sobě mluví ve třetí osobě, v literární terminologii nazývané „ich-forma“. Užitý literární styl nese k danému pramenu a mírně navozuje dojem, že rektor není autorem textu. Nicméně po komparaci s ostatními prameny se zdá kvalita informací obsažených ve vzpomínkách věrohodná.

Veškerá sdělení z rozhovorů a vzpomínek je třeba si ověřovat v dostupné literatuře a archiváliích. V této práci sloužily interview a vzpomínky k dokreslení skutečností, které písemné prameny nezachytily. Jedná se o osobní dojmy z vyšetřování, zkušenosti z vazby, vzpomínky na soudní přelíčení. Použité úryvky, pokud to bylo možné, autor komparoval s dostupnými prameny. Pokud komparace nebyla možná, lze brát citované vzpomínky jako zpestření dané pasáže, které příjemci umožní lépe se vžít do čteného textu.

1.3 Spor o „třetí odboj“

Téma „třetího odboje“ představuje jeden z uhelných kamenů širšího komplexu vyrovnávání se s komunistickou minulostí, kterému musely či musí čelit všechny země bývalého sovětského bloku. Problematika vyrovnávání se s totalitní minulostí působí v několika diskurzích. Pro záměry této práce je důležitý diskurz oficiální, produkováný státem a vědecký, reprezentovaný historiky. Na samém začátku se zaměřím na diskurz oficiální, vztahující se k protikomunistické rezistenci.

Případ Československa, resp. Česka, je poněkud zvláštní. Oficiální paměť o komunismu je budována státem za pomoci série legislativních opatření. Česká republika společně s německými sousedy zašla nejdále v procesu legislativního vyrovnávání se s komunistickým dědictvím. Političtí činitelé v průběhu 90. let vydali sérii zákonů, které měly dopomoci k vyrovnání s minulostí, k rehabilitaci obětí, materiálnímu odškodnění, majetkovým restitucím,

³⁷ BOŠTÍK, Martin. *Monstrproces „Stříteský a spol.“ Litomyšl 1950*. Litomyšl, 2004, 81 s.

³⁸ Regionální muzeum v Litomyšli. fond František Ambrož Stříteský. kart. 1., Úryvek ze vzpomínek rektora Františka Ambrože Stříteského z února roku 1950.

pročištění administrativy, odsouzení komunismu jakožto systému a ideologie či ke stíhání provinilých osob.³⁹ Zároveň je Česká republika jediným státem bývalého sovětského bloku, který si ponechal na své politické scéně komunistickou stranu v téměř nezměněné podobě. Slovy francouzské historičky Françoise Mayer „*Co znamenají zákony odsuzující určitou minulost, ale zároveň dovolují, aby se k ní její dědicové otevřeně hlásili?*“⁴⁰

Jedním z nejzásadnějších zákonů, který přijalo Federální shromáždění, byl zákon č. 119/1990 Sb. o soudních rehabilitacích.⁴¹ Velkou roli v přijetí tohoto zákona sehrála Konfederace politických vězňů. Konfederace hájila a doposud hájí specifický rámec paměti o komunismu, přesněji rámec paměti obětí z období nastolování komunistické diktatury a upevňování socialistického státu. Jejich cílem bylo zajistit rehabilitaci bývalým vězňům, odsouzeným převážně v 50. letech z politických důvodů, zajistit jim finanční odškodnění, slušný důchod a v neposlední řadě uznání ze strany společnosti. Právě Konfederace politických vězňů je největším propagátorem často zpochybňované koncepce „třetího odboje“. Rehabilitace se provedly plošnou formou bez soudního řízení. Zákon konkrétně vyjmenovával paragrafy, kterých se rehabilitace týkají. Problém ale způsobovaly tzv. zbytkové tresty.⁴² U mnohých souzených socialistická justice k hlavním trestům připojovala ještě tresty nepolitické, na které se rehabilitace nevztahovala. Zákon tedy očistil danou osobu, ale ponechal jí zbytkový trest, díky němuž na ní bylo nadále pohlíženo jako na osobu souzenou. Velkým jablkem sváru jsou situace, kdy odbojáři někoho usmrtili. V českém prostředí je nejznámějším případem tohoto druhu činnost bratří Mašínů.⁴³ Ctirad i Josef Mašínové spolu s několika jejich spolupracovníky, po vzoru jejich otce a dalších velikánů druhého odboje, provedli řadu protirežimních akcí, při kterých několik lidí přišlo o život.⁴⁴ Domnělí odbojáři tvrdí, že šlo o akt odboje proti totalitnímu, tedy nelegitimnímu režimu. Část společnosti se k tomuto argumentu staví odmítavě a jejich činy považuje za zločin. Na jejich obranu je třeba dodat, že mnoho občanů východního bloku na konci čtyřicátých let a v první polovině let padesátých vnímalo nebezpečí války se západem a očekávali ji. Jinými slovy se členům různých odbojových skupin mohla jevit situace v Československu po únoru 1948 jako pokračování světového konfliktu jinými prostředky.⁴⁵ Také druhá světová válka a odboj s ní spojený byly v čerstvé paměti většiny obyvatelstva. I

³⁹ MAYER, Françoise. *Češi a jejich komunismus: paměť a politická identita*. Praha: Argo, 2009, s. 19.

⁴⁰ Tamtéž, s. 20.

⁴¹ Zákon č. 119/1990 Sb., Zákon o soudní rehabilitaci. Online. [cit. 17.2.2020]. URL: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1990-119>>.

⁴² MAYER, F. *Češi*, s. 62.

⁴³ NĚMEČEK, Jan. *Mašínové: zpráva o dvou generacích*. Praha: Torst, 1998, 315 s.

⁴⁴ Tamtéž, s. 213-259.

⁴⁵ MAYER, F. *Češi*, s. 69.

odsouzení v politickém procesu „Stříteský a spol.“ věřili tomu, že to musí brzy „prasknout“. Miloslav Matějka vzpomíná na fámy, které se šířily ve věznicí v Chrudimi: „*Jak vám říkám, my jsme byli mladí kluci, kteří jsme pořád věřili, že to musí brzo prasknout. To byly takový ty zprávy, který šly těma kanálama od záchodu a tak dále. Že už to praskne každou chvíli. Ono asi bylo dobře, že takový fámy běhaly. Dycky se jenom termín trochu změnil, ale zase to bylo o tejden později, že už to praskne.*“⁴⁶ O očekávaném pádu komunismu se zmiňuje i odsouzený Miloslav Kohout: „*No i moje žena si z toho dělá legraci, říká: „Vy jste si mysleli, že za měsíc komunisti prasknou, tak jste si z toho dělali srandu.“ Trochu má pravdu. My jsme opravdu ten soud nebrali moc vážně.*“⁴⁷ Podobně se vyjadřuje i Miloslav Bulva, když na otázku, jestli si myslel, že režim vydrží, reaguje odpovědí: „*My jsme samozřejmě věřili tomu, že ne. Když nás teda zavřeli, tak jsme byli všichni ujištěni o tom, že do vánoc to praskne. Oni pak byly druhý vánoce a tak dále a tak dále.*“⁴⁸ Velkým zklamáním pro tyto představy byl postoj západních států k maďarskému povstání v roce 1956.⁴⁹ Sami bratři Mašínové po porážce povstání vystupují z americké armády, kde sloužili v naději očekávaného konfliktu, a začínají vést civilní život.⁵⁰

Dalším zásadním zákonem v oficiálním diskurzu vyrovnávání se s komunistickým režimem je zákon č. 198/1993 Sb. o protiprávnosti komunistického režimu a odporu proti němu.⁵¹ Jedná se o deklaraci morálního rázu, která v preambuli uvádí, že „*Komunistická strana Československa, její vedení a členové jsou odpovědni za způsob vlády v naší zemi v letech 1948-1989.*“⁵² Vzhledem k našemu tématu je nejdůležitější paragraf číslo tři, který shledává „*odpor občanů proti tomuto režimu, který ať již jednotlivě či ve skupině na základě demokratického přesvědčení politického, náboženského či mravního projevovali odbojem nebo jinou činností nebo vědomě a veřejně vyjadřovali, na území státu i v zahraničí, a to i ve spojení s cizí demokratickou mocností, byl legitimní, spravedlivý, morálně oprávněný a je hodný úcty*“.⁵³ Zákon po morální

⁴⁶ Interview pro Paměť národa s Miloslavem Matějkou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Květná u Poličky 07.08.2008. Online. [cit. 17.2.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/matejka-miroslav-1932>>.

⁴⁷ Interview pro Paměť národa s Miloslavem Kohoutem, nar. 1930, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Litomyšl 08.08.2008. Online. [cit. 17.2.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kohout-miloslav-1930>>.

⁴⁸ Interview pro Paměť národa s Miloslavem Bulvou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Litomyšl 11.07.2008. Online. [cit. 17.2.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/bulva-miloslav-1932>>

⁴⁹ NĚMEČEK, J. *Mašínové*, s. 255.

⁵⁰ Tamtéž, s. 254.

⁵¹ Zákon č. 198/1993 Sb., Zákon o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu. Online. [cit. 17.2.2020]. URL: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-198>>.

⁵² Tamtéž.

⁵³ Tamtéž.

stránce uznává odpor občanů proti totalitnímu režimu v letech 1948 - 1989 a uznává ho za legitimní, ale ještě ho explicitně nenazývá „třetím odbojem“. Spíše klade důraz na rétorickou a symbolickou dimenzi.⁵⁴ Přesto zákon přinesl jednu zásadní věc ve vztahu k legislativnímu vyrovnávání se s komunistickým dědictvím. Zrušil promlčení politických zločinů, spáchaných v letech 1948 - 1989.⁵⁵ Díky tomu mohl vzniknout Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu Policie České republiky⁵⁶, který si vytkl za cíl „*odhalovat a stíhat trestné činy spáchané v období mezi 25. únorem 1948 a 29. prosincem 1989, které nebyly z politických důvodů pravomocně rozhodnuty*“.⁵⁷

Pro „třetí odboj“ je nejzásadnější zákon č. 262/2011 Sb. o účastnících odboje a odporu proti komunismu.⁵⁸ Zákon ještě více rozproudil diskuzi, týkající se interpretace komunistické minulosti v dnešní České republice. Velmi problematickými se staly kategorie odpor a odboj, na základě kterých daná osoba obdrží osvědčení účastníka „třetího odboje“, nebo pouze účastníka odporu. Odboj zákon definuje jako „*aktivní účast na akcích směřovaných proti komunistickému režimu v Československu projevenou v době nesvobody s cílem odstranit, výrazně oslabit či narušit komunistickou totalitní moc v Československu a obnovit svobodu a demokracii, pokud tato činnost byla vykonávána s nasazením života, nebo vedla k mnohaletému zbavení osobní svobody*“.⁵⁹ Odpor je charakterizován obdobně, ale s tím rozdílem, že se oproti odboji jedná o pouhou účast bez podmínky nasazení života a hrozby dlouholetého věznění.⁶⁰ Samozřejmě protikomunistická rezistence nabývala různorodých podob a nelze ji „napěchovat“ do dvou kategorií, zmiňovaných v zákoně. Pokud opomeneme spornou terminologii, zřejmě mezi nejdůležitější výsledky tohoto zákona patří, slovy historika Petra Blažka, tři věci. Za první zákon umožnil zrušit již zmiňované zbytkové tresty. Za druhé zákon přiznával, ať už odbojářům či odpůrcům minulého režimu, status válečných veteránů, z čehož vyplývá, že například mohou využívat služby pečovatelských domů ministerstva obrany. A za třetí zákon znamená velký přínos pro historickou vědu, neboť mnoho lidí se bude snažit doložit písemnostmi a svědectvími

⁵⁴ RUPNIK, Jacques. Politika vyrovnávání s komunistickou minulostí. Česká zkušenost. In: *Soudobé dějiny*. Roč. 9, č. 1 (2002), s. 18.

⁵⁵ Zákon č. 198/1993 Sb., Zákon o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu. Paragraf 5. Online. [cit. 21.2.2020]. URL: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-198>>.

⁵⁶ Dále jen ÚDV.

⁵⁷ Preambule Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu Policie České republiky. Online [cit. 21.2.2020]. URL: <<https://www.policie.cz/clanek/urad-dokumentace-a-vysetrovani-zlocinu-komunismu-679905.aspx>>.

⁵⁸ Zákon č. 262/2011 Sb., Zákon o účastnících odboje a odporu proti komunismu. Online. [cit. 17.2.2020]. URL: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2011-262>>.

⁵⁹ KONOPÁSEK, Štěpán. *Spor o třetí odboj*. Praha 2013. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. Vedoucí práce PhDr. Ondřej Slačálek, s. 29.

⁶⁰ Tamtéž.

svou činnost v protikomunistické rezistenci, což může obohatit dosavadní stav bádání o protikomunistické rezistenci.⁶¹

Uznání „třetího odboje“ v očích široké veřejnosti problematizuje několik skutečností. Bojovníci proti komunistickému režimu v Československu už na samém počátku jejich činnosti začínali ve značně odlišných podmínkách oproti odbojům předcházejícím. V první řadě protikomunistická rezistence probíhala v době míru. Konflikt mezi západem, reprezentovaným Spojenými státy americkými, a východem, v čele se Sovětským svazem, byl válkou studenou. Aktivně vojensky proti sobě tyto mocnosti nevystupovaly. Odpůrci režimu bojovali proti zřízení, které si dobrovolně zvolila velká část národa. KSČ drtivě vyhrála volby v květnu 1946⁶² a plného převzetí moci dosáhla legální cestou v únoru 1948.⁶³ Zároveň je Československo jedinou zemí z regionu střední Evropy, kde se komunistická strana dostala k moci bez přítomnosti vojsk Rudé armády.⁶⁴ Další problematickou částí je fakt, že v očích veřejnosti příslušníci „třetího odboje“ bojovali proti vlastnímu národu. V předešlých odbojích jsme měli cizího a jasně vymezeného nepřítele, ať už v podobě Rakousko-Uherska za první světové války, nebo nacistické třetí říše za druhé světové války. Po „vítězném“ únoru 1948 domnělí odbojářů vystupovali proti velké části vlastního národa. Dalším problematickým bodem jsou provokace Státní bezpečnosti.⁶⁵ V letech 1948 – 1954 dominovala v činnosti StB výroba politických procesů.⁶⁶ Režim měl neustálou potřebu upozorňovat na existenci rozsáhlé ilegality v rámci Stalinovy teze o tzv. zostřování třídního boje.⁶⁷ Jednalo se o hledání a výrobu nepřátel a jejich perzekuce v masovém měřítku.⁶⁸ K hledání nepřátel se používaly nejrůznější metody. Jednou z takových metod byly provokace prováděné orgány StB a zpravodajství.⁶⁹ Státní bezpečnosti se otevírala celá paleta provokací, které mohla uplatňovat. Posílání nebo nalézání ilegálních letáků při domovních prohlídkách, zasílání dopisů, i z ciziny, zájmovým osobám, návštěvy agentů u sledovaných objektů, kteří se vydávali za spojky ze zahraničí nebo za činitele ilegality, otevírání trezorů či stolů a vsunutí protistátních tiskovin, sjednávání schůzek, na které se dostavovali agenti a při kterých následovalo zatčení účastníků apod.⁷⁰ K provokacím

⁶¹ NĚMEČEK, Tomáš. Odboj, odpor a zákon o Mašinech. In: *Lidové noviny*. 14. 8. 2010. Online. [cit. 17.2.2020]. URL: <https://www.lidovky.cz/noviny/odboj-odpor-a-zakon-o-masinech.A100814_000081_ln_noviny_sko>.

⁶² DEJMEK, Jindřich. Československo: dějiny státu. Praha: Libri, 2018, s. 421.

⁶³ Tamtéž, s. 462.

⁶⁴ RUPNIK, J. Politika, s. 23.

⁶⁵ Dále jen StB.

⁶⁶ KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost: [Státní bezpečnost 1948-1956]*. Brno: Doplněk, 1999, s. 86.

⁶⁷ Tamtéž, s. 87.

⁶⁸ Tamtéž, s. 86.

⁶⁹ Tamtéž.

⁷⁰ Tamtéž, s. 88.

samozřejmě patřilo i nasazování svých lidí do již existujících ilegálních skupin nebo dokonce jejich utváření.⁷¹ Všechny tyto případy končily vězením či smrtí, neboť StB a Státnímu soudu bylo jedno, jestli je daná osoba hybatelem či pouze nevinnou obětí. Případy provokací ztěžují uznání „třetího odboje“, protože je obtížné až téměř nemožné určit, zda se jednalo o provokaci nebo ne. Příznivci těchto názorů ale opomíjejí důležitost postojů a přesvědčení, s nimiž do ilegální činnosti odbojáři šli. Členové nejrůznějších skupin nevěděli, že jsou řízeni StB a šli do toho s přesvědčením svrhnout totalitní režim. Drtivá většina odbojářů musela vědět, co je čeká, když je dopadnou (poprava či přinejmenším vězení), a přesto bojovali proti režimu.

Největší relativizátor konceptu „třetího odboje“, historik a novinář Petr Zídek, v jednom ze svých článků v Lidových novinách uvádí i další problematické body, proč se ve vztahu k „třetímu odboji“ jedná „o virtuální dějiny“.⁷² V prvé řadě jde o cílenou záměnu pojmu oběť za pojem odbojář. Konfederace politických vězňů navazuje na Klub 231, založený v roce 1968. Klub 231 sdružoval bývalé oběti justice konce čtyřicátých a první poloviny padesátých let, které žádaly před invazí vojsk Varšavské smlouvy o rehabilitaci. Po listopadové revoluci navazuje konfederace na K-231, ale cíleně zaměňuje pojem oběť za výraz odbojář a sverpě obhajuje koncept „třetího odboje“. Slovy Petra Zídka: „*Bývalí političtí vězni již nechtěli být chápáni jako pouhé oběti, ale jako aktivní odpůrci komunistického systému. Zatímco na konci 60. let akcentovali vykonstruovanost politických procesů, chabost důkazů, na jejichž základě byli odsouzeni, nebo pošlapání zásad právního státu třídní justicí, po roce 1989 se začali hrdě hlásit k „ilegálním aktivitám“, kterými se snažili podrýt vládu komunistů.*“⁷³ Na stejný problém upozorňuje i francouzská historička Françoise Mayer v již zmíněné knize *Češi a jejich komunismus*. Na začátku 90. let byl Konfederaci politických vězňů parlamentem nejprve přiznán status obětí. Díky tomu mohli členové uplatnit svoje rehabilitační a materiální nároky. Pět let po revoluci se však bývalí političtí vězni z 50. let stále cítili opomíjeni a poníženi. Jsou oběťmi ale ne hrdiny, bývalí vězni ale ne odbojáři.⁷⁴ Konfederace se proto nespokojila pouze s rétorikou „prvotních obětí“, ale přichází s koncepcí „třetího odboje“, čímž se z jejich představitelů stávají první, a ti nejautentičtější, bojovníci proti komunismu.⁷⁵ Navazují na historickou kontinuitu odboje z obou světových válek.⁷⁶ S tímto tvrzením v zásadě souhlasí i

⁷¹ KAPLAN, K. *Nebezpečná bezpečnost*, s. 90.

⁷² ZÍDEK, Petr. Chiméra třetího odboje. In: *Lidové noviny*. 18. 9. 2010. Online. [cit. 18.2.2020]. URL: <https://www.lidovky.cz/noviny/chimera-tretiho-odboje.A100918_000067_ln_noviny_sko>.

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ MAYER, F. *Češi*, s. 167.

⁷⁵ Tamtéž, s. 182.

⁷⁶ Tamtéž.

Vítězslav Sommer ve své vlivné studii *Cesta ze slepé uličky třetího odboje*.⁷⁷ Sommer v ní tvrdí, že „*historiografie „třetího odboje“ se nedokázala vymanit z představ, jež o daných otázkách vytvořily vlivné pamětnické a politické skupiny ve sporech o minulost během posledních dvaceti let*“.⁷⁸ Tezi o „záměně identit“ oponuje či spíše ji doplňuje studie historičky Zory Dvořáková *Charakteristika třetího odboje*.⁷⁹ Podle Dvořákové bylo zcela zásadní, aby ze sebe političtí vězni udělali „oběti“, neboť mnozí z nich v 60. letech žádali o rehabilitace, a ani v uvolněné atmosféře pražského jara nebylo možné popravdě říci, jak jejich případy skutečně vypadaly.⁸⁰ Postoje konfederace úzce souvisí i s jejich ambivalentním až odmítavým vztahem k protikomunistické rezistenci po roce 1968. Represe po pražském jaru uvrhly mezi „oběti komunismu“ i vrstvy obyvatelstva, které do té doby režim aktivně podporovaly. Kupříkladu Chartu 77 podepsalo jen několik bývalých politických vězňů.⁸¹ Mezi další argumenty Petra Zídka patří především dále uvedené. Na rozdíl od odboje prvního a druhého nebyla v zahraničí uznána opoziční politická reprezentace, která by odboj proti komunismu vedla. Nevzniklo žádné československé zahraniční vojsko, které by proti komunistům bojovalo. A konečně se neustavilo žádné řídicí či koordinační domácí centrum odboje.⁸² K tomu autor zmiňovaného článku ještě dodává, že „*nepopírá, že jak v exilu, tak doma se značné množství osob zapojilo do nejrůznějších činností s cílem poškodit, oslabit či svrhnout komunistickou vládu. Tyto nekoordinované aktivity jednotlivců a malých skupin lze však jen těžko označovat termínem odboj, jehož kořen jasně odkazuje k násilnému či vojenskému řešení situace. Ozbrojený odpor proti komunistické moci byl něčím zcela výjimečným, mnohdy šlo o provokace StB, nebo jak ukazuje kauza bratří Mašínů a případ zastřelené funkcionářky KSČ Anny Kvášové, měl blízko ke kriminální činnosti*“.⁸³ S tímto tvrzením do jisté míry opět koresponduje i kniha francouzské historičky Françoise Mayer *Češi a jejich komunismus*. Mayer poukazuje na neexistenci spojujícího centra doma a v zahraničí a s tím související izolovanosti skupin působících na československém území.⁸⁴

⁷⁷ SOMMER, Vítězslav. Cesta ze slepé uličky "třetího odboje". Koncepty rezistence a studium socialistické diktatury v Československu. Sommer, Vítězslav. *Soudobé dějiny* 19, č. 1, (2012), s. 9-36.

⁷⁸ Tamtéž, s. 10.

⁷⁹ DVOŘÁKOVÁ, Zora. Charakteristika třetího odboje. In: *Za svobodu a demokracii III*. Hradec Králové: M. Vognar, 2002, s. 20-27.

⁸⁰ Tamtéž, s. 22.

⁸¹ MAYER, F. *Češi*, s.178.

⁸² ZÍDEK, Petr. Chiméra třetího odboje. In: *Lidové noviny*. 18. 9. 2010. Online. [cit. 18.2.2020]. URL: <https://www.lidovky.cz/noviny/chimera-tretiho-odboje.A100918_000067_ln_noviny_sko>.

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ MAYER, F. *Češi*, s. 183.

V následující pasáži se blíže podíváme na diskurz vyrovnávání se s komunistickou minulostí produkovaný historiiky. Proces vyrovnávání se socialistickým dědictvím zasahuje všechny sféry české společnosti. Ani vědecká obec, která je mnohdy díky svému kritickému náhledu na věc netečná vůči společenským procesům, se tomuto problému nevyhnula.

Problematika „třetího odboje“ mezi léty 1948 až 1960 nerozděluje pouze českou laickou veřejnost, ale i vědeckou komunitu, na několik názorových proudů. Mezi těmito názorovými proudy se vyprofilovaly především dva směry. První směr se za pomoci historiografických textů pokouší prosadit radikální výklad soudobých dějin.⁸⁵ Druhý směr zastupují historikové, snažící se najít a zdokumentovat projevy otevřeného odporu, především pomocí materiálů z provenience bezpečnostních složek.⁸⁶ Jak už bylo výše uvedeno, radikální výklad soudobých dějin má svůj původ v četných pamětnických organizacích typu Konfederace politických vězňů a sloužil jim či stále slouží k soudnímu očištění svých členů, materiálnímu odškodnění, a aktuálně k vydobytí tolik kýženého společenského uznání.

Největším propagátorem radikálního výkladu soudobých dějin byl již zesnulý historik Václav Veber. Svou tezi o existenci odboje se snaží dokázat na různorodosti a četnosti protirežimních akcí, avšak bez hlubšího metodologického ukotvení a dostatečné kritiky pramenů. Veber řadí protestní akce veřejnosti v prvních pounorových měsících, mezi které patří manifestace u příležitosti XI. Vsesokolského sletu v létě 1948 nebo obdobné manifestace při příležitosti pohřbu bývalého prezidenta Beneše v září 1948, k počátku odporu proti nastupující totalitní diktatuře v Československu.⁸⁷ Nedostatky podle něho tkví v tom, že neměříme nacismus a komunismus stejně.⁸⁸ Zdrojem všech nešvarů má být kompromis pokojného předání moci po listopadu 1989, a tudíž chybějící „očistný moment kapitulace komunismu“.⁸⁹ Na absenci porážky komunismu poukazuje i právník a historik Kamil Nedvědický ve studii „Právní pohled na III. odboj“.⁹⁰ Pád komunismu v Československu Nedvědický srovnává s porážkou nacismu. Nacismus byl jasně poražen ve válce, ale komunismus se moci sám vzdal z důvodů hroučícího se hospodářství, šířící se nespokojenosti a ztráty podpory ze Sovětského svazu.⁹¹ Názory

⁸⁵ SOMMER, V. Cesta, s. 30.

⁸⁶ Tamtéž.

⁸⁷ Tamtéž, s. 17.

⁸⁸ VEBER, Václav. Dvacet let. Historiografie třetího odboje na českých vysokých školách dvacet let po pádu komunismu. *Paměť a dějiny. Revue pro studium totalitních režimů*. 3, č. 4, (2009), s. 117.

⁸⁹ Týž. Komunismus – totalitní režim 20. století. In: *Za svobodu a demokracii I*. Praha: Evropské hnutí v České republice, 1999, s. 22.

⁹⁰ NEDVĚDICKÝ, Kamil. Právní pohled na III. odboj. Kamil Nedvědický. In: *Securitas imperii / Praha : Ústav pro studium totalitních režimů Sv. 16/1, (2010), 30-50 s.*

⁹¹ Tamtéž, s. 45.

obyvatel také několik desetiletí „nahlodávala“ komunistická propaganda, která vykreslovala odbojáře jako vrahy a kriminálníky.⁹² Veberovo vyprávění se proto smrskává na romanticky laděný příběh, heroizující své hlavní postavy, a jakýkoliv nesouhlas s touto koncepcí je důrazně zavrhován.

Dalším historikem řadícím se po boku Vebera v obhajobě konceptu „třetího odboje“ je Tomáš Bursík. Ten rovněž srovnává rezistenční aktivity po roce 1948 s protinacistickým odbojem. Jasně spatřuje personální kontinuitu II. protinacistického a III. protikomunistického odboje. Personální kontinuita druhého a třetího odboje často patří mezi hlavní argumenty obhajoby „třetího odboje“. Ve svých pracích na to poukazují například i zmínění historikové Zora Dvořáková a Kamil Nedvědický.⁹³ Koncepci „třetího odboje“ Bursík mírně otupuje tím, že navrhuje používat termín protikomunistický odpor a klade si otázky po motivacích různých vrstev společnosti, které aktivně vystoupily proti komunistickému režimu. Klade důraz na kritické zhodnocení pramenů státně bezpečnostní a soudní provenience, rozšířené o pramennou základnu v podobě regionálního tisku, rozhovorů s pamětníky, materie oblastních a okresních archívů apod.⁹⁴ Zajímavým příspěvkem v tématice protirežimního jednání je kniha kolektivu autorů *Projevy a podoby protirežimní rezistence v komunistickém Československu 1948 – 1989*, kam přispěl Bursík nemalým dílem příklady rezistenčního jednání v Československu v letech 1948 – 1967.⁹⁵ Hned v úvodu kapitoly Bursík pokračuje v otupování konceptu „třetího odboje“ prohlášením, že „*Politické vedení země v letech 1948-1989 muselo vždy čelit opozičním a nonkonformním aktivitám ...*“, ale zároveň k tomu dodává „*... byť se proměňovaly jejich formy i hlavní nositelé.*“⁹⁶ Rezistenci autoři publikace chápou jako „*... přirozenou a často spontánní obrannou reakci jedince či skupiny osob na totalitní, nelidské, nezákonné nebo morálně neakceptovatelné požadavky režimu, jenž se snaží prosadit závazný ideový výklad světa, vychovávat či převychovávat, a neváhá proto zasahovat i do volnočasových aktivit ve snaze usměrňovat a modifikovat jejich průběh.*“⁹⁷ Autoři práce dále pokračují „*Rezistence představuje pomyslnou základnu společenského vzdoru, který může vyústit jak v opoziční postoj, snažící se nenásilnou formou reformovat stávající systém, tak v aktivity odbojové,*

⁹² NEDVĚDICKÝ, K. Právní pohled, s. 45.

⁹³ DVOŘÁKOVÁ, Z. Charakteristika, s. 23; NEDVĚDICKÝ, K. Právní pohled, s. 38.

⁹⁴ BURSÍK, Tomáš. Diskuze nad třetím odbojem. In: *Odboj a odpor proti komunistickému režimu v Československu a ve střední Evropě: sborník k mezinárodní konferenci = Resistance and Opposition Against the Communist Regime in Czechoslovakia and Central Europe : international conference : 15th-16th April 2009*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2010, s. 19-24.

⁹⁵ VILÍMEK, Tomáš a Oldřich TŮMA. *Projevy a podoby protirežimní rezistence v komunistickém Československu 1948-1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2018, 287 s. Česká společnost po roce 1945.

⁹⁶ Tamtéž, s. 80.

⁹⁷ Tamtéž, s. 6.

*usilující o jeho zánik, a to i za použití násilí“.*⁹⁸ Z textu vyplývá, že Bursík neopouští svoje přesvědčení o existenci „třetího odboje“, ale spíše ho doplňuje dalšími „neodbojovými“ aktivitami České společnosti.

Zajímavý náhled na danou problematiku nám poskytuje již zmíněná historička Zora Dvořáková. Podle ní je na místě používat jak termínu odboj, tak termínu odpor, abychom vyjádřili celé spektrum skutečností, které se v Československu vyskytovaly. Dále poukazuje na to, že nemáme vypracovaný žádný mustr, který by nám přesně nadefinoval, jak má odboj vypadat. Také není nikde psáno, že každý odboj musí zvítězit.⁹⁹

Institucionální historiografie, zabývající se protikomunistickou rezistencí, není snadná. Dokumentace je sice nadbytek, ale většina pochází z provenience bezpečnostních složek, a tudíž vyžaduje přísnou historickou kritiku. Hlavně v posledních letech slouží historikům k doplnění archivních dokumentů z Archivu bezpečnostních složek či Národního archivu cenné nahrávky rozhovorů s dosud žijícími pamětníky oněch pohnutých roků. V ojedinělých případech se dochovaly i cenné osobní pozůstalosti, s nimiž lze další prameny konfrontovat. V mnohých případech historikové nacházejí hlavně stopy akcí, které neuspěly, nebo které byly vyprovokovány vládnoucím režimem. Na druhou stranu se napříč tehdejší republikou objevovalo obrovské množství úspěšných letákových akcí, výborně zmapovatelných díky dochovaným materiálům. Je otázkou, kolik „odbojových“ skupin zůstává skryto před zraky historiků, neboť často zapomínáme na jeden z klíčových prvků odbojové činnosti a to, že úspěšný odbojový skutek většinou není nikde a nikým zaregistrován. Vesměs se jednalo o izolované skupiny, které nezanechaly ani žádné dokumenty, ani žádná prohlášení, jenž by v budoucnu mohla doložit jejich angažovanost. Protikomunistická rezistence 50. let mírně pokulhává za disidentským hnutím 70. a 80. let, které po sobě zanechalo neúměrně více dokumentů. Problémem je také dlouhý časový odstup od událostí.¹⁰⁰

Právní pohled na „třetí odboj“ nám poskytuje zmíněná studie Kamila Nedvědického. Autor studie konstatuje, že záhy po převzetí moci se komunistický režim dopouštěl hrubého a neskrývaného porušování základních lidských práv a občanských svobod.¹⁰¹ Čistka napříč celou tehdejší společností, vlna zatýkání bez zákonné opory, poměry ve věznicích StB, výslechové metody bezpečnostních složek, likvidace nezávislé justice, to vše se neslučuje se

⁹⁸ VILÍMEK, T. a O. TŮMA. *Projevy*, s. 6.

⁹⁹ DVOŘÁKOVÁ, Z. *Charakteristika*, s. 21.

¹⁰⁰ MAYER, F. *Češi*, s. 183-185.

¹⁰¹ NEDVĚDICKÝ, K. *Právní pohled*, s. 32.

základy právního státu. V nové ústavě, schválené 9. května 1948, se objevuje tzv. „revoluční složka“.¹⁰² Porušování základních lidských práv a svobod komunističtí činitelé obhajují cílem dosažení socialismu. Z nejrůznějších nezákonností minulého režimu Nedvědický podtrhuje tzv. „třídní rasismus“, kdy jedna sociální skupina občanů je povyšována nad jiné.¹⁰³ Důvodů, ospravedlňujících odpor a odboj proti totalitní mašinérii, uvádí autor celou řadu. Například se jedná o popravy odpůrců komunismu ať domnělých, či skutečných, zřízení koncentračních táborů, zařazování celé škály nepohodlných lidí do pracovních táborů bez soudních rozsudků, protiústavní ukradení majetku právoplatným vlastníkům, útok na náboženské přesvědčení občanů, likvidace spolků a zájmových samospráv, cenzura, veřejně podporované udavačství, znemožnění opuštění území státu a zabíjení těch, kteří se o to pokusili, a konečně i téma této práce, politické procesy.¹⁰⁴ Toto vše je podle Nedvědického legitimním důvodem pro vedení odboje proti bývalému režimu v Československu. Zajímavá je skutečnost, že sami komunisté v tajných dokumentech nazývají bojovníky proti své vládě termínem III. odboj.¹⁰⁵ To dokládá i historik Jiří Málek ve studii „*Prameny k dějinám třetího odboje*“.¹⁰⁶ Málek v ní cituje interní zprávu StB z konce roku 1948: „*Zrodil se masový odboj – nejprve vzniklo hromadné odbojové hnutí a za ním teprve následovala naše práce – ve své práci jsme byli zpočátku překvapenými diváky, když jsme neustále objevovali širokou základnu ilegality – masová nespokojenost neustále vzrůstala, nedá se již dobře mluvit o neobjektivních příčinách – odboj se rozrůstá ne již tak do kvantity jako do kvality – není možno všechny členy odboje zlikvidovat, poněvadž bychom museli zavřít polovinu národa.*“¹⁰⁷

Cestu z metodologické „pasti“, do které se výzkum o „třetím odboji“ dostal, nám nabízí historik Vítěslav Sommer. V zásadě vyzývá k jasnějšímu metodologickému ukotvení a větší reflexi mezinárodního výzkumu rezistence v socialistických diktaturách a rozvinutého bádání o odporu marginalizovaných, stigmatizovaných či znevýhodněných skupin vůči dominantním mocenským strukturám.¹⁰⁸ Valná většina aktuálního výzkumu postrádá hlubší reflexi celkového společenského vývoje v letech 1948 až 1989 a často „škatulkuje“ občany tehdejší doby na dva tábory aktivních či pasivních podporovatelů komunismu a ty, kteří proti němu

¹⁰² NEDVĚDICKÝ, K. Právní pohled, s. 33.

¹⁰³ Tamtéž, s. 35.

¹⁰⁴ Tamtéž.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 38.

¹⁰⁶ MÁLEK, Jiří. *Prameny k dějinám třetího odboje*. In: *Za svobodu a demokracii III*. Hradec Králové: M. Vognar, 2002, 33-44 s.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 33.

¹⁰⁸ SOMMER, V. *Cesta*, s. 10.

bojují.¹⁰⁹ Tento způsob pohledu na mnohem barevnější problematiku života redukuje realitu na černobílý obraz zápasu „dobra“ se „zlem“.¹¹⁰ Sommer předkládá výzkum hned několika zahraničních badatelů, jejichž metodologický koncept by dozajista pomohl nasměrovat zkosnatělé bádání o „třetím odboji“ v České republice směrem k modernějším trendům. Největší mezery výzkumu o „třetím odboji“ Sommer vidí ve zmíněné nevalné metodologické reflexi a přehnané politizaci tématu.¹¹¹ Pokud se oprostíme od uvedených nešvarů, slovy Vítězslava Sommera se nám „... v historických textech vyprofilují namísto neohrožených odbojářů skuteční lidé, kteří se po svém vyrovnávali s dobovou společenskou realitou a sahalí k praktikám odporu a subverze“.¹¹²

Za shrnutí a doplnění dané kapitoly může sloužit krátký rozhovor, který internetový týdeník Echo24 uskutečnil s historikem Jiřím Sukem.¹¹³ Podle něj je faktem, že po revoluci se vytvořila linie vyprávění, která byla do značné míry určená tím, co prožili političtí vězni a odpůrci režimu, ale ve svém záběru byla jednostranná svou potřebou tu dobu odsoudit, neustále o minulost bojovat a připomínat dětem, žákům, studentům, že komunismus byl zločinný a napáchal velké škody. Důraz byl kladen na studium represe a politických dějin. Společnost literaturu o takovýchto tématech poptávala a podle Jiřího Suka to bylo dobře, neboť se odhalila činnost režimu, která byla do té doby pod pokličkou. Tím se však vytvořil jednostranný narativ. Až s příchodem mladších historiků se začal klást důraz na hospodářské a sociální dějiny, dějiny každodennosti a západní metodologické koncepce. Ukazuje se, že komunismus nelze jednostranně vnímat jako stoprocentní zlo.¹¹⁴

Politolog Lubomír Kopeček v publicistickém pořadu Historie cs vyslovil myšlenku, že „... vyrovnávání se s minulostí u mnohých lidí vyvolalo frustraci“.¹¹⁵ Část společnosti se nevyrovnala a zřejmě nikdy nevyrovná se skutečností, jakým způsobem se polistopadový režim postavil ke komunistickému dědictví, a to především ke zločinům 50. let. K očistnému momentu nedošlo a politikům se podařilo zabránit divokému „honu na čarodějnice“. Výsledky ÚDV na poli trestání zločinů komunismu zůstávají tristní. Co se týká historiografie, žádný obor

¹⁰⁹ SOMMER, V. Cesta, s. 10.

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ Tamtéž, s. 29.

¹¹² Tamtéž, s. 35.

¹¹³ KAISER, Daniel. Máme extrémně zpolitizovanou historii. S Jiřím Sukem o výkladu normalizace. In: *Echo24*. 20. 8. 2020. Online. [cit. 21.8.2020]. URL: <https://echo24.cz/a/SUhxd/mame-extremne-zpolitizovanou-historii-s-jirim-sukem-ovykladunormalizace?fbclid=IwAR3Cij90KgNIXi8pntb4XfogeZougQB3tpsdUFp42XKKqYyp__wdx3cfl>.

¹¹⁴ Tamtéž.

¹¹⁵ Byli první, zrozeni ze sametu, Historie cs. Online. [cit. 2.3.2020]. URL: <<https://www.ceskatelevize.cz/porady/10150778447-historie-cs/219411058220027/>>.

humanitních či společenských věd nebyl v 90. letech tolik zasažen pochybnostmi o své identitě a vědecké legitimitě.¹¹⁶ Problém soudobých dějin tkví bezesporu v jejich politickém využívání, tedy zneužívání historie jako politického argumentu.¹¹⁷ Do toho zapadá i otázka existence či neexistence „třetího odboje“. Zodpovězení této otázky vyžaduje hlubší a metodologicky rozmanitější výzkum, a především oproštění tématu od politického diskurzu. Na závěr kapitoly autor uvádí sociologický výklad Libora Prudkého o nezbytnosti vyrovnání se s minulostí, které do značné míry potvrzují postuláty výše zmíněné. Prudký tvrdí, že v případě velké společenské změny (sociální změny) je vyrovnání se s minulostí nezbytné. Obzvlášť pokud má současnost kvalitativně odlišné parametry ve srovnání s minulostí. Jinak hrozí, že minulost překryje současnost. Vyrovnání se s minulostí musí nastat i z hlediska sociální rovnováhy ve společnosti, neboť člověk je fyziologicky nastaven k tomu, aby zapomínal to špatné a vybavoval si spíše to dobré.¹¹⁸

¹¹⁶ MAYER, F. *Češi*, s. 243.

¹¹⁷ ČECHUROVÁ, Jana a Jan RANDÁK. *Základní problémy studia moderních a soudobých dějin*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015, s. 10.

¹¹⁸ Jak jsme se vyrovnali s minulostí, Historie cs. Online. [cit. 4.4.2020]. URL: <<https://www.ceskatelevize.cz/porady/10150778447-historie-cs/210452801400001/>>.

2 Československo v období třetí republiky

Pro období tzv. Třetí republiky ohraničené léty 1945 - 1948 je charakteristická určitá diskontinuita oproti meziválečnému období masarykovské první republiky. Především se jednalo o radikální příklon celé společnosti k levici v politické rovině, symbolizované Košickým vládním programem.¹¹⁹ Košický vládní program započal politicky-ekonomickou transformaci země. Prohloubil a upevnil válečnou orientaci na Sovětský svaz, ale také neopomínal rozvíjet vazby se západními velmocemi. Československo se v té době pokoušelo hrát roli jakéhosi „mostu“ mezi východem a západem, což narazilo na zhoršující se vztahy mezi svazem a západními demokratickými státy.¹²⁰

Košický vládní program odklon od předválečné pravicové tradice podtrhl tím, že obnovoval pouze část předválečných politických stran. Zakázána byla nejsilnější předválečná pravicová strana, Republikánská strana zemědělského a maloroľnického lidu (agrární strana), jejíž představitelé v čele s Rudolfem Beranem byli obviňováni z politického marasmu druhé republiky.¹²¹ Nová vláda a společnost se s ním a jeho první protektorátní vládou neopomněla vypořádat. Proces byl zahájen v lednu 1947.¹²² Podle L. Feierabenda „... *byl nejdůležitějším politickým procesem v Československu a přímo kabinetní ukázkou politické pomsty*“.¹²³ Beran byl označen za zrádce národa a škůdce republiky. Neušel trestu, i když později před soudem vyšlo najevo, že vyšetřovatelé nutili svědky ke krivým výpovědím a naopak, opomíjeli svědky obhajoby.¹²⁴ Prokuratura žádala trest smrti. Naneštěstí byl bývalý předseda agrárníků uznán vinným pouze z toho, že dal souhlas k prodeji válečného materiálu Německu, že schvaloval okupaci a podporoval nacismus, i když i tato obvinění stála na chatrných základech.¹²⁵ Výrok Národního soud zněl dvacet let těžkého žaláře.

Agrární strana měla tradičně nejsilnější pozice na venkově a tyto pozice hodlali nahradit komunisté. Nová vládní koncepce počítala i s rozsáhlým znárodněním majetku. Stát zaváděl národní správu na veškerý majetek, včetně půdy, budov a mrtvého i živého inventáře nepřátelských států Německa a Maďarska, dále německých a maďarských právnických i

¹¹⁹ DEJMEK, J. *Československo*, s. 375.

¹²⁰ Tamtéž, s. 387-388.

¹²¹ Tamtéž, s. 411.

¹²² BORÁK, Mečislav. *Spravedlnost podle dekretu: retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945-1948)*. Ostrava: Tilia, 1998, s. 64.

¹²³ Tamtéž.

¹²⁴ Tamtéž, s. 64.

¹²⁵ Tamtéž.

fyzických osob a konečně Čechů a Slováků, kteří stát zradili.¹²⁶ Konfiskovaná půda měla být přerozdělována domkařům, malým a středním rolníkům a také zemědělským dělníkům. Konfiskací obratně využívala komunistická strana ke své propagaci, neboť resort zemědělství řídil komunistka Julius Ďuriš.¹²⁷ Znárodnování se provádělo sérií dekretů přijatých 24. října 1945.¹²⁸ Dekrety znárodnovaly doly, některé průmyslové podniky a klíčové podniky energetického průmyslu i celé řady dalších odvětví. Další dekrety se zaměřovaly na potravinářský průmysl, banky a soukromé pojišťovny. Majetek se znárodnoval za náhradu. Stát vytvářel ekonomický systém, který indikoval přechod od tržní ekonomiky ke státem regulované a plánované ekonomice socialistického typu.¹²⁹

Mezi zásadní momenty poválečného vývoje patří odsun většiny německé populace. Hrubé obrysy plánu byly spojenci schváleny již během války. S jeho realizací začali československé vojenské a administrativní orgány téměř ihned po skončení vojenských operací. Mnoho obyvatel Československa ovlivněno nedávnými hrůzami okupace nečekalo na rozhodnutí o organizovaném přesídlení a brali takřikajíc věci do svých rukou. Vyvolávali tzv. „divoký odsun“.¹³⁰ Během něho docházelo k mnohým excesům na německém obyvatelstvu. Spontánně se zabavoval německý majetek a mnoho Němců končilo v internačních táborech. Do konce roku 1946 bylo přesunuto do okupačních zón v Německu zhruba 2 miliony osob.¹³¹ Se zločiny spáchanými na německém obyvatelstvu se vláda vypořádala vydáním zvláštního zákona č. 115/1946 Sb., o legalitě jednání, souvisejícího s bojem o znovunabytí svobody Čechů a Slováků z 8. května 1946.¹³² Zákon stanovoval beztrestnost pro jednání, které bylo „ ... *výrazem touhy po spravedlivé odplatě za činy okupantů nebo jejich pomahačů* ... “, a to v době od 30. září 1938 do 28. října 1945.

Dalším důležitým mezníkem poválečného vývoje a možno říci předstupněm politických procesů padesátých let bylo vypořádání se „zrádci a jejich pomahači“. Retribuce měla znamenat nápravu či odčinění za šest let okupace a množství obětí. Její kořeny sahají až do ledna 1942, kdy byla na konferenci devíti evropských spojeneckých států vydána Svatojakubská deklaráce, požadující stíhání a potrestání hitlerovských zločinů.¹³³ Je poněkud zvláštní, že iniciativa

¹²⁶ DEJMEK, J. *Československo*, s. 428.

¹²⁷ Tamtéž, s. 429.

¹²⁸ Tamtéž, s. 435.

¹²⁹ Tamtéž, s. 436.

¹³⁰ Tamtéž, s. 406.

¹³¹ Tamtéž, s. 411.

¹³² Tamtéž, s. 409.

¹³³ BORÁK, M. *Spravedlnost*, s. 22.

k vydání tzv. „velkého retribučního dekretu“ v českém prostředí nevzešla od komunistů, ale od Beneše a demokratů. Již 1. října 1941, po prvních popravách heydrichiády, vzkazoval rádiem Beneš z Londýna „ ... je to a bude to soud dějin: odplata, která jistě přijde, bude strašná“.¹³⁴ A skutečně ještě před koncem války 6. října 1944 exilová vláda schválila konečné znění retribučního dekretu a po menších úpravách byly vydány 19. června 1945 tři dekrety pod čísly 16, 17 a 138/1945 Sb.¹³⁵

Pod číslem šestnáct se skrývá dekret prezidenta republiky, o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech, jinak známý jako tzv. „velký retribuční dekret“.¹³⁶ Na tento dekret se podíváme blíže, neboť ve fungování a výsledcích lidových soudů lze spatřovat mnohé podobnosti se soudy padesátých let. Ve spojení s národními výbory byly mimořádné lidové soudy zřizovány v sídlech krajských soudů, v případě potřeby však mohly zasedat v kterémkoliv místě soudního obvodu.¹³⁷ Jednotlivé případy projednávaly pětičlenné senáty v čele se soudcem z povolání, doplněné o soudce z lidu. Žalobu předkládali veřejní žalobci. Řízení neměla trvat déle než tři dny, jinak měly být případy předány k řádným soudům. Obžalovaný měl právo sám si zvolit obhájce, nebo požádat soud o jeho přidělení. Rozsudek byl vyhlášen ihned a nebylo proti němu žádných opravných prostředků.¹³⁸ Zahájení činnosti soudů záviselo na tom, jak rychle se národním výborům podařilo sestavit návrhy na soudce z lidu a jak rychle pracovaly vyšetřovací komise. Postupně vzniklo 24 mimořádných lidových soudů.¹³⁹

V Uherském Hradišti byl uveden v činnost první mimořádný lidový soud. Zde byla také 21. srpna 1945 popravena první žena, konfidentka gestapa Ludmila Ulrichová.¹⁴⁰ Prvním obžalovaným u mimořádného lidového soudu Praha byl bývalý náměstek pražského primátora dr. Josef Pfitzner, profesor historie na německé univerzitě a vedoucí SA.¹⁴¹ Soud Pfitznera odsoudil k smrti. Podle ministra Drtiny bylo politováníhodné nejen běsnění davu, zvláště pak žen, ale i sama skutečnost, že taková potupa postihla zrovna profesora Pfitznera, který „ ... přes všechny své hříchy radniční německé krutovlády nad Prahou.“ patřil k těm slušným nacistům.¹⁴² O běsnění davu se zmiňují i odsouzení z politického procesu „Stříteský a spol.“.

¹³⁴ BORÁK, M. *Spravedlnost*, s. 21.

¹³⁵ Tamtéž, s. 27-30.

¹³⁶ Tamtéž, s. 30.

¹³⁷ Tamtéž, s. 47.

¹³⁸ Tamtéž.

¹³⁹ Tamtéž, s. 48.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 50.

¹⁴¹ Tamtéž.

¹⁴² Tamtéž, s. 51.

Jeden z přeživších pamětníků, Jiří Kopřiva, zmiňuje „... *bujné komunisty, kteří křičeli: „Vidíte tu chásku. Už jsou tady zas. Konečně dojde k nějaké odplatě.“ Ženy v rudých šátcích byly nejaktivnější. Ty bylo slyšet pověsit všechny.*“¹⁴³ Podobně se o ženách v davu vyjadřuje i Miloslav Matějka: „*Ty baby komunistický, co chodily rvát na prvního máje už za první republiky, tak ty řvaly: „Oběsit, oběsit!“*“¹⁴⁴ Další pamětník, Miloslav Bulva popisuje publikum během procesu: „*Reakce byla hlavně od těch, co seděli těsně za náma. To byli členové strany a hlavně členky strany, který si uplivávaly a pokřikovaly a strkaly do nás deštníkama, pokud na nás dosáhly.*“¹⁴⁵

Před mimořádnými lidovými soudy stanulo i mnoho domácích zrádců. Ministerstvo spravedlnosti časem zjistilo, že praxe mimořádných lidových soudů není jednotná. Jednotná praxe se však dost dobře vytvořit nemohla, neboť proti výrokům MLS neexistovaly opravné prostředky, které by je mohly korigovat. V červenci 1946 měla skončit účinnost dekretu.¹⁴⁶ Nicméně kvůli stále přibývajícím případům bylo Národní shromáždění ještě dvakrát nuceno prodloužit účinnost dekretu, poprvé do 8. ledna 1947 a podruhé do 4. května téhož roku.¹⁴⁷ Mnoho Němců bylo odsunuto bez potrestání. Problém způsobovala i velmi vysoká dolní hranice trestní sazby.¹⁴⁸ Někteří soudci z lidu proto raději hlasovali pro zproštění viny, než aby odsoudili danou osobu na nepřiměřeně dlouho dobu do vězení.

O Národním soudu již padla zmínka výše. Snad jenom dodáme, že kromě členů první protektorátní vlády byli souzeni i členové vlády následující. Proces s nimi začal 29. dubna 1946.¹⁴⁹ Během procesu docházelo k zásahům do soudcovské nezávislosti.¹⁵⁰ Výše trestů se projednávala ve vládě, svědci obhajoby byli napadáni v tisku, a dokonce sovětské orgány požadovaly na ministru spravedlnosti vynesení třech rozsudků smrti.¹⁵¹ Retribuce se čím dál

¹⁴³ Interview pro Paměť národa s Jiřím Kopřivou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Litomyšl 11.07.2008. Online. [cit. 18.2.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kopriva-jiri-1932>>.

¹⁴⁴ Interview pro Paměť národa s Miloslavem Matějkou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Květná u Poličky 07.08.2008. Online. [cit. 18.2.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/matejka-miroslav-1932>>.

¹⁴⁵ Interview pro Paměť národa s Miloslavem Bulvou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Litomyšl 11.07.2008. Online. [cit. 18.2.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/bulva-miloslav-1932>>.

¹⁴⁶ BORÁK, M. *Spravedlnost*, s. 54.

¹⁴⁷ Tamtéž.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 56.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 61.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 62.

¹⁵¹ Tamtéž.

více podobala politickým procesům 50. let. Senát nakonec neuložil ani jeden trest smrti, což zklamalo členy vlády, především komunisty.¹⁵²

Po potrestání všech velkých zrádců bylo třeba se vypořádat i s těmi malými, na které „velký retribuční dekret“ nepamatoval. Vyřešil to dekret č. 138/1945 Sb., tzv. „malý retribuční dekret“.¹⁵³ Dekret ukládal trest vězení pouze do jednoho roku, nebo pokutu do výše jednoho milionu korun, případně veřejné pokárání či kombinaci všech těchto trestů.¹⁵⁴ Dnes se vedou mezi historiky spory, jestli komunisté tohoto „malého dekretu“ využili při volbách v roce 1946. Václav Veber společně s Mečislavem Borákem tvrdí, že komunisté prostřednictvím národních výborů, povětšinou ovládaných jejich straníky, rozesílali obsílky s obviněními podle „malého retribučního dekretu“ nepohodlným voličům. Neboť podle dekretu ten, proti němuž bylo vzneseno třeba jen obvinění, pozbýval volebního práva.¹⁵⁵ V Praze údajně rozeslali na 15 tisíc takových obsílek. Historik Jana Machala ve studii *Retribuce a parlamentní volby 1946* nabádá k opatrnějšímu přístupu, poněvadž informace o takovémto zmanipulování voleb vzešly předně od politiků Československé strany národně socialistické.¹⁵⁶ Vrcholní představitelé národních socialistů totiž připisovali svůj volební neúspěch, především v Praze, na vrub „malému retribučnímu dekretu“. Někteří politikové a novináři, jako Ladislav Karel Feierabend a Pavel Tigrid, zašli dokonce tak daleko, že přímo obviňovali KSČ z bezdůvodného rozesílání obvinění.¹⁵⁷ Tyto teorie později převzala i exilová odborná literatura. Vilém Hejl s Karlem Kaplanem ve své knize *Zpráva o organizovaném násilí* podle Machaly přijali tezi o údajném zmanipulování výsledku voleb v roce 1946 pomocí retribučních dekretů.¹⁵⁸ Oba autoři kladli rovnítko mezi bezdůvodné obvinění a automatickou ztrátu volebního práva. Právě tento výběr a kombinování různých údajů zapříčinil v české historiografii vznik dnes již nejrozšířenější verze o údajném zmanipulování voleb.¹⁵⁹ Nicméně autor studie dodává, že volební právo mohlo být na základě obvinění z kolaborace odejmuto.¹⁶⁰ Avšak nečinilo se tak automaticky a obligatorně. V případě zločinů podle velkého dekretu rozhodoval o odejmutí volebního práva

¹⁵² BORÁK, M. *Spravedlnost*, s. 63.

¹⁵³ Tamtéž, s. 35.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 37.

¹⁵⁵ VEBER, Václav. *Osudové únorové dny 1948*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 46; BORÁK, Mečislav. *Spravedlnost podle dekretu: retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945-1948)*. Ostrava: Tilia, 1998, s. 37.

¹⁵⁶ MACHALA, Jan. *Retribuce a parlamentní volby 1946. Paměť a dějiny. Revue pro studium totalitních režimů*. Roč. 7, č. 2 (2013), s. 44.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 44-45.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 45.

¹⁵⁹ Tamtéž.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 46.

žalobcem a u malého rozhodovalo kolegium odvolací komise, složené ze všech čtyř stran kandidujících v českých zemích.¹⁶¹

Komunisté se k retribučnímu soudnictví po převzetí moci vrátili 25. března 1948 vydáním dekretu č. 33 a 16 s platností do konce téhož roku.¹⁶² Jednalo se o znovuotevření starších retribučních případů. Okresní národní výbory mohly provést revizi kteréhokoliv ukončeného trestního řízení. Dá se říci, že celá akce obnoveného retribučního soudnictví skončila fiaskem, neboť byly odsouzeny asi pouze 2 tisíce lidí.¹⁶³

Retribuce jako celek dodnes představuje do určité míry spornou záležitost. Pavel Tigrid se o ní vyjadřuje jako „ ... o justici výrazně politické, o potrestání z ruky válečného vítěze těch, kteří prohráli.“¹⁶⁴ Mnozí odsuzují zneužití retribuční justice komunisty, neboť soudy se „ ... staly prostředkem k odstraňování nebo alespoň skandalizování politických protivníků. Přitom se neštíteli ani nejhnusnějších podvodů, falešných svědků, podvržených dokumentů a ovšem i násilí. Ministerstvo vnitra, které hned od počátku ovládli, zavedlo ihned vyšetřovací metody, které se nijak nelišily od metod Gestapa. Ani národně socialistický ministr spravedlnosti pak nemohl zabránit celé řadě křiklavě nespravedlivých rozsudků, v mnoha případech i jasných justičních vražd.“¹⁶⁵ Ministr vnitra za komunisty, Václav Nosek, zdůrazňoval především lidovost retribučního soudnictví: „Na složení národních a lidových soudů má uplatnit svůj vliv samotný lid. Mají v nich zasedati osoby navržené příslušnými Národními výbory. Lidové a národní soudy mají soudit podle norem stanného práva.“¹⁶⁶ Autor této práce se dívá na retribuici jako na jeden z předobrazů politických procesů, které komunisté rozpoutali po uchopení moci.

2.1 Bezpečnostní složky v období třetí republiky a únorová krize 1948

Jedním z klíčových prvků v zápase o převzetí moci v Československu byla pro komunisty kontrola ministerstva vnitra. Ministrem se stal komunist Václav Nosek.¹⁶⁷ Nově se zrodil Sbor národní bezpečnosti¹⁶⁸, který zastřešoval bezpečnostní útvary.¹⁶⁹ Komunisté usilovali o

¹⁶¹ BORÁK, M. *Spravedlnost*, s. 46.

¹⁶² Tamtéž, s. 76.

¹⁶³ Tamtéž, s. 79-80.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 12.

¹⁶⁵ Tamtéž.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 14.

¹⁶⁷ KAPLAN, K. *Protistátní bezpečnost*, s. 25.

¹⁶⁸ Dále jen SNB.

¹⁶⁹ KAPLAN, K. *Protistátní bezpečnost*, s. 27.

ovládnutí všech bezpečnostních složek. Sjednocení bezpečnostního aparátu do SNB a zavedení vojenské disciplíny umožňovalo ministru vnitra prosazovat zájmy a politické záměry vlastní strany a jmenovat na klíčové velitelské posty straně loajální lidi.¹⁷⁰ Velmi posloužilo i obsazení zemských a okresních národních výborů. Komunistům se brzy podařilo ovládnout Státní bezpečnost.¹⁷¹ Do roku 1947 zaujímal přední místo v náplni práce StB retribuční a očista veřejného života.¹⁷² Zpravodajci ministerstva vnitra se snažili rozkrýt organizaci gestapa a Sicherheitsdienstu. Šlo jim o způsob fungování těchto organizací a jejich spolupracovníků z řad československých občanů. Pokoušeli se zmapovat celý domácí odboj ve snaze oslabit odbojové skupiny, které byly ve spojení s Benešem a exilem.¹⁷³ Bezpečnostní složky pod kontrolou komunistů studovaly pracovní metodiku gestapa. Po vypršení platnosti retribučních dekretů se rozrostl zájem StB o občany, instituce a organizace, otevřeně či skrytě činné v domácím životě.¹⁷⁴ Komunisté začali mít zájem o dohled nad společností, včetně vládní koalice.

Od druhé poloviny roku 1947 se snahy soustřeďovaly na obsazení co nejvíce míst v bezpečnosti komunisty.¹⁷⁵ Ostatní členové Národní fronty nebyli k činnosti KSČ slepí. Postupně se probouzeli a začínali ostřeji kritizovat svého koaličního partnera. Některé akce komunistů je obzvlášť pobouřily. Jednalo se například o hledání kompromitujících materiálů z dob odboje na generálního tajemníka národně socialistické strany Vladimíra Krajínu.¹⁷⁶ Komunisté se postupně dostávali do izolace, neboť jejich nezákonné počínání sjednocovalo zbylé strany proti nim. Vleklé spory se vedly o připravovaný zákon o SNB. Nekomunistické strany věřily, že pomocí zákona zhatily snahy komunistů o ovládnutí bezpečnostního aparátu. Na konci roku 1947 se pokračující personální machinace komunistů v bezpečnosti posunovaly na přední místo vnitropolitických rozporů uvnitř Národní fronty.¹⁷⁷ Gottwald s ostatními straníky z kritiky vyvozoval, že „... reakce by chtěla vyvolat ve vhodný okamžik vládní krizi a učinit pokus o vytvoření úřednické vlády... takový krok by bylo nutno hodnotit jako pokus o reakční puč, jako pokus o reakční státní převrat“.¹⁷⁸ Národní fronta se stávala překážkou a bylo jí třeba očistit. Odpor nekomunistických stran sílil. V prosinci 1947 se podařilo frontu odporu zformovat.¹⁷⁹ Zazněly stížnosti a obvinění bezpečnosti z nezákonného postupu, ze sledování veřejných schůzí

¹⁷⁰ KAPLAN, K. *Protistátní bezpečnost*, s. 27.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 29.

¹⁷² Tamtéž, s. 38.

¹⁷³ Tamtéž, s. 48.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 39.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 60.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 102.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 245.

¹⁷⁸ Tamtéž.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 247.

nekomunistických stran, z vyslýchání a šetření řečníků, z fyzického násilí a psychického nátlaku při vyšetřování, z provokací proti vedoucím osobnostem i nižším funkcionářům a samozřejmě zazněly i stížnosti na personální politiku. Komunisté odpovídali formováním levých křídel v nekomunistických stranách. S blížícími se volbami obě strany od ledna 1948 začaly stupňovat svou aktivitu.¹⁸⁰

Rozpory obou stran Národní fronty se postupně překlápěly do vládní krize. Komunisté nastoupili cestu k uchopení moci ve státě.¹⁸¹ Nekomunistické strany, které se zformovaly na počátku roku 1948 v jednotný blok, postrádaly vliv na masovou společnost.¹⁸² Stále počítaly s parlamentním řešením jakékoliv krize a postrádaly náhradní plán v případě neúspěchu. Komunisté mobilizovali odbory, rolnické komise, svaz partyzánů apod. Připravovali se na střet ve volbách, ale zároveň počítali i s alternativou „reakčního puče“.¹⁸³ Krizi zahájilo demonstrativní podání demise ministrů národně socialistické, lidové a slovenské strany, v čele s místopředsedy vlády Petrem Zenklem, Msgre. Janem Šrámkem a Štefanem Kočvarou, 20. února 1948.¹⁸⁴ Pro toto krajní řešení bylo podnětem přemístění velitelů bezpečnosti v několika pražských obvodech. K demisi se bohužel nepřipojili ministři sociální demokracie, ministr národní obrany Svoboda a ani ministr zahraničí Masaryk, informovaný o tom až ex post telefonicky.¹⁸⁵

Lídři nekomunistických stran počítali s údajným příslibem prezidenta Beneše, že demise nepřijme.¹⁸⁶ Vláda ale zůstávala dále v úřadě. Komunisté okamžitě zburcovali své příznivce. Pořádali masová shromáždění, bombardovali prezidentskou kancelář mnoha listy s požadavky přijetí demise, zakládali dělnické milice, které dokonce ozbrojovali. Lid vyslyšel i výzvu k zakládání akčních výborů, jež měly očistit veřejný život od reakcionářů.¹⁸⁷ V řadách národních socialistů a lidovců se aktivizovala levicová křídla.¹⁸⁸ Nastaly čistky v bezpečnosti. Ta už od počátku sledovala opoziční ministry a další nepohodlné osoby. Dále se podílela na kontrole a zabavování tisku, na narušování veřejných schůzí a domovních prohlídkách a zavírání politických oponentů.¹⁸⁹ Došlo to tak daleko, že policie řízená komunisty obsadila

¹⁸⁰ KAPLAN, K. *Protistátní bezpečnost*, s. 75.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 425.

¹⁸² Tamtéž, s. 427.

¹⁸³ Tamtéž.

¹⁸⁴ DEJMEK, J. *Československo*, s. 458-459.

¹⁸⁵ Tamtéž.

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 458.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 459.

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 460.

¹⁸⁹ KAPLAN, K. *Protistátní bezpečnost*, s. 433.

sekretariát národně socialistické strany, kde se snažila najít kompromitující materiály.¹⁹⁰ V následujících dnech se tímto způsobem postupovalo i v ostatních sekretariátech strany národně socialistické včetně lidové. Krize se přenesla do krajů a okresů, kam jezdili kurýři z Prahy s pokyny z ústředí strany.¹⁹¹ Úspěchem pro komunisty byla hodinová generální stávka 24. února, jíž se zúčastnila i část členstva nekomunistických stran včetně státních úředníků.¹⁹² Komunisté tlačili na Beneše, izolovaného na hradě, ten 25. února tlaku nakonec podlehl a demise přijal.¹⁹³ Uprázdňená křesla po ministrech, kteří podali demisi, byla doplněna podle návrhu Gottwalda. Únorovým „vítězstvím“ započala nová epocha Československých dějin, epocha výstavby socialismu.

2.2 Období třetí republiky na Litomyšlsku

Ještě před koncem války se začala formovat nová územní a politická samospráva. Za okres to byly okresní národní výbory (ONV) a na úrovni města místní národní výbory (MNV). Již v září 1945 se litomyšlským komunistům podařilo v ONV obsadit klíčové pozice v bezpečnosti.¹⁹⁴ Referát pro vnitřní bezpečnost připadl Jaroslavu Lochmanovi,¹⁹⁵ který byl zároveň místopředsedou s Janem Rejmanem a Antonínem Bartošem.¹⁹⁶ Okresní národní výbor se staral o bezpečnostní záležitosti, stíhání válečných provinilců, odsun německého obyvatelstva a následné osídlování pohraničí, obnovu hospodářství, zdravotnictví, sociální otázku apod.

V politickém smýšlení obyvatel měli klíčové pozice národní socialisté, lidovci a za nimi těsně pokulhávali komunisté. Například ve volbách do Ústavodárného národního shromáždění, které se konaly 26. května 1946 v Litomyšli, vyhráli národní socialisté a až za nimi byli komunisté.¹⁹⁷ Za okres ovšem vyhráli lidovci a za nimi byli opět komunisté. Díky novým osídlencům měli komunisté silnější pozice v bývalých obcích tzv. „Sudet“.¹⁹⁸ Místní národní výbor opanovali

¹⁹⁰ DEJMEK, J. *Československo*, s. 460.

¹⁹¹ KAPLAN, K. *Protistátní bezpečnost*, s. 465.

¹⁹² DEJMEK, J. *Československo*, s. 461.

¹⁹³ Tamtéž, s. 462.

¹⁹⁴ SKŘIVÁNEK, Milan. *Litomyšl 1259-2009: město kultury a vzdělávání*. Vydání druhé, opravené a doplněné. Litomyšl: Město Litomyšl, [2016], s. 396.

¹⁹⁵ Jaroslav Lochman (nar. 27.2.1906 Hronov nad Metují), členem KSČ již před druhou světovou válkou. Ve třicátých letech byl podezřelý z přípravy a rozšiřování radikálních komunistických letáků v Litomyšli. V listopadu 1938 byl spolu s Antonínem Králem a Antonínem Soukupem v čele prvního ilegálního vedení KSČ. Zatčen byl na podzim 1940.

¹⁹⁶ SKŘIVÁNEK, M. *Litomyšl*, s. 396.

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 408.

¹⁹⁸ Tamtéž.

národní socialisté a okresní národní výbor lidovci. Prvním náměstkem ONV se stal Jaroslav Lochman, pověřený řízením pro komunisty klíčového referátu bezpečnostního, osídlovacího a pro správu národního majetku.¹⁹⁹

Během únorových dní se i v Litomyšli zakládaly akční výbory. Okresní akční výbor Národní fronty se ustavil 25. února 1948 a Místní akční výbor o den později.²⁰⁰ Personální základna obou akčních výborů se velmi prolínala. Na první pohled zaujme jméno kopytáře Josefa Hrnčála,²⁰¹ který později sehraje neblahou úlohu ve vyšetřování kauzy „Stříteský a spol.“²⁰² Z okresního národního výboru byli „vyakčnění“ mnozí nepohodlní politici a na jejich místo instalováni noví. Předsedou nového ONV se stal Jaroslav Lochman, jenž řídil referát vnitřních věcí.²⁰³ V červenci byl okresní národní výbor rozšířen a mezi novými příchozími byl za lidovce i rektor piaristické koleje František Ambrož Stříteský.²⁰⁴ Ten ale již v říjnu ze své funkce odstoupil a přišli noví lidé, věrní straně. Mezi nimi byl i Josef Hrnčál, který se stal prvním místopředsedou, předsedou bezpečnostního, zásobovacího i vyživovacího referátu.²⁰⁵

Osudy německých menšin na Československém území jsou spjaty i s bývalým okresem Litomyšl. Některé obce Litomyšlska spadaly do tzv. Sudet. Po mnichovské dohodě byla mezi 7. - 10. říjnem 1938 obsazena část okresu.²⁰⁶ Hraniční závory byly v Litomyšli postaveny hned za sokolovnou. Po skončení války se, ve dnech 25. - 29. června 1945, z německých obcí litomyšlského okresu uskutečnil tzv. divoký odsun německého obyvatelstva.²⁰⁷ Okresní národní výbor v tajnosti vypracoval seznam Němců. Armáda dala k dispozici vagóny a

¹⁹⁹ SKŘIVÁNEK, M. *Litomyšl*, s. 409.

²⁰⁰ Tamtéž, s. 414.

²⁰¹ Josef Hrnčál (nar. 12.4.1911 Litomyšl), bývalý kopytář se během okupace aktivně podílel na protiněmecké odbojové činnosti. Na začátku roku 1941 spolu s Jiřím Famfulíkem, Rudolfem Hanykem, Františkem Mlejnkem a Františkem Rusem zformoval druhé vedení komunistického odboje v Litomyšli. Skupina měla dokonce určité kontakty s Ústředním vedením odboje domácího. Odbojáře gestapo pozatýkalo ještě v říjnu téhož roku. Následně byl Hrnčál vězněn. V roce 1945 vstupuje do KSČ a během únorových dní je povolán do Okresního i Místního akčního výboru Národní fronty. Do nově zrekonstruovaného ONV se dostává v říjnu téhož roku. Hrnčál se stává prvním místopředsedou, předsedou bezpečnostního referátu a také předsedou komise pro sběr odpadových surovin. Z titulu bezpečnostního referenta je členem zvláštní trestní komise nalézací, bezpečnostní komise a odvolací komise. Hrnčál postupně stoupal na kariérním žebříčku. Dozvídáme se, že 5.1.1949 byl zvolen předsedou OV KSČ. V této funkci vydržel do 13.4., kdy ho vystřídal Jaroslav Nedvídek. Hrnčál se také stal členem krajského výboru KSČ. Následně absolvoval tříměsíční ústřední politickou školu a nastoupil na ministerstvo vnitra. V Litomyšli měl Hrnčál na starosti i kontroly živnostenských skladů, zda nepřesahují povolené normy. Téměř až fanatický komunista ponižoval některé obchodníky, které nutil k vystavování sebe a svého zatajeného zboží ve vlastních výlohách s urážejícími nápisy typu: „keťas“ a „nepřítel republiky“; SOKAS. fond ONV Litomyšl. karton 141, Zvláštní komise pro sběr odpadových surovin při ONV, Zvláštní trestní komise nalézací, Bezpečnostní komise, Odvolací komise; SKŘIVÁNEK, M. *Litomyšl*, s. 374-414; BOŠTÍK, M. *Monstrproces*, s. 7.

²⁰² SKŘIVÁNEK, M. *Litomyšl*, s. 414.

²⁰³ Tamtéž.

²⁰⁴ Tamtéž.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 415.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 354.

²⁰⁷ Tamtéž, s. 401.

německé vesnice byly obklíčeny za pomoci četnictva, hasičů a dobrovolníků. Obyvatelé dostali dvou až tříhodinovou lhůtu na sbalení nejnnutnějších věcí. Následně byli roztríděni a odvezeni na sever, směrem k Drážďanům. Tímto způsobem bylo z okresu odvezeno asi 9 000 Němců.²⁰⁸

Ani retribuční „spravedlnost“ se nevyhnula Litomyšli. Ve městě začalo zatýkání osob, podezřelých z kolaborace a dalších trestných činů proti republice, již 9. května 1945.²⁰⁹ Vězni byli odvázeni do okresní věznice přímo v Litomyšli. Z budovy vězení se prý „ ... ozýval často řev a pláč trestaných ... “, neboť někteří dozorcí „ ... vymáhali ze zatčených výpovědi stejným způsobem svých někdejších tyranů.“²¹⁰ Nezákonnosti a násilí na věznicích ve vyšetřovacích vazbách nebylo žádnou výjimkou. Například v červnu 1945 byli při výslechu na velitelství SNB v Ostravě ubiti Josef Genser a Robert Lerch, na čemž měl podíl tehdejší výpomocný člen SNB Josef Folta.²¹¹ V případě Litomyšle zjednálo ministerstvo vnitra pořádek a vyměnilo dozorce. Mimořádný lidový soud pro Litomyšl sídlil v Chrudimi a pravidelně vyjížděl k soudním jednáním přímo do města.²¹² Za dobu své působnosti trestní komise nalézací prošetřila 613 oznámení proti 680 osobám.²¹³ Trestů odnětí svobody bylo vysloveno 75 v celkové výši 28 roků, 5 měsíců a 6 dní.²¹⁴ Vysloven byl minimálně i jeden trest smrti.²¹⁵

²⁰⁸ SKŘIVÁNEK, M. *Litomyšl*, s. 404.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 396.

²¹⁰ Tamtéž.

²¹¹ BORÁK, M. *Spravedlnost*, s. 146.

²¹² SKŘIVÁNEK, M. *Litomyšl*, s. 398.

²¹³ Tamtéž, s. 400.

²¹⁴ Tamtéž.

²¹⁵ Tamtéž, s. 399.

3 Případ „Stříteský a spol.“

3.1 Tři studentské skupiny jako hlavní aktéři procesu

Koncem ledna 1949 se začala v Litomyšlské restauraci Na Hrádku sházet tříčlenná skupinka kamarádů. Jiřího Kopřivu, Miloslava Matějku a Jindřicha Vícha kromě přátelství spojovala i společná studia na reálném gymnáziu v Litomyšli. Kopřiva s Víchem bydleli v Chocni a Matějka pocházel z Morašic nedaleko Litomyše, takže spolu při cestách trávili poměrně mnoho času.²¹⁶ Čas do příjezdu vlaku si trojice mladíků po škole krátila ve zmíněné restauraci. Dnes je již obtížné či přímo nemožné s přesností popsat rozhovory, které mladíci vedli. K dispozici jsou pouze materiály bezpečnostní proveniencce, které se zrovna nechlubí úplnou spolehlivostí. Dále rehabilitační materiály z konce 60. let, které ale samozřejmě zlehčují dané schůzky, nebo některé věci cíleně zamlčují, neboť odsouzeným šlo hlavně o to, aby je soud očistil. Také mnohé detaily byly v myslích třech již dospělých mužů s odstupem let zapomenuty nebo pozměněny. Pozdější rozhovory s pamětníky, nahrané bezmála šedesát let po uskutečněných schůzkách, jsou ještě více ošemetné. Přesto se z pramenů ledacos dozvídáme.

Kopřiva s Matějkou nebyli příliš nakloněni nově se ustavujícímu režimu po roce 1948. Maminka Jiřího Kopřivy byla oddaná evangelička a zřejmě po ní tíhl k evangelické víře i její syn.²¹⁷ Spolu se svými kamarády z českobratrského sboru v Chocni vydávali časopis „*Nahoře*“.²¹⁸ Mezi tématy časopisu se objevovaly sportovní zprávy, rubriky o nedávno přečtených knihách a rozborů jednotlivých žalmů. Je otázkou, nakolik Kopřiva a jeho přátelé zachytili informace o počínajících represích státu proti jednotlivým církvím. Komunisté se od roku 1946 naoko hlásili k respektování svobody svědomí a náboženského vyznání, ale konflikt do budoucna považovali za nevyhnutelný.²¹⁹ Celý rok 1948 probíhala jednání církevních představitelů s novou vládou a represe ze strany státu ještě nebyly tak patrné.²²⁰ Je možné, že některé informace mohli studenti zachytit od rektora piaristické koleje a profesora na reálném gymnáziu Františka Ambrože Stříteského. Od roku 1945 Stříteský na gymnáziu vyučoval náboženství.²²¹ Při jeho hodinách společně se studenty probíral nejružnější témata, počínaje

²¹⁶ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 66-136.

²¹⁷ Interview pro Paměť národa s Jiřím Kopřivou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Litomyšl 11.07.2008. Online. [cit. 10.8.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kopriva-jiri-1932>>.

²¹⁸ Tamtéž.

²¹⁹ KAPLAN, Karel. *Stát a církev v Československu v letech 1948-1953*. Brno: Doplněk, 1993, s. 19-23.

²²⁰ Tamtéž, s. 23-73.

²²¹ BOŠTÍK, Martin. František Ambrož Stříteský – poslední představený České provincie řádu piaristů. In: *Pomezí Čech, Moravy a Slezska*. Svazek 9 (2008), s. 94.

náboženstvím, konče filozofií, logikou, psychologií a jistě se i dotkli některých politických témat.²²²

Co ale Kopřivu ovlivňovalo a v náznacích se objevovalo i ve zmíněném časopisu, byly útky jeho známých do zahraničí.²²³ Předně se jedná o útěk faráře Waltera Marka do Německa, který utekl 15. února 1949 při zatýkání²²⁴ a útěk spolužáků z gymnázia, Bohumila Odehnala, Antonína Bartoše a Luboše Jelínka, v lednu téhož roku do Německa.²²⁵ Kaplan Marek byl mezi některými odsouzenými z budoucího procesu „Stříteský a spol.“ dobře znám. Pravidelně navštěvoval Václava Novotného na jeho narozeniny a svátek.²²⁶ Kostelník na litomyšlské farnosti Jaroslav Vomočil také znal kaplana Marka.²²⁷ Po jeho útěku do Německa se dozvěděl od kaplanova otce Karla Marka, že od svého syna dostává dopisy.²²⁸ I rektor Stříteský se ve své výpovědi zmiňuje o kaplanovi.²²⁹ Před útekem do zahraničí byl Marek jedním z kněží na proboštví v Litomyšli, a právě odtamtud se znali s rektorem. Podle Stříteského neměl být Marek dokonce kvůli svému charakteru vysvěcen na kněze. Státní bezpečnost později Marka pasovala za člena protistátní lidovecké organizace na Pardubicku, kterou řídil Ing. Žemla.²³⁰ Před jeho útekem měl mít v Litomyšli spojení na Františka Ploce, faráře Šmejkalu a rolníka Jindřicha Voženílka z Morašic.²³¹ Údajně měl i napojení na Prahu skrze dr. Václava Wagnera, kterému předával vojenské a jiné špionážní zprávy od Ing. Žemly.²³² Po útěku Ing. Žemly na západ, byla dne 15. února 1949 na Litomyšlsku pozatýkána lidovecká organizace, včetně probošta z Litomyšle Josefa Durka.²³³ Právě v rámci této akce byl zatčen i kaplan Marek, ale díky neopatrnosti pracovníků StB se mu podařilo uniknout. Během svého dobrodružného útěku

²²² Interview pro Paměť národa s Jiřím Kopřivou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Litomyšl 11.07.2008 Online. [cit. 10.8.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kopriva-jiri-1932>>; Interview pro Paměť národa s Miloslavem Matějkou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Květná u Poličky 07.08.2008. Online. [cit. 10.8.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/matejka-miroslav-1932>>.

²²³ Tamtéž.

²²⁴ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Správa státně-bezpečnostního útvaru 701-A o ilegální organizaci studentův Litomyšli ATA z 12.7.1949, s. 5.

²²⁵ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 137.

²²⁶ Tamtéž, s. 159.

²²⁷ Tamtéž, s. 22.

²²⁸ Tamtéž.

²²⁹ Tamtéž, s. 271.

²³⁰ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Operativní podsvazek Františka Stříteského, Správa vyšetřování Ministerstva vnitra – zpráva o Walterovi Markovi z 16.11.1955.

²³¹ Tamtéž.

²³² Tamtéž.

²³³ Tamtéž.

se Marek týden ukrýval v Praze u Bohumila Švandy a poté i u dr. Wagnera a dr. Vachulky.²³⁴ Jak se z Litomyšle dostal do Prahy, a nakonec až za hranice, to vyšetřovatelé nezjistili.

O útěku třech studentů, Odehnala, Bartoše a Jelínka, se na reálném gymnáziu dobře vědělo. Při prohlídce toalet na gymnáziu 27. června 1949 příslušníci Krajského velitelství Státní bezpečnosti Pardubice objevili vytržený list ze zápisníku, na kterém byla Morseovou abecedou napsána jména třech emigrujících studentů, datum třetího či třicátého února a směr cesty utečenců přes Šumavu do Německa.²³⁵ S Odehnalem, Bartošem a Jelínkem měl jít zřejmě i Jiří Mráz.²³⁶ Jelínek se měl Mráze na podzim 1948 zeptat, zda nechce s nimi odejít za hranice.²³⁷ Mráz údajně s odchodem souhlasil, ale později na radu kamaráda Stanislava Příhody si to rozmyslel.²³⁸ Kopřiva uvádí, že i mezi rodiči se mluvilo o útěcích jejich blízkých a známých za hranice.

Největší hrůzy války se možná oběma městům, Litomyšli i Chocni, vyhnuly, ale přesto válka rodinu Jiřího Kopřivy poznamenala. Kopřivův otec František Kopřiva, zaměstnanec Československých drah, byl za války vězněn v koncentračním táboře Buchenwald.²³⁹ Podle syna byl otec členem jakéhosi ilegálního výboru, který měl na starosti podporu rodin zatčených a uvězněných zaměstnanců Československých drah.²⁴⁰ Otcovo zatčení, pobyt a osvobození shrnuje Kopřiva takto: „... můj otec na začátku roku čtyřicet tři byl zatčen a odvezen do Terezína a později byl vězněn ve známém koncentráku Buchenwald u Výmaru. Z toho koncentráku se potom dostal i na pochod smrti. To byly ty pochody, kdy je hnali před postupující

²³⁴ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Operativní podsvazek Františka Strítěského, Správa vyšetřování Ministerstva vnitra – zpráva o Walterovi Markovi z 16.11.1955.

²³⁵ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Správa státně-bezpečnostního útvaru 701-A o ilegální organizaci studentův Litomyšli ATA z 12.7.1949, s. 1.

²³⁶ Jiří Mráz (nar. 28.3.1931 Vysoké Mýto) byl synem Oldřicha a Boženy Mrázových. Otec pocházel z úřednické rodiny, kdy děd Jiřího Mráze byl soudním úředníkem. Oldřich Mráz od roku 1933 provozoval v Chocni samostatnou zubařskou praxi. Po únoru 1948 spadla jeho praxe pod okresní národní pojišťovnu v Chocni. Matka Božena pocházela z dělnické rodiny. Její otec byl cihlářem. Celá rodina bydlela v Chocni, kde měli dům. O movitosti rodiny svědčí vlastnictví automobil značky Škoda – Populár. Otec Oldřich příslušel od roku 1945-1948 k sociálně-demokratické straně. Po roce 1948 byl bez politické příslušnosti. Jiří Mráz od roku 1945 navštěvoval Státní reálné gymnázium v Litomyšli. Od roku 1935 cvičil v Sokole a od roku 1945 byl členem Junáku v Chocni. Ve skautu zastával funkci vedoucího oddílu „Vlčat“. Po sloučení Junáku se SČM se stal jeho jednatelem na gymnáziu. Ve škole také zastával funkci předsedy studentské ústavní rady; ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 232-233.

²³⁷ Tamtéž, s. 222.

²³⁸ Tamtéž, s. 223.

²³⁹ Krajský soud v Hradci Králové. Rt. 82/90, Proces Strítěský a spol, Návrh Jiřího Kopřivy na zahájení přezkumného řízení podle zák. č. 82/68 Sb. z 15.4.1969; Interview pro Paměť národa s Jiřím Kopřivou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Strítěský a spol.“ Litomyšl 11.07.2008. Online. [cit. 11.8.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kopriva-jiri-1932>>.

²⁴⁰ Interview pro Paměť národa s Jiřím Kopřivou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Strítěský a spol.“ Litomyšl 11.07.2008. Online. [cit. 11.8.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kopriva-jiri-1932>>.

armádou, ať už americkou, nebo Ruskou. Hnali je z tábora do tábora a vlastně už potom, když nebylo kam, tak chodili do kolečka. Otec bohužel onemocněl opět známou nemocí tohoto pochodu, to byl ten skvrnitý tyf. Naštěstí byl krátce na to americkou armádou osvobozený a umístěný do Domažlic, kde bylo tenkrát asi nějaké středisko nemocniční.²⁴¹ Možná i z této zkušenosti jednoho z jeho rodičů vyvěrala touha postavit se nově ustavujícímu režimu. Nebylo ničím zvláštním, že mladí synové šli v „otcovských stopách“ a bojovali proti komunismu. Stačí si vzpomenout na případ bratří Mašínů, zmiňovaný v kapitole výše. V tomto případě boj proti režimu nepřesáhl řeči mezi kamarády a ke skutečné odbojové činnosti měl velmi daleko. Sám Kopřiva to po letech shrnuje jako „klukovské vytahování a romantismus“.²⁴²

Negativní stránky režimu se více projevovaly v prostředí, z kterého pocházel Miloslav Matějka. Otec Václav Matějka obhospodařoval v Morašicích 18 ha orné půdy.²⁴³ Osmnácti hektarová výměra půdy bohatě stačila na zařazení Matějкова otce do kategorie vesnických kapitalistů neboli v dobové terminologii „kulaků“.²⁴⁴ Proti takovýmto sedlákům byly uplatňovány nejrůznější administrativní represe jako například nařízení o nuceném výkupu mechanizačních prostředků, o zákazu odčerpávání pracovních sil, o třídně pojatém rozpisu dodávkových povinností apod.²⁴⁵ V únoru 1949 byl přijat zákon o jednotných zemědělských družstvech, po němž propukla rozsáhlá kampaň zakládání JZD.²⁴⁶ Stát s koncepcí družstevnictví narážel u rolníků, neboť u nich bylo zakořeněno tradiční přesvědčení, že soukromé vlastnictví půdy představuje největší sociální jistotu a základní podmínku obživy.²⁴⁷ Na poměr režimu k sedlákům vzpomíná i Miloslav Matějka: „*Tatínek byl sedlák. Osmnáct hektarů. A tak když byl první kontakt s StBákama a oni se mě ptali, odkud a z čeho pocházím, řekl jsem: „Zemědělec 18 ha“.* Tak to upřesnili: „*Aha kulak*“. *Samozřejmě byl jsem syn kulaka. Takže jsem z prostředí, které naprosto odmítalo bolševismus.*“²⁴⁸ Sociální původ byl přitěžující okolností nejenom

²⁴¹ Interview pro Paměť národa s Jiřím Kopřivou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Litomyšl 11.07.2008. Online. [cit. 11.8.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kopriva-jiri-1932>>.

²⁴² Krajský soud v Hradci Králové. Rt. 82/90, Proces Stříteský a spol, Protokol sepsaný u krajského soudu s Jiřím Kopřivou – zvláštního senátu v Hradci Králové z 14.8.1969.

²⁴³ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950. s. 85; Interview pro Paměť národa s Miloslavem Matějkou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Květná u Poličky 07.08.2008. Online. [cit. 11.8.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/matejka-miroslav-1932>>.

²⁴⁴ KAPLAN, Karel. *Proměny české společnosti (1948-1960)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012, s. 337.

²⁴⁵ Tamtéž, s. 339.

²⁴⁶ URBAN, Jiří. *Venkov pod kolektivizační knutou: okolnosti exemplárního "kulackého" procesu*. Praha: Vyšehrad, 2010, s. 243.

²⁴⁷ Tamtéž.

²⁴⁸ Interview pro Paměť národa s Miloslavem Matějkou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Květná u Poličky 07.08.2008. Online. [cit. 11.8.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/matejka-miroslav-1932>>.

v očích tehdejší bezpečnosti, ale i justice. To dokládá i obžaloba státního prokurátora JUDr. Pavla Barbaše.²⁴⁹ U Matějky v charakteristice činnosti uvádí: „*ml. Miloslav Matějka, syn vesnického boháče ...*“.²⁵⁰

Oba chlapce také spojoval zájem o skautskou organizaci, která se v českém prostředí nazývala Junák. Matějka byl členem Morašického oddílu Strážci ohně, družina Supů.²⁵¹ Jiří Kopřiva členem skautu nebyl, ale podle vlastních slov byl „... *příznivcem skautu, protože většina z mých spolužáků i kamarádů byla skauty, tak o skautingu se mluvilo*“.²⁵² Výchova skautů se nesla v duchu morálních zásad k čestnému jednání, službě společnosti i vlasti. Znění skautského zákona z roku 1921 více než výmluvně shrnuje principy Junácké výchovy: 1. skaut je pravdomluvný, 2. skaut je věrný a oddaný, 3. skaut je prospěšný a pomáhá jiným, 4. skaut je přítelem všech lidí dobré vůle a bratrem každého skauta, 5. skaut je zdvořilý, 6. skaut je ochráncem přírody a cenných výtvorů lidských, 7. skaut je poslušný rodičů, představených a vůdců, 8. skaut je veselý myslí, 9. skaut je spořivý, 10. skaut je čistý v myšlení, slovech i skutcích.²⁵³ Skautské heslo „*Bud' připraven.*“ a denní příkaz, alespoň jeden dobrý skutek denně představují konkrétní apel k tomu, o co se má skaut snažit v běžném životě: být přichystán na nečekané situace a pomáhat lidem kolem sebe.²⁵⁴ Miloslav Matějka na poválečného Junáka vzpomíná takto: „*Nechci tady klišé prohlašovat, ale rozhodně tam byly naprosto správné zásady výchovy. To zcela určitě. K čestnému jednání obecně řečeno. To jako byl sukus celý junácký činnosti. To muselo rozhodně působit na každého.*“²⁵⁵ I další souzení s Matějkou a Kopřivou byli členy Junáka. Miloslav Kohout vyzdvihuje pobyt v přírodě a morální krédo: „*Ten pravý skauting je život v přírodě. Ale prolíná se s tím to morální krédo. Ten junácký zákon, junácký slib. A řekl bych, že v některých případech morální krédo převažuje nad pobytem v přírodě.*“²⁵⁶ Právě vštěpované morální zásady se nemohly slučovat s

²⁴⁹ Národní archiv Praha (dále jen NA). Fond státní správy z let 1945-1992. sp. zn. Ts I/VII 127/50, kart. 2, Žaloba státního prokurátora z 8.9.1950.

²⁵⁰ Tamtéž.

²⁵¹ Interview pro Paměť národa s Miloslavem Matějkou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Květná u Poličky 07.08.2008. Online. [cit. 11.8.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/matejka-miroslav-1932>>.

²⁵² Interview pro Paměť národa s Jiřím Kopřivou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Litomyšl 11.07.2008. Online. [cit. 11.8.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kopriva-jiri-1932>>.

²⁵³ ŠANTORA, Roman. *Skautské století: dobrodružný příběh 100 let českého skautingu*. Praha: Junák, 2012, s. 26.

²⁵⁴ Tamtéž, s. 27.

²⁵⁵ Interview pro Paměť národa s Miloslavem Matějkou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Květná u Poličky 07.08.2008. Online. [cit. 11.8.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/matejka-miroslav-1932>>.

²⁵⁶ Interview pro Paměť národa s Miloslavem Kohoutem, nar. 1930, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Litomyšl 08.08.2008. Online. [cit. 20.10.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kohout-miloslav-1930>>.

komunistickými praktikami řízení státu. Mezi skautskou mládeží se těšili velké autoritě představitelé především demokratických institucí a politických stran. V úctě chovali prezidenta Beneše, příslušníky domácího i zahraniční odboje a západní státy USA, Anglii a Francii.²⁵⁷ Velmi trefně to popisuje jeden z odsouzených Karel Metyš: „*No a myslím, že výchova doma a v Junáku způsobila, že když potom v září 1948 zemřel prezident Beneš, tak samozřejmě v Junáku nás učili, že si těchto prezidentů máme vážit, protože něco pro republiku udělali, takže jsem se zúčastnil pohřbu. Vzpomínám si moc dobře, jak jsme čekali, myslím v osmistupech, před památníkem odboje na Žižkově. No a když jsem šel kolem otevřené rakve, tak se mě klepaly nohy. No brali jsme všechno nějak vážně že. No a pamatuji se také, že v té době prezident Gottwald a ministerský předseda Zápotocký pěli na prezidenta Beneše samou chválu, jak se zasloužil o náš stát a že potom i po válce vybojoval tu republiku. No ale uplynul rok a začali na prezidenta Beneše kydat hnůj. Že nás prodal Německu, že byl agent imperialistů apod. No a samozřejmě to se mě vůbec nelíbilo, tak jsem potom rozšiřoval letáky.*“²⁵⁸

Svoje antipatie ke komunismu dali studenti reálného gymnázia v Litomyšli najevo již v únorových dnech. Na podporu komunistů vyhlásila Ústřední rada odborů, v jejímž čele stál Antonín Zápotocký, na 24. února 1948 jednohodinovou generální stávku.²⁵⁹ Ředitel gymnázia Stanislav Obdržálek²⁶⁰ oznámil, že profesorský sbor do stávky vstoupí a studenti se mají odebrat domů.²⁶¹ Studenti se s tímto stanoviskem nehodlali smířit. Urychleně se proto sešli členové třídních samospráv vyšších ročníků. Byla vybrána delegace, která se měla odebrat do ředitelny a suplovat vůli studentstva nepodpořit stávku a učít se. Mezi zástupci se objevili mladí lidé, kteří později společně s rektorem Strítěským stanuli ve společném politickém procesu. Jednalo se o studenty Miloslava Kohouta, Čestmíra Horáka, Václava Novotného a Alenu Holomkovou.²⁶² Ředitel spolu s předsedou odborů na gymnáziu profesorem Vilémem Marxem studentskou delegaci přijal.²⁶³ Následně ji ale sdělil, že profesorský sbor stávkovat bude, neboť je též členem odborů. Studenti se proto dohodli, že bude daný předmět vždy vyučovat ten

²⁵⁷ ZACHARIÁŠ, J. *Soudní proces*, s. 14.

²⁵⁸ Interview pro Paměť národa s Karlem Metyšem, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Strítěský a spol.“ Praha 24.05.2008. Online. [cit. 20.10.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/metys-karel-1932>>.

²⁵⁹ DEJMEK, J. *Československo*, s. 461.

²⁶⁰ Stanislav Obdržálek (nar. 26.4.1905 Litomyšl) působil na gymnáziu zřejmě již od roku 1944 a setrval zde až do roku 1952. Vyučoval matematiku a tělesné výchovu. Devatenáctého května 1945 byl jmenován prozatímním správcem gymnázia. O čtyři roky později 22.října se stal ředitelem zpětnou platností od 1. října 1948. Tuto funkci vykonával do 31.srpna 1950, kdy jí byl zproštěn. Do KSČ vstoupil již v březnu 1946 a setrval ve straně i po „vítězném“ únoru. Obdržálek byl také oblastním náčelníkem Junáka; BOŠTÍK, Martin. *Monstrproces „Strítěský a spol.“ Litomyšl 1950*. Litomyšl, 2004, s. 11.

²⁶¹ KOHOUT, Miloslav. Únor 1948 a studenti gymnázia. In: *Lilie*. číslo 6 (16.března 1993), s. 3.

²⁶² BOŠTÍK, M. *Monstrproces*, s. 11.

²⁶³ KOHOUT, M. Únor 1948, s. 3.

nejlepší žák ze třídy. Někteří kantoři jako rektor Stříteský, profesor Bohuslav Zralý a senior profesorského sboru Kadlický měli dost odvahy vyslovit veřejně souhlas se studentským vzdorem.²⁶⁴ Je velmi pravděpodobné, že tímto aktem na sebe upoutali pozornost nového režimu jak někteří členové profesorského sboru, tak vzdorující studenti. Jeden z členů delegace Miloslav Kohout vzpomíná na stávkou: „*To jsme se sešli zástupci samosprávy školy. Bohužel ale Horák, Novotný, Kopřiva a já jsme byli pak zavřeni. Byli jsme stejného názoru. Odmítli jsme stávkou. Ředitele nám dělal dost vysokej funkcionář skauta, župní náčelník skauta Obdržálek. Tak jsme doufali, že s ním se dá domluvit. On byl u toho přítomen. A byl u toho přítomen i profesor Vilém Marx, který byl spíše pravicového smýšlení, ale dělal v té době předsedu odborů na škole. Oba dva nám řekli, že s tím se nedá nic dělat, že Ústřední rada odborů vyhlásila stávkou a že oni s tím nemůžou nic dělat a že stávkovat budou. Načež my jsme prohlásili, že stávkovat nebudem. A dopadlo to tak, že ve třídě vždycky kantor seděl za stupínkem a mlčel a nejlepší ze třídy předmět přednášel.*“²⁶⁵

Posledním kamarádem ze zmíněné trojice byl Jindřich Vích, syn rodičů Jindřicha Vícha strojvedoucího ČSD a člena KSČ a Marie, taktéž členky komunistické strany. Oba rodiče vstoupili do strany těsně po válce v roce 1945, ale z posudků Státní bezpečnosti vyplývá, že žádnými agilními straníky nebyli.²⁶⁶ Dokonce o otci uvádějí, že „... má velkopanské sklony smýšlení buržoazního“.²⁶⁷ Matka je hodnocena jako „... politicky nevypělá ...“ s povahou „... prudkou a nesnášenlivou“.²⁶⁸ Celá rodina příslušela k náboženství římsko-katolickému a zřejmě pro ně víra hrála v životě velmi důležitou roli. Postava Jindřicha Vícha se dnes s odstupem let hodnotí velmi obtížně. Na jednu stranu ho lze posuzovat jako spolupracovníka či spíše informátora Státní bezpečnosti, který donášel na své kamarády. Ale také se lze na něj dívat jako na mladého sedmnáctiletého chlapce, který se stal obětí Státní bezpečnosti a jejích praktik. Jindřich Vích byl zatčen v souvislosti s vyšetřováním zneuctění obrazů Stalina a Gottwalda 28. června 1949 na reálném gymnáziu v Litomyšli.²⁶⁹ Během domovní prohlídky u jednoho z podezřelých, Jiřího Mráze, se dostavil kolem deváté hodiny večerní do jeho bytu

²⁶⁴ KOHOUT, M. Únor 1948, s. 3.

²⁶⁵ Interview pro Paměť národa s Miloslavem Kohoutem, nar. 1930, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Litomyšl 08.08.2008. Online. [cit. 22.10.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kohout-miloslav-1930>>.

²⁶⁶ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Úřední záznam č. 63/50 Jindřich Vích 20.9.1950.

²⁶⁷ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Úřední záznam Jindřich Vích 22.9.1950.

²⁶⁸ Tamtéž.

²⁶⁹ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Úřední záznam z vyšetřování zneuctění obrazů Stalina a Gottwalda z 28.6.1949.

neznámý mladík. Státní bezpečnost neznámému otevřela a okamžitě ho vyslechla. Bezpečnostní pracovníci se dozvěděli, že se jedná o studenta reálného gymnázia v Litomyšli Jindřicha Vícha.²⁷⁰ Jmenovaný tvrdil, že jde vyřídit určitý vzkaz Jiřímu Mrázovi. Když ale vyšetřovatelé naznačili, že vše budou ověřovat, dotyčný omdlel. Po probrání z mrákot na něj opět uhodili a Vích přislíbil, že se ke všemu dozná.²⁷¹ S příslibem brzkého výsledku pracovníci Státní bezpečnosti Vícha pustili, aby nevzniklo nebezpečí, že by ztratil důvěru u svých kamarádů.²⁷² Příští den se vyšetřovatelé vydali na reálné gymnázium v Litomyšli.²⁷³ Během návštěvy na gymnáziu vyslechli i Jindřicha Vícha.²⁷⁴ Dotyčný odvolal svou výpověď z předešlého dne s odkazem na jeho špatný psychický stav, který ten den prožíval. Následně byl převezen k výslechu na stanici SNB.

O pár dní později, 1. července 1949, sepsali s dotyčným na KV StB Pardubice protokol. Desetistránkový materiál líčí domnělou činnost nejrůznějších osob, včetně profesorů. Miloslav Kohout podává zajímavé svědectví o těchto skutečnostech: „*A ten případ byl ještě horší u Jirky Mrázového, protože tam tenkrát přišel Vích ze zvědavosti a SNB ho sebrala. Odtáhli ho na vyšetřovnu. StB ho vyslechla a on řekl víc toho, než věděl.*“²⁷⁵ Miloslav Matějka se také ve svých vzpomínkách zmiňuje o Jindřichu Víchovi: „*My jsme s Jirkou Kopřivou strašně věřili i tomu Jindrovi. Tomu stačila první přes hubu a vysypal všechno.*“²⁷⁶ Ve výpovědi se Vích zmiňuje o schůzkách v restauraci Na Hrádku.²⁷⁷ Během schůzek měli chlapci ustavit ilegální organizaci, která si vytkla za cíl přispět k politickému zvratu v ČSR. Mezi prvními úkoly figurovalo opatření zbraní a získání dalších spolupracovníků z řad studentů. Spolupracovníci měli být získáváni systémem „*řetězu*“, kdy každý z trojice naverbuje jednoho člověka a ten zase dalšího a takhle měli pokračovat dál a dál. Vích uvádí, že se Miloslav Matějka zmínil o

²⁷⁰ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Úřední záznam z vyšetřování zneuctění obrazů Stalina a Gottwalda z 28.6.1949.

²⁷¹ Tamtéž.

²⁷² ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Správa státně-bezpečnostního útvaru 701-A o ilegální organizaci studentův Litomyšli ATA z 12.7.1949, s. 2.

²⁷³ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Úřední záznam o třetí služební cestě na Reálné gymnázium v Litomyšli z 29.6.1949.

²⁷⁴ Tamtéž.

²⁷⁵ Interview pro Paměť národa s Miloslavem Kohoutem, nar. 1930, odsouzený v politickém procesu „Střítěský a spol.“ Litomyšl 08.08.2008. Online. [cit. 25.10.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kohout-miloslav-1930>>.

²⁷⁶ Interview pro Paměť národa s Miloslavem Matějkou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Střítěský a spol.“ Květná u Poličky 07.08.2008. Online. [cit. 25.10.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/matejka-miroslav-1932>>.

²⁷⁷ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 136.

svém spolužákovi Zdeňku Galantíkovi, kterého označil za spolehlivého.²⁷⁸ Zdeněk Galantík byl synem vrchního strážmistra SNB Galantíka. Zaměření se na syna jednoho z členů SNB může indikovat snahu tvůrců konstrukce „protistátního spiknutí“ zapojit do celého procesu samotného strážmistra Galantíka jako zástupce Sboru národní bezpečnosti. Tuto teorii podporuje i podezření, které ve zprávě uvádějí pracovníci bezpečnosti: „... *A je důvodné podezření, že podával prostřednictvím svého otce bezpečnostní zprávy.*“²⁷⁹ Nicméně snahy vyšetřovatelů vyšly naprázdno. Ani jeden z rodiny Galantíků se v procesu neobjevil. Důvodem může být dobré hodnocení spolehlivosti strážmistra Galantíka od místních členů strany: „... *Zdá se, že zastává dobré stanovisko k dnešnímu zřízení a to, že hájí stranu a její politiku.*“²⁸⁰

Podle Vícha si skupina vytkla za další cíl vyhledání a navázání styku s nějakou fungující ilegální organizací, případně zahraničím, odkud by dostávali instrukce. Toto tvrzení se také zdá jako fabulace bezpečnostních pracovníků. I kdyby o navázání kontaktů se zahraničím skutečně přemýšleli, rozhodně nebylo v jejich silách něčeho takového docílit. Protokol zmiňuje spolužáka Bohumila Odehnala, jednoho z třech zmíněných emigrantů do Německa.²⁸¹ Odehnal se měl pokoušet napojit na lidoveckou ilegální organizaci ve východních Čechách nazvanou ONP, což se mu nepodařilo. Zmíněný měl vést také důvěrné rozhovory s Mrázem a podle Miloslava Matějky plánoval s trojicí emigrantů uprchnout i Čestmír Horák.²⁸² Skutečnost, že se Státní bezpečnost snažila do procesu zatáhnout některého ze svých partnerů z Národní fronty, nebylo nic překvapujícího. O nekalých snahách bezpečnosti s místními funkcionáři KSČ lidovecká organizace v Litomyšli dobře věděla. Tajemník Okresního sekretariátu Československé strany lidové v Litomyšli Jílek na tuto skutečnost zareagoval dopisem místním komunistům 4. prosince 1949.²⁸³ Jílek v dopise kritizuje místní organizaci KSČ, protože na

²⁷⁸ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 136.

²⁷⁹ Tamtéž, s. 143.

²⁸⁰ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Úřední záznam č. 41/49 Zdeněk Galantík 27.7.1949.

²⁸¹ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 136.

²⁸² Čestmír Horák (nar. 29.11.1928 Litomyšl) byl synem Rudolfa a Libuše Horákových. Otec byl inženýrem ve slévárnách ve Frenštátě pod Rožnovem a později učitelem na průmyslové škole v Litomyšli. Matka pocházela z živnostenské rodiny. Její otec obchodoval s uhlím. Čestmír Horák absolvoval osmileté Státní reálné gymnázium v Litomyšli. Po studiích se hlásil na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy, ale pro pozdní přihlášku nebyl přijat. Následně se obrátil s žádostí o práci na Československé státní statky se sídlem v Praze. Zde po nějakou dobu pracoval až do reorganizace podniku. Poté byl služebně přeložen do Hrušovan v okrese Mikulov jako druhý agronom na ředitelství státních statků. Horák se věnoval Junáku a samozřejmě byl členem SČM; ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 39-40.

²⁸³ Státní okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli (dále jen SOkAS). fond KSČ-OV. karton 17, Dopis z Okresního sekretariátu československé strany lidové v Litomyšli místní organizaci KSČ v Benátkách ohledně snah podat trestní oznámení z 4.12.1949.

jeho stranu chtějí podat trestní oznámení za „*protistátní pikle*“. Rozhořčený okresní tajemník v dopise uvádí: „*K protistátním piklům Vám musíme sdělit, že v lidové straně jich bylo ukuto co nejméně. Naši členové, řídící se křesťanským programem strany, vidí své poslání v poctivé práci pro republiku a ne v nějakých dobrodružných akcích proti státu*“.²⁸⁴

Vích v protokolu také zmiňuje zbraně, které měly sloužit skupince pro eventuální politický zvrat a k odstraňování nepohodlných osob.²⁸⁵ Obojí tvrzení je nesmysl. Kopřiva v oné době zbraň neměl a Matějka také žádnou nevlastnil. Za zajímavý se jeví pokus do celého případu zapojit stranu Národně socialistickou s kontakty na zahraničí. Podle výslechových protokolů Státní bezpečnosti na začátku roku 1949 přišel za Miloslavem Matějkou jeho spolužák z gymnázia Čestmír Horák.²⁸⁶ Měl mu tvrdit, že očekává dodávku zbraní ze zahraničí a potřebuje je někde uschovat. Zbraně měly být posílány diplomatickým autem po malém množství na sekretariát Národně socialistické strany v Litomyšli. Celé to měla řídit zaměstnankyně sekretariátu, jistá Anna Chlebounová.²⁸⁷ Dotyčná se znala s Horákem z domu, kde oba bydleli. Zbraně ze zásilek měli být dále přerozdělovány mezi spolehlivé občany. Chlebounová ale údajné dodání zbraní neustále oddalovala, až se na konec o nich přestali s Horákem bavit. Aktivita pracovníků bezpečnosti, směřující k zapojení litomyšlských národních socialistů do chystaného procesu, byla poplatná době, ve které se o ni pokoušeli. Od konce podzimu 1948 probíhaly procesy, které měly potvrdit správnost komunistické politiky.²⁸⁸ Procesy měly ukazovat nezbytnost únorového převratu a byly zaměřeny na nekomunistické strany a jejich funkcionáře. Na tomto místě můžeme vzpomenout na jeden z největších politických procesů na území Československa s M. Horákovou a spol., který započal 31. května 1950, ale vyšetřování a přípravy probíhaly daleko dříve.²⁸⁹ Zde režim odsoudil především příslušníky stran národních socialistů a sociálních demokratů. Tvůrci proces zaměřili proti mezinárodní reakci, zejména americké.²⁹⁰ Obžalovaní byli viněni, že z nenávisli k lidově demokratickému režimu připravovali převrat a teroristické akce, a to

²⁸⁴ Státní okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli (dále jen SOkAS). fond KSČ-OV. karton 17, Dopis z Okresního sekretariátu československé strany lidové v Litomyšli místní organizaci KSČ v Benátkách ohledně snah podat trestní oznámení z 4.12.1949.

²⁸⁵ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 137.

²⁸⁶ Tamtéž, s. 88.

²⁸⁷ Tamtéž, s. 46.

²⁸⁸ KAPLAN, K. *Největší politický proces*, s. 58.

²⁸⁹ Tamtéž, s. 156.

²⁹⁰ Tamtéž, s. 131.

v žoldu západních špionážních služeb. Začlenění litomyšlských národních socialistů do procesu „Stříteský a spol.“ se ale nakonec nezdařilo.

Celý protokol sepsaný s Jindřichem Víchem spíše vypovídá o pracovních Státní bezpečnosti a jejich myšlenkové mapě při vytváření protistátní skupiny než o skutečné činnosti třech chlapců a jejich přátel. Nakolik se dnes s odstupem let dá usuzovat, slova zachycená ve výpovědích neodpovídají vyjadřovacím schopnostem třech mladých lidí. Nejmarkantněji je to vidět v protokolech sepsaných s Jindřichem Víchem. Na konci šedesátých let během pokusů svých bývalých spolužáků o rehabilitace to Vích komentuje slovy: „... některé slovní formulace byly prakticky zpracovány vyšetřovatelem a tedy se poněkud odchyľují od slov, která jsem tehdy říkal.“²⁹¹ Vyšetřovatelé během výslechu pokládali otázky a za fakta byly považovány i neurčité odpovědi. Protokol dotyčnému nebyl předložen k přečtení, ale pouze k podepsání. Tuto skutečnost uvádějí i další odsouzení. Celé „organizované“ scházení skupiny Vích popisuje jako „... víceméně nucené čekací zastávky před příjezdem vlaku“.²⁹² Žádnou ilegální skupinu chlapci nezaložili. Rozhovory pravděpodobně nepřesáhli stížnosti na režim. Svoji nepřítomnost ve skupině obžalovaných Vích zdůvodňuje slovy: „Já jsem při hlavním líčení před státním soudem nebyl jako svědek slyšen a myslím, že je to proto, že mi vyšetřovatel při mém výslechu slíbil, že když bude spokojen s mým protokolem, že já ze všeho vypadnu, z celého řízení ... Zřejmě vyšetřovatel byl s protokolem spokojen, když já jsem nebyl později stíhán a odsouzen spolu s Matějkou a Kopřivou.“²⁹³ Dále uvádí, že nebyl spolupracovníkem Státní bezpečnosti. Proti této skutečnosti hovoří interní telegram, který zaslala centrála ministerstva vnitra podřízenému vyšetřujícímu útvaru. V telegramu je Jindřich Vích uváděn jako „spolupracovník“.²⁹⁴ Na telegram navazuje výpověď Jiřího Mráze, ve které mluví o snahách Jindřicha Vícha napojit ho na ilegální skupinu, s níž by spolupracoval, což by pravděpodobně mělo za následek Mrázovo uvěznění.²⁹⁵

Nyní se zaměříme na skupinu kolem Miloslava Kohouta, do níž patřil i rektor Stříteský. Na začátku května roku 1949²⁹⁶ se sešli tři přátelé a aktivní činovníci Junáka, Miloslav Kohout,

²⁹¹ Krajský soud v Hradci Králové. Rt. 82/90, Proces Stříteský a spol, Protokol o výslechu svědka Jindřicha Vícha z 4.11.1969, s. 1.

²⁹² Tamtéž.

²⁹³ Tamtéž, s. 2.

²⁹⁴ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Telegram útvaru 701-A z 20.7.1949.

²⁹⁵ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 235.

²⁹⁶ Miloslav Kohout s Blankou Zachovou uvádějí jako počátek činnosti únor, ale toto datum se nezdá věrohodné. Kohout a jeho skupina vystupovala proti sloučení SČM se SSM. Slučování ale proběhlo až 23.4.1949 v Praze. Navíc leták byl napsán a rozeslán v květnu. Je nepravděpodobné, že by se sešli v únoru před slučováním skautu

Václav Novotný a Blanka Zachová.²⁹⁷ Tříčlenná skupina skautů nesouhlasila se slučováním SČM se SSM.²⁹⁸ Ve slučování viděli snahu komunistů ovládnout mládež. Pro Kohouta bylo toto sloučení zřejmě poslední kapkou, neboť o měsíc dříve, v březnu, byl na základě rozhodnutí Ústředního akčního výboru Národní fronty Junák podřízen SČM.²⁹⁹ Miloslav Kohout se svými přáteli po únoru 1948 neměli okamžitě jasno ve svých záměrech: „*Jasno jsme neměli. To bylo postupně. Až teprv, když ten tlak začal silít na mladý, tak teprv pak jsme domlouvali začátek. Začátek jsem se domlouval s Vaškem Novotným, že bysme měli proti tomu něco udělat.*“³⁰⁰

3.2 Mládež a skauting jako předmět zájmu režimu

Komunistům šlo skutečně o ovládnutí mládeže a jejích organizací. Těsně po skončení války, v květnu 1945, bylo ustaveno prozatímní vedení jednotné organizace Svazu československé mládeže a v srpnu následovalo oficiální založení.³⁰¹ Cílem svazu bylo sjednotit programově i organizačně mladší generace v Československu. Předsedou hnutí se stal Zdeněk Hejzlar.³⁰² I přes obecné přijetí svazáckých idejí mládež o jednotu nejevila zájem a do SČM nevstupovala v takové míře, jakou si představovali komunisté.³⁰³ Mnohem větší zájem mládež projevovala o Junáka. Svaz požadoval, aby se Junák stal jeho podřízenou organizací. Ještě v roce 1945 došlo

s ČSM a slučování ČSM se SSM, dohodli se na společné činnosti včetně poslání provolání ke studentům, provolání sepsali a odeslali až o tři měsíce později. Kohout ve výpovědích během rehabilitačních řízení v 60. letech uvádí, že byl během prvního vyšetřování v Pardubicích na samotce devět měsíců. Na celu mu vodili zbité lidi od výslechů, například šlo o Jana Hartmana a Františka Majera, a vyhrožovali mu že skončí stejně. Tento psychický nátlak na Kohouta působil takovým způsobem, že se během výslechů snažil všemožně vyšetřovatelům vyhovět a podepisoval protokoly tak, jak byly jimi koncipované. Blanka Zachová uvádí, že při výsleších byla bita a urážena. Oba jejich výslechové protokoly z roku 1950 se zdají být nevěrohodné i stylem napsání, například použitým výrazivem a také množstvím lživých informací, které v nich jsou uvedeny; ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 53, Tamtéž, s. 192-193, Krajský soud v Hradci Králové. Rt. 82/90, Proces Stříteský a spol, Protokol sepsaný s Blankou Zachovou u krajského soudu – zvláštního senátu v Hradci Králové z 13.8.1969, Krajský soud v Hradci Králové. Rt. 82/90, Proces Stříteský a spol, Protokol sepsaný s Miloslavem Kohoutem u krajského soudu v Hradci Králové z 1.4.1971, ŠINDLÁŘ, Michal. *Československý svaz mládeže jako prostředek ideologického působení na mládež v Brně (1949-1953)*. Brno, 2017, 66 s. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta. Historický ústav. vedoucí práce Mgr. Denisa Nečasová, Ph.D.

²⁹⁷ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 153.

²⁹⁸ Tamtéž, s. 154.

²⁹⁹ ŠANTORA, R. *Skautské století*, s. 158.

³⁰⁰ Interview pro Paměť národa s Miloslavem Kohoutem, nar. 1930, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Litomyšl 08.08.2008. Online. [cit. 30.10.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kohout-miloslav-1930>>.

³⁰¹ ŠANTORA, R. *Skautské století*, s. 139.

³⁰² ŠINDLÁŘ, M. *Československý svaz*, s. 18.

³⁰³ Tamtéž.

k uzavření dohody mezi Junákem a SČM.³⁰⁴ Junák byl zařazen pod hlavičku SČM, ale dílčí autonomie a vlastní stanovy měly zaručit skautům samostatnost. Starostou Junáka byl zvolen Velen Fanderlik, náčelníkem Rudolf Plajner a náčelnicí Vlasta Koseová.³⁰⁵ Postupně sílil tlak na skauty. Uvnitř organizace se utvořilo levicové křídlo.

Na přelomu let 1947 - 1948 došlo v Junáku ke krizi, která byla odrazem celospolečenských rozporů uvnitř státu.³⁰⁶ Vedení Junáka řešilo dilema, jestli by celá skautská organizace neměla vystoupit ze SČM. Proti tomuto návrhu se ostře stavěli skauti komunisté. Část skautů, kteří byli zastánci kolektivního členství v SČM, vypracovali Junácký manifest.³⁰⁷ Podle manifestu se skauting nevypořádal s revolučními změnami, a proto je třeba junácký program zrevidovat pro budovatelské úkoly a změnit junácký zákon.³⁰⁸ Během únorových dní byl na vedení organizace v čele s Plajnerem činěn nátlak ze strany KSČ kvůli požadavku založení akčního výboru.³⁰⁹ Sám Plajner z počátku odmítal utvoření akčního výboru, ale na konec ze strachu z likvidace celého Junáka povolil. Byl ustaven akční výbor Junáka a začaly čistky. Na to Rudolf Plajner rezignoval na svůj post.³¹⁰ Komunisté Junáka 29. března roku 1948 začlenili do Svazu československé mládeže jako jeho podřízenou organizaci.³¹¹ Následně v dubnu byl Junák proměněn na dětskou organizaci výhradně pro členy ve věku od šesti do patnácti let.³¹² Starší členové byli povinováni vstoupit do SČM.

Pro svazáky se během únorových dní situace vyvíjela příznivě. Na konci února přijalo předsednictvo ústředního akčního výboru Národní fronty rozhodnutí o rozpuštění odborů mládeže všech politických stran, které měly být po čistkách převedeny pod hlavičku SČM.³¹³ Svaz se stal jedinou mládežnickou organizací ve státě. Prostřednictvím nově vznikajících skupinek SČM masově prorůstal do škol a závodů.³¹⁴ Mezi hlavní zásady výchovy mladých lidí patřila oddanost lidově demokratické republice, láska k Sovětskému svazu a seznamování mládeže se základy vědeckého socialismu.³¹⁵ V nově vznikajícím státě nebylo pro skauting místo. Mládež se měla organizovat podle leninského modelu do pionýrské organizace a

³⁰⁴ ŠANTORA, R. *Skautské století*, s. 139.

³⁰⁵ Tamtéž, s. 140.

³⁰⁶ Tamtéž, s. 142.

³⁰⁷ Tamtéž.

³⁰⁸ Tamtéž.

³⁰⁹ Tamtéž, s. 143.

³¹⁰ Tamtéž, s. 158.

³¹¹ Tamtéž.

³¹² Tamtéž.

³¹³ ŠINDLÁŘ, M. *Československý svaz*, s. 18.

³¹⁴ Tamtéž.

³¹⁵ Tamtéž, s. 19.

Komsomolu.³¹⁶ Do ilegality přešly stovky skautů a skautek, kteří se odmítali vzdát své nezávislosti a způsobu života. Začaly vznikat ilegální skupiny téměř po celé republice. Dochází k jejich propojování a hledání napojení na odbojové skupiny, vedené jak vojáky, tak civilisty.³¹⁷ Skauti organizovali pomoc pronásledovaným osobám na útěku, prováděli převaděčskou a zpravodajskou činnost a také shromažďovali zbraně. Hledalo se i spojení do zahraničí. Jedna z prvních skupin vzniká již v roce 1947 kolem odbojáře Ctirada Váni.³¹⁸ Další vznikla z pražského střediska Šipka, vedeného dr. Karlem Skálou a jeho ženou Dagmar.³¹⁹ Tito skauti sehráli významnou roli při pokusu o státní převrat, jehož hlavním organizátorem byl dr. Jaroslav Borkovec.³²⁰ Skauti odporovali režimu celých 40 let.³²¹ Nejčastějším projevem nesouhlasu bylo vydávání letáků. Bohužel ilegalisté trpěli jedním velkým neduhem, nedostatečnou schopností konspirace, což se stalo osudné i námi zkoumané litomyšlské skupině.

V Litomyšli před druhou světovou válkou fungovalo hned několik skautských oddílů, které se v důsledku mnichovské dohody spojily v roce 1938 v jednotnou organizaci Junák.³²² Ještě před spojením byla v roce 1933 otevřena skautská chata na Budislavi.³²³ Po Mnichovu byla obsazena část litomyšlského okresu. Skauti ve městě pomáhali zajišťovat dopravní a strážní službu.³²⁴ Aktivně se junáci zapojili do dění ve městě i během květnových dní roku 1945. Revolučnímu národnímu výboru, ustavenému 7. května, nabídli pomoc podobně jako v době mnichovské krize.³²⁵ Jejich úkolem bylo pomáhat ve městě při hlídkování, eskortách vězňů, vykonávali spojovací službu a zajišťovali vojenský materiál. Část skautů dokonce obdržela i zbraně. Jedním z takových skautů byl i Miloslav Kohout, který vykonával spojovací službu.³²⁶ Junák se po válce těšil velké popularitě, a s tím souvisel i velký příliv nových členů.³²⁷ Jenom v litomyšlském středisku se nacházelo na šest set členů.³²⁸ V samotném politickém procesu „Stříteský a spol.“, kde státní soud obžaloval dvacet pět lidí, figurovalo dvanáct bývalých

³¹⁶ ŠANTORA, R. *Skautské století*, s. 158.

³¹⁷ ZACHARIÁŠ, J. *Soudní proces*, s. 15.

³¹⁸ Tamtéž.

³¹⁹ Tamtéž.

³²⁰ Tamtéž.

³²¹ Tamtéž, s. 10.

³²² SKŘIVÁNEK, M. *Litomyšl*, s. 336.

³²³ Tamtéž.

³²⁴ Tamtéž, s. 355.

³²⁵ Tamtéž, s. 386.

³²⁶ Interview pro Paměť národa s Miloslavem Kohoutem, nar. 1930, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Litomyšl 08.08.2008. Online. [cit. 1.11.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kohout-miloslav-1930>>.

³²⁷ ŠANTORA, R. *Skautské století*, s. 138.

³²⁸ SKŘIVÁNEK, M. *Litomyšl*, s. 406.

skautů.³²⁹ Sám rektor Strítěský, který byl postaven do čela celého procesu, vykonával od dubna 1946 funkci duchovního oblastního rádce.³³⁰

I v Litomyšli komunisté ustavili Svaz české, později československé mládeže. Jak se ale zdá, litomyšlská mládež příliš o vstup do ČSM nestála a svazáci trpěli i špatným vedením, a to hluboko do poúnorových dní. Podle situační a politické zprávy bezpečnostního referenta z 11. listopadu 1949 se činnost místní skupiny ČSM při akčním výboru národní fronty „... *zdá býti špatně organizovaná*“.³³¹ Důvody bezpečnostní referent vidí v špatně podchycených dělnických kádrech. Paradoxně jako silný článek SČM v Litomyšli shledává skupiny na reálném gymnáziu a průmyslové škole, vedené soudružkou Růžičkovou.³³² Situační politická zpráva z 1. února 1950 už tak lichotivá k činnosti svazáků na školách není.³³³ V této době již prosáky na povrch některé skutečnosti o „ilegální“ činnosti studentů jak na reálném gymnáziu, tak průmyslové škole. Zpráva vyzdvihuje nutnost náboru nových členů z řad učitelů, kteří by dostali za úkol vybudovat a vést svazáckou a pionýrskou organizaci.³³⁴

Bezpečnostní referent zmiňuje i „... *bezpartijní mládež z okolních vesnic Budislavi, Sloupnice a Českých Heřmanic, která se stala nástrojem reakce*“.³³⁵ V případě Budislavi šlo o skupinku tzv. „Budislavských Jánošíků“.³³⁶ Tři místní chlapi, Dočkal, Lněnička a Vomáčka, v noci z 12. - 13. září 1949 vyloupili poštu a odcizili jednu opakovací pistoli.³³⁷ Ještě téhož dne ale byli zmínění chlapi dopadeni. Vyšetřovatelům se následně podařilo na skupinku třech mladíků „nabalit“ další místní občany, vesměs mladé lidi a utvořit z nich skupinu tzv. „Budislavských Jánošíků“. Pracovníci bezpečnosti k obvinění z vykradení pošty přidali střelbu do oken komunisty Doučka v Proseči, dále přepadení holiče Vaňouse v Poříčí, kdy dotyčného nutili k vyzrazení místních funkcionářů KSČ, střelbu na újezdního tajemníka Kroulíka a předsedu MNV v Budislavi Souška.³³⁸ Také byli obvinění ze zničení vývěsní skříňky a vylepení protirežimního plakátu. Do třetice jim na vrub přidali přípravu vraždy předsedy MNV Kladivý

³²⁹ Jednalo se z litomyšlského střediska o Miloslava Kohouta, Václava Novotného, Blanku Zachovou, Karla Šplíchala, Dagmar Rolečkovou, Miloslava Bulvu, Čestmíra Horáka, Jana Pecha a Karla Metyše. Dále Jiří Mráz byl členem Junáku v Chocni a Miloslav Matějka v Morašicích.

³³⁰ Regionální muzeum v Litomyšli. fond František Ambrož Strítěský. kart. 1., Pověření Františka Ambrože Strítěského skautským duchovním oblastním rádcem z 12.4.1946.

³³¹ SOKAS. fond ONV Litomyšl. karton 139, Situační politické zprávy 1950. Situační a politická zpráva krajskému bezpečnostnímu referentu Stehlíkovi z 11.11.1949.

³³² Tamtéž.

³³³ SOKAS. fond ONV Litomyšl. karton 139, Situační politické zprávy 1950. Situační a politická zpráva krajskému bezpečnostnímu referentu Stehlíkovi z 1.2.1950.

³³⁴ Tamtéž.

³³⁵ Tamtéž.

³³⁶ SOKAS. fond ONV Litomyšl. karton 139, Zpráva bezpečnostního referenta ONV ke dni 22.9.1949.

³³⁷ Tamtéž.

³³⁸ Tamtéž.

a tajemníka ČSM Bartoše.³³⁹ Skupina dostala pracovní název „Lněnička, Vobejda a spol.“ a před státním soudem v Litomyšli stanula pouhé tři dny před projednáváním případu „Stříteský a spol.“ již jako devatenáctičlenná.³⁴⁰

Případ vyšetřovaný v nedaleké Dolní Sloupnici rovněž vzbudil mnoho rozruchu. Zde se 19. září 1949 v nočních hodinách místní mladík J. Veselý vloupal do školy, zničil socialistickou výzdobu a také strhl obraz prezidenta Gottwalda.³⁴¹ Vyšetřovatelé mladíka opět velmi rychle dopadli. Ve vazbě se Veselý doznal nejenom z poškození výzdoby ve škole, ale i k podpálení jetele s J. Novákem a téhož mladíka spolu s jistým Kroulíkem obvinil z vyhození hranice dříví předsedy AV.³⁴²

Poslední situační zpráva z 30. června 1950 shledává určité zlepšení v práci ČSM na litomyšlském okrese.³⁴³ Zásluhy za zlepšení SČM připisuje bezpečnostní referent okresnímu tajemníkovi Miloslavu Soukupovi.³⁴⁴ Přesto ale zpráva závěrem nabádá do budoucna věnovat mládeži zvýšenou pozornost.

Činy namířené proti novému režimu a jeho zástupcům nebyly ničím ojedinělým v Pardubickém kraji. Zpráva krajské bezpečnostní pětky o situaci v kraji za rok 1949 nás informuje o dalších skutcích tohoto druhu napříč celým krajem.³⁴⁵ Například v květnu bylo několikrát stříleno do oken bytu předsedy AV ve Skutči, a poté mu byl do bytu vhozen výhružný dopis ve formě úmrtního oznámení. O pár dní později došlo v obci Bor, okres Polička, ke střelbě z pistolí a výbuchu ručního granátu v bezprostřední blízkosti domu místního předsedy AV. Téhož měsíce obdrželi předseda a tři funkcionáři KSČ v Časích, okres Holice, výhružný dopis opět ve formě úmrtního oznámení. Obdobný dopis obdrželi na konci května předseda a někteří funkcionáři ve Stradouni, okres Vysoké Mýto. Stejně zpráva informuje i o dalších měsících roku 1949.

³³⁹ SOKAS. fond ONV Litomyšl. karton 139, Zpráva bezpečnostního referenta ONV ke dni 22.9.1949.

³⁴⁰ BOŠTÍK, M. *Monstrproces*, s. 8.

³⁴¹ SOKAS. fond ONV Litomyšl. karton 139, Zpráva bezpečnostního referenta ONV ke dni 22.9.1949.

³⁴² Tamtéž.

³⁴³ SOKAS. fond ONV Litomyšl. karton 139, Situační politické zprávy 1950. Situační a politická zpráva krajskému bezpečnostnímu referentu Stehlíkovi z 30.6.1950.

³⁴⁴ Tamtéž.

³⁴⁵ NA. fond 05/11 neutříděno. svazek 33. archivní jednotka 214, Zpráva krajské bezpečnostní pětky o situaci v Pardubickém kraji za rok 1949 z 23.1.1950, 23 s.

3.3 Zpět ke studentským skupinám

Tři kamarádi a skauti, Miloslav Kohout, Václav Novotný a Blanka Zachová, se rozhodli vystoupit proti slučování SČM a SSM. Jejich cílem nebyla „podvratná“ či „teroristická“ činnost. Kohout a jeho přátelé chtěli sestavit skupinu, vytvořenou z řad studentů, která by byla protiváhou k SČM.³⁴⁶ Jejich cílem bylo především bojkotovat celou svazáckou organizaci a nechodit na akce jimi pořádané.³⁴⁷

Miloslav Kohout se narodil 21. prosince 1930 v Litomyšli.³⁴⁸ Otec Miloslav Kohout pracoval jako zahradník při místním MNV. Matka Anna, rozená Faltysová, původním zaměstnáním dělnice, setrvala v péči o domácnost. Celá rodina byla dělnického původu, neboť i Kohoutovi prarodiče vykonávali dělnická povolání.³⁴⁹ Miloslav Kohout byl za první republiky členem KSC a za svou činnost ve straně byl dokonce vyloučen z hospodářské školy.³⁵⁰ Po válce se ale s komunistickou stranou rozloučil a vstoupil do strany lidové, kde setrval až do únorových dní.³⁵¹ Syn Miloslav se o celostátní politické záležitosti příliš nestaral. Pro něj bylo zásadní členství v Junáku, kde vykonával funkci vedoucího třetího oddílu strážců ohně. Miloslav Kohout svoje motivace sám po letech osvětluje takto: *„My jsme neuvažovali o státních otázkách. My jsme uvažovali o tom hlavně, že komunistická strana se snaží ovládnout mládeže. A jako ovládnutí mládeže nám bylo směřodatný, že nám začali jako skautům vydávat legitimace, kde byla hlavička Československého svazu mládeže a Junák byl pod tím podřízený. Z těchto důvodů se hrstka nás se domluvila, že to budeme bojkotovat a že se vydají nějaké letáky... Oni kdyby tenkrát všechny ty spolky sklonily hlavu a začaly je poslouchat, tak se nic nedělo. To bylo v pořádku. Oni to chtěli tak, jak to bylo v Rusku. Tam, kde Komsomol začal vládnout mládeži. Tak oni chtěli vládnout nad všechnou mládeží.“*³⁵² Byť podle komunistické doktríny byl Kohout

³⁴⁶ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 53.

³⁴⁷ Interview pro Paměť národa s Miloslavem Kohoutem, nar. 1930, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Litomyšl 08.08.2008. Online. [cit. 4.11.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kohout-miloslav-1930>>.

³⁴⁸ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 190.

³⁴⁹ Tamtéž, s. 190-191.

³⁵⁰ Interview pro Paměť národa s Miloslavem Kohoutem, nar. 1930, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Litomyšl 08.08.2008. Online. [cit. 4.11.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kohout-miloslav-1930>>.

³⁵¹ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 191.

³⁵² Interview pro Paměť národa s Miloslavem Kohoutem, nar. 1930, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Litomyšl 08.08.2008. Online. [cit. 4.11.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kohout-miloslav-1930>>.

předurčen stát se spíše přívržencem režimu než jeho odpůrce, stanul v čele skupiny mladých lidí, kteří nesouhlasili s ovlivňováním mládeže.

Václav Novotný se narodil 9. července 1929 v Litomyšli.³⁵³ Otec Prokop pracoval jako námezdní kovář. Novotný byl vychováván pouze matkou Marií, neboť otec v roce 1930 zemřel na následky zranění způsobeného nehodou na motorce.³⁵⁴ Aby zajistila svého syna, věnovala se matka Novotného vyšívání, a v roce 1946 přijala místo kuchařky v městském starobinci. Václav Novotný vystudoval Státní reálné gymnázium v Litomyšli. Po studiích nastoupil v září roku 1948 jako traktorista a pomocná síla do kanceláře na statku JSČZ.³⁵⁵ Odtud v květnu roku 1949 odešel a přihlásil se na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze, kam ho i přijali. Kvůli finančním důvodům absolvoval pouze jeden semestr a v březnu roku 1950 se vrátil zpět domů.³⁵⁶ Václav Novotný byl, obdobně jako Miloslav Kohout, dělnického původu, ale kvůli smrti otce pocházel z neútěšných sociálních poměrů. Dostalo se mu dobrého vzdělání a obklopoval se kriticky myslícími mladými lidmi.

Blanka Zachová se narodila 3. srpna 1927 poštovnímu úředníkovi Františku Zachovi a dělnici Marii, rozené Fantové.³⁵⁷ Po vychození měšťanské školy nastoupila na školu rodinnou. Po jejím absolvování začala chodit do školy sociálně-zdravotnické v Pardubicích, kde studovala až do svého zatčení v roce 1950.³⁵⁸ Rozklíčovat motivace Zachové pro aktivní vystoupení vůči novému režimu není tak komplikované. Snad mimo jejího čilého zájmu o Junáka a jím propagovaný způsob života Zachovou mohla inspirovat i památka jejího zesnulého sourozence. Bratr Česlav Bořivoj během války příslušel k partyzánskému hnutí v okolí Litomyše.³⁵⁹ Tato skutečnost není ničím překvapující, neboť partyzánských skupin se v okolí města nacházelo více a i další odsouzení z procesu „Stříteský a spol.“ se o nich zmiňují.³⁶⁰ Z větších a organizovanějších skupin můžeme například jmenovat partyzány kolem podplukovníka Josefa Svatoně.³⁶¹ Také zde operovala skupina Jakub 81, v jejímž čele byl učitel Vlastimil Voříšek, jehož později vystřídal štábní kapitán Josef Moravanský.³⁶² Česlav Zach byl během revolučních

³⁵³ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 152.

³⁵⁴ Tamtéž.

³⁵⁵ Tamtéž, s. 153.

³⁵⁶ Tamtéž.

³⁵⁷ Tamtéž, s. 52.

³⁵⁸ Tamtéž, s. 53.

³⁵⁹ Tamtéž, s. 52.

³⁶⁰ Například Miloslav Matějka ve svých vzpomínkách zmiňuje partyzány v okolí Morašic, kde bydlel; Interview pro Paměť národa s Miloslavem Matějkou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Květná u Poličky 07.08.2008. Online. [cit. 4.11.2020]. URL: < <https://www.pametnaroda.cz/cs/matejka-miroslav-1932>>.

³⁶¹ SKŘIVÁNEK, M. *Litomyšl*, s. 375.

³⁶² Tamtéž.

dní v roce 1945 zastřelen. Vzpomínka na odbojovou činnost tragicky zesnulého sourozence mohla Blanku Zachovou inspirovat k aktivnějšímu odporu proti komunistickému režimu. Mnoho odpůrců nového režimu se nechalo podnítit k akci nedávnou odbojovou činností svých příbuzných a známých, ale i dalších osobností domácí scény. Opět můžeme zmínit příběh bratří Mašínů, které mimo jiných faktorů k odporu proti komunistické diktatuře inspirovala činnost a smrt jejich otce Josefa Mašína, člena legendární skupiny „Tři králové“.

Kohout sestavil koncept provolání ke studentům s názvem „*Kolegové a Kolegyně!*“.³⁶³ Václav Novotný obstaral psací stroj a následně Kohout se Zachovou provolání průklepem rozmnožili. Takto zhotovené letáky Kohout a Zachová vložili do modrých obálek a rozeslali na adresy studentů, o kterých se domnívali, že by mohli smýšlet podobně jako oni. Výzvu odeslali na adresu sedmi Litomyšlanů: Čestmíra Horáka, Aleny Holomkové,³⁶⁴ Miroslava Zedníka,³⁶⁵ Václava Portmana,³⁶⁶ Jana Pecha,³⁶⁷ Dagmar Rolečkové a nejspíš i studenta Jaroslava Zapletala.³⁶⁸ Poslední zmiňovaný se členem skupiny nestal, protože údajně, jak se Kohout později dozvěděl, vstoupil do komunistické strany.³⁶⁹ Místo Zapletala byl Janem Pechem přibrán jiný student průmyslové školy, Bohdan Metyš.³⁷⁰ Výzva byla poslána i studentům

³⁶³ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 154.

³⁶⁴ Alena Holomková (nar. 1.6.1931 Litomyšl) byla dcerou krejčovského dělníka Josefa Holomka. Otec byl do února 1948 u strany národněsocialistické. Po převratu vstoupil do KSČ a stal se zástupcem pojišťovny v Litomyšli. Holomková po vystudování měšťanské školy v Litomyšli jeden rok pracovala jako kancelářská úřednice u Okresní jednoty v Litomyšli. V roce 1945 začala chodit na Státní reálné gymnázium v Litomyšli. V pololetí přestoupila na tamní učitelský ústav. Po jeho zrušení se v roce 1946 vrátila na gymnázium, kde v roce 1949 odmaturovala. V říjnu 1949 byla přijata na Pedagogickou fakultu Univerzity Karlovy, kde studovala až do vyšetřování; ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 36.

³⁶⁵ Miroslav Zedník (nar. 3.5.1931 Litomyšl) pocházel z dělnických poměrů. Otec František Zedník pracoval jako dělník v továrně na obuv v Litomyšli. Otec v roce 1939 zemřel. Matka Anna Zedníková pracovala v mateřské školce na pozici školnice. Miroslav Zedník v roce 1942 začal studovat na Státním reálném gymnáziu v Litomyšli, kde setrval až do svého vyšetřování. Byl členem SČM a ve spolku čl. amatérů vysílačů; ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 94.

³⁶⁶ Václav Portman (nar. 8.4.1934 Litomyšl) byl synem Josefa a Marty Portmanových. Otec pracoval jako městský knihovník a matka ve firmě Centroflora v Litomyšli. Václav Portman od roku 1944 navštěvoval Státní reálné gymnázium v Litomyšli, kde setrval až do svého zatčení. Na gymnáziu byl členem SČM; ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 63.

³⁶⁷ Jan Pech (nar. 23.12.1932 Kročehlavy, okres Kladno) pocházel z živnostenské rodiny. Otec Jan vlastnil dva uhelné sklady a obchod s koloniálem v Litomyšli. Uhelné sklady jim byli na podzim 1949 odebrány a obchod s koloniálem předali Jednotě. Matka Anežka vypomáhala v obchodě a starala se o domácnost. Rodina vlastnila dvě auta. Jedno nákladní a druhé osobní. Jan Pech navštěvoval tři třídy Státního reálného gymnázia v Litomyšli, ale kvůli špatnému prospěchu přestoupil na průmyslovou školu, kdy studoval až do svého zatčení. Byl členem Junáka a později SČM; ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 169-170.

³⁶⁸ Tamtéž, s. 193.

³⁶⁹ Tamtéž.

³⁷⁰ Bohdan Metyš (nar. 14.1.1930 Litomyšl) byl synem Bohdana a Marie Metyšových. Otec v Litomyšli vlastnil karosářskou dílnu. Matka se starala o domácnost a firemní účetnictví. Bohdan Metyš mladší absolvoval tři třídy

Miloslavu Matějkovi z Morašic a Jiřímu Kopřivovi z Chocně, ze kterých později vyšetřovatelé vytvořili již zmíněnou první skupinu.³⁷¹ Celé provolání se dochovalo v operativních materiálech vyšetřovatelů a zde uvádíme jeho přepis:

Kolegové a Kolegyně!

Zajisté Vám nezůstala tajnou snaha SČM a KSC získať si co největší moci nad naši mládež. K tomu cíli směřuje spojení SČM a SSM do ČSM. Není možno dále přihlížet k řádění těchto zfanatizovaných lidí a nechat nečinně ruce složené v klín. Proto jsme se rozhodli rozšířit obranné hnutí ve spořádanou organizaci. Obracíme se proto k Vám, o kterých se domníváme, že mohou nám v této práci nejvíce pomoci. Nemůžeme s úspěchem vystupovat, pokud nebudeme řádně schopni života. Nenutíme ovšem nikoho, kdo v sobě necítí dosti odvahy nebo kdo aspoň částečně s tímto režimem nesouhlasí. Toho však žádáme, aby tento dopis ihned spálil a zapomněl, že něco takového kdy dostal.

Kdo chce spolupracovat bude mít v sobotu 14. 5. a v neděli 15. 5. po celé dva dny zapíchnut v pravé klopě bílý špendlík.

Nedivte se, že Vám píšeme tímto způsobem, ale čím méně lidí se navzájem zná tím lépe. Nyní nezbyvá čas na dlouhá rozmyšlení. Kdo projeví snahu po práci, dostane do týdne organizační pokyny. Nemějte strach, že tento dopis je Vám úmyslně podvržen. Student studenta nezradí a nezklame, důvěřujte nám!

Za studentský výbor

ATA.³⁷²

Leták kromě zmíněných důvodů k vystoupení uvádí, že kdo chce spolupracovat se skupinkou, má mít v sobotu čtrnáctého a v neděli patnáctého května po celé dva dny zapíchnutý v pravé klopě špendlík s bílou hlavičkou. Ve zmíněných dnech nosil bílé špendlíky student reálného

Státního reálného gymnázia v Litomyšli, jednu třídu reálného gymnázia ve Svitavách a následně dva ročníky mistrovské školy v Litomyšli. Poté vstoupil do učení ve Svitavách, kde se učil na strojního zámečníka. V řemeslu pokračoval u svého otce v dílně. V srpnu 1949 se oženil s Věrou Pichnerovou a v březnu roku 1950 se jim narodila dcera. Oba žili ve společném domě s manželovými rodiči; ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 57-58.

³⁷¹ Tamtéž, s. 193.

³⁷² ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Příloha čísl. 1. k trestnímu oznámení akce „ATA“, leták „Kolegové a Kolegyně!“.

gymnázia Václav Portman, který údajně na výzvu dalšího studenta gymnázia, Miroslava Zedníka, špendlík sundal,³⁷³ dále student reálného gymnázia Jiří Kopřiva,³⁷⁴ studentky sociálně-zdravotní školy Blanka Zachová³⁷⁵ a Dagmar Rolečková³⁷⁶ a konečně student průmyslové školy Jan Pech.³⁷⁷ Jelikož špendlíky s bílou hlavičkou nenosili všichni oslovení studenti, promluvil s dotýčenými Kohout osobně až na Danu Rolečkovou, kterou informovala její spolužačka ze sociálně-zdravotní školy Blanka Zachová.³⁷⁸ Provolání uzavírá jeho pisatel slovem „ATA“. Slůvko pochází z tatarštiny a v překladu znamená otec. Pro Kohouta slovo sloužilo jako krycí jméno jeho osoby.³⁷⁹ Samotná skupina se jmenovala „Hvězda“.³⁸⁰ Krycí název hvězda měl symbolizovat celou skupinu a jednotlivé paprsky byli zakládající členové organizace, kteří na sebe měli „nabalovat“ další lidi.³⁸¹ Leták měli studenti po přečtení spálit, což paradoxně na konec udělali všichni kromě Kohouta, kterému se to později stalo osudným.

Skupina skautů postrádala jakýkoliv smysl pro konspiraci. Ať už šlo o nošení bílých špendlíků či neopatrné kontaktování svých spolužáků. Kohout kupříkladu na chodbě ve škole potkal Miroslava Zedníka a dotýčenému ukázal ruku, na níž měl napsáno slůvko „ATA“.³⁸² Následně druhý den Zedníka opět potkal na chodbě a vyptával se ho, zdali nedostal poštou nějaký leták a rovnou ho pozval na první schůzku. Matějka se po letech v rozhovoru pro Paměť národa

³⁷³ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 96.

³⁷⁴ Interview pro Paměť národa s Jiřím Kopřivou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Střítecký a spol.“ Litomyšl 11.07.2008. Online. [cit. 2.9.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kopriva-jiri-1932>>.

³⁷⁵ U Blanky Zachové je to pouze předpoklad, že bílý špendlík nosila. Z výpovědi Dagmar Rolečkové víme, že jí opatřila bílý špendlík právě Blanka Zachová. Není proto důvod nedomnívat se, že když Zachová Rolečkové špendlík opatřila a ta jej nosila, Zachová neopatřila špendlík i pro sebe.

³⁷⁶ Dagmar Rolečková (nar. 8.3.1932 Litomyšl) pochází z rozvedené rodiny. Otec Ladislav byl povoláním obuvník. Údajně pití otce vedlo k rozvodu obou rodičů Dagmar v roce 1944. Matka Oldřiška, původním povoláním obuvnická dělnice, se po rozvodu podruhé provdala za vedoucím prodejny mléka v Litomyšli Oldřicha Stehlíka, u něhož také pracovala na pozici prodavačky. Dagmar i její bratr Václav setrvali v péči matky. Dagmar Rolečková po vychození měšťanské školy v Litomyšli odešla do školy rodinné, kde setrvala jeden rok. Ze školy rodinné přestoupila do školy sociálně-zdravotní v Litomyšli a odtud po jednom roce přestoupila na sociálně-zdravotní školu v Pardubicích, kde studovala až do svého zatčení v roce 1950. Na Pardubické škole prospívala s vyznamenáním jako jedna z nejlepších studentek. Rolečková byla i členkou Sokola a Junáka, kde zastávala funkci podrádkyně; ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 79-80; NA. Fond státní správy z let 1945-1992. sp. zn. Ts I/VII 127/50, kart. 2, Dotazník Dagmar Rolečková vypracovaný MNV Litomyšl ref. práce a sociální péče, odd. mládeže v Litomyšli z 24.4.1950.

³⁷⁷ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 170.

³⁷⁸ Tamtéž, s. 194.

³⁷⁹ Tamtéž, s. 193.

³⁸⁰ Tamtéž.

³⁸¹ Interview pro Paměť národa s Miloslavem Kohoutem, nar. 1930, odsouzený v politickém procesu „Střítecký a spol.“ Litomyšl 08.08.2008. Online. [cit. 4.11.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kohout-miloslav-1930>>.

³⁸² ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 95.

vyjadřuje k obdržení letáku, nošení bílých špendlíků a Kohoutově chování: „Víte, co se týče toho letáku, když jsem přišel jednou ze školy, tatínek mně předal obálku, v které ten leták byl. U nás bylo naprosto běžný, což jsme nepokládali za žádný narušování soukromí, že když přišel dopis, tak ten, kdo ho první měl, tak ho otevřel. Tenhle dopis mě předal a ptal se: „Co tomu říkáš?“ říkám: „Není to provokace?“ Představte si, najednou máte se k něčemu, nějaké organizaci přihlásit, že si dáte bílej špendlík do klopky, což bylo teda součástí toho letáku. Kdo souhlasí s obsahem toho letáku, nechť ten a ten den nosí v levém klopku špendlík s bílou hlavičkou. To si člověk nemohl myslet nic jiného, než že to poslali StBáci. A podepsán ATA. Za studentskou skupinu ATA. I tatínek mi říkal: „To je velice jednoduchý. Prostě jejich člověk to omrkne. Napíše seznam, kdo z vás bude běhat po gymplu s bílou hlavičkou v klopě a druhý den vás objedou a pozbírají vás.“ Tak samozřejmě jsem ten špendlík neměl a nevěděl jsem, kdo to poslal, jak to poslal. Druhý den jsem přišel do školy, nebo ten den, kdy jsme tohle měli mít a tehdy seděl shodou okolností Míla Kohoutů v lavici sám. A byla hodina latiny a různě jsme přisedávali. Já jsem si šel sednout k němu a během vyučování, já si dobře na to pamatuju, mi ukázal takhle dlaň a na ní měl napsaný tužkou ATA. Takže jsem v tu ránu věděl, kdo je odesílatelem ... Takže to bylo dost takový riskantní i z té strany toho Míly. Dyť někdo mohl říct, tak hoši vy si myslíte, že jsem takovej blbec, že prostě vám na to skočím. Tak vám předvedu, jak jste vy hloupý. To bylo všechno neuvážený a riskantní.“³⁸³ Otázkou zůstává nakolik si chlapci s dívkami zapojení do tzv. „ilegálního výboru“ uvědomovali, že v očích tehdejší bezpečnosti a justice se jedná o trestný čin? Tuto domněnku potvrzují i vzpomínky Miloslava Kohouta: „Jestli jsme měli předpoklad, že když nás chytí, tak nás zavřou? To jsme neměli. My jsme počítali, že když něco, tak proti nám nějaké vystoupení, kárné řízení, ale rozhodně jsme nepočítali, že nám hrozí kriminál.“³⁸⁴

Těsně před první schůzkou skupiny navštívil Kohout Václava Portmana.³⁸⁵ Ten se plánované schůzky zúčastnit nemohl, ale Kohout ho i přesto pověřil úkolem vypracovat seznam žáků V. třídy na gymnáziu a označit v něm politicky spolehlivé studenty. Portman skutečně takový

³⁸³ Matějkovy vzpomínky se v zásadě shodují s výpovědí, kterou učinil v roce 1950. Jedinou drobnou odchylkou od výpovědi je skutečnost, že Kohout mu neukázal ruku se slůvkem „ATA“, ale šlo o razítko, které natiskl na papír; Interview pro Paměť národa s Miloslavem Matějkou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Střítěský a spol.“ Květná u Poličky 07.08.2008. Online. [cit. 5.11.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/matejka-miroslav-1932>>; ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 90.

³⁸⁴ Interview pro Paměť národa s Miloslavem Kohoutem, nar. 1930, odsouzený v politickém procesu „Střítěský a spol.“ Litomyšl 08.08.2008. Online. [cit. 5.11.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kohout-miloslav-1930>>.

³⁸⁵ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 64.

seznam vytvořil a v něm křížkem označil spolužáky nesouhlasící s aktuálním zřízením, znamínkem mínus ty, kteří souhlasí a hvězdičkou žáky, u nichž si nebyl jistý.³⁸⁶ Poté seznam žáků těsně před první studentskou schůzí odevzdal Miroslavu Zedníkovi a tím pro něj veškerá činnost v organizaci skončila.³⁸⁷

První schůzka se konala 19. května 1949 v podvečerních hodinách na litomyšlském výstavišti v junácké klubovně u „Cíle“.³⁸⁸ Schůze se účastnila pomyslná trojice zakládajících studentů, Miloslav Kohout, Václav Novotný a Blanka Zachová. Dále se dostavili studenti reálného gymnázia Čestmír Horák, Miroslav Zedník a Alena Holomková. Na žádost Blanky Zachové přišla studentka sociálně-zdravotní školy Dagmar Rolečková a dva studenti průmyslové školy, Jan Pech a Bohdan Metyš. Z oslovených nedorazili akorát tři pozvaní, Václav Portman, Jiří Kopřiva a Miloslav Matějka. Kopřiva se schůzek neúčastnil, protože každý večer odjížděl vlakem domů do Chocně.³⁸⁹ Jak bylo předestřeno výše, Matějka dopis s provoláním ke studentům obdržel a byl i Kohoutem pozván na schůzku, ale patrně na radu otce a z vlastní opatrnosti se schůzky nezúčastnil.³⁹⁰ Václav Portman zájem na schůzi přijít měl, ale jak se zdá, nemohl dorazit.³⁹¹

Kohout si vzal první slovo.³⁹² Všem znovu vysvětlil prvoplánový účel skupiny, to jest boj proti Československému svazu mládeže. Za cíl si vytyčili bojkotovat akce jimi pořádané, omezit vliv svazáckých funkcionářů na školách a celkově se stavět proti jejich programovému prohlášení. Nic nenasvědčuje tomu, že výstupy proti SČM měli nabýt násilného rázu. Přítomní také projednávali přibírání dalších spolehlivých studentů do jejich organizace.³⁹³ Každý student se měl porozhlédnout ve své třídě. Dagmar Rolečková s Blankou Zachovou dostaly na starost sociálně-zdravotní školu.³⁹⁴ Na reálném gymnáziu nábor členů obstarávali Čestmír Horák pro

³⁸⁶ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 65.

³⁸⁷ Tamtéž, s. 96.

³⁸⁸ Datum 19.5.1949 potvrzují výpovědi pěti z devíti účastníků schůze. Nicméně časem schůzky si nemůžeme být jistí. Tři výpovědi uvádějí čas 18:00, dvě 16:30 a jedna 17:00, takže jediné čím si můžeme být jistí, že schůze byla v podvečerních hodinách; ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 37-195.

³⁸⁹ Tamtéž, s. 70.

³⁹⁰ Interview pro Paměť národa s Miloslavem Matějkou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Květná u Poličky 07.08.2008 Online. [cit. 6.11.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/matejka-miroslav-1932>>.

³⁹¹ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 64.

³⁹² Tamtéž, s. 42.

³⁹³ Tamtéž.

³⁹⁴ Tamtéž, s. 81.

oktávu A,³⁹⁵ Alena Holomková pro oktávu B,³⁹⁶ sekundu dostal na starosti Miloslav Matějka,³⁹⁷ sextu A vyfasoval Jiří Kopřiva a kvintu Václav Portman.³⁹⁸ Jan Pech s Bohdanem Metyšem měli „rozhodit síť“ na průmyslové škole.³⁹⁹ Kohoutova, Zedníková a Rolečkové výpověď stanovení zmocněnců pro jednotlivé třídy posouvá až na druhou schůzku u Blanky Zachové.⁴⁰⁰ Je možné, že nápad se sítí zmocněnců padl na první schůzce, ale jeho detailní naplánování studenti dokončili až při schůzi druhé. Počet zmocněnců podle Kohouta, Zedníka a Rolečkové zůstává téměř stejný s malou výjimkou, kdy byl přidán pro sextu B Miroslav Zedník.⁴⁰¹ Zmocněnci měli vybrat ve své třídě pěti až šesti člennou skupinu spolehlivých studentů a s nimi dále spolupracovat. Každá ze skupinek obdržela barevné označení, takže například Zachová s Rolečkovou dostaly barvu fialovou.⁴⁰² Zainteresovaní studenti si měli také vybrat svoje krycí jména a ty sdělit na další schůzce Kohoutovi. Podle Miloslava Kohouta snahu o konspirativní počínání narušili sami studenti: „*Ono to nedopadlo, jak jsme si představovali nebo jak já si představoval. Protože když se sešli, tak se začali kontaktovat mezi sebou a to, co já si původně myslím, že nebude vědět jeden o druhém, tak to úplně padlo. Všichni věděli o sobě všechno.*“⁴⁰³ Bezpečně víme, že někteří stanovení zmocněnci, kteří se nedostavili na schůzku byli později informováni o svých úkolech samotným Kohoutem. Takhle byli uvědoměni například Miloslav Matějka⁴⁰⁴ a Jiří Kopřiva.⁴⁰⁵ U Václava Portmana si nemůžeme být jisti, že ho Kohout o jeho úkolech informoval, neboť se nedochoval žádný dokument, jenž by to potvrdil. Výpovědi také hovoří o napojení na další skupinu, především na „Budislavské Jánošíky“.⁴⁰⁶ Snahy napojit se na jinou ilegální skupinu se nezdají být věrohodné. Sám Miloslav Kohout po letech pobouřeně reaguje na otázku, jestli znali budislavskou partu, nebo to byl konstrukt: „*Ne to bylo*

³⁹⁵ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 42.

³⁹⁶ Tamtéž, s. 37.

³⁹⁷ Tamtéž, s. 196.

³⁹⁸ Zapojení Kopřivy a Portmana do sítě zmocněnců je potvrzenou pouze výpovědí Čestmíra Horáka. Je otázkou, jestli se o jejich zapojení skutečně mluvilo případně pokud ano tak jestli jim to bylo poté sděleno, neboť na schůzi nebyli; ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 42.

³⁹⁹ Tamtéž, s. 60; Tamtéž, s. 170.

⁴⁰⁰ Tamtéž, s. 98-196.

⁴⁰¹ Tamtéž.

⁴⁰² Tamtéž, s. 60; Tamtéž, s. 82.

⁴⁰³ Interview pro Paměť národa s Miloslavem Kohoutem, nar. 1930, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Litomyšl 08.08.2008. Online. [cit. 5.11.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kohout-miloslav-1930>>.

⁴⁰⁴ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 60; Tamtéž, s. 90.

⁴⁰⁵ Tamtéž, s. 70.

⁴⁰⁶ O napojení na další ilegální skupinu, především „Budislavské Jánošíky“ mluví výpovědi Miloslava Kohouta, Miroslava Zedníka, Dagmar Rolečkové a Blanky Zachové; ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 54-195.

*vykonstruovaný, protože my jsme se naopak moc neznali a nesnášeli, protože tam se tancovalo a my jsme jako skauti tam někdy přišli a oni byli tvrdě proti nám zaujatí, číhali na nás, až půjdeme tam odsud, že nás zmlátěj. Jen tak tak jsme tomu ušli, takže my jsme se seznámili až v base.*⁴⁰⁷

O „Budislavských Jánošících“ se údajně zmínil i Čestmír Horák Miloslavu Matějkovi během jednoho z jejich rozhovorů.⁴⁰⁸ Horák se měl pokusit navázat spojení s „Jánošíky“ v blíže neurčených skalách, kde se skrývali. Jánošici ovšem už v tomto příběhu nejsou místní teroristická skupina z Budislavy, ale šlo o parašutisty ze západu shozené do Československa. Nezdá se pravděpodobné, že by studenti chtěli navazovat styky s ilegálními skupinami. Jánošici prováděli naprosto odlišnou činnost zahrnující zbraně a zastrašování komunistických činitelů, tedy skutky blízké se spíše partyzánskému stylu boje. Zatímco Kohout vystupoval proti ČSM a ovlivňování mládeže. Cílem vyšetřovatelů bylo vytvářet velké protistátní celky sdružující mnoho vzájemně provázaných lidí, aby dokázali nebezpečnost celé jejich činnosti. Asi za největší příklad může sloužit již zmiňovaný proces s „M. Horákovou a spol.“, kdy státně bezpečnostní pracovníci vytvořili jednu centrální skupinu kolem Horákové a na ní uměle navázali na 639 osob v následných procesech.⁴⁰⁹ Vyšetřovatelé to konec konců učinili i v samotném procesu „Stříteský a spol.“, který sestavili ze třech na sobě nezávislých skupinek a uměle provázali nepřesvědčivými vazbami. Mezi další konstrukty se řadí i návrh Čestmíra Horáka na získání spojení s Mormony, kteří se údajně nacházeli ve městě.⁴¹⁰ Důvodem hledání spojení na církevní společenství Mormonů měl být jejich zahraniční původ sahající do Ameriky a jejich zámožnost. Vyšetřovací materiály jsou plné všemožných snah „scénaristů“ procesu zveličit studentskou činnost a navázat ji na západní imperialistické státy a církevní společenství. Schůzku ukončil Kohout s tím, že napříště se již posílat dopisy nebudou.⁴¹¹ Celá činnost skupiny uvázla na bojkotu Československého svazu mládeže a jím pořádaných akcí.⁴¹²

⁴⁰⁷ Interview pro Paměť národa s Miloslavem Kohoutem, nar. 1930, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Litomyšl 08.08.2008. Online. [cit. 5.11.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kohout-miloslav-1930>>.

⁴⁰⁸ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 60; Tamtéž, s. 90.

⁴⁰⁹ KAPLAN, K. *Největší politický proces*, s. 172.

⁴¹⁰ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 195.

⁴¹¹ Tamtéž, s. 61.

⁴¹² Interview pro Paměť národa s Miloslavem Kohoutem, nar. 1930, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Litomyšl 08.08.2008. Online. [cit. 5.11.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kohout-miloslav-1930>>.

Druhá studentská schůzka se konala 6. června 1949 v domě u Blanky Zachové.⁴¹³ Byt Blanky Zachové byl oddělen od obytných částí rodičů, takže studenti mohli probírat jakákoliv témata a rodiče je nemohli neslyšet. To ale nemuselo přítomné trápit, neboť rodiče nebyli v té době doma.⁴¹⁴ Kromě Blanky Zachové se schůzky zúčastnila Dagmar Rolečková, dále Miloslav Kohout a Miroslav Zedník.⁴¹⁵ Výpovědi účastníků druhé schůzky uvádějí i další studenty, kteří se měli dostavit: Václav Novotný, Čestmír Horák, Miloslav Matějka, Jiří Kopřiva, Václav Portman, Alena Holomková, Bohdan Metyš a Jan Pech. Zmínění studenti, ale účast ve svých výpovědích nezmiňují či někteří přímo popírají. Například Bohdan Metyš tvrdil, že na druhou schůzku již nebyl přizván.⁴¹⁶ Obdobně vypovídala i Alena Holomková.⁴¹⁷ Jan Pech se raději o své účasti na druhé schůzce u Zachů při výslechu vůbec nezmiňoval.⁴¹⁸ Podobně opomíjí případnou účast i protokol Václava Novotného, i když u toho jako zakládajícího člena organizace by se dalo uvažovat o přítomnosti na zmíněné schůzce.⁴¹⁹ Mezi tématy studentů figurovalo zřejmě detailní rozplánování sítě zmocněnců. Dále byl na námět Kohouta ustanoven název celé skupiny „*Hvězda*“.⁴²⁰ Příští schůzka již nebyla přesně stanovena, protože chlapi podle Kohoutových slov neměli zájem dále zvat dívky.⁴²¹

Podle Kohouta se měla o dva dny později konat ještě třetí a poslední schůzka studentské organizace.⁴²² Schůzku Kohout svolal do panské zahrady v Litomyšli. Jelikož ale přšelo, dostavil se pouze Miroslav Zedník.⁴²³ Na cestě domů se Zedník svěřit Kohoutovi, že chce o celé organizaci říct profesoru reálného gymnázia Zralému.⁴²⁴ Kohout mu to avšak rozmluvil, neboť bylo dohodnuto, že mezi sebe nebudou studenti přijímat dospělé. Zedníkův protokol přímo nezmiňuje konání třetí schůzky, ale pouze mluví o pár příležitostných setkáních s Kohoutem.⁴²⁵ Je pravděpodobné, že třetí schůzka se vůbec nekonala. Nejspíš šlo o konstrukt vyšetřovatelů, kteří se snažili zveličt činnost Kohoutovy skupiny.

⁴¹³ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 196.

⁴¹⁴ Tamtéž, s. 55.

⁴¹⁵ Tamtéž, s. 55-196.

⁴¹⁶ Tamtéž, s. 61.

⁴¹⁷ Tamtéž, s. 38.

⁴¹⁸ Tamtéž, s. 169-173.

⁴¹⁹ Tamtéž, s. 152-165.

⁴²⁰ Tamtéž, s. 82.

⁴²¹ Tamtéž, s. 197.

⁴²² Tamtéž.

⁴²³ Tamtéž, s. 197.

⁴²⁴ Tamtéž.

⁴²⁵ Tamtéž, s. 98.

Na chvíli se pozastavíme u profesora Bohuslava Zralého. Jeho osoba byla zmíněna již výše. Jednalo se jednoho z profesorů, který veřejně vyslovil souhlas se studentským vzdorem proti generální stávce během osudných únorových dní. Je pravděpodobné, že od té doby se o něj Státní bezpečnost zajímala a později měla eminentní zájem ho začlenit do celého procesu s jeho kolegou rektorem Stříteským, což mimo jiné dokazují i vyšetřovací materiály. Profesor Zralý byl mladým pedagogem učícím občanskou výchovu a latinský jazyk.⁴²⁶ Na litomyšlské gymnázium přišel z Hradce Králové a ubytování našel ve studentském internátě rektora Stříteského.⁴²⁷ Ve městě se zdržel necelý rok, a to v období „ilegální“ studentské činnosti a následného vyšetřování. Zřejmě pro své mládí měl bližší vztah s některými studenty. Jednalo se například o studenty Miloslava Kohouta a Václava Novotného.⁴²⁸ V některých výpovědích, kde odsouzení uvádějí charakteristiky jednotlivých kamarádů a známých, se objevuje i posudek ohledně profesora Zralého. Zdá se, že známost s tímto kantorem byla brána jako přitěžující okolnost. Například v Kohoutově výpovědi v charakteristice o Václavu Novotnému stojí: „... *pak se stýkal s profesorem Zralým.*“⁴²⁹ Obdobně se Kohout vyjadřuje i u studenta Miroslava Zedníka.⁴³⁰ Výpověď Čestmíra Horáka se naopak snaží charakterizovat politické smýšlení profesora Zralého. Horák k němu uvádí: „... *dle mého úsudku, byl Zralý daleko více reakčnějšího zaměření, nežli rektor Stříteský.*“⁴³¹ Obdobně svého učitele popisuje i Jiří Mráz: „*Profesor Zralý, který vyučoval na gymnáziu občanské výchově, bydlel v Litomyšli – klášter, byl reakčního smýšlení, které projevoval svým postojem při různých debatách ve třídě a mimo školu. Který se také kromě gymnázia stýkal s reakčními studenty.*“⁴³² Jméno Zralého dokonce padlo i v ospravedlnění ve výslechovém protokolu Miloslava Kohouta: „... *občanská výchova byla vedena profesorem Zralým, který prostě neplnil své povinnosti tak, jak by měl a své povinnosti se zhostil pouhým čtením příruček.*“⁴³³ Je opět otázkou, co jsou skutečná slova studentů a co jsou fabulace vyšetřovatelů, neboť všechny charakteristiky se vyznačují žargonem a formulacemi pracovníků bezpečnosti. Snahu zakomponovat Zralého do procesu dokládá i

⁴²⁶ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Úřední záznam č. 26/49 Bohuslav Zralý z 21.7.1949.

⁴²⁷ Tamtéž.

⁴²⁸ Celá tato dedukce vyplývá z výpovědi dvou zmíněných chlapců a operativních materiálů Státní bezpečnosti; ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 190-204, Tamtéž, s. 152-165, ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Úřední záznam č. 26/49 Bohuslav Zralý z 21.7.1949.

⁴²⁹ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 202.

⁴³⁰ Tamtéž.

⁴³¹ Tamtéž, s. 49.

⁴³² Tamtéž, s. 239.

⁴³³ Tamtéž, s. 204.

zmiňovaná instrukce ministerstva vnitra pro podřízený vyšetřovací útvar. V ní stojí jasné pokyny pro Vícha v tom směru, aby se zaměřil na osobu rektora Stříteského a profesora Zralého.⁴³⁴ Státní bezpečnost neuspěla při snahách začlenit profesora Zralého do procesu, i když nutno podotknout, velmi se o to snažila. Zralý představoval pro vyšetřovatele problém, neboť oproti svému kolegovi z gymnázia byl ve svém počínání velmi opatrný.⁴³⁵

Nyní nadešel čas podívat se na poslední „protistátní“ skupinu politickém procesu „Stříteský a spol.“. V průběhu měsíce května roku 1949 se postupně zformovala malá skupinka přátel, která nesouhlasila s lidově-demokratickým státním zřízením v Československu. Jednalo se o studenty reálného gymnázia Karla Metyše, Zdeňka Vašíčka, Miloslava Bulvu a dělníka v národním podniku Kovopol Litomyšl Ottu Rozkošného.⁴³⁶ Členové skupiny se rozhodli, že začnou rozšiřovat letáky.

Motivace pro vystoupení proti nově se upevňujícímu režimu jsou nasnadě. Karel Metyš, stojící na počátku celé organizace, byl v té době šestnáctiletým student reálného gymnázia v Litomyšli.⁴³⁷ Část prázdnin trávil u tety a strýčka ve Rtyni v Podkrkonoší, kde prodával zeleninu a květiny a hlavně spolu se svým bratrancem Karlem přespával na zahradě ve stanu.⁴³⁸ Jak sám po letech zhodnotil, díky této zkušenosti si vytvořil kladný vztah k přírodě a pobytu v ní. Na základě toho se v roce 1945 stal členem Junáka a v roce 1948 ho jmenovali prvním rádcem družiny „Vlčat“.⁴³⁹ V roce 1948 se dokonce účastnil coby aktivní činovník Junáka pohřbu prezidenta Beneše.⁴⁴⁰ Bohužel ještě v témže roce byl nucen skaut opustit z důvodů zanedbávání studijních povinností.⁴⁴¹ Právě vztah nového režimu k prezidentovi Benešovi a dalším prvorepublikovým personám byl zřejmě hnacím motorem odporu Metyše vůči komunistickému režimu. Sám to popisuje těmito slovy: „*No a myslím, že výchova doma a v Junáku způsobila, že když potom v září 1948 zemřel prezident Beneš, tak samozřejmě v Junáku nás učili, že si těchto prezidentů máme vážit, protože něco pro republiku udělali, takže*

⁴³⁴ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Telegram útvaru 701-A z 20.7.1949.

⁴³⁵ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 239.

⁴³⁶ Tamtéž, s. 257-258.

⁴³⁷ Tamtéž, s. 256.

⁴³⁸ Interview pro Paměť národa s Karlem Metyšem, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Praha 24.05.2008. Online. [cit. 25.10.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/metys-karel-1932>>.

⁴³⁹ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 248.

⁴⁴⁰ Interview pro Paměť národa s Karlem Metyšem, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Praha 24.05.2008. Online. [cit. 29.10.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/metys-karel-1932>>.

⁴⁴¹ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 248.

jsem se zúčastnil pohřbu. Vzpomínám si moc dobře, jak jsme čekali, myslím v osmistupech, před památníkem odboje na Žižkově. No, a když jsem šel kolem otevřené rakve, tak se mě klepaly nohy. No brali jsme všechno nějak vážně, že. No a pamatuji se také, že v té době prezident Gottwald a ministerský předseda Zápotocký pěli na prezidenta Beneše samou chválu, jak se zasloužil o náš stát a že potom i po válce vybojoval tu republiku. No ale uplynul rok a začali na prezidenta Beneše kydat hnůj. Že nás prodal Německu, že byl agent imperialistů apod. No ale samozřejmě to se mě vůbec nelíbilo, tak jsem potom rozšiřoval letáky.⁴⁴² Ve výslechových protokolech Metyš uvádí, že ho velmi ovlivnila literatura líčící příběhy z dob okupace.⁴⁴³ Uvádí, že shlédl i film „Mladá garda“, kde mladí hoši a dívky založili ilegální protinacistickou skupinu.⁴⁴⁴ I tyto aktivity museli mladého studenta inspirovat k protirežimní činnosti. Jeho otec Jaromír Metyš byl známým litomyšlským rodákem, velkým muzikantem a farářem církve Československé.⁴⁴⁵ Farář Metyš ve své osobě spojoval poslání duchovního a neúnavného kulturního pracovníka, např. městského kronikáře a redaktora příležitostných sborníků.⁴⁴⁶ V roce 1924 si ho sbor církve Československé vyvolil za svého duchovního.⁴⁴⁷ Práci faráře vykonával dlouhá léta a dokonce úspěšně přečkal nastolení komunistického režimu a hlavně jeho upevňování. V klasifikaci duchovních podle poměru k režimu z pera litomyšlských komunistů se dostal do druhé nejlepší kategorie ze čtyř a obdržel i výborné slovní hodnocení: „Pan Jaromír Metyš, farář církve československé, je známý vážený občan města Litomyšle. Jako dirigent pěveckého spolku „Vlastimil“ má veliké zásluhy o kulturní i mravní povznesení města Litomyšle i okolí. Jeho heslem je: „Křesťanstvím k socialismu“. Dle těchto zásad se řídí celé jeho počínání, mezi lidem je oblíbený a známý jako člověk rozumový, uvážlivý a charakterní.“⁴⁴⁸ Zajímavé je i hodnocení faráře Metyše z roku 1951, tedy již po procesech s oběma jeho syny: „Duchovní CČS v Litomyšli Jaromír Metyš, farář, je dosti pokrokový, i když jeho chování jest dosti měšťacké ... Vliv na věřící má značný, postoj jeho jest dosti kladný, alespoň na veřejnost se tak projevuje, zvláště při svých pěkných kázáních, zaměřených v duchu

⁴⁴² Interview pro Paměť národa s Karlem Metyšem, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Střiteský a spol.“ Praha 24.05.2008. Online. [cit. 29.10.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/metys-karel-1932>>.

⁴⁴³ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 249.

⁴⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁴⁵ Interview pro Paměť národa s Karlem Metyšem, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Střiteský a spol.“ Praha 24.05.2008. Online. [cit. 29.10.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/metys-karel-1932>>; ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 248.

⁴⁴⁶ SKŘIVÁNEK, M. *Litomyšl*, s. 444.

⁴⁴⁷ Tamtéž, s. 329.

⁴⁴⁸ SOKAS. fond ONV Litomyšl. karton 241, Církevní oddělení 1949-1950. Rozdělení duchovních církve Československé v činné službě z 15.11.1949.

*mírovém a budovatelském. Udržuje styky s mnoha lidmi, především však jako kulturní činitel, a nikoliv farář. Možno říci, že se skoro více stará o kulturu než o duchovní spáru, i když plní svoje povinnosti dobře. Jest pravdou, že jeho synové byli potrestáni státním soudem, ale za tuto nedostatečnou výchovu může především jejich matka, neboť v rodině uvedeného duchovního docházelo dosti k výstupům ze strany manželky, a to se právě projevilo na dětech.*⁴⁴⁹ Litomyšlští komunističtí funkcionáři Metyše dokonce i omlouvají z odsouzení jeho synů, což bylo poměrně nestandardní. Režim netrestal pouze odsouzené, ale nejrůznějšími restrikcemi a administrativními represemi se zaměřoval i na jejich rodiny.⁴⁵⁰ V tomto případě je to celé shozeno pouze na matku obou synů, za což dotyčná nenesla žádné následky. Celoživotní vášní Jaromíra Metyše byla hudba. Farář Metyš řídil pěvecký spolek Vlastimil a dirigoval Litomyšlský symfonický orchestr.⁴⁵¹ Zvával četné umělce, například z Prahy, Brna a Ostravy.⁴⁵² Zřejmě po svém otci byl Karel Metyš muzikantem, hrál na kytaru.⁴⁵³ Matka byla původním zaměstnáním učitelkou, ale v době ilegální studentské činnosti již setrvala v domácnosti.⁴⁵⁴ Skautská výchova spojená s kladným vztahem k prvorepublikovým politicky činným osobnostem a náboženský, skoro až humanistický duch v rodině, vedly mladého Metyše k odporu proti nastupující totalitě.

Kamarád Karla Metyše Zdeněk Vašíček, taktéž student reálného gymnázia, pocházel ze zcela odlišných poměrů. Otec Josef Vašíček do roku 1939 vlastnil zámečnickou dílnu v Litomyšli.⁴⁵⁵ Následně s podnikáním skončil a odešel pracovat jako tovární dělník. V době ilegální činnosti svého syna pracoval jako instruktor učňovské dílny v továrně na letadla Mráz Chocẽň.⁴⁵⁶ Otec Zdenka Vašíčka byl až do února 1948 u národně-socialistické strany.⁴⁵⁷ Matka Marie rovněž pocházela z živnostenské rodiny.⁴⁵⁸ Oběma rodičům jistě neušlo poúnorové běsnění proti živnostníkům bezpečnostního referenta Hrnčála. Již shora bylo zmíněno, že Josef Hrnčál

⁴⁴⁹ SOkAS. fond ONV Litomyšl. karton 241, Církevní oddělení 1949-1950. Statistický přehled farnosti Litomyšl s charakteristikami duchovních 1951.

⁴⁵⁰ HEJL, Vilém. *Zpráva o organizovaném násilí*. Praha: Univerzum, 1990, s. 227.

⁴⁵¹ Interview pro Paměť národa s Karlem Metyšem, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Střiteský a spol.“ Praha 24.05.2008. Online. [cit. 30.10.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/metys-karel-1932>>.

⁴⁵² Tamtéž.

⁴⁵³ Tamtéž.

⁴⁵⁴ Interview pro Paměť národa s Karlem Metyšem, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Střiteský a spol.“ Praha 24.05.2008. Online. [cit. 30.10.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/metys-karel-1932>>. ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 256.

⁴⁵⁵ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 107.

⁴⁵⁶ Tamtéž, s. 108.

⁴⁵⁷ Tamtéž.

⁴⁵⁸ Tamtéž, s. 107.

organizoval kontroly skladů živnostníků, zda nepřesahují povolené normy. Během těchto kontrol bezpečnostní referent například vystavil do vlastní výlohy s potupným nápisem obchodníka s látkami Oldřicha Zemana, který byl později uvězněn na tři roky a ONV Litomyšl mu vyměřil pokutu 5 milionů Kčs a jeho ženě 2 miliony.⁴⁵⁹ Mnohé jiné podnikatele vyvlastnil a zlikvidoval. Praktiky v Litomyšli nebyly v celostátním měřítku žádnou výjimkou. Živnostnictvo bylo po „vítězném“ únoru interpretováno jako nepřátelské a vykořisťovatelské a stát přistoupil k jeho likvidaci jako samostatného hospodářského činitele.⁴⁶⁰ Likvidace se uskutečnila nedemokratickými, násilnými prostředky politického tlaku, vyhrožování a perzekucemi.⁴⁶¹ V době letákových akcí bylo Vašíčkovi pouhých patnáct let.

Miloslav Bulva pocházel ze zemědělské rodiny. Otec František Bulva, původním zaměstnáním kopytářský dělník, po válce koupil od své matky malou zemědělskou usedlost o 5 ha a začal se věnovat obhospodařování půdy.⁴⁶² Otec František odmítal vstoupit do JZD a podle syna ani nikdy nevstoupil: „... *Pak přišla léta padesátá, kdy teda se na něj činil nátlak, aby vstoupil do družstva, tak jako na všechny zemědělce. No prostě odmítal, protože začal v tom roce šestačtyřicátým za všechny úspory, který měl. Prodal rodinný dům, který jsme měli tady ve městě. Koupil to hospodářství od své matky a prostě cítil se tímhle tím vázán na to soukromé hospodaření a zůstal tomu věrnej až do své smrti.*“⁴⁶³ Miloslav Bulva jako mnozí jeho kamarádi těsně po válce také vstoupil do skauta.⁴⁶⁴ Ani on nesouhlasil se sjednocováním mládežnických organizací do ČSM: „*Nelíbilo se nám třeba to, že se jednalo o tom sjednocení té mládeže do nějakého toho tehdejšího svazu české mládeže. To se nám nelíbilo. Ti mí kamarádi byli snad skoro všichni skauti, no a proto se nám ten způsob života, který skaut propagoval, líbil. Ten se nám zamlouval.*“⁴⁶⁵ U Miloslava Bulvy je plně pochopitelné, že vystoupil proti pounorovému totalitnímu režimu. Pocházel z nově se vytvářivší rolnické rodiny a zároveň ho plně prostoupili ideje skautingu.

⁴⁵⁹ BOŠTÍK, M. *Monstrproces*, s. 7.

⁴⁶⁰ MAREK, Pavel. *České živnostnictvo 1945-1960: likvidace živnostníků, řemeslníků a obchodníků v českých zemích*. Brno: Doplněk, 2006, s. 114.

⁴⁶¹ Tamtéž, s. 115.

⁴⁶² Interview pro Paměť národa s Miloslavem Bulvou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Střiteský a spol.“ Litomyšl 11.07.2008. Online. [cit. 20.8.2020] URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/bulva-miloslav-1932>>.

⁴⁶³ Tamtéž.

⁴⁶⁴ Tamtéž.

⁴⁶⁵ Tamtéž.

Otta Rozkošný se narodil jako syn litomyšlského rolníka. Jeho otec Josef Rozkošný vlastnil 7 hektarů půdy a k tomu dům s hospodářskými budovami.⁴⁶⁶ Otta vystudoval tříletou průmyslovou školu a od roku 1949 pracoval v Kovopolu Litomyšl jako montážní dělník.⁴⁶⁷ Nikdy se nenacházel v žádné politické straně, pouze byl členem ČSM, Sokola a Aeroklubu ČSR. Opět se jedná o syna rolníka, o čemž tady bylo již mnoho řečeno.

Jednu květnovou neděli roku 1949 se setkali na náměstí v Litomyšli Karel Metyš a Zdeněk Vašíček.⁴⁶⁸ Metyš při této příležitosti nastínil svému dlouholetému kamarádovi Zdeňkovi plán začít vydávat letáky protistátního rázu.⁴⁶⁹ Vydávání letáků bylo v té době téměř módní záležitostí a chlapci se také dozvídali o různých letákových aférách.

Po celou dobu trvání komunistického režimu zaujímaly letáky a ilegální tiskoviny důležité místo. Rušily informační monopol v zemi, který představitelé moci okamžitě zavedli po převratu.⁴⁷⁰ Letáky a ilegální tiskoviny byly jedním z hlavních informačních zdrojů cenzurou postihnutých občanů. Okruh příjemců byl velmi malý, ale v jejich šíření značně pomáhala tzv. šeptaná propaganda.⁴⁷¹ Některé letáky působily spíše regionálně, ale jiné dosáhly až na celostátní působnost. Letáky a ilegální tiskoviny také patřily k důležitým projevům odporu proti komunistickému režimu.⁴⁷² Především reprezentovali veřejné mínění té části společnosti, která se odmítla podvolit nastupující totalitě. Mnohé letáky o protirežimním odporu informovaly a jiné k němu vyzývaly. Bohužel je využívala i Státní bezpečnost jako záminku ke svým zákrokům proti celým skupinám nebo i proti jednotlivcům.⁴⁷³ Dokonce přistupovala k samotné jejich výrobě a rozšiřování. Bezpečnost proti výrobcům a šířitelům letáků a ilegálních tiskovin tvrdě zasahovala. Proběhlo několik desítek politických procesů s jejich autory a šířiteli.⁴⁷⁴ Určité procento případů vykonstruovala sama Státní bezpečnost jako akce početných organizovaných ilegálních skupin a soudy vynášely obzvlášť drakonické tresty.⁴⁷⁵

⁴⁶⁶ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 210.

⁴⁶⁷ Tamtéž.

⁴⁶⁸ Tamtéž, s. 249.

⁴⁶⁹ Vašíček ve své výpovědi uvádí, že skupina původně nevznikla za účelem vydávat protistátní letáky, ale chlapci měli v plánu pořádat výlety. Prý až při dalších schůzích se činnost překloupila k vydávání letáků; ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 108.

⁴⁷⁰ KAPLAN, Karel – VÁCHOVÁ, Jana (eds.). Protistátní letáky a jiné formy odporu v roce 1948: dokumenty. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994, s. 7.

⁴⁷¹ Tamtéž.

⁴⁷² Tamtéž.

⁴⁷³ Tamtéž.

⁴⁷⁴ Tamtéž, s. 8.

⁴⁷⁵ Tamtéž.

Mezi nejrozšířenější výrobní technologii v tvorbě letáků patřilo opisování tiskovin na stroji nebo rozmnožování na cyklostylu.⁴⁷⁶

Metyš společně s Vašíčkem se rozhodli mezi sebe přibrat další spolehlivé členy. Jeden z nich navrhl zasvětit do celého podniku Miloslava Bulvu.⁴⁷⁷ Podle výpovědi Karla Metyše, chlapci zasvětili Bulvu do potřebných detailů na chodbě reálné gymnázia.⁴⁷⁸ Toto tvrzení je velmi pravděpodobné, neboť všichni tři společně studovali na stejné škole a Metyš s Bulvou dokonce chodili společně do třídy.⁴⁷⁹

Metyš, Vašíček a Bulva se poprvé setkali na litomyšlském náměstí. Bulva zde byl seznámen s celým plánem skupiny a zřejmě na jeho návrh padl nápad přibrat do party jeho kamaráda Ottu Rozkošného.⁴⁸⁰ Bulva s Rozkošným se znali již dlouhá léta. Oba bydleli ve stejné ulici a jejich rodiny se rovněž pravidelně vídaly.⁴⁸¹ Asi o týden později se Bulva Rozkošnému svěřil se svým úmyslem přibrat ho do jejich organizace.⁴⁸² Rozkošný pomoc přislíbil. Miloslav Bulva na počátky jejich „ilegální“ činnosti po letech vzpomíná takhle: *„Někdy začátkem roku čtyřicet devět jsme se sešli s mým spolužákem Karlem Metyšem, Zdeňkem Vašíčkem. No a tak jsme o těchle všech věcech, které se v Československu tehdy děly, tak nějak uvažovali a kritizovali jsme je. Nelíbilo se nám to. Pak jsem teda ještě já sehnal jednoho dalšího člena té naší takzvané skupiny, jak nám říkali, Ottu Rozkošného, to teda už nebyl student. Ten chodil v Litomyšli na průmyslovou školu a pak už měl školu za sebou a byl zaměstnán tady v takový továrničce. Já už nevím, jak se to tenkrát jmenovalo. Taková malá továrnička strojírenská. No tak my čtyři jsme tak různě režim kritizovali a říkali jsme, mělo by se něco dělat. Není možné, aby to takhle všechno prošlo, když se proti tomu nějakým způsobem, ne teda otevřeným bojem, ale nějakým způsobem bude bojovat, tak by se mělo dosáhnout určitých výsledků a mělo by se to zvrátit to všechno. Bohužel se nám to tehdy nepovedlo. Spíš naopak.“*⁴⁸³

⁴⁷⁶ KAPLAN, K. – VÁCHOVÁ, J. (eds.). Protistátní letáky, s. 8.

⁴⁷⁷ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Záznam výpovědi Karla Metyše z 23.8.1949; ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 258.

⁴⁷⁸ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 258.

⁴⁷⁹ Tamtéž, s. 108.

⁴⁸⁰ Na Bulvově iniciativě přibrat Rozkošného se shodují ve své výpovědi jak Zdeňk Vašíček tak Karel Metyš; ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 109-258.

⁴⁸¹ Tamtéž, s. 103.

⁴⁸² Tamtéž.

⁴⁸³ Interview pro Paměť národa s Miloslavem Bulvou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Litomyšl 11.07.2008. Online. [cit. 30.8.2020] URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/bulva-miloslav-1932>>.

První schůzka již kompletní čtyřčlenné skupiny se konala ke konci května roku 1949 mezi osmou až devátou hodinou večerní.⁴⁸⁴ Chlapci zde jednali o dalším postupu celé skupiny ve věci vydávání letáků a bylo dohodnuto konkrétní rozdělení úkolů mezi čtyři společníky. V protokolu Zdeňka Vašíčka stojí, že úvodního slova se ujal Karel Metyš.⁴⁸⁵ Ten spolupracovníkům vysvětlil, že je třeba si opatřit nějaký leták, který by dále rozmnožovali a následně rozšiřovali. Každý měl na další střetnutí přinést svůj koncept letáku, a z něj pak chtěli vybrat ten nejlepší. S tím se čtyři kamarádi rozešli domů.

Karel Metyš ale v jedné ze svých výpovědí uvádí, že koncept letáku zajišťoval Otta Rozkošný.⁴⁸⁶ Bylo také dohodnuto, že hotový návrh Rozkošný několikrát prokopíruje tužkou na papír a Metyš, Bulva a Vašíček následně obtáhnou tuší. Metyš k tomu dodává, že hotové letáky si měli chlapci vyzvednout u Rozkošného v práci. K první letákové akci se později Metyšova výpověď vrací a potvrzuje informace, které předestřel ve svém protokolu Zdeněk Vašíček.⁴⁸⁷ Problémem výpovědí Karla Metyše spočívá v tom, že v průběhu vyšetřování vznikly tři na sobě nezávislé protokoly, které si v mnohých informacích vzájemně odporují. Dotyčný se po zatčení dostal na Krajské velitelství Státní bezpečnosti v Brně.⁴⁸⁸ Za jeho pobytu v Brně vznikla první výpověď o jeho domnělé činnosti.⁴⁸⁹ Většina informací v onom protokolu je vykonstruovaná bezpečnostními pracovníky. Kupříkladu Metyš v ní uvádí, že na počátku organizace spolu s ním a Vašíčkem stál student Jan Pech.⁴⁹⁰ Tuto skutečnost nezmiňují žádné jiné dokumenty ani žádná svědectví. Metyš byl v Brně zřejmě podrobován tvrdšímu výslechu než ostatní vyšetřovaní, kteří povětšinou skončili na KV StB Pardubice. Většina informací uvedených při výslechu je buď přímo z hlavy vyšetřovatele, či to z něj vytloukli.⁴⁹¹ Následně byl Metyš přepraven do Pardubic a tam vznikla výpověď z 23. srpna 1949.⁴⁹² Některé pasáže

⁴⁸⁴ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 104.

⁴⁸⁵ Tamtéž, s. 109.

⁴⁸⁶ Tamtéž, s. 258.

⁴⁸⁷ Tamtéž, s. 261.

⁴⁸⁸ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Úřední záznam o domovní prohlídce a následném zatčení Karla Metyše a Jaroslava Metyše z 4.8.1949.

⁴⁸⁹ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 248-255.

⁴⁹⁰ Tamtéž, s. 249.

⁴⁹¹ O bití se zmiňuje i sám Metyš během svého pokusu o přezkumné řízení v roce 1969 a i později v interview pro Paměť národa; Krajský soud v Hradci Králové. Rt. 82/90, Proces Stříteský a spol, Protokol o výslechu svědka Karla Metyše v přezkumné řízení jeho osoby z 25.11.1969; Interview pro Paměť národa s Karlem Metyšem, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Praha 24.05.2008. Online. [cit. 1.11.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/metys-karel-1932>>.

⁴⁹² ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Záznam z výpovědi Karla Metyše z 23.8.1949.

v dvoustránkovém protokolu se shodují s pasážemi Metyšových kamarádů, kteří byli zatčeni o mnoho měsíců později. Zajímavé je, že v úvodu výpovědi stojí: „*Dnešního dne požádal o výslech Karel Metyš, který je v policejní vazbě, a proto mu byly dány papíry, kde napsal následující*“.⁴⁹³ Jak se zdá, Metyš o výpověď požádal sám a sám si jí také vypracoval, což dokumentu dodává určité věrohodnosti. Výpověď Karla Metyše o pět měsíců později na Krajském velitelství Státní bezpečnosti v Pardubicích se také v mnohých věcech liší od výpovědí zbylých společníků.

Po první schůzce v Leninových sadech onemocněl Miloslav Bulva zápallem plic. Z toho důvodu se na další činnosti skupiny nějakou dobu nepodílel.⁴⁹⁴ O pár dní později se konal večírek pořádaný firmou Centropol.⁴⁹⁵ Chlapci se zábavy také účastnili a právě na ní přinesli své koncepty letáků. S jistotou můžeme říct, že koncept letáku vypracovali Rozkošný a Vašíček.⁴⁹⁶ Bulva leták přinést nemohl, neboť byl nemocný, a Metyš uvádí, že leták nepřinesl, protože mu na jeho vypracování nezbyl čas.⁴⁹⁷ Ze dvou vytvořených nakonec vyhrál koncept Otty Rozkošného. Leták nesl název „*Občané Československé republiky*“:

„Občané ČSR – všichni bez výjimky!

Chcete, aby se nová válka přehnala přes naši vlast?

Jistěže ne!

Chcete lidovou demokracii? Ano, ale ne zbídačení!

Chcete práci? Ano, ale za spravedlivou mzdu!

Chcete volný trh? Ano, ne však vykořisťování!

Jste pro východ? Ano, ale taky pro západ!

Občané!

⁴⁹³ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Záznam z výpovědi Karla Metyše z 23.8.1949.

⁴⁹⁴ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 104; Interview pro Paměť národa s Miloslavem Bulvou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Litomyšl 11.07.2008. Online. [cit. 4.9.2020] URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/bulva-miloslav-1932>>.

⁴⁹⁵ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 109.

⁴⁹⁶ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 109; ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Záznam z výpovědi Karla Metyše z 23.8.1949.

⁴⁹⁷ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Záznam z výpovědi Karla Metyše z 23.8.1949.

KSC pořádá ke konci května tohoto roku svůj výjezd. Ukažte pánům soudruhům a tím celému světu, že náš národ už vůbec nesouhlasí s jejich diktaturou, že chceme nové mimořádné volby, svobodné a tajné, pod patronací Organizace spojených národů.

Pošlete proto každý dne 25. 5. tohoto roku dopis řádně (následné slovo chybí) na tuto adresu: Velvysl. USA v Praze III. Na Tržišti.

V dopise napište toto: Nesouhlasím s komunistickou diktaturou v ČSR a žádám ihned nové, řádné, ale svobodné a tajné volby pod patronací OSN!

Nic jiné nepište, protože těch dopisů (následující slovo chybí) miliony najednou. Nepodepisujte se, napište jen datum popřípadě místo odeslání! Dopisy odeslané 25.5. dojdou 28.5. toho roku ve výročí narození presidenta Dr. E. Beneše.

Občané, tento dopis každý z Vás aspoň 10x opište zašlete svým dobrým spolehlivým známým. Buďte opatrní.

Nezapomeňte v květnu.

Ať žije svobodné Československo!⁴⁹⁸

Tento leták Rozkošný pětkrát až osmkrát prokopíroval tužkou na indigový papír. Následně dle předchozí dohody Metyš s Vašíčkem počkali na Rozkošného před továrnou Kovona, kde pracoval a tam jim je o přestávce předal.⁴⁹⁹ Ještě téhož dne Metyš s Vašíčkem letáky obtáhli tuší. Tříčlenná skupina byla dohodnuta, že večer se sejdou na zámku, kde na počest Smetanových oslav pořádalo město divadelní představení.⁵⁰⁰ Během festivit chtěla skupina vylepit první sérii čerstvě vyrobených letáků na vývěsní tabule. Jelikož na oslavách bylo přítomno mnoho lidí a Karel Metyš nedorazil, Rozkošný s Vašíčkem od vylepování plakátů upustili.⁵⁰¹

⁴⁹⁸ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Příloha 2 „Akce ATA“, Leták „Občané ČSR – všichni bez výjimky!“.

⁴⁹⁹ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Záznam z výpovědi Karla Metyše z 23.8.1949; ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 110.

⁵⁰⁰ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 110.

⁵⁰¹ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 110; ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Záznam z výpovědi Karla Metyše z 23.8.1949.

Počátkem června roku 1949 se konala další domluvená schůzka na Poličském kopci kousek za Litomyšlí.⁵⁰² Na schůzce se přítomní dohodli na několika věcech. Předně padl návrh, že trojice vylepí letáky, o což se již jednou pokoušela při Smetanových oslavách. Letáková akce měla proběhnout ještě týž týden, zřejmě v sobotu, během taneční zábavy ve Smetanově domě, kde Metyš hrál na kytaru.⁵⁰³ Chlapci si ve spojitosti s chystanou akcí rozdělili úkoly. Metyš měl opatřit lepidlo, Rozkošný štětku na jeho nanášení a Vašíček dostal na starosti letáky. Karel Metyš také podal návrh na přijetí studenta průmyslové školy Jana Pecha mezi sebe.⁵⁰⁴ Pecha přijali a zřejmě později byl o tom i spraven. Následně se všichni rozešli domů.

Zmíněnou červnovou sobotu se konala taneční zábava v hospodě, která byla součástí Smetanova domu.⁵⁰⁵ Zde hrál Karel Metyš společně s orchestrem Karla Faltysa na kytaru.⁵⁰⁶ O půlnoční přestávce bylo domluveno, že se Metyš s Vašíčkem odeberou domů, kde Metyš uvaří z mouky lepidlo, zatímco Rozkošný doběhne do svého domu pro štětku.⁵⁰⁷ Letáky měl u sebe Vašíček již od schůzky na Poličském kopci. Všichni tři se sešli před obchodem Vladislava Suchomela zhruba kolem jedné hodiny.⁵⁰⁸ Kousek od obchodu byla vývěsní tabule, kam umístili první leták. Chlapci postupovali k radniční věži.⁵⁰⁹ Metyš s Rozkošným šli po jedné straně ulice s letáky, které po cestě vylepovali, a Vašíček postupoval na druhé straně s úkolem pozorovat okolí.⁵¹⁰ U posledního letáku měli dojem, že jsou pozorováni. Vašíček uvádí, že proti nim šla nějaká osoba.⁵¹¹ Vašíček dále pokračoval v chůzi, ale Metyš s Rozkošným uhnuli do postranní uličky a ztratili se z očí. Vašíček se s výše jmenovanými opět sešel na taneční zábavě a poté se rozešli domů. Zbylé letáky Vašíček po příchodu domů spálil v kamnech.

⁵⁰² ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 110-259.

⁵⁰³ Tamtéž, s. 110-259.

⁵⁰⁴ Jméno Jana Pecha již padlo v souvislosti se skupina kolem Miloslava Kohouta. Jan Pech byl společně s Bohdanem Metyšem studentem průmyslové školy v Litomyšli. Dotyčný obdržel leták „*Kolegové a Kolegyně!*“, dokonce nosil bílých špendlík v klopě a také se účastnil první schůzky Kohoutovy skupiny na Výstavišti v Litomyšli. Na této schůzce společně s Bohdanem Metyšem přislíbil, že se pokusí získat další studenty pro jejich skupinu; ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 259.

⁵⁰⁵ Tamtéž, s. 213.

⁵⁰⁶ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Záznam z výpovědi Karla Metyše z 23.8.1949.

⁵⁰⁷ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 214; V-928 HK, Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Záznam z výpovědi Karla Metyše z 23.8.1949.

⁵⁰⁸ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 111.

⁵⁰⁹ Tamtéž.

⁵¹⁰ Tamtéž.

⁵¹¹ Tamtéž.

Po úspěšné letákové akci se skupina na zhruba na tři týdny zdržela jakékoliv činnosti, včetně společných schůzek.⁵¹² V tomto mezidobí podle výpovědi Karla Metyše přijali mezi sebe studenta průmyslové školy Jana Pecha.⁵¹³ Na Pecha si počkali Metyš s Rozkošným po schůzce Aeroklubu v Litomyšli a o všem ho vyrozuměli.⁵¹⁴ Jak již bylo zmíněno, Pech s nabídkou souhlasil. Podle Metyše Pech neměl žádné povědomí o předešlé činnosti skupiny, včetně vylepování plakátů po městě.

Těsně před letními prázdninami, v červenci, se chlapci počali shánět po cyklostylu.⁵¹⁵ Zřejmě jim šlo o zefektivnění výroby letáků. Karel Metyš se jednu neděli s nápadem svěřil svému bratrovi Jaroslavovi. Ten měl nejenom pochopení pro bratrovy aktivity, ale dokonce mu přislíbil zapůjčení cyklostylu, jenž měl ve svém držení.⁵¹⁶ Jediné, co pro to chlapci museli udělat, bylo dojet si pro stroj do Svitav, kde Metyš starší bydlel a pracoval jako úředník v textilní továrně. Cestu podnikli Karel Metyš a Zdeněk Vašíček.⁵¹⁷ Pro cyklostyl se vydali na kolech zřejmě hned druhý den, v pondělí.⁵¹⁸ Do Svitav před továrnu, kde pracoval Metyšův bratr, dorazili dopoledne kolem desáté hodiny.⁵¹⁹ Po chvilce vyšel z továrny Jaroslav Metyš a vzal oba chlapce k sobě do bytu. V bytě oběma předal cyklostyl a k tomu asi pět blan. Následně se vydali zpět do Litomyšle. Jelikož Metyšovi rodiče byli v té době na dovolené v Karlových Varech, cyklostyl si ponechal u sebe doma.⁵²⁰

Než skupina přistoupila k rozmnožování letáků na zapůjčeném cyklostylu, v mezidobí odjel Jan Pech na Sokolský tábor do Vranic.⁵²¹ Na táboře ho údajně navštívil společně s kamarádem Miroslavem Faltyssem Karel Metyš. Během následného soukromého rozhovoru v ústraní měl

⁵¹² ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 111.

⁵¹³ Tamtéž, s. 260.

⁵¹⁴ Tamtéž.

⁵¹⁵ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Záznam z výpovědi Karla Metyše z 23.8.1949.

⁵¹⁶ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 260; V-928 HK, Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Záznam z výpovědi Karla Metyše z 23.8.1949.

⁵¹⁷ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 111; Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Záznam z výpovědi Karla Metyše z 23.8.1949.

⁵¹⁸ ABS. Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Záznam z výpovědi Karla Metyše z 23.8.1949.

⁵¹⁹ Tamtéž.

⁵²⁰ Tamtéž.

⁵²¹ O spolehlivosti této krátké příhody si nemůžeme být jisti. Referuje o ní pouze výpověď Karla Metyše; ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 263.

Pech Metyšovi navrhnout, aby se během příštího rozšiřování letáků ozbrojili pistolemi. Pech to zdůvodňoval potřebou obrany v případě přistižení.

Před samotným tiskem letáků se pravděpodobně uskutečnila malá schůzka družiny, neboť chlapi museli vyřešit několik problémů.⁵²² Nejistota z konání schůze pramení z faktu, že ji zmiňuje pouze výpověď Karla Metyše. Pravdivost protokolu však podporuje hned několik faktorů. Zaprvé jim chyběl váleček k cyklostylu. Zadruhé chyběly i papíry, na které by letáky vytiskli. Zatřetí ani jednomu z nich se nepodařilo stroj úspěšně rozběhnout, a tudíž potřebovali někoho, kdo jim ukáže, jak přístroj funguje. Na této schůzce byl přítomen kromě Jana Pecha, Zdeňka Vašíčka, Otty Rozkošného a Karla Metyše i uzdravený Miloslav Bulva.⁵²³ Pech dostal za úkol obstarat cyklostylový váleček a zamluvit papíry u svého kamaráda Bohuslava Chaloupky.⁵²⁴ Jak se zdá, tak týž je měl i naučit s cyklostylem zacházet.⁵²⁵ Dále bylo ujednáno, že letáky budou tisknout v kuchyni Metyšova bytu, neboť jeho rodiče stále pobývali na dovolené.⁵²⁶

Pech nejprve Chaloupku požádal, zda by jim neukázal, jak se s cyklostylem zachází.⁵²⁷ On s tím souhlasil, a ještě ten večer se vydal s Pechem k Metyšům do bytu. Tam se potkal s Karlem Metyšem, Zdeňkem Vašíčkem⁵²⁸ a Miloslavem Bulvou.⁵²⁹ Chlapi měli problém s natáhnutím blány a Chaloupka jim v této věci pomohl. Ještě téhož dne byl Janem Pechem požádán, jestli by jim neobstaral i nějaké papíry a váleček. Na to Chaloupka uvádí, že měl doma v držení váleček a čtyřicet až padesát cyklostylových papírů z dob, kdy pro mládež československé církve tiskl oběžníky.⁵³⁰ Právě tyto papíry odevzdal Pechovi a jeho kamarádům a skupina začal s tiskem letáků ještě týž den.⁵³¹ Chaloupka se údajně tisku letáků neúčastnil. Kromě Metyše a

⁵²² ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 262.

⁵²³ Tamtéž.

⁵²⁴ Bohuslav Chaloupka (nar. 23. 3. 1928 Dolní Újezd) byl synem Václava Chaloupky, který provozoval vlastní krejčovskou živnost. Jak uvádí Chaloupka, rodina finančně strádala. Jeho otec neměl valného výtěžku, přičemž živil čtyři děti. Otec umírá v roce 1939 na tuberkulózu. Od té doby se o sebe musel Bohuslav Chaloupka starat sám. Po ukončení měšťanské školy vstupuje do učení v Litomyšlském koloniálním obchodě u Jana Pecha. Zde setrval a 9. ledna 1950, po združení obchodu a zařazení do Jednoty Ústí nad Orlicí, byl učiněn vedoucím prodejny.⁵²⁴ Jeho bývalý zaměstnavatel odešel do uhelných skladů v Litomyšli; ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 74-75.

⁵²⁵ Tamtéž, s. 262.

⁵²⁶ Tamtéž.

⁵²⁷ Tamtéž, s. 75.

⁵²⁸ Až do této chvíle se oba chlapi neznali, což i potvrzuje výpověď Vašíčka; ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 112.

⁵²⁹ Tamtéž, s. 70.

⁵³⁰ Tamtéž.

⁵³¹ Veškeré tyto informace po kritickém zhodnocení protokolů a jejich porovnání potvrzují výpovědi Miloslava Bulvy, Bohuslava Chaloupky, Karla Metyše a Zdeňka Vašíčka; ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 70-262.

Vašíčka všichni ostatní odešli buď domů, nebo do města.⁵³² Pro letákovou akci dvojice použila Metyšův koncept letáků s názvem „*Občané československé republiky*“:⁵³³

„*OBČANÉ ČESKOSLOVENSKE REPUBLIKY*“

„Věřím v dobrého génia našeho lidu.“ Těmito slovy se s námi loučil před svou smrtí prezident Dr. Edvard Beneš. A my vytrváme a neznadíme ideálů, z kterých je zrozen tento stát. Musíme se semknouti jako jedna rodina pod našim červeno-modro-bílým praporem s heslem Masarykovým: „PRAVDA VÍTĚZÍ“.

Dobytí zpět nejcennějšího – svobodu vlasti. Zač bojovali a padli nejlepší synové? Pro novou porobu svého národa, aby byli pro svobodu smýšlení znova pronásledováni a věznění.

Vytrvejte v boji, abychom mohli stanout s čistým štítem na prahu nové šťastnější, svobodné Československé republiky.

Nepodléhejte propagandě KSC a věřte, že jako vždy tak i nyní

PRAVDA VÍTĚZÍ.“⁵³⁴

Vašíček při tisku podával čisté papíry na desku cyklostylu a Metyš přejížděl s válečkem po bláně.⁵³⁵ Tímto způsobem dvojice vytiskla asi sto kusů letáků.⁵³⁶ Po skončení práce se oba tiskaři vydali do města. Na náměstí se sešli s Bulvou a Pechem.⁵³⁷ Čtveřice odešla zpět do Metyšova bytu. Zde letáky, které nebyly dost čitelné, vyhodili do koše a Metyš je později spálil.⁵³⁸ Část kvalitně zhotovených letáků si přerozdělili Bulva s Pechem a odešli s nimi domů.⁵³⁹ Skupina měla i vymyšlená místa kam protirežimní tiskoviny umístí. Letáky chtěli zastrkávat pod dveře a vkládat do dopisních schránek umístěných na dveřích některých vybraných Litomyšlských občanů.⁵⁴⁰ Následně se chlapci rozešli domů. Karel Metyš uvádí, že

⁵³² ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 112; Tamtéž, s. 262.

⁵³³ Tamtéž, s. 261.

⁵³⁴ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Příloha 2 „Akce ATA“, Leták „OBČANÉ ČESKOSLOVENSKE REPUBLIKY“.

⁵³⁵ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 262.

⁵³⁶ Tamtéž, s. 112-262.

⁵³⁷ Tamtéž, s. 112.

⁵³⁸ Tamtéž, s. 112-113.

⁵³⁹ Tamtéž.

⁵⁴⁰ Tamtéž, s. 105.

po skončení celé akce odnesl cyklostyl spolu s použitými blánami na půdu jeho pokojíku, kde jej uschoval pod matrací.⁵⁴¹ Miloslav Bulva se svou kupičkou letáků zamířil od Metyšů rovnou za Ottou Rozkošným.⁵⁴² Bulva Rozkošného poprosil, jestli by si je nemohl u něj uschovat. Prosbu doprovodil upokojením Rozkošného, že po prázdninách všechny letáky skupina společně rozšíří.⁵⁴³

Karel Metyš na konci své výpovědi uvádí, že cyklostyl před svým zatčením použil k tisku letáků ještě jednou.⁵⁴⁴ Ve dnech, které následovaly těsně po skončení poslední letákové akce, dotiskl Metyš ještě 13 kusů. Letáky uschoval do skříně mezi svoje věci s tím, že při dalším rozšiřování je spolu s ostatními rozhodí. Bohužel po jeho zatčení byly letáky spolu s dalšími věcmi vyšetřovateli nalezeny a zaevidovány.⁵⁴⁵

Skupina se měla údajně pokusit o sestavení vysílačky.⁵⁴⁶ Otta Rozkošný na konci svého výslechového protokolu popisuje, jak ho při jedné schůzce oslovil Karel Metyš s nápadem pořídit si vysílačku. Rozkošný mu měl tvrdit, že má doma od konce války vrak staré vysílačky. Z výpovědi Rozkošného lze usuzovat, že dotyčný se ve vysílačkách trochu vyznal. Podle protokolu tedy Metyšovi přislíbil, že se vysílačku pokusí sestavit. Tento příběh se jeví jako fabulace vyšetřovatelů. U Rozkošného sice byly při domovní prohlídce nalezeny radiosoučástky, ale jak sami vyšetřovatelé uvádějí, pocházely z období druhé světové války.⁵⁴⁷ Stejně jako se po válce všude povalovalo mnoho zbraní, které chlapi obzvlášť vyhledávali, to samé platilo pro opuštěnou techniku. Rozkošný s největší pravděpodobností skutečně pro zábavu sestavoval rádia a podobné přístroje. Je ale velmi nepravděpodobné, že by skupina měla zájem začít vysílat. Nikde ve výslechovém protokolu se ani neuvádí, s kým se chlapi chtěli spojit. Velké pochybnosti do celého příběhu vnáší i skutečnost, že onen rozhovor je zaznamenán pouze ve výpovědi Otty Rozkošného. Vyšetřovatelé skutečně našli u Rozkošného součástky technického charakteru a rozhodli se tyto komponenty využít k umocnění protistátní činnosti celé skupiny.

⁵⁴¹ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Příloha 2 „Akce ATA“, Seznam věcí doličných zabavených při domovní prohlídce u studenta Karla Metyše v Litomyšli z 13.8.1949.

⁵⁴² ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 213.

⁵⁴³ Tamtéž.

⁵⁴⁴ Tamtéž, s. 263.

⁵⁴⁵ Tamtéž.

⁵⁴⁶ Tamtéž, s. 213.

⁵⁴⁷ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Příloha 2 „Akce ATA“, Seznam věcí doličných zabavených při domovní prohlídce u Otty Rozkošného.

4 Vyšetřování

Spouštěčem celého marasmu, který přímo postihl dvacet pět lidí a bezpočtu dalších se nějak dotkl, je událost z jednoho červnového dne roku 1949 na Státním reálném gymnáziu v Litomyšli. Ve čtvrtek 23. června 1949 probíhal v odpoledních hodinách na reálném gymnáziu plachtařský kurz.⁵⁴⁸ Společně si ho odbývali i dva studenti průmyslové školy, Jan Pech a František Snopek.⁵⁴⁹ O přestávce se oba studenti společně procházeli po chodbách gymnázia. Vešli do fyzikální učebny, kde na zdi visely obrazy prezidenta Gottwalda a Stalina. Rozhodli se je sundat ze zdi.⁵⁵⁰ Pech oba obrazy sundal a ten s Gottwaldem vsunul pod katedru.⁵⁵¹ Snopek se snažil vyjmout z rámu obraz se Stalinem, ale zřejmě nedopatřením ho poškodil.⁵⁵² Z obavy, že by byl poškozený obraz nalezen, odešli na toaletu, kde ho vhodili do klozetové mísy a pokusili se jej spláchnout. Bohužel tak učinili velmi nedokonale a zbytky obrazu čekaly na svého nálezce. Na aféru kolem obrazu vzpomínají i přeživší pamětníci jako Miloslav Matějka: *„Na gymnáziu bylo několik takových kroužků zájmových a byl tam taky modelářskej kroužek. Tam docházeli dokonce i žáci z jinejch škol. Například Franta Snopek, kterej byl studentem průmyslové školy a ten Franta Snopek s Honzou Pechem tam vysklili obraz Gottwalda tuším a Stalina a ty obrazy skončily na toaletě v klozetové míse.“*⁵⁵³ Odlišně si celou záležitost pamatuje Jiří Kopřiva: *„Došlo k tomu tak, že v určitý den v týdnu měli, mám dojem, že to byli studenti průmyslové školy v gymnáziu, v určité třídě nějakou schůzku. Ted' už nevím bohužel. Celou záležitost by vám objasnil, ted' už jedinej účastník právě této akce, protože Jan Pech zemřel. Žije už jenom Franta Snopek, ale žije mimo Litomyšl. Kluci zřejmě hráli fotbal ve třídě a přitom pravděpodobně srazili obraz, nebo jeden z obrazů spadl a rozbil se. Aby to nebylo nápadný tak sundali i druhéj, protože Stalin a Gottwald vysívali vedle sebe. Sundali i druhéj, obrazy vytrhli z rámu. Ten, co spadl byl asi od toho skla poničenej. Vytrhli ho z rámu, rozškubali nebo zmačkali, spíš teda roztrhli a zmačkali a na záchodě spláchli. Jenomže spláchli velmi nedokonale nebo lajdácky, by se dalo říct, protože strčili ho do mísy a zatáhli za*

⁵⁴⁸ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Trestní oznámení na akce „ATA“, s. 35.

⁵⁴⁹ František Snopek se narodil 8.12. 1930 v Izkách (Podkarpatská Rus) pocházel z úřednické rodiny, která žila v Litomyšli. Absolvent průmyslové školy v Litomyšli. V době vyšetřování navštěvoval první ročník mistrovské školy strojnické. V době studií odmítl podepsat zdravici Stalinovi; Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Trestní oznámení na akce „ATA“, s. 35; BOŠTÍK, M. *Monstrproces*, s. 62.

⁵⁵⁰ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Trestní oznámení na akce „ATA“, s. 35.

⁵⁵¹ Tamtéž.

⁵⁵² Tamtéž.

⁵⁵³ Interview pro Paměť národa s Miloslavem Matějkou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Květná u Poličky 07.08.2008. Online. [cit. 30.9.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/matejka-miroslav-1932>>.

splachovadlo a odešli.“⁵⁵⁴ Zde se nám nabízí možnost, že celý jejich „nenávistný skutek proti lidově demokratickému zřízení, tak i proti představiteli našeho státu a našeho osvoboditele general. Stalina“⁵⁵⁵ byl pouze nevinná hra končící nehodou, kterou následně vyšetřovatelé pasovali na nenávistné gesto dvou špatně vychovaných mladých lidí. Dnes už o tom lze těžko něco soudit, neboť o Kopřivově verzi ostatní prameny mlčí.

U Jana Pecha jsou motivace pro nesouhlas s režimem zřejmé. Jak již bylo zmíněno výše, Jan Pech pocházel z poměrně úspěšné živnostenské rodiny. Otec vlastnil koloniál se smíšeným zbožím v Litomyšli a dva uhelné sklady.⁵⁵⁶ K tomu měla rodina velkou zahradu a dvě auta. Združstevněním o podniky otec přišel a byl nucen si hledat jinou práci. Jan Pech byl také obkloповán lidmi nesouhlasícími s režimem. Jednalo se o skauty kolem Miloslava Kohouta nebo skupinu Karla Metyše. Spoustu názorů jistě se svými vrstevníky sdílel. Dokladem může být jeho činnost ve skupině Miloslava Kohouta, kde se dobrovolně společně s Bohdanem Metyšem rozhodli stát zmocněnci pro průmyslovou školu. Karlu Metyšovi zase aktivně pomáhal s tiskem protirežimních letáků. František Snopek sice z živnostenské rodiny nepocházel, ale pravděpodobně na něj působila protirežimní atmosféra a nespokojenost panující v jeho blízkém okolí stejně jako na jeho kamaráda Jana Pecha. Oba mohli v té době i začít vnímat celospolečenské dění v Československu. Někteří obyvatelé si postupně uvědomovali skutečnou povahu nového režimu. Ve městech fungovala tzv. „šeptanda“, skrze kterou se mohli dostávat k informacím. Ať už byly pohnutky obou studentů jakékoliv, jejich čin odstartoval vyšetřování vedoucí k procesu později nazvaném „Stříteský a spol.“.

Zneuctění obrazů na gymnáziu nebylo jedinou akcí tohoto druhu v Litomyšli. Výpověď Jiřího Mráze hovoří ještě o jedné. Začátkem června roku 1949 se konala na zámku v Litomyšli výstava obrazů u příležitosti Smetanových oslav.⁵⁵⁷ Několik studentů gymnázia bylo před začátkem vernisáže pověřeno úpravami a dekoracemi hlavních prostor výstavy. Mezi těmito studenty se nacházeli i Jiří Mráz a Miloslav Kohout.⁵⁵⁸ V jedné ze síní byl připraven k pověšení obraz litomyšlského rodáka, vysokého představitele komunistické nomenklatury, ministra školství, věd a umění, Zdeňka Nejedlého.⁵⁵⁹ Obraz Mráz vzal a odnesl jej na toalety, kde ho položil

⁵⁵⁴ Interview pro Paměť národa s Jiřím Kopřivou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Litomyšl 11.07.2008. Online. [cit. 30.9.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kopriva-jiri-1932>>.

⁵⁵⁵ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Trestní oznámení na akce „ATA“, s. 35.

⁵⁵⁶ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 169.

⁵⁵⁷ Tamtéž, s. 235.

⁵⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁵⁹ Tamtéž.

podobiznou Nejedlého dolů na mísu. Bohužel se nám nedostává jiného pramene líčícího tuto aféru než výpovědi Jiřího Mráze, tudíž si nemůžeme ověřit jeho pravdivost.

Následující den, zhruba v jednu hodinu po poledni při úklidu fyzikální učebny, topič Jan Abrahám zjistil, že ze zdi zmizel obraz prezidenta Gottwalda a obraz Stalina byl vyjmut z rámu a onen rám visel bez podobizny generalisima na svém místě.⁵⁶⁰ Po prohlídce učebny našel obraz Gottwalda zastrčený pod stolem na stupínku učebny. Následně šel celou záležitost oznámit řediteli gymnázia Obdržálkovi.⁵⁶¹ Ředitele ve škole nenalezl, a proto celý případ později sdělil jeho manželce, která svého muže do celého incidentu později zasvětila. Druhý den, tj. 25. června 1949, našel topič Abrahám na chlapeckém záchodě tři kusy roztrhaného obrazu Stalina.⁵⁶² Další části obrazu objevil taktéž roztrhané a pomazané exkrementy v klozetu. Abrahám všechny kusy obrazu Stalina omyl a uschoval. Ten samý den kolem půl šesté navečer našla manželka gymnaziálního ředitele Obdržálka na dveřích svého bytu připevněnou prázdnou obálku, na níž bylo napsáno: „*Co nevidět Vás oběsíme.*“⁵⁶³ Oba případy byly okamžitě oznámeny na stanici SNB Litomyšl, ale jelikož nadcházel víkend a žáci nebyli ve škole, případem se vyšetřovatelé začali zabývat v pondělí 27. června 1949.⁵⁶⁴

V pondělí 27. června 1949 dorazil na reálné gymnázium bezpečnostní referent Okresního národního výboru Josef Hrnčál se zástupcem z II. oddělení okresního velitelství Národní bezpečnosti v Litomyšli.⁵⁶⁵ Po příjezdu pojali vyšetřovatelé podezření, že jako možní původci „trestné činnosti“ by mohli připadat žáci VII. třídy gymnázia.⁵⁶⁶ Přijali opatření, kdy zamezili odchod z budovy všem žákům i profesorům. Studenti sedmé třídy byli vyšetřováni jednotlivě a zbytek tříd gymnázia společně. Žáci sedmé třídy byli nejprve odvedeni do přírodopisné posluchárny a ve třídě museli odložit všechny svršky.⁵⁶⁷ Vyšetřovatelé prohlídli osobní věci žáků a u Miloslava Kohouta objevili leták „*Kolegové a kolegyně*“.⁵⁶⁸ Kohouta následně osobně prohlédli a zbytek studentů odešlo do předešlé učebny a odtud do kreslírny. Kohout se do

⁵⁶⁰ ABS. Fond 304. sing. 304-263-2, Zpráva Okresního velitelství NB-II. odd. Litomyšl pro Krajské velitelství národní bezpečnosti v Pardubicích z 28.6.1949.

⁵⁶¹ Tamtéž.

⁵⁶² Tamtéž.

⁵⁶³ Tamtéž.

⁵⁶⁴ Tamtéž.

⁵⁶⁵ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Záznam z první cesty pracovníků Krajského velitelství státní bezpečnosti Pardubice do Litomyšle ohledně vyšetřování zhanobení obrazu general. Stalina z 27.6.1949.

⁵⁶⁶ ABS. Fond 304. sing. 304-263-2, Zpráva Okresního velitelství NB-II. odd. Litomyšl pro Krajské velitelství národní bezpečnosti v Pardubicích z 28.6.1949.

⁵⁶⁷ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 198.

⁵⁶⁸ ABS. Fond 304. sing. 304-263-2, Zpráva Okresního velitelství NB-II. odd. Litomyšl pro Krajské velitelství národní bezpečnosti v Pardubicích z 28.6.1949.

kreslírný mohl odebrat až po skončení přestávky.⁵⁶⁹ Ve třídě Kohout vypověděl svým spolužákům, co u něj vyšetřovatelé našli a také se svěřil Jiřímu Mrázovi, že má doma schované na půdě, kde spával pod polštářem, dvě zbraně.⁵⁷⁰ Kohout zřejmě odtušil, že vyšetřovatelé zamíří i k němu domů a měl strach, aby zbraně u něj nenašly. Náhodou šel kolem gymnázia do města Čestmír Horák.⁵⁷¹ Mráz na něj zavolaal, aby počkal s tím, že mu něco hodí.⁵⁷² Po chvíli Horákovi shodil papírek, na němž byl vzkaz, ať odnese z půdy Kohoutova domu zbraně. Horák skutečně zašel ke Kohoutům domů. V kuchyni, ale zastihl paní Kohoutovou.⁵⁷³ Zřejmě ze strachu paní Kohoutové nesdělil účel své cesty a odešel beze zbraní pryč.

Po těchto objevech zatelefonovali příslušníci ze stanice SNB v Litomyšli na Krajské velitelství Státní bezpečnosti Pardubice, odkud na gymnázium vyslali dva pracovníky Státní bezpečnosti.⁵⁷⁴ Při prohlídce budovy našli na chlapeckých záchodech v prvním patře několik útržků papíru s různými poznámkami a jeden leták s názvem „*Svobodné Československo svému národu!*“.⁵⁷⁵ Část poznámek podle výpovědi Miroslava Zedníka měly patřit jemu.⁵⁷⁶ Šlo o jeho zápisky, kde byl plánek radiostanice a lístek papíru se slůvkem „ATA“. Zedník to na chlapecké toalety odhodil ze strachu, aby ho poznámky neprozradily těsně před vyšetřování. Poznámky z chlapeckých toalet obsahovaly několikrát slůvko „ATA“ a zmiňovaly se i o odchodu do zahraničí studentů Odehnala, Bartoše a Jelínka.⁵⁷⁷ Vyšetřovatelé také provedli výslech všech žáků VII třídy, z nichž všichni popřeli vědomost o poškození obrazu Stalina.⁵⁷⁸ I Miloslav Kohout vzpomíná na den svého odhalení a následného zatčení: „*Mě zatkli z toho důvodu, že tam dva, Snopek a Honza Pechů, zničili ty obrazy. A tím, že jsme tam měli takového všímavého pana školníka, tak ten to odhalil no a přišlo vyšetřování. A přišlo vyšetřování tím způsobem, že přišel bezpečák ještě s jedním bezpečákem a udělali na gymnázce prohlídku a podle sdělení*

⁵⁶⁹ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 199.

⁵⁷⁰ Tamtéž; Tamtéž, s. 236.

⁵⁷¹ Tamtéž, s. 43.

⁵⁷² Tamtéž, s. 43; Tamtéž, s. 236.

⁵⁷³ Tamtéž, s. 263.

⁵⁷⁴ ABS. Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Záznam z první cesty pracovníků Krajského velitelství státní bezpečnosti Pardubice do Litomyšle ohledně vyšetřování zhanobení obrazu general. Stalina z 27.6.1949.

⁵⁷⁵ ABS. Fond 304. sing. 304-263-2, Zpráva Okresního velitelství NB-II. odd. Litomyšl pro Krajské velitelství národní bezpečnosti v Pardubicích z 28.6.1949.

⁵⁷⁶ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 99.

⁵⁷⁷ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Správa státně-bezpečnostního útvaru 701-A o ilegální organizaci studentův Litomyšli ATA z 12.7.1949, s. 1.

⁵⁷⁸ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Záznam z první cesty pracovníků Krajského velitelství státní bezpečnosti Pardubice do Litomyšle ohledně vyšetřování zhanobení obrazu general. Stalina z 27.6.1949.

školníka byla naše třída nejpravděpodobnější, že by na tom měla podíl. Tak udělali u nás prohlídku. Museli jsme svlíknout věci, jít do jiný místnosti a oni ty věci prohlídli a mě v rozpáraným šose našli leták. Jirkovi Mrázovému našli poznámky o děvčatech, ale takový nešťastný, že on tam psal, že ideální holka je ta, ale má svini komunistu.⁵⁷⁹ Poznámky o děvčatech, které zmiňuje Kohout, nebyly nic jiného než v azbuce psaná jména několika slečen s jejich charakteristikami, včetně politické spolehlivosti.⁵⁸⁰ Nicméně i Jiří Mráz byl ten den vyšetřován.

4.1 Zbraně jako vášeň chlapců

Nyní je třeba si něco říct o zbraních, které chlapci vlastnili. Zbraně v celém procesu sehrály podstatnou roli. V očích vyšetřovatelů a justice byly zbraně jedním z důkazů nebezpečnosti a možno říci i zrádnosti všech tří skupin. Mladí chlapci si po válce zbraně opatřovali poměrně snadno. Na mnohých místech se povalovaly zbytky vojenské techniky a ta je přitahovala jako magnet.⁵⁸¹ V případě Litomyšle bylo shánění se po zajímavostech vojensko-technického rázu daleko snazší, protože přes Litomyšl dále na Poličku, vedla velká ústupová cesta německé armády.⁵⁸²

Právě na tuto skutečnost a další zajímavosti týkající se zbraní po válce vzpomíná i Jiří Kopriva: „*Já sám jsem měl po pětáctýřicátém roce pistoli, kterou jsem potom, protože se o ní dověděl tatínek, zlikvidoval. Stejně tak měli zbraně zvláště starší kluci, kteří měli patnáct šestnáct v době, kdy se ty pistole, povalovali prostě kdekoliv. My jako kluci jsme se ulili ze školy a vystoupili jsme v Mejtě na Hartech, kde bylo německé letiště. Tam jsme prolízali letadla a tam se našlo ledacos, od munice do kulometů až po staré flinty apod. Stejně tak to měli ti kluci, protože tady vedla směrem na Borovou a Poličku velká ústupová cesta Německé armády na západ no tak ti starší skautíci, včetně Míly Kohoutovýho, byli dost těmi zbraněmi zásobeni a zajímavý kousky, to byly povětšinu ty pistole, si ponechali pro tu dobu.*“⁵⁸³

⁵⁷⁹ Interview pro Paměť národa s Miloslavem Kohoutem, nar. 1930, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Litomyšl 08.08.2008. Online. [cit. 5.11.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kohout-miloslav-1930>>.

⁵⁸⁰ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 230.

⁵⁸¹ ŠANTORA, R. *Skautské století*, s. 139.

⁵⁸² SKŘIVÁNEK, M. *Litomyšl*, s. 386.

⁵⁸³ Interview pro Paměť národa s Jiřím Koprivou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Litomyšl 11.07.2008. Online. [cit. 10.10.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kopriva-jiri-1932>>.

Vlastnictví, a především kolování zbraní mezi přáteli z procesu „Střiteský a spol.“, je poměrně složitá věc. Chlapci si různé kousky pistolí a nejrůznější menší kusy vojenské techniky mezi sebou půjčovali, a dokonce si je i navzájem odcizovali. Kvůli tomuto značnému chaosu se pokusíme nastínit držbu zbraní mezi chlapci v konstruktivních třech skupinách, které zde již byly představeny.

První skupina sestávala z Jiřího Kopřivy, Miloslava Matějky a Jindřicha Vícha. Navzdory úsilí vyšetřovatelů nějaké zmínky o zbraních do jejich příběhu „propašovat“, zůstává skutečností, že ani jeden ze jmenovaných vlastní zbraň neměl. A snaha dostat se ke zbraním skrze pracovníci sekretariátu národněsocialistické strany Annu Chlebounovou byla účelovým konstruktem vyšetřovatelů. Nicméně chlapci s největší pravděpodobností věděli o zbraních svých kamarádů. Jiří Kopřiva ve svém výslechovém protokolu uvádí, že on sám osobně viděl pouze pistolí Miloslava Kohouta.⁵⁸⁴ Zároveň také uvádí, že od svých spolužáků zaslechl o zbraních Čestmíra Horáka, Františka Kvapila a Jindřicha Vícha.⁵⁸⁵ Poslední jmenovaný je ve věci držby zbraní svých přátel a spolužáků daleko sdílnější. Samozřejmě informace v jeho protokolu jsou značně nespolehlivé. Podle něj měli zbraně Václav Novotný, František Kvapil, Miloslav Kohout a Čestmír Horák.⁵⁸⁶ Dále uvádí bývalé spolužáky, Antonína Bartoše a Bohumila Odehnala, kteří se v té době nacházeli v bezpečí za „železnou oponou“.⁵⁸⁷

Držba zbraní daleko více figurovala ve skupině zformované kolem Miloslava Kohouta. Sám Kohout měl dvě pistole. První byla pistole 6.35 mm značky Singer, kterou prý směnil na podzim 1948 s Čestmírem Horákem za pistolí ráže 9 mm ČZ.⁵⁸⁸ Pistolí ráže 9 mm předtím koupil za 100 Kč od Jana Pecha.⁵⁸⁹ Horákův protokol tvrzení ohledně pistole do značné míry upravuje. Pistolí 6.35 Singer našel Horák v roce 1945 v pohraničí.⁵⁹⁰ Kohoutovi ji později ukázal a ten si jí v lednu 1949 vypůjčil.⁵⁹¹ Při žádosti Horáka o navrácení pistole Kohout tvrdil, že ji ztratil a jako náhradu mu dal poškozenou pistolí ráže 9 mm ČZ asi se čtyřmi náboji.⁵⁹² Co se týče pistole ráže 9 mm ČZ, Jan Pech ve své výpovědi zmiňuje darování zbraně a nikoliv prodej.⁵⁹³ Pistolí

⁵⁸⁴ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 73.

⁵⁸⁵ Tamtéž.

⁵⁸⁶ Tamtéž, s. 140.

⁵⁸⁷ Tamtéž.

⁵⁸⁸ Tamtéž, s. 200.

⁵⁸⁹ Tamtéž.

⁵⁹⁰ Tamtéž, s. 44.

⁵⁹¹ Tamtéž.

⁵⁹² Tamtéž.

⁵⁹³ Tamtéž, s. 171.

prý našel na podzim 1948 v řece a daroval ji Kohoutovi asi tři neděle před jeho vyšetřováním.⁵⁹⁴ Z pramenů avšak vyplývá, že Kohout měl po nějakou dobu ještě jednu pistoli. Šlo o pistoli ráže 9 mm ČZ.⁵⁹⁵ Zbraň našel kostelník Jaroslav Vomočil⁵⁹⁶ na probošství v Litomyšli. Pistole původně patřila bývalému kostelníku Lopurovi.⁵⁹⁷ Kostelník Lopur ji ale při stěhování zanechal na probošství a Vomočil později našel. S vlastnictvím střelné zbraně se Vomočil pochlubil řeznickému učni Františku Kvapilovi. Kvapil si pistoli opakovaně půjčoval, ale vždy ji Vomočilovi vrátil. V prosinci roku 1948 se o Vomočilově „ČZtě“ zmínil Kvapil Václavu Novotnému.⁵⁹⁸ Ten již do své pistole neměl náboje, ale do Vomočilovy jich měl dostatek, takže se oba chlapci dohodli na zápůjčce a Novotnému se dostala do rukou další zbraň.⁵⁹⁹ Kohout se ke zbrani dostal právě díky Novotnému. Těsně po vánocích roku 1948 spal Novotný doma a pistoli měl v náprsní kapse kabátu pověšeného na židli.⁶⁰⁰ Kohout přišel do Novotného bytu a zřejmě nechtěně zavadil o jeho kabát, kde ucítil zbraň. Následně pistoli z kabátu vytáhl a spolu s ní odešel.⁶⁰¹ O tom, kdo zbraň odcizil, se Novotný dozvěděl až v dubnu roku 1949, a to od samotného Miloslava Kohouta. Ve stejném měsíci, na základě Kvapilovy výpovědi, přišel za ním Kohout s tím, že odcizil Novotnému pistoli ráže 9 mm ČZ.⁶⁰² Zbraň mu Kohout ukázal a Kvapil v ní poznal „ČZtu“ kostelníka Vomočila. Oba chlapci si ji vzájemně přehazovali až do zatčení Kohouta, kdy se Kvapilovi dostala zpět do rukou prostřednictvím Novotného.⁶⁰³ Po Kohoutově zatčení přišel Novotný k Františku Kvapilovi.⁶⁰⁴ Novotný požádal Kvapila, aby zašel ke Kohoutovi do domu a získal od paní Kohoutové Vomočilovu pistoli. Kvapil tak skutečně učinil, ale paní Kohoutová mu zbraň odmítla vydat s tím, že je dobře schovaná.

Teď se přesuneme zpátky ke dni vyšetřování zneuctění obrazů Stalina s Gottwaldem na gymnáziu. Ten den odpoledne šel Jan Pech ke Kohoutům.⁶⁰⁵ Doma zastihl pouze paní

⁵⁹⁴ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 171.

⁵⁹⁵ Tamtéž, s. 20.

⁵⁹⁶ Jaroslav Vomočil (nar. 26.6.1922 Litomyšl) pochází z menší rolnické rodiny. Jeho otec Josef Vomočil spolu se ženou Marií obhospodařoval 7-8 ha půdy v Litomyšli. Jaroslav po absolvování měšťanské školy nějaký čas pracoval u svého otce na rodinném hospodářství. Poté odešel do Prahy, kde se učil v koloniále. Učení brzy vzdal a vrátil se zpět do Litomyšle na otcovu zemědělskou usedlost. V květnu roku 1945 nastoupil jako kostelník na probošství v Litomyšli. Od roku 1945 příslušel k Lidové straně a v ní setrval až do vyšetřování; ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 19-20.

⁵⁹⁷ Tamtéž, s. 20.

⁵⁹⁸ Tamtéž, s. 164; Tamtéž, 121.

⁵⁹⁹ Tamtéž, s. 22.

⁶⁰⁰ Tamtéž, s. 165.

⁶⁰¹ Tamtéž.

⁶⁰² Tamtéž, s. 121.

⁶⁰³ Tamtéž, s. 122.

⁶⁰⁴ Tamtéž, s. 117.

⁶⁰⁵ Tamtéž, s. 171.

Kohoutovou a ta mu sdělila, že syn je vyšetřován na gymnáziu. Pech ve své výpovědi hovoří pouze o dvou zbraních, ale z pramenů ostatních vyšetřovaných vyplývá, že Kohout v té době měl mít doma tři zbraně. Matka Miloslava Kohouta mu donesla pistole, aby je uschoval.⁶⁰⁶ Pistole Pech vzal a odnesl do bytu jeho kamaráda Bohuslava Chaloupky. Dotyčný nebyl doma, ale jelikož bylo otevřeno, dal zbraně do výklenku ve zdi, který byl zatažen záclonou.⁶⁰⁷ Poté odešel domů. Večer, zhruba kolem deváté hodiny, šel kolem Pechova domu z gymnázia Kohout s matkou.⁶⁰⁸ Pech vylezl z bytu a začal se vyptávat Kohouta na jeho vyšetřování na gymnáziu. Mezi řečí mu sdělil, že jeho zbraně uschoval u Chaloupky.⁶⁰⁹ Na to se rozešli. Ještě tentýž večer vyzvedli pistole na žádost Kohouta Václav Novotný a Jiří Mráz.⁶¹⁰ Oba chlapci se zastavili u Jana Pecha a společně se vydali do bytu Bohuslava Chaloupky.⁶¹¹ Mráz si vzal pistole ráže 6.35 Singer spolu s 9 mm ČZ a Novotný si odnesl druhou 9 mm ČZ, kterou si před nějakým časem vypůjčil od kostelníka Vomočila. Novotný odešel domů a později dal pistoli Františku Kvapilovi. Ten jí vrátil původnímu majiteli, kostelníkovi Vomočilovi, zhruba v listopadu roku 1949.⁶¹² Mráz se vydal ke Kohoutům, kde přespával a pistole dotyčnému odevzdal ráno. Zbylé dvě pistole byly u Kohouta na půdě uschovány až do září roku 1949.⁶¹³ V tomto čase byl u Kohoutů Čestmír Horák pro věci ohledně Junáku a při této příležitosti mu paní Kohoutová ukázala pistoli ráže 6.35 Singer. Paní Kohoutová se ho ptala, zda neví čím je to pistole. Horák prohlásil, že pistole je jeho. Zhruba za týden se Horák vydal opět ke Kohoutům pro tornu a při této příležitosti si pistoli vyžádal.⁶¹⁴ Zbraň mu Kohoutova matka vydala. Zarážející na celém příběhu Kohoutových zbraní je skutečnost, kam se poděla třetí zmiňovaná pistole ráže 9 mm ČZ, kterou koupil, či mu byla darována od Jana Pecha. Václav Novotný získal zpět 9 mm „ČZtu“ kostelníka Vomočila a Horák si vzal zpět svojí pistoli ráže 6.35 mm Singer. Horák v této době tedy vlastnil celkem dvě pistole. Jednu menší, ráže 6.35 Singer a druhou ráže 9 mm značky ČZ. Prameny ale mlčí o třetí zbrani. Státní bezpečnost jí zřejmě nenašla, a i kdyby ano, tak se o ní nikde nezmiňuje.

⁶⁰⁶ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 171.

⁶⁰⁷ Tamtéž.

⁶⁰⁸ Tamtéž.

⁶⁰⁹ Tamtéž.

⁶¹⁰ Tamtéž, s. 157; Tamtéž, s. 241.

⁶¹¹ Tamtéž, s. 171.

⁶¹² Tamtéž, s. 22.

⁶¹³ Tamtéž, s. 44.

⁶¹⁴ Tamtéž.

I František Kvapil se zajímal o pozůstatky válečné techniky.⁶¹⁵ První zbraň koupil za 650 Kčs od úředníka Litomyšlského pivovaru Karla Bažanta asi v prosinci roku 1948.⁶¹⁶ Šlo o menší pistoli ráže 6.35 mm značky Slavia. S pistolí střílel Kvapil v Osickém údolí, dokud mu nedošly náboje. Druhou zbraň si obstaral od spolužáka Hejduka zhruba za 300 Kč přibližně v září roku 1949 a šlo o pistoli ráže 7.65 mm.⁶¹⁷ Poslední třetí zbraň získal od Jaroslava Vomočila a jednalo se o pistoli ráže 9 mm značky ČZ.⁶¹⁸ Tu si Kvapil opakovaně půjčoval. Poté si ji vypůjčil i Václav Novotný a tomu ji odcizil Miloslav Kohout. Následně se zbraň dostala zpět k Novotnému a od něho přes Kvapila zakončila svou dlouhou pout' u svého původního majitele Jaroslava Vomočila. Po navrácení si pistoli opět Kvapil čas od času půjčoval.⁶¹⁹ Při poslední vrácení Vomočil tvrdil, že o zbraň už nestojí a tím Kvapil získal třetí zbraň. Všechny tři zbraně Kvapil postupně uložil do hliníkové krabice a tu připevnil na zeď chladírny u sebe doma.⁶²⁰ O této skryši věděl pouze Kvapilův kamarád Karel Šplíchal.⁶²¹

⁶¹⁵ František Kvapil (nar. 26.2.1931 Litomyšl) byl synem Františka a Antonie Kvapilových. Otec vlastnil v Litomyšli řeznictví a uzenářství. V prosinci roku 1949 mu byla živnost znárodněna a přičleněna do národního podniku Masna. František Kvapil starší zde nastoupil na místo skladníka. František Kvapil ml. do roku 1947 studoval Státní reálné gymnázium v Litomyšli. Následně vstoupil do učení na řezníka u svého otce. Po znárodnění otcovy živnosti pokračoval v učení při národní podniku Masna. Po splnění učňovské zkoušky nastoupil na Základní odbornou školu v Litomyšli s úmyslem stát se mistrem. František Kvapil ml. byl také členem SČM, kde zastával funkci organizačního referenta a také Pionýru v Litomyšli. Na osobě Kvapila je zajímavá skutečnost, že podle jeho slov v lednu roku 1949 upadl u Miloslava Kohouta a dalších kamarádů v nemilost. Podle Kvapila to bylo zapříčiněno jeho dívkou, kterou si na začátku roku 1949 namluvil. Mělo totiž jít o členku KSČ; ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 114; ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Úřední záznam č. 27/49 František Kvapil z 21.7.1949.

⁶¹⁶ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 122.

⁶¹⁷ Tamtéž.

⁶¹⁸ Tamtéž, s. 22.

⁶¹⁹ Tamtéž.

⁶²⁰ Tamtéž, s. 122-123.

⁶²¹ Karel Šplíchal (nar. 8.7.1929 Litomyšl) vystudoval tříletou pokračovací živnostenskou školu odbornou při průmyslové škole v Litomyšli. Po ní nastoupil v říjnu roku 1946 jako dobrovolník do letecké školy mechaniků v Chrudimi. Odtud se později dostal do Liberce, kde se vypracoval na hodnost rotného. Následně byl přeložen na Slovensko do města Zvolaně. Šplíchal byl i navržen na výcvik mechaniků do SSSR, z čehož sešlo, aniž by byl seznámen s důvody. Z vojenské služby byl propuštěn rozkazem ministerstva národní obrany 30.5.1949. Po návratu domů pracoval jako strojní zámečnický v závodě Liberta v Litomyšli. Zde 17.3.1950 obdržel za obzvlášť vysoké plnění norem a snížení času při práci údernickou knížku. Po tomto „úspěchu“ na něj bylo v továrně pohlíženo jako na „bouratele dobrých norem“ a zloděje „pořádného výdělku“. Obdržení údernické knížky se Šplíchal snažil obhájit i v konceptu dopisu pro svoji dívku. V dopise přímo uvádí, že se na něj nemá zlobit, neboť jich prý v továrně takto bylo postiženo více a je to ostuda. Následující roku v únoru se stal dokonce kandidátem do KSČ. V minulosti byl aktivním činovníkem Litomyšlského Junáka na postu oddílového vedoucího. V době zatčení fungoval jako člen okresního výboru SČM spolu s funkcí tajemníka místní skupiny SČM a také jako tělovýchovný referent výboru závodní organizace SČM v Libertě. Otec František Šplíchal pracoval jako sedlářský dělník v okolí Litomyšle. V roce 1945 se nešťastnou náhodou otrávil a v květnu téhož roku zemřel. Karel Šplíchal následně bydlel se svou matkou Marií, která měl krejčovskou živnost. Po zestátnění byla zapojena do krejčovského družstva; ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 28-29.

Dne 21. března 1950 přišel Karel Šplíchal asi kolem sedmnácté hodiny ke Kvapilům, kde zastihl matku kamaráda v slzách.⁶²² Když se Šplíchal otázal, co se stalo, dozvěděl se, že jejího syna odvezli pracovníci bezpečnosti k výslechu. Šplíchal se snažil od matky zjistit, jestli má syn František doma nějakou zbraň, že by ji případně odnesl, kdyby vyšetřovatelé dělali domovní prohlídku. Kvapilová už jednu zbraň schovala do kamen v době, kdy si bezpečnostní pracovníci přišli pro jejího syna. Její syn jí prý při zatýkání ukázal rukou na kapsu u kabátu a z toho odtušila, že má doma něco uschovat. Proto vykonala detailní prohlídku domu a objevila pistoli ráže 6.35 mm. Tu potom schovala do zmíněných kamen. Kvapil zřejmě musel pistoli ráže 6.35 mm před zatčením vyndat z hliníkové krabice. Zbraň dala Kvapilová zabalenou v hadru Šplíchalovi. Pistoli dotyčný uschoval v odpadkovém koši v urnovém háji.

Druhý den se Šplíchal opět vydal ke Kvapilům, kde kromě matky zastihl i syna Františka.⁶²³ V ústraní přinesl Kvapil Šplíchalovi hliníkovou krabici, ve které byly další dvě pistole. Krabici převzal a odnesl domů. Hliníková krabice obsahovala pistoli ráže 9 mm kostelníka Vomočila a druhou ráže 7.65 mm plus nějaké náboje. Po cestě domů se zastavil v urnovém háji a vyzvedl pistoli ráže 6.35 mm. Doma všechny tři pistole zabalil do starých hadrů, vložil do hliníkové krabice a zahrabal v pařeništi do hlíny. Aby místo zamaskoval, zasadil na něj sazenice salátu. Další den se sešel s Kvapilem. Jmenovaný se tázal, kam pistole uschoval. Šplíchal mu prý sdělil pouze to, že jsou někde na zahradě. Více se o tom již nebavili.

Chlapci jezdili své střelecké umění zdokonalovat na skautskou chatu Brlenka na Budislavi nedaleko Litomyšle.⁶²⁴ Víme, že Kvapil se Šplíchalem tam byli společně střilet někdy v prosinci roku 1949.⁶²⁵ Na Budislav se také jezdili cvičit ve střelbě Kohout, Novotný, Horák a možná je doprovázel i Kvapil.⁶²⁶

Další z Kohoutovi skupiny, Václav Portman, Miloslav Zedník a Bohdan Metyš, žádné zbraně neměli. Ani děvčata, Alena Holomková, Blanka Zachová a Dagmar Rolečková, neměla potřebu vyhledávat zbytky vojenské techniky.

⁶²² ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 30.

⁶²³ Tamtéž, s. 31.

⁶²⁴ Tamtéž, s. 163; Tamtéž, s. 120.

⁶²⁵ Tamtéž, s. 120; Tamtéž, s. 30.

⁶²⁶ U posledního jmenovaného je důvod pochybovat, zda skutečně s Kohoutem a dalšími chlapci na Budislavskou chatu jezdil. Sám Kvapil tvrdí, že byl od začátku roku 1949 s Kohoutem na „ostří nože“, neboť si namluvil dívku, která byla členkou KSČ. Je možné že se výletů na Brlenku účastnil ještě před rozkmořením s Kohoutem a poté již pouze v doprovodu Šplíchala; ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 163; Tamtéž, s. 115.

V následujícím odstavci se podíváme na poslední skupinu sestávající z Karla Metyše, Zdeňka Vašíčka, Miloslava Bulvy a Otty Rozkošného. Leader skupiny Karel Metyš měl jednu pistoli ráže 9 mm maďarské značky a třináct nábojů téže ráže.⁶²⁷ Podle jeho slov šlo o „trofeje z doby revoluce“, což je vzhledem k poválečné době, o které mluvíme, celkem uvěřitelné.⁶²⁸ Vyšetřovatelé u Karla Metyše objevili i množství dalšího vojenského materiálu. Šlo o šest kusů vojenských opasků, čtyři řemínky, jeden pár vojenských ovinek, jedna trojdílná sumka, jeden chlebník, jedna vojenská pláštěnka s kuklou na hlavu a jeden vojenský plátěný pytlík.⁶²⁹ Tato vesměs vojenská výstroj patřila podle Karla Metyše jeho bratrovi. Jaroslav Metyš totiž údajně sloužil ke konci války jako dobrovolník v armádě.

Bohuslav Chaloupka, jenž Metyšovi a jeho „bandě“ obstaral váleček a papíry do cyklostylu a zároveň je s ním naučil zacházet, žádnou zbraň nevlastnil. Jeho protokol ale obsahuje zajímavosti ohledně zbraní Jana Pecha. Chaloupka uvádí, že někdy kolem 20. srpna 1949 potkal na náměstí v Litomyšli Karla Metyše.⁶³⁰ Ten mu měl předat vzkaz od Jana Pecha. Lístek obsahoval kratičkou zprávu: „*Bohouši dej Karlovi pistoli, která je pod polštářem.*“⁶³¹ Chaloupka se tedy vydal s Metyšem k němu do bytu. U sebe v bytě Chaloupka učinil nečekaný nález. Pod polštářem našel dvě pistole, z nichž jednu dal Metyšovi. Co se týká druhé, za nějaký čas Pecha požádal, aby si i ji odnesl. Příběh se jeví vcelku uvěřitelně. Již dříve Pech schovával v bytě u Chaloupky pistole. Jak bylo shora popsáno, během vyšetřování zhanobení obrazů Stalina s Gottwaldem na Státním reálném gymnáziu odnesl z domu Miloslava Kohouta tři pistole a ty uschoval bez Chaloupkova vědomí do výklenku v jeho pokoji. O tomto příběhu se sice Pechova výpověď nezmiňuje, ale aspoň z části jej nepřímou potvrzuje seznam věcí doličných, nalezených při domovní prohlídce u dotyčného doma.⁶³² Zde vyšetřovatelé našli jeden pětiranový bubínkový revolver značky Iver-Johnson ráže 320 mm. Je otázka, kterou z Pechových pistolí revolver je. Jestli tou, pro kterou si přišel Karel Metyš v doprovodu

⁶²⁷ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 264; ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Příloha 2 „Akce ATA“, Seznam věcí doličných zabavených při domovní prohlídce u studenta Karla Metyše v Litomyšli z 13.8.1949.

⁶²⁸ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 264

⁶²⁹ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Příloha 2 „Akce ATA“, Seznam věcí doličných zabavených při domovní prohlídce u studenta Karla Metyše v Litomyšli z 13.8.1949.

⁶³⁰ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 77.

⁶³¹ Tamtéž.

⁶³² ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Příloha 2 „Akce ATA“, Seznam věcí doličných zabavených při domovní prohlídce u studenta Jana Pecha v Litomyšli.

Bohuslava Chaloupky, nebo tou, kterou si později odnesl sám Jan Pech. Co se stalo s tou druhou zbraní, není jasné, neboť bezpečnostní pracovníci našli pouze zmíněný bubínkový revolver.

Otta Rozkošný žádnou zbraň nevlastnil, ale zato u něj vyšetřovatelé našli poměrně velké množství munice a dalšího vojenského materiálu: jeden náboj pro letecký kulomet, 3 kusy nábojů pro loveckou kulovnici, 54 nábojů pro vojenskou pušku, 110 kusů nábojů pro pistole ráže 9 mm, 67 kusů nábojů pro pistole ráže 7.65 mm, 10 kusů nábojů různé ráže, 41 kusů nábojů pro ruský samopal, 20 kusů různých roznětek a rozbušek, 1 kulometný kovový pás, 21 kusů elektrických rozbušek, 1 zápalná rozbuška, 4 kusy zápalné šňůry, 1 balíček tyčinkového prachu, 1 raketová nábojnice, 1 plechová krabice střelného prachu.⁶³³ Kdyby takové množství vojenského materiálu našli vyšetřovatelé v jiné době, například za války, tak by to na ně skutečně mohlo působit jako skrýš nějakého odbojáře. Ale vzhledem k tomu, že Rozkošný žil v době po válce, byly všechny tyto předměty pozůstatky po nedávném válečném konfliktu. Zbylí dva členové skupiny, Zdeněk Vašíček a Miloslav Bulva, žádné zbraně ani vojenský materiál nevlastnili.

4.2 Zpět k vyšetřování

Nyní se vrátíme k 27. červnu 1949, tedy do dne, kdy se na reálném gymnáziu vyšetřovalo zhanobení obrazů Stalina s Gottwaldem. Miloslav Kohout s Jiřím Mrázem byli z výsledku propuštěni kolem deváté hodiny večerní.⁶³⁴ Kohouta ve škole vyzvedla jeho matka a společně se vydali domů. U domu Jana Pecha dotyčný vyšel ven a začal se Kohouta vyptávat na průběh vyšetřování.⁶³⁵ Jak bylo výše uvedeno, Pech se Kohoutovi zmínil i o zbraních, které odnesl z jeho domu a následně je ukryl v bytě u Bohuslava Chaloupky. Také se ale měl Kohoutovi přiznat, že on spolu s dalším kamarádem má na svědomí celou aféru s obrazy ve škole.⁶³⁶ Až do této doby Kohout nevěděl, kdo obrazy sundal ze zdi a portrét generalisima zničil. Po tomto rozhovoru se každý z chlapců rozešel svým směrem. Kohout s matkou došli domů a chvíli po nich dorazil Jiří Mráz a později i Václav Novotný v doprovodu prof. Zralého.⁶³⁷ Novotný se o

⁶³³ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Příloha 2 „Akce ATA“, Seznam věcí doličných zabavených při domovní prohlídce u studenta Jana Pecha v Litomyšli.

⁶³⁴ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 197; Tamtéž, s. 237.

⁶³⁵ Tamtéž, s. 171.

⁶³⁶ Tamtéž, s. 197.

⁶³⁷ Tamtéž, s. 198.

celé kauze na gymnáziu dozvěděl od své matky. Zřejmě se po městě začaly šířit zvěsti o vyšetřování na škole. Podle protokolu Jiřího Mráze se v bytě nacházel i jistý pan Jindra, otec jeho spolužáka a setkání s prof. Zralým staví do doby po odchodu od Miloslava Kohouta.⁶³⁸ K tomuto osazenstvu se nakonec přidaly i dvě studenty gymnázia, Dáša Tomková a Helena Polanská.⁶³⁹ Všichni byli zvědaví na průběh vyšetřování a po chvilkové rozmluvě se rozešli domů. Děvčata odešla v doprovodu Novotného a Mráze. Oba chlapci se vydali k Františku Kvapilovi.⁶⁴⁰ Mráz měl v úmyslu si od jeho souseda vypůjčit motocykl a dojet na něm domů do Chocně. Ke své smůle ale oba chlapci u Kvapila nepochodili.⁶⁴¹ Tentýž večer se oba studenti vydali navštívit na žádost Miloslava Kohouta Jana Pecha. Jak bylo uvedeno, měli od něj vyzvednout pistole, které Pech uklidil z Kohoutova domu před vyšetřovateli. Zbraně bezpečně vyzvedli a Mráz se vrátil ke Kohoutům, aby tam přespal. Novotný šel domů.

Druhý den ráno se Kohout s Mrázem společně vydali do školy. Oba se ve svých výpovědích shodují, že během cesty diskutovali, zda by nebylo nejlepší utéci do zahraničí.⁶⁴² Kohout tuto alternativu ale odmítal. Rodiče mu prý sdělili, že raději vyčkají na soud a jeho rozhodnutí. Vzhledem k blížícím se prázdninám byli žáci ze školy propuštěni již dopoledne. Pro mnohé studenty to byl zásah shůry, neboť po obědě do školy dorazili čtyři pracovníci KV StB Pardubice.⁶⁴³ Jelikož vyšetřovatelé ve škole nenalezli žádné studenty, přistoupili ke zkoušce psacích strojů nacházejících se na gymnáziu.⁶⁴⁴ Zřejmě jim šlo o nalezení psacího stroje, ze kterého byly napsány zabavené tiskoviny, předně Kohoutův leták „*Kolegové a kolegyně!*“. Následně provedli domovní prohlídku v domě Miloslava Kohouta.⁶⁴⁵ Prohlídka podle pracovníků bezpečnosti zůstala bez výsledku. Nicméně na základě již zjištěných skutečností byl Miloslav Kohout téhož dne v 18:30 vzat do vazby a dodán na velitelství stanice SNB v Litomyšli a odtud převezen na Krajské velitelství Státní bezpečnosti v Pardubicích.⁶⁴⁶ Zde Kohout strávil téměř devět měsíců na samotce.

⁶³⁸ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 237.

⁶³⁹ Tamtéž.

⁶⁴⁰ Tamtéž, s. 157; Tamtéž, s. 237.

⁶⁴¹ Tamtéž, s. 117.

⁶⁴² Tamtéž, s. 198; Tamtéž, s. 237.

⁶⁴³ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Úřední záznam Krajského velitelství Státní bezpečnosti Pardubice z druhé cesty do Litomyšle z 28.6.1949.

⁶⁴⁴ Tamtéž.

⁶⁴⁵ Tamtéž.

⁶⁴⁶ Tamtéž.

Dalším studentem, o kterého se Státní bezpečnost zajímala, byl Jiří Mráz. Jak již bylo výše uvedeno, při první návštěvě gymnázia bezpečnost našla na chlapeckých záchodech několik různě popsaných papírů. Mezi těmito tiskovinami vynikl papír popsaný zkratkou „ATA“ a několika velkými písmeny „MZ“. Z toho vyšetřovatelé usoudili, že závadné tiskoviny mohl napsat Jiří Mráz. Bezpečnost se proto vydala na prohlídku domu Mrázových v Chocni.⁶⁴⁷ Prohlídka opět vyzněla vcelku na prázdno. Během deváté hodiny večerní se však u Mrázových doma objevil neznámý mladík, jemuž otevřeli vyšetřovatelé.⁶⁴⁸ Tato scéna již byla popsána, a proto nebudeme zabíhat do přílišných detailů. Mladík se jmenoval Jindřich Vích a byl to jeden z trojice kamarádů, kteří se scházeli v restauraci „Na Hrádku“. Po vcelku krátké intervenci ze strany vyšetřovatelů byl Vích zlomen a přesvědčen ke spolupráci. Obširnější výpověď o svých činech, ale především o činech ostatních kamarádů, přislíbil podat druhý den. Po skončení prohlídky byl zadržen a odvezen do Pardubic i Jiří Mráz.⁶⁴⁹

Následujícího dne podnikli pracovníci Pardubické bezpečnosti již třetí cestu na Státní reálné gymnázium do Litomyšle.⁶⁵⁰ Žáci tříd VI.A, VI.B a VII. byly podrobeni zkoušce písma s cílem zjistit, kdo připevnil dne 24. června 1949 řediteli gymnázia Obdržálkovi na dveře domu modrou obálku se vzkazem: „*Oběsíme Vás co nevidět!*“.⁶⁵¹ Studenti museli napsat kratší písemnou úlohu a k ní jim byly ještě zadány tři věty, včetně zmíněné „*Oběsíme Vás co nevidět!*“. Na vyšetřování ve škole vzpomíná i tehdejší student Jiří Kopřiva: „ ... *Tak jsme museli tenkrát každé žák napsat a podepsat nějakou větu. Ted' už nevzpomínám jakou, takovou nějakou prostou nebo trošku blbou větu, krátkou. Kvůli asi posouzení rukopisu. Nevím, jestli to byla záminka, nebo podle toho rukopisu něco hledali. No a samozřejmě měli už zřejmě vytipované žáky, u kterých by ta pravděpodobnost takovéto činnosti byla největší. Říkám, trošku jsme se prolátlí asi tou stávkou, kdo to organizoval nebo kdo se aktivně podílel. Zřejmě i ty bílé špendlíky jim nebyly nějak cizí nebo těm, kteří StB následně informovali. Takže na některé ty lidi si dávali zvláštní pozor, protože třeba i u mě prohlídli aktovku, kdyžto u dalších žáků ve třídě to nechtěli.*“⁶⁵² Další pamětník oněch událostí na gymnáziu, Miloslav Matějka si taktéž vybavuje zkoušku písma u studentů: „ ... *Ještě než jsme odešli, tak jsme museli napsat takový*

⁶⁴⁷ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Úřední záznam Krajského velitelství Státní bezpečnosti Pardubice z druhé cesty do Litomyšle z 28.6.1949.

⁶⁴⁸ Tamtéž.

⁶⁴⁹ Tamtéž.

⁶⁵⁰ Tamtéž.

⁶⁵¹ Tamtéž.

⁶⁵² Interview pro Paměť národa s Jiřím Kopřivou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Střiteský a spol.“ Litomyšl 11.07.2008. Online. [cit. 12.10.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kopriva-jiri-1932>>.

*diktát a měli jsme napsat, to si pamatuju větu: „Oběsíme Vás co nevidět!“ A oni nějak zkoumali, kdo to napsal, či to byl rukopis atd. Asi nevyzkoumali nic, ale na tuhle větu si pamatuju, kterou jsme museli napsat celá třída.“*⁶⁵³

Po zkoušce písma vyšetřovatelé přistoupili k výslechu studentů ze tříd výše jmenovaných.⁶⁵⁴ K výslechu byl zavolán i Jindřich Vích. Ten však výpověď z předešlého dne odvolal, a proto byl izolován od ostatních studentů a později téhož dne převezen na stanici SNB v Litomyšli.⁶⁵⁵ Tam už mu vyšetřovatelé „rozvázali jazyk“ a sepsali s ním protokol částečně představený v odstavcích pojednávajících o skupině Jiřího Kopřivy, Miloslava Matějky a Jindřicha Vícha. Informativní výslechy ostatních studentů nikam nevedly, a právě proto se vyšetřovatelé zaměřili na osobu samotného Vícha. Úřední záznam z třetí cesty Státní bezpečnosti do Litomyšle také obsahuje krátkou výpověď Jindřicha Vícha. Zpráva uvádí, že hlavou celé ilegality na Litomyšlsku má být Václav Novotný.⁶⁵⁶ Jeho zástupcem byl až do svého útěku za hranice student Jelínek. Po něm to převzal maturant Čestmír Horák. Kohout v prvotní hierarchii sestavené vyšetřovateli za pomoci Vícha byl pouhým zástupcem Horáka na gymnáziu. Kohout s Horákem měli každý řídit svojí vlastní pětku. Mezi další vedoucí pětky patřil i Miloslav Matějka, který ilegálně pracoval v místě svého bydliště Morašicích a František Kvapil.⁶⁵⁷ Jako řadové členy Vích uvedl bývalého studenta gymnázia Korába a studenty Portmana, Kopřivu a Mráze. Obě maturitní třídy na gymnáziu zpráva označuje za „silně reakční“. Oktávu A prý vedl Horák a oktávu B již zmíněný student Rensa. Dalšími členy „reakce“ v maturitních ručnicích byli studenti Janků, Šperl a syn školníka Vašiček.⁶⁵⁸ Vích pokračuje a tvrdí, že s ilegální činností Novotného souvisí gymnaziální profesori Zralý a rektor Stříteský.⁶⁵⁹ Oba měli údajně spojení s Prahou. Stříteský se prý aktivně stýkal se zatčeným páterem Ďurkem a kaplanem Markem, jehož dokonce před odchodem do ciziny skrýval. Čestmír Horák naproti tomu udržuje styky se zmíněnou Chlebounovou, tajemnicí národně socialistické strany v Litomyšli.⁶⁶⁰ Vích uvádí i další jména, která mají ukázat složitost, a především velikost, ilegální konspirace na Litomyšlsku. Díky Víchovi se bezpečnostní pracovníci například dozvěděli i o vzkazu

⁶⁵³ Interview pro Paměť národa s Miloslavem Matějkou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Květná u Poličky 07.08.2008. Online. [cit. 12.10.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/matejka-miroslav-1932>>.

⁶⁵⁴ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Úřední záznam Krajského velitelství Státní bezpečnosti Pardubice z třetí cesty do Litomyšle z 29.6.1949.

⁶⁵⁵ Tamtéž.

⁶⁵⁶ Tamtéž.

⁶⁵⁷ Tamtéž.

⁶⁵⁸ Tamtéž.

⁶⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁶⁰ Tamtéž.

vyhozeném z okna během prvního vyšetřování.⁶⁶¹ Vzkazu, který sebral Čestmír Horák a na základě něhož odnesl zbraně z domu Miloslava Kohouta. Vích vyšetřovatelům vyprávěl i o zbraních, které měli vlastnit jeho spolužáci.⁶⁶² Je nesporné, že jeho výpověď, ať už vynucená či vyfabulovaná, do značné míry dopomohla k realizaci politického procesu v Litomyšli.

Dalším zatčeným z budoucího procesu „Stříteský a spol.“ se stal Karel Metyš. Na činnost Metyše a jeho skupiny přišla Státní bezpečnost nešťastnou náhodou. Bratr Karla Metyše, Jaroslav, se ve Svitavách, kde pracoval a bydlel, podobně jako jeho bratr zapojil do zhotovování a rozšiřování protistátních letáků.⁶⁶³ V souvislosti s vyšetřováním Jaroslava Metyše byla 4. srpna 1949 provedena domovní prohlídka v bytě jeho rodičů v Litomyšli.⁶⁶⁴ Při této prohlídce vyšetřovatelé našli na půdě domu cyklostyl, dále několik cyklostylových papírů, 13 kusů letáků, pistolí ráže 9 mm, několik nábojů a vojenskou výstroj, která byla popsána výše.⁶⁶⁵ Pracovníci bezpečnosti objevili v domě Karla Metyše i zajímavou báseň o Janu Masarykovi:

„Jan Masaryk se ptá.

Proč jste mě zabili? Ptám se vás.

Proto, že chtěl jsem žít?

Či nebylo místa v nové zemi,

kde bych se mohl postavit?

Proč hlava moje klesnout měla?

Když jsem ji hrdě vztyčoval.

To proto, že jsem synem země

kteřou jsem tolik miloval?

Proč vyrvali jste moje zbraně

jimž byly úsměvy a slova?

⁶⁶¹ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Úřední záznam Krajského velitelství Státní bezpečnosti Pardubice z třetí cesty do Litomyšle z 29.6.1949.

⁶⁶² Tamtéž.

⁶⁶³ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Zpráva Krajského velitelství Státní bezpečnosti Brno pro Krajské velitelství Státní bezpečnosti Pardubice ohledně realizace skupiny Karel Metyš a spol. z 12.8.1949.

⁶⁶⁴ Tamtéž.

⁶⁶⁵ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Úřední záznam Krajského velitelství Státní bezpečnosti Brno o prohlídce domu Karla Metyše z 4.8.1949.

*S nimiž jsem v boje vytrval
a říkal: Zas vyhrajem!*

*Řekněte lidé, proč zemřít musel jsem?
Je to snad proto, že národ měl žít?
To věřte, že rád jsem odešel z cesty,
a nehodlám se navrátit.*

*Či proto, že mluvil jsem víc,
než ve svobodném státě jsem měl?
Škoda jen, že jste to neřekli!
Já bych byl nezemřel!*

*O tom bych právě mluvil a mluvil,
co to je svoboda? Co to je mír?
Vydobyl bych zas novou zem,
kde se pro slova neumírá!*

*A nyní tady ležím podle svého táty
v té voňavé zemi.
Škoda jen lide, ty lide český,
že z této cesty návratu není.*

*Nemohu se vrátit, má drahá
pozvednout tvoji pokořenou tvář.
Na hradě vztyčili vlajku Benešovu
a změnit tvůj tichý pláč.*

*Hřbitovní ticho slova má drtí
musím již končit otázky.
Neslyším nic, a přec se mi zdá,
že táta můj vedle vzdychá.*

Cítím, jak hladí moji ztuhlou ruku

a slyším jeho hlas:

*„Neboj se, synu, vždyť bude dobře
bude dobře zas! Vlast naše bude žít!“⁶⁶⁶*

Nutno dodat, že Státní bezpečnost se o Karla Metyše zajímala již dříve. Výpověď Jindřicha Vícha z 1. července 1949 obsahuje krátkou zmínku o Metyšovi.⁶⁶⁷ Podle protokolu se měl Vích spolu s Kopřivou, prof. Zralým a Karlem Metyšem účastnit na piaristické koleji v Litomyšli diskuze o organizaci „ATA“, případném odchodu vyšetřovaných studentů za hranice a zbraních, které studenti vlastnili. Na základě nalezených předmětů při domovní prohlídce byla telefonicky vyrozuměna stanice SNB v Říčanech u Prahy, aby zatkla Karla Metyše, který se v té době nacházel na žňové brigádě na státním statku v Nedřenicích.⁶⁶⁸ Příkaz k zatčení se nevyhnul ani Jaroslavu Metyšovi. Toho pro změnu zatýkali strážníci ze stanice SNB v Polici nad Metují, neboť tou dobou byl se svou matkou na návštěvě dědečka v Machově.⁶⁶⁹ Karel Metyš po letech vzpomínal na svoje zatčení a shledání se svým bratrem: *„Mě zatkli na zemědělské brigádě v Říčanech u Prahy. Já ještě samozřejmě jako kluk nezkušený, když přijel pan od SNB na motocyklu, tak jsem mu ještě ukazoval cestu, jak má jet. Ale on mě podvedl, protože řekl, že moji rodiče nevědí, kde jsme a tak jako že mě shánějí. No a když jsme přijeli na četnickou stanici, tak mě řekl, že jsem zatčen ... Já jsem jel samozřejmě do Brna z Prahy rychlíkem a bratr byl v té době, kdy nás zatýkali, u dědečka v Machově u Police nad Metují na prázdninách. No a dívám se z okna v Chocni a viděl jsem bratra. On mě přivedl ten druhý četník nebo SNBák do toho kupé. Tu pistoli původně dostal můj bratr, když byl dobrovolník ve Svitavách po válce od nějakého ruského partyzána, a tak jsem takhle na bratra ukázal, že tu pistoli беру na sebe. Protože jsem vycházel z toho, že jsem mladistvý a že nedostanu za porušení zbrojního pasu takový trest jako bratr.“⁶⁷⁰* Po krátkém pobytu ve věznici Krajského velitelství státní bezpečnosti v Brně byl Karel Metyš 13. srpna 1949 převezen do věznice KV StB v Pardubicích.⁶⁷¹

⁶⁶⁶ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Příloha 2 „Akce ATA“, báseň „Jan Masaryk se ptá.“.

⁶⁶⁷ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 138.

⁶⁶⁸ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Úřední záznam Krajského velitelství Státní bezpečnosti Brno o prohlídce domu Karla Metyše z 4.8.1949.

⁶⁶⁹ Tamtéž.

⁶⁷⁰ Interview pro Paměť národa s Karlem Metyšem, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Praha 24.05.2008. Online. [cit. 2.11.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/metys-karel-1932>>.

⁶⁷¹ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Příkaz k eskortování Karla Metyše z 13.8.1949.

Po převozu Karla Metyše do Pardubic se ve zdejší věznici nacházeli již tři chlapeci z plánovaného politického procesu „Stříteský a spol.“ Miloslavu Kohoutovi a Jiřímu Mrázovi v době zatčení a dodání do věznice KV StB v Pardubicích bylo osmnáct let, Karlu Metyšovi dokonce pouhých šestnáct let. Jejich pobyt ve vyšetřovací vazbě je velmi obtížné zmapovat. Žádné oficiální prameny z pera pracovníků vězeňské stráže, jenž by osvětlovaly každodennost našich chlapců za zdmi věznice, neexistují. Jediným pramenem, který pro toto období máme, jsou vzpomínky Miloslava Kohouta a Karla Metyše. Lidská paměť není stálá, naopak je velmi dynamická a neustále se vyvíjí a mění.⁶⁷² Je otevřena procesu zapomínání, vzpomínání, připomínání a rozpomínání.⁶⁷³ I přes tyto zjevné nedostatky budeme vycházet ze vzpomínek Kohouta a Metyše. Pokusíme se nastínit pobyt třech mladíků ve vyšetřovací vazbě a ukázat některé strasti, jimiž tam prošli.

Nejobsáhlejší vzpomínky na první věznění má Miloslav Kohout. Nejvíce vzpomíná na zbyté spoluvězně a posílání motáků s Jiřím Mrázem: „Zavezli nás do Pardubic na StB věznici, no a tam jsem byl na samotce. Jirka taky byl na samotce. No a nic se nedělo, žádné výslechy. Akorát nátlak se prováděl tím způsobem, že třeba ve dvě hodiny v noci mě tam hodili chlapa, který byl celý od krve, rozmlácený a byl to poštmistr z Proseče, který přechovával jednoho z pardubický skupiny. Hodili mi ho na celu. Ráno, když podávali snídani, tak se zbudil. To byl jeden případ. Druhej případ byl Franta Majerů, který přišel z výslechu, že se nemohl posadit postavit, protože měl tak baštanádu, jak se říkalo, na nohách jak mu je rozbili, záda měl černý. Tímhle způsobem nás tlačili. Karel Metyšů říká, že byl bit. Já nebyl bit. Já jsem to odnesl tak, že s Jirkou Mrázovým jsme si posílali motáky. Nic jsme nevěděli, co s náma bude, ale vyměňovali jsme si tyhle motáky a když já jsem hodil moták tak Jirka šel pro něj a ten bachař, co tam hlídal ho tam dole chytil. Nevím, jestli nás osvětil duch svatej, protože já i on jsme nezávisle na sobě, protože oni se ptali, při kom se to posílalo a my jsme tam měli takového jednoho mrzáka bachaře a oba jsme shodně řekli, že při jeho službě. No a teď se nic nedělo. On druhej den přišel, vytáhl mě ven do umejvárky a povídá, při kom jste posílali ty motáky a on, jak měl v ruce klíče od cely, tak mě s nima praštil. Jeden zub mi vyrazil, druhej přerazil a praskla mi dáseň. Todle mu nemám zazlé. Pro něj to muselo znamenat škrábu na šarži.“⁶⁷⁴ Cílem vyšetřovatelů během přípravy každého politického procesu bylo zlomit vyšetřovance a přimět jej k doznání.⁶⁷⁵

⁶⁷² PINEROVÁ, K. *Do konce života*, s. 13.

⁶⁷³ Tamtéž.

⁶⁷⁴ Interview pro Paměť národa s Miloslavem Kohoutem, nar. 1930, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Litomyšl 08.08.2008. Online. [cit. 7.11.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kohout-miloslav-1930>>.

⁶⁷⁵ HEJL, V. *Zpráva*, s. 153.

Klíčovou byla vězeňská vazba jako nástroj nátlaku na vyšetřované. Podle přijaté teorie Andreje Vyšinského bylo přiznání vrcholným důkazem v celém procesu.⁶⁷⁶ V případě Miloslava Kohouta vyšetřovatelé nepřistoupili k tvrdému fyzickému násilí jako u spoluvězňů, které mu „házely“ na celu. Sám Kohout vzpomíná, že výchovnou facku dostal, ale k žádnému mučení vyšetřovatelé nepřistoupili: „*Víte, ono naše štěstí bylo, že oni získali dostatek materiálů tím průzkumem mezi študákama, takže tak strašně natvrdo to nešlo. Nechci ze sebe dělat svatýho ani mučedníka, ale když třeba můj vyšetřující Červenej odešel na oběd a poslal mě tam službu. My jsme mu říkali gorila, protože to byl cihlář povoláním, jak se jmenoval to nevím, no a ten když něco měl nějaké řeči a já jsem na to neodpověděl, jak si to představoval, tak se rozpřáhl a plác mě přes hubu, ale ne že by mě mučil. Tu facku mě dal, protože nebyl spokojenej s tím, jak jsem mu odpověděl. To nebylo mučení, podle mého názoru.*“⁶⁷⁷ Jak zmiňuje Kohout, pracovníci bezpečnosti pravděpodobně získali dostatek důkazů vyšetřováním mezi studenty. Například zmíněné výpovědi Jindřicha Vícha pro ně musely být neocenitelné. V případě studentů se zřejmě ani tolik nebáli, že by jim utekli do ciziny. Zůstává také otázkou, nakolik se vyslychajícím přičilo fyzicky napadnout tak mladé chlapce, možno říci téměř děti. V případě Kohouta, Mráze a Metyše stačil psychologický nátlak, jenž měl jejich osobnost rozmělnit a podlomit.⁶⁷⁸ Miloslav Kohout na takové mučení vzpomíná: „*Mučení třeba bylo, když mě vedli k výslechu a proti mně po chodbě táhli se zkrvavenýma rukama, protože se podřezal, Ottu Kobilků hoteliéra z Mejta. Věděl, že už to nedokáže udržet. Ležel na zemi a oni ho táhli za nohy po chodbě a pod schody. Tak to bylo mučení.*“⁶⁷⁹

Odlišně na vyšetřovací vazbu vzpomíná Karel Metyš: „*Tak samozřejmě mě pěkně tloukli. Pendrekem. Já jsem měl ještě štěstí, že mě poradili mí spoluvězňové v Brně, dokonce jsem seděl s děkanem brněnské právnické fakulty Kubešem, a ten mě právě poradil: „Až tě začnou tlouct tak se dej do brečení.“ A ono to pomohlo skutečně. Třískali mě třískali, a když už to bylo horší a horší, tak jsem začal brečet a dali mě pokoj. No ale ti ostatní starší jim to neproběhlo tak lehce.*“⁶⁸⁰ Nesmíme zapomenout, že Karel Metyš také nějaký čas pobyl na Krajském velitelství

⁶⁷⁶ HEJL, V. *Zpráva*, s. 154.

⁶⁷⁷ Interview pro Paměť národa s Miloslavem Kohoutem, nar. 1930, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Litomyšl 08.08.2008. Online. [cit. 8.11.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kohout-miloslav-1930>>.

⁶⁷⁸ HEJL, V. *Zpráva*, s. 169.

⁶⁷⁹ Interview pro Paměť národa s Miloslavem Kohoutem, nar. 1930, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Litomyšl 08.08.2008. Online. [cit. 8.11.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kohout-miloslav-1930>>.

⁶⁸⁰ Interview pro Paměť národa s Karlem Metyšem, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Praha 24.05.2008. Online. [cit. 8.11.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/metys-karel-1932>>.

Státní bezpečnosti v Brně. Zde mohly panovat úplně jiné podmínky a jiný přístup k vězňům než v Pardubicích.

Vyšetřovaní vězňové, stejně jako naši tři chlapci, většinou žili v samovazbě.⁶⁸¹ Jakýkoliv styk s ostatními vězni jim byl znemožněn. Jakákoliv zábava, včetně četby, jim byla zakázána. Miloslav Kohout vzpomíná především na samotu, která ho tížila během jeho pobytu v Pardubicích: „... *Já jsem třeba se dostal až tak daleko, že jsem hřebíkem na zed' psal verše z Máchova Máje, který jsem si pamatoval. No a postih byl ten, že z kapesnýho, který jsem měl jsem musel zaplatit, že se ta cela vybilila ... přišel prokurátor pan doktor Goldšmit, jestli mám nějaký návrh, připomínku. Já říkám potřeboval bych pane doktore nějakou knížku, třeba učebnici nebo cokoliv. Já tady nemám co dělat, takže bych si třeba učil nějaký jazyk nebo cokoliv. Prostě nějakou knížku. Načež on mě prohlásil, že nemám právo si z kriminálu odnášet víc, než jsem si tam dones a víc se o tom se mnou nebavil. To byly hrozný doby. Venku normálně přicházelo jaro. Lítaly tam vrány a vy jste byl normálně bez jakéhokoliv kontaktu se světem. Nevěděl jste nic. Nikdo s váma nemluvil. Ani nemohl, protože ten bachař to hlídal. I ten gonkař, který vám tam strčil jídlo, tak vám neřekl ani slovo.*“⁶⁸² Cílem vyšetřovatelů bylo vězňového zlomit. Mezi další mučící metody patřilo odpírání jídla, pití, spánku, tělesné potřeby či lékařského ošetření. Vše podtrhávala nepřiměřeně dlouhá doba v samovazbě, v chladném, nevětraném prostředí bez jakýchkoliv dalších osobních potřeb, bez příkrývek a teplého oblečení.⁶⁸³ Miloslav Kohout také vzpomíná na materiální podmínky v Pardubicích: „*Byl hlad, ale to se dá čekat vždycky, když je to takové nějaké zařízení.*“⁶⁸⁴

Všichni tři chlapci se během svého pobytu ve vyšetřovací vazbě podrobili výslechu. Protokoly z těchto výslechů se odlišují od protokolů vzniklých po jejich druhém zatčení v září roku 1950. První protokol sepsaný s Miloslavem Kohoutem vznikl 11. července 1949, tedy třináct dní po jeho zatčení.⁶⁸⁵ Kohout zde doslovně uvádí: „*Není mně známo, že by na našem ústavě v Litomyšli existovala nějaká skupina, která by vystupovala proti nynějšímu řádu, aneb, že by se mezi studenty, nebo mezi profesory mluvilo o vytvoření podobné skupiny. Já sám nejsem*

⁶⁸¹ HEJL, V. *Zpráva*, s. 169.

⁶⁸² Interview pro Paměť národa s Miloslavem Kohoutem, nar. 1930, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Litomyšl 08.08.2008. Online. [cit. 8.11.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kohout-miloslav-1930>>.

⁶⁸³ PINEROVÁ, K. *Do konce života*, s. 88.

⁶⁸⁴ Interview pro Paměť národa s Miloslavem Kohoutem, nar. 1930, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Litomyšl 08.08.2008. Online. [cit. 8.11.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kohout-miloslav-1930>>.

⁶⁸⁵ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 179.

v podobné skupině jakýmkoliv způsobem zapojen a není mě naprosto známo, že by nějaká skupina v Litomyšli byla.“⁶⁸⁶ Leták „Kolegové a Kolegyně!“ údajně obdržel od školníka Vašíčka na reálném gymnáziu v modré obálce s jeho vlastní adresou.⁶⁸⁷ Dále tvrdí, že výzvu k nošení bílých špendlíků neuposlechl. Kohout v celém protokolu mlží a zapírá. Je otázkou, nakolik měli v té době pracovníci bezpečnosti povědomí o členské základně Kohoutovy skupiny. K dispozici v té době měli pouze výpovědi Jindřicha Vícha a ty byly značně vyfabulované samotnými vyšetřovateli. Kohout v protokolu neuvedl nic, co by už dávno pracovníci bezpečnosti nevěděli a nález letáku „Kolegové a Kolegyně!“ okomentoval jednoduše tím, že neví, kdo a proč ho poslal.

O den později byl k výslechu předveden Jiří Mráz. Ve svém protokolu Mráz zmiňuje situaci, kdy se spolu s Kohoutem bavili o vytvoření protirežimní organizace.⁶⁸⁸ Mráz k tomu ale dodává, že celý nápad Kohoutovi rozmluvil a ten s ním nakonec i souhlasil. Klíčové pro Kohouta bylo Mrázovo potvrzení skutečnosti, že dostal leták „Kolegové a Kolegyně!“ poštou.⁶⁸⁹ V protokolu Mráz zmiňuje i postoj studentů na gymnáziu k novému režimu. Studenti jsou podle něj spíše pasivní až skrytě nepřátelští.⁶⁹⁰ Profesori z toho vycházejí mnohem lépe, neboť podle Mráze jim jde pouze o odučení svých hodin a s mládeží se ve svém volném čase nestýkají. Mráz potvrzuje i Kohoutovo tvrzení, že o zneuctění obrazů Stalina s Gottwaldem se dověděl až od školníka v den vyšetřování.⁶⁹¹ Bohužel zmiňuje i vyhození vzkazu z okna gymnázia pro Čestmíra Horáka v den vyšetřování. Na základě tohoto vzkazu šel Horák ke Kohoutům s úmyslem odnést zbraně, což jak víme, nakonec neučinil. Nicméně Mráz se přímo nezmiňuje o zbraních. Na lístku prý pouze stál vzkaz pro Horáka, „aby vše z domu odnesl“.⁶⁹² Co měl Horák od Kohouta z domu odnést, to prý Mráz nevěděl. Jak víme, Kohout a Mráz si mezi sebou vyměňovali motáky, tudíž je dost pravděpodobné, že se na některých částech výpovědi domluvili předem. Předně šlo o to, aby se jejich výpovědi co nejvíce shodovaly, což se v některých věcech i povedlo.

Bohužel pro Kohouta a další budoucí souzené z procesu „Stříteský a spol.“ Mráz o několik dní později vypovídal znovu. Podle protokolu sepsaného 23. srpna 1949 sám zažádal o předvedení

⁶⁸⁶ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 182.

⁶⁸⁷ Tamtéž.

⁶⁸⁸ Tamtéž, s. 225.

⁶⁸⁹ Tamtéž.

⁶⁹⁰ Tamtéž, s. 226.

⁶⁹¹ Tamtéž, s. 227.

⁶⁹² Tamtéž, s. 228.

k výsledku.⁶⁹³ V tomto protokolu je již daleku sdílnější. Hned na začátku přiznává existenci organizace a tvrdí: „*O celé organizaci by mohl myslím nejvíce říci p. rektor Stříteský.*“⁶⁹⁴ Podle něj Stříteský udržoval ve škole a na internátě neustálý styk s různými studenty, takže by o celé organizaci měl mít nejvíce informací. Státní bezpečnost se o rektora Stříteského už nějaký čas zajímala a tato Mrázova výpověď jim velice posloužila. Mráz vytahuje i jméno Čestmíra Horáka, který podle něj zajišťoval spojení s nějakou větší organizací, neboť byl členem národně socialistické mládeže.⁶⁹⁵ V organizaci také podle Mráze pracovali i mladší chlapci. Kohout měl totiž původně v úmyslu při prvním dni vyšetřování na gymnáziu poslat domů zprávu po některém ze studentů nižších tříd, Portmanovi, Kalhousovi či Matouškovi.⁶⁹⁶ Dále Mráz tvrdí, že studentům Matějkovi, Kopřivovi a Víchovi byla velmi dobře známá osoba, která zneuctila obrazy Stalina a Gottwalda.⁶⁹⁷ Asi nejvíc nešťastný byl v celém výpovědi pokus o překlad slova „ATA“. Mráz se poměrně nesmyslně snaží odvodit, že „ATA“ by mohlo být odvozeno z latinského slova „pater“ - otec, což podle něj rektor Stříteský mohl snadno přijmout za své.⁶⁹⁸ Tohoto vysvětlení zkratky „ATA“ se vyšetřovatelé drželi i později a sloužilo jako argument pro zařazení Stříteského do celého procesu. Na konci výsledku Mráz prosí „... *aby toto nebylo dáváno do protokolu, neb nechce, aby vyšlo najevo, že to řekl on.*“⁶⁹⁹ Je třeba ale zmínit, že celý protokol je pouze přepisem Mrázovy výpovědi. V metodice práce vyšetřovatelů by nebylo nic nového, kdyby při přepisu výpovědi doplnili či pozměnili některé pasáže původní Mrázovi výpovědi. Státní bezpečnost stála o tom začlenit Stříteského do nějaké ilegální aktivity a činnosti studentů jim k tomu mohla dost dobře posloužit.

Poslední výsledkový protokol, který zde představíme, pochází z 6. srpna 1949 a jeho původcem je Karel Metyš.⁷⁰⁰ Protokol vznikl ještě za jeho pobytu na KV StB v Brně. K protokolu není moc co dodávat. Metyš v něm shrnuje celou činnost své skupiny od motivací pro vystoupení proti režimu, přes počátky své skupiny, až ke shánění cyklostylu, detailů ohledně podoby sestavených letáků a konče vlastnictvím zbraní. Samozřejmě v některých detailech se mírně rozchází s pozdějšími výsledkovými protokoly, ale jádro činnosti své letákové skupiny shrnul v podstatě celé. Ovšem musíme brát v potaz velmi mladý věk Karla Metyše, během zatčení mu

⁶⁹³ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Záznam výpovědi Jiřího Mráze z 23.8.1949.

⁶⁹⁴ Tamtéž.

⁶⁹⁵ Tamtéž.

⁶⁹⁶ Tamtéž.

⁶⁹⁷ Tamtéž.

⁶⁹⁸ Tamtéž.

⁶⁹⁹ Tamtéž.

⁷⁰⁰ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 248.

bylo pouhých šestnáct let. Metyš také zmiňuje, že během výslechů byl bit, což je dost dobře možné.

Všichni tři chlapci byli z vazby propuštěni v březnu roku 1950. Karel Metyš 23. března a Miloslav Kohout s Jiřím Mrázem 25. března.⁷⁰¹ Trojice chlapců si aspoň nakrátko mohla odpočinout od nelidského zacházení, než Státní bezpečnost v kooperaci s pouťorovou justicí uskutečnila politický proces „Stříteský a spol.“.

4.3 Zapojení rektora Stříteského do procesu

V následující pasáži se přesuneme k politováníhodné části celého procesu, zapojení rektora Stříteského. Příležitost pro Státní bezpečnost začlenit do celé kauzy rektora Stříteského se naskytlá v souvislosti se střelnými zbraněmi chlapců. Václav Novotný, jeden z nálezců a držitelů zbraní z války, měl kromě pistole ráže 9 mm ČZ, kterou získal od Miloslava Kohouta, ještě jednu zbraň. Byla to opět pistole ráže 9 mm, ale německého vzoru. Nalezl ji v Osickém údolí roku 1945.⁷⁰² K získání této pistole podává bližší svědectví litomyšlský rodák, farář církve československé a v letech 1994 - 2001 její patriarcha, Josef Špak: „... *tu střelnou zbraň objevil můj spolužák Václav Novotný na půdě jednoho statku v Čisté, kde jsme sklízeli jako studenti úrodu, kterou tam zanechali odsunutí Němci. Do dneška to vidím. Sedíme oba na posteli. On si s tou pistolí hrál a najednou vyšla rána a kulka se mně zabodla do podlahy pár centimetrů od nohy.*“⁷⁰³ Podle svých slov Novotný pistole používal do května roku 1949.⁷⁰⁴ Před zatčením Miloslava Kohouta je ukryl do aktovky, kterou spolu se zásobníky a náboji uschoval do krabice ve svém bytě. Následně Novotný odešel do Prahy, kde absolvoval jeden semestr na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy.⁷⁰⁵ Od října roku 1949 až do února roku 1950

⁷⁰¹ NA. Fond státní správy z let 1945-1992. sp. zn. Ts I/VII 127/50, kart. 1, Velitelství oddílu SVS – náklady vazby Karla Metyše z 26.9.1951; NA. Fond státní správy z let 1945-1992. sp. zn. Ts I/VII 127/50, kart. 1, Velitelství oddílu SVS – náklady vazby Jiřího Mráze z 24.9.1951; NA. Fond státní správy z let 1945-1992. sp. zn. Ts I/VII 127/50, kart. 1, Příkaz aby trest byl vykonán u Miloslava Kohouta z 7.4.1954.

⁷⁰² ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 163.

⁷⁰³ Interview pro Paměť národa s Josefem Špakem, nar. 1929, Oběť perzekuce církve v letech 1948-1989, Praha 29.7.2009. Online. [cit. 1.11.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/spak-josef-1929>>.

⁷⁰⁴ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 163.

⁷⁰⁵ Tamtéž, s. 161.

sdílel společně s Čestmírem Horákem pokoj v Praze. Horák tehdy pracoval na Ústředním ředitelství státních statků.⁷⁰⁶

Jednu únorovou sobotu, zřejmě dvacátého druhého roku 1950 v podvečerních hodinách, volala neznámá osoba z Litomyšle a ptala se po Horákovi a Novotném.⁷⁰⁷ Volající osobou byla Blanka Zachová. V rozhovoru Zachová kamarády varovala, jestli mají nějaké zbraně, aby je schovali a utekli za hranice, neboť se o ně začala zajímat Státní bezpečnost.⁷⁰⁸ Informace Zachová patrně získala od samotného rektora Stříteského. Zřejmě 22. února roku 1950 v sobotu navštívila Stříteského paní Kohoutová.⁷⁰⁹ Dotyčná mu sdělila, že na Státní bezpečnosti v Pardubicích, kde byl tou dobou vyslýchán její syn, se mluví o zbraních, které má v držení Novotný a Horák. Kohoutová k tomu také dodala, že by bylo vhodné je nějak zničit. Ještě ten den zašel Stříteský do bytu Blanky Zachové.⁷¹⁰ Rektor Zachové vypověděl, co se dozvěděl od paní Kohoutové a požádal ji o předání vzkazu pro chlapce, aby zbraně zničili a poté zmizeli.⁷¹¹ V celém příběhu vyvstává otázka, kde paní Kohoutová získala onu informaci, že Státní bezpečnost se zajímá o zbraně Novotného s Horákem. Její syn byl propuštěn až v březnu a návštěvy u něho nebyly dozajista povolené. Nicméně celou aféru si dnes již jenom těžko můžeme ověřit. Útěk do zahraničí oba okamžitě zavrhl. Nabízela se však možnost zbraně uschovat. Novotný s Horákem se dohodli, že druhý den, až pojedje Novotný domů, dostane od Horákova domu klíč, ze stolu v jeho pokoji vyjme dvě zbraně a ty někam schová.⁷¹² Kde Novotný ukryl zbraně, se Horák dověděl až během přelíčení u Státního soudu.

Druhý den, v neděli, se vydal Václav Novotný z Prahy domů do Litomyšle. Podle domluvy s Čestmírem Horákem zašel do domu jeho rodičů vyzvednout dvě pistole.⁷¹³ U něj doma zastihl pouze paní Horákovou. Matce svého kamaráda vyřídil vzkaz ve smyslu, aby mu vydala synovy zbraně.⁷¹⁴ Jednu zbraň Novotný našel ve stole v kuchyni a druhá se nacházela v batohu, který byl v koupelně. Od Horáků se Novotný vydal k rektoru Stříteskému.⁷¹⁵ Novotný ve své výpovědi tvrdí, že Stříteskému zbraně ukázal, řekl mu, o čí zbraně se jedná a následně požádal

⁷⁰⁶ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 45.

⁷⁰⁷ Tamtéž, s. 161; Tamtéž, s. 45.

⁷⁰⁸ Tamtéž, s. 161; Tamtéž, s. 45.

⁷⁰⁹ Tamtéž, s. 273.

⁷¹⁰ Tamtéž.

⁷¹¹ Tamtéž.

⁷¹² Tamtéž, s. 161; Tamtéž, s. 45.

⁷¹³ Tamtéž, s. 161.

⁷¹⁴ Tamtéž.

⁷¹⁵ Tamtéž, s. 162; Tamtéž, s. 273.

o klíče od věže, kde zbraně zamýšlel ukrýt.⁷¹⁶ Rektor mu klíče vydal a Novotný zbraně zabalené do papíru ukryl na nejvyšší dostupné místo ve věži. Po návratu z věže Stříteskému označil místo úkrytu, aby v případě nebezpečí nálezu zbraní vyšetřovateli mohl je odnést. Stříteského protokol se s Novotného výpovědí mírně rozchází. Novotný prý ke Stříteskému skutečně dorazil, ale Horákovy zbraně, které rektorovi ukazoval, zamýšlel odvézt sebou do Prahy a tam je zničit.⁷¹⁷ Tento záměr mu rektor rozmluvil. Novotný proto požádal o klíče od věže. Stříteský vydal klíč od věže a k tomu balící papír, do kterého pistole společně zabalili. Potom oba odešli na věž a Novotný ukryl zabalené zbraně za trám. Stříteského verzi potvrzuje i zápis v jeho vzpomínkách: „Dne 22. února 1950 navštívila P. rektora matka studenta Kohouta, který byl zatčen v červnu 1949 z důvodu, že měl u sebe leták proti SČM (svaz čsl. mládeže). Žádala rektora, aby jejímu synovi pomohl a to tím, že zařídí, aby studenti zničili zbraně, pokud nějaké mají. Rektor několikrát odmítal, s poukazem na to, že to může udělat sama a pro rektora z toho nic dobrého nevzejde. Ale nakonec slíbil, že studentům vzkáže, aby zbraně zničili. Večer téhož dne se odebral za Blankou Zachovou, studentkou na Zdravotní škole, kterou vyučoval, a požádal ji aby studentu Václ. Novotnému vzkázala, aby zničil zbraně, pokud nějaké má. Druhého dne se objevil po mši sv. dotýčný student a přinesl s sebou jednu pistoli, kterou chtěl s sebou vzít do Prahy, kde právě studoval. Rektor mu nechtěl dovolit vzít zbraň sebou, ale dovolil mu, aby zbraň uložil ve věži kostela.“⁷¹⁸ Sám Stříteský zde popisuje, jak na žádost matky Kohouta pomohl studentům ukrýt jejich zbraně a tím se nevědomky zamotal do celého plánovaného procesu. Sice zde mluví pouze o jedné zbrani, ale to může být pouhý překlep.

4.4 František Ambrož Stříteský a církev po vítězném únoru 1948

František Ambrož Stříteský se narodil 9. prosince 1912 v Horním Újezdě-Cikově.⁷¹⁹ Mládí ale prožil na nedaleké Desné, kde jeho rodiče koupili chalupu. Rodiče Petr a Žofie byli chudí chalupníci. Otce spolu se čtyřmi sourozenci ztratil ještě v chlapeckém věku. Ze zbylých dětí se dospělosti dožila společně s bratrem pouze sestra Anna.⁷²⁰ Stříteský prožíval mládí ve velkém materiálním nedostatku. Neútěšné materiální strádání a rodinné tragédie zřejmě zapříčinili, že

⁷¹⁶ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 162.

⁷¹⁷ Tamtéž, s. 273.

⁷¹⁸ Regionální muzeum v Litomyšli. fond František Ambrož Stříteský. kart. 1., Úryvek ze vzpomínek rektora Františka Ambrože Stříteského z února roku 1950.

⁷¹⁹ BOŠTÍK, M. František Ambrož Stříteský, s. 93.

⁷²⁰ Tamtéž.

si mladý František vypěstoval silné sociální citění a do určité míry i levicové smýšlení. Miloslav Matějka vzpomíná na politické smýšlení svého bývalého profesora: „ ... *On pocházel z velice prostých, možná se dá říct, až z nuzných poměrů, takže ta sociální otázka u něj byla velice silně zakořeněna a on jeden čas k takovým těm myšlenkám jako, nevím, jestli nevědomky, podléhal. Ale to nic neubírá na jeho osobnosti a na jeho charakteru.*“⁷²¹

Po absolvování obecné školy odešel v roce 1928 studovat do Litomyšle Státní reálné gymnázium.⁷²² Během studií dokonce pobýval na tamní piaristické koleji, kterou o několik let později sám vedl. Maturitu úspěšně složil v červnu roku 1936.⁷²³ Následně si vyvolil za budoucí povolání, možno říci poslání, řeholní život. Na podzim téhož roku vstoupil do piaristického řádu a přijal jméno Ambrož.⁷²⁴ Po složení jednoduchých řeholních slibů počal na podzim roku 1937 studovat Teologickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze.⁷²⁵ Na fakultě prospíval nadprůměrně až do uzavření českých vysokých škol v roce 1939. Poté odešel do bohosloveckého semináře při pražské arcidiecézi. Paralelně s vysokoškolskými studii pokračoval v řeholním životě a v říjnu roku 1940 složil v Praze řádové sliby.⁷²⁶ Na kněze byl vysvěcen po ukončení studií v červnu roku 1942.⁷²⁷

Během války Stříteský působil na několika farnostech v Praze a také vyučoval na středních školách. V květnu roku 1945 se v řadách Červeného kříže zúčastnil Pražského povstání, za což byl i vyznamenán Hanou Benešovou.⁷²⁸ O Stříteského chování za okupace vypovídá i dopis doktorky Střížové, která rektora znala z Prahy.⁷²⁹ Střížová během války sháněla potraviny pro ruské zajatce v koncentračních táborech. V této činnosti ji pomáhal rektor Stříteský. Střížová v dopise píše, že během květnových dní sháněl cibuli a česnek pro sovětské zajatce, za kterými chodil do nemocnice v Motole.

Po válce se vrátil zpět do Litomyšle, aby převzal úřad rektora piaristické koleje. K tomuto duchovnímu úřadu se stal i druhým kaplanem litomyšlského děkanství. Koleje, na kterých pobýval během svých studií na gymnáziu, proměnil ve studentský domov, v němž ubytovával

⁷²¹ Interview pro Paměť národa s Miloslavem Matějkou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Květná u Poličky 07.08.2008. Online. [cit. 15.10.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/matejka-miroslav-1932>>.

⁷²² BOŠTÍK, M. František Ambrož Stříteský, s. 93.

⁷²³ Tamtéž.

⁷²⁴ Tamtéž.

⁷²⁵ Tamtéž.

⁷²⁶ Tamtéž, s. 94.

⁷²⁷ Tamtéž.

⁷²⁸ Tamtéž.

⁷²⁹ NA. Fond státní správy z let 1945-1992. sp. zn. Ts I/VII 127/50, kart. 1, Dopis doktorky Střížové Krajskému soudu v Praze ohledně chování Stříteského za okupace z 14.12.1959.

sociálně slabší studenty.⁷³⁰ Již od svého příchodu do Litomyšle začal také vyučovat na litomyšlském gymnáziu. Nejprve vyučoval jako pomocný učitel náboženství a ruštiny, ale po úspěšném absolvování profesorských zkoušek se v prosinci roku 1947 stal prozatímním státním profesorem náboženství a vypomáhal i s výukou angličtiny.⁷³¹ Stříteský se neomezoval pouze na litomyšlské gymnázium, ale působil i na učitelském ústavu, vyšší škole sociálně zdravotní, zimní rolnické škole, hospodyňské škole, střední škole dívčí a na obecné škole v Pazuše.⁷³² Ruštinu začal vyučovat i na lidové škole organizované Místním národním výborem v Litomyšli. Jako oblastní duchovní rádce byl aktivním činovníkem Junáka se skautskou přezdívkou „*Oheň*“. Mimo skaut se zapojil i do litomyšlského Svazu československé mládeže, kde působil ve vedení.⁷³³ Kromě zájmu o výchovu mládeže se aktivně zapojil i do politického života v zemi. Těsně po únoru 1948 až do července téhož roku zasedal za Lidovou stranu v místním Okresním národním výboru.⁷³⁴

Stříteského bývalí studenti, kteří s ním byli později souzeni ve společném procesu vzpomínají na svého bývalého profesora a jeho hodiny s láskou a uznáním. Jeho přednášky náboženství byly nesmírně populární a navštěvovaly je i studenti jiných vyznání. Miloslav Kopřiva vzpomíná na jeho hodiny náboženství: „*Zúčastňoval jsem se takových katolických disputací, které vedl rektor Stříteský. Kromě toho, že vedl náboženství, učil latinu a filozofii jako výpomocný profesor na gymnáziu. Když byla výuka náboženství, nebo jak se tomu tenkrát říkalo, jako evangelík jsem mohl jít pryč, ale kam bych chodil během hodiny, tak jsem tam seděl a poslouchal jsem. Navíc rektor Stříteský nebyl jenom kněz, byl to i filozof, byl člověk hluboce věřící.*“⁷³⁵ Obzvlášť na Miloslava Matějku zapůsobilo jeho přednášení: „*Na rektora Stříteského (vzpomínám) v tom nejlepším slova smyslu. Prostě to byl úžasný člověk. My jsme měli tehda náboženství až do oktávy. A jeho hodiny náboženství, to prostě byla hodina filozofie, psychologie, logiky. Zkrátka on byl ohromnej. Byl nesmírně vzdělanej a strašně oblíbenej, víte. Bez ohledu na to, jakého kdo byl vyznání.*“⁷³⁶ Zmíněný litomyšlský rodák Josef Špak vzpomíná na pobyt na chlapeckém internátě a Stříteského roli v pozdějším svém rozhodnutí vstoupit do Československé církve: „*... Takže jsem se dostal do kláštera k tomu páteru Stříteskému. Bydlel*

⁷³⁰ BOŠTÍK, M. František Ambrož Stříteský, s. 94.

⁷³¹ Tamtéž.

⁷³² Tamtéž, s. 94-95.

⁷³³ Tamtéž, s. 95.

⁷³⁴ Tamtéž.

⁷³⁵ Interview pro Paměť národa s Jiřím Kopřivou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Litomyšl 11.07.2008. Online. [cit. 16.10.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kopriva-jiri-1932>>.

⁷³⁶ Interview pro Paměť národa s Miloslavem Matějkou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Květná u Poličky 07.08.2008. Online. [cit. 16.10.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/matejka-miroslav-1932>>.

jsem tam s kolegou z gymnázia Lubošem Renzou. To byl také člen církve československé, takže jsme byli dva Čechoslováci spolu. To byl syn řídícího učitele z Luže. Tam jsem prožíval to společenství toho studentského domova. Samozřejmě jsme pomáhali v kuchyni, na zahradě. Samozřejmě při tom vždycky byl František s námi. Vždycky večer jsme četli z takové mohutné knihy, která se jmenovala Životy svatých. No a pochopitelně při těch denních rozhovorech se mi svěřoval s tím, jak vypadá kněžský život a začal: „Poslechni, vy byste taky potřebovali v církvi Československé náležitý dorost. Novou generaci, která by zvláště v téhle době, šířila evangelium. Nechtěl bys studovat teologii?“ Já jsem v téhle době chtěl studovat chemii nebo fyziku. Taky jsem samozřejmě byl tlačěn svojí učitelkou houslové hry, abych šel na konzervatoř. No a slovo dalo slovo a já jsem nakonec kejvnul a rozhodl jsem se, že podám přihlášku na Československou bohosloveckou fakultu v Praze. ... Vážím si toho, že mě nezískával pro kněžství v římskokatolické církvi nebo pro řeholní život ve svém řádu. Ale mluvil o tom otevřeně, vaše církve potřebuje kněze, potřebuje mít náležitý dorost.“⁷³⁷

Stříteský náležel ke katolickému řeholnímu řádu Piaristů. Vztah státu k církvím v Československu vysvětluje zájem Státní bezpečnosti do celého politického procesu zakomponovat jednoho z členů Litomyšlského piaristického řádu. Krátké období tzv. „Třetí republiky“ znamenalo celospolečenské změny, které zasáhly i početné církevní společenství v Československu. Na jednu stranu český katolicismus neobyčejně morálně posílil, neboť mnozí duchovní se během okupace zachovali velmi statečně a zapojili se do národního odboje.⁷³⁸ Na druhou stranu republika do nové poválečné etapy vstupovala i s novým, lidově demokratickým zřízením. Celospolečenské reformy se dotýkaly také církví. Stát předpokládal zestátnění škol, včetně církevních a nepovinnou výuku náboženství na všech školách.⁷³⁹ Možno říci, že mnohem zásadnější změny se děly na poli majetkové základny, neboť parlament v červenci roku 1947 schválil zákon č. 142/1947 Sb. o revizi první pozemkové reformy.⁷⁴⁰ Nová legislativa se vztahovala i na majetek církve. Na začátku roku 1948 začaly rolnické komise parcelovat půdu, církevní nevyjímaje. Vláda v čele s komunistou Gottwaldem deklarovala, že bude ochotna hledat způsob hospodářského zabezpečení církví v rámci státního rozpočtu.⁷⁴¹ V březnu roku 1948 schválila nová, již čistě komunistická vláda návrh parcelace

⁷³⁷ Interview pro Paměť národa s Josefem Špakem, nar. 1929, Oběť perzekuce církve v letech 1948-1989, Praha 29.7.2009. Online. [cit. 16.10.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/spak-josef-1929>>.

⁷³⁸ KAPLAN, K. *Stát a církev*, s. 12.

⁷³⁹ Tamtéž, s. 15.

⁷⁴⁰ Tamtéž, s. 17.

⁷⁴¹ Tamtéž.

církevní půdy a zajištění církví ze státního rozpočtu.⁷⁴² Církev se tak stala naprosto závislá na vůli nového státu.

Náboženství se neslučovalo s ideologií komunismu, a proto i sami komunisté považovali konflikt s církví v budoucnu za nevyhnutelný.⁷⁴³ Než ale dojde k tomuto neodvratnému střetu, museli hledat nějakou formu soužití. Názory uvnitř církve na možnost dohody se státem se polarizovaly. Pražský arcibiskup Josef Beran nechtěl jednat. V únoru roku 1948 vydal pastýřský list: „*Arcibiskupe, nemlč, nesmíš mlčet.*“⁷⁴⁴ Naproti tomu biskupové požadovali, aby se církevně-politické poměry urovnaly dohodou Vatikánu s ČSR a zopakováním svého dřívějšího usnesení o zákazu politických kandidatur kněží potvrzovali apolitičnost církví.⁷⁴⁵ Národní fronta se rozhodla při krajských výběrech a v ústředí pro ustavení církevních komisí, které měly sloužit jako mocenský nástroj v boji s církvemi.⁷⁴⁶ Ústředí vydávalo pokyny nižším instancím, aby prováděly očistu v církevních spolcích, činili cenzurní a organizační zákroky proti církevním tiskovinám a hlavně získávali „pokrokové“ kněží.

Vatikán se po provedení pozemkové reformy již necítil vázán Modem vivendum, tedy dohodou Vatikánu a státu z roku 1928.⁷⁴⁷ Svatá stolice bez předběžného projednání s vládou jmenovala Josefa Matochu Olomouckým arcibiskupem. Dlouhodobým záměrem komunistů bylo ovládnout a podřídit si církev prostřednictvím biskupů, oddělit církev od Vatikánu a přeměnit ji v národní církev.⁷⁴⁸ Toto snažení vyžadovalo vyloučit vliv Vatikánu. Komunisté své hlavní tažení nasměrovali proti Vatikánu jako „cizí moci“. Protivatikánská politika se promítla i v následných politických procesech, včetně procesu „Stříteský a spol.“.

Volba nového prezidenta v polovině června roku 1948 se obešla bez jakékoliv roztržky.⁷⁴⁹ Zástupci katolické církve považovali za povinnost vzdát poctu nové hlavě státu, a proto při prezidentské volbě v kostelích zvonili zvony a v chrámu sv. Víta sloužil Beran za přítomnosti Gottwalda a členů vlády mši svatou. Většina funkcionářů KSČ spolu s Gottwaldem si přáli klidné řešení prostřednictvím dohody. Na druhé straně barikády si biskupové rovněž nepřáli otevřený konflikt, neboť si uvědomovali, že ho nemohou vyhrát.⁷⁵⁰

⁷⁴² KAPLAN, K. *Stát a církev*, s. 19.

⁷⁴³ Tamtéž, s. 23.

⁷⁴⁴ Tamtéž, s. 24.

⁷⁴⁵ Tamtéž, s. 26.

⁷⁴⁶ Tamtéž.

⁷⁴⁷ Tamtéž, s. 27.

⁷⁴⁸ Tamtéž, s. 41.

⁷⁴⁹ Tamtéž, s. 38.

⁷⁵⁰ Tamtéž, s. 43.

I přesto se v Československu pozvolna formoval masový odpor proti komunistickému režimu. Jako důkaz nám mohou sloužit protirežimní projevy na XI. všesokolském sletu v červnu a následně během pohřbu prezidenta Beneše v září roku 1948.⁷⁵¹ Pod taktovkou nové stalinské doktríny o zostřování třídního boje se stát vydal na cestu ostrého kurzu proti reakci. V církevním oddělení Národní fronty vznikaly kartotéky kněží roztríděné podle jejich poměru k režimu.⁷⁵² Kněží byli roztríděni do čtyřech kategorií: naprosto spolehliví, s kladným poměrem k režimu, nepolitictí a reakční. Na konci roku 1948 stát zakázal všechny církevní časopisy pro děti a mládež a o měsíc později veškerý katolický tisk kromě diecézních *Acta curiae*.⁷⁵³ Stát přikročil i k radikálnějším zásahům, a to zabírání církevních budov místními orgány. Po protestech Národní fronta nařídila zjednat nápravu, ale pouze tak, že místo úředního záboru se uzavíraly dohody s církví o pronájmu budov.⁷⁵⁴ Selhal i plán církevní komise ÚV KSČ, kdy cílili na kněží a snažili se je oddělit od jejich biskupů. Orgány Národní fronty začaly na místní úrovni vytvářet síť církevních referentů.⁷⁵⁵ Státní bezpečnost ztížila svůj zájem o církve a přibývalo vězněných kněží. V reakci na vzrůstající represe se biskupové pokoušeli obnovit jednání s vládou. Na počátku roku 1949 delegace biskupů navštívila prezidenta. Vedl jí olomoucký arcibiskup Matocha a jejími členy byli biskupové Trochta a Nécsey.⁷⁵⁶ Po rozhovorech Gottwald doporučil obnovit jednání vlády a církve.

Na činnost vlády církve poměrně úspěšně odpovídala svojí zvyšující aktivitou s cílem přitáhnout víc lidí do kostelů. Například se pořádaly početné misie či různé biblické soutěže. Vztahy obou stran poškodilo nalezení odposlouchávacího zařízení během biskupské konference ve Starém Smokovci na Slovensku v březnu roku 1949.⁷⁵⁷ Zástupci vlády se na konferenci neukázali, a tudíž jednání nikam nepostoupila. To přitáhlo více biskupů na Beranovu stranu. Bezpečnost odposlouchávala telefonické rozhovory biskupů, cenzurovala jejich dopisy a získávala další agenty z řad kněží.⁷⁵⁸ Funkcionáři KSČ házeli neúspěšná jednání na biskupy a přikročili k dalším restrikcím: zákaz školení katolické mládeže a náboženských schůzek mimo kostel, zákaz církevních sbírek v kostelích a evidence všech náboženských bratrstev, spolků a jejich členstva.⁷⁵⁹

⁷⁵¹ KAPLAN, K. *Stát a církev*, s. 43.

⁷⁵² Tamtéž, s. 44.

⁷⁵³ Tamtéž, s. 46.

⁷⁵⁴ Tamtéž.

⁷⁵⁵ Tamtéž, s. 53.

⁷⁵⁶ Tamtéž, s. 57.

⁷⁵⁷ Tamtéž, s. 64.

⁷⁵⁸ Tamtéž, s. 65.

⁷⁵⁹ Tamtéž, s. 67.

Po biskupské konferenci v Olomouci, kde Beran vyhlásil stanovisko přerušit rozhovory s vládou předsednictvo ÚV KSČ učinilo korekturu své politiky vůči církvím – ke konfliktu mezi státem a církví dojde.⁷⁶⁰ Vláda zaváděla administrativní opatření sledující likvidaci církevního majetku, zákaz sbírek, zrušení církevních škol a spolků, shromažďování věřících mimo kostel podmiňované souhlasem úřadů, omezování činnosti řádů.⁷⁶¹ Zaváděl se úřad církevních tajemníků při okresních a krajských národních výborech. Vládní opatření korunovalo ustavení tzv. církevní šestky v čele s Alexejem Čepičkou, která měla razit novou politickou linii.⁷⁶² Vládní opatření měla jeden neplánovaný výsledek, církve získávala v očích veřejnosti stále větší autoritu jako symbol odporu a vzdoru proti novému režimu.

S administrativními opatřeními šla ruku v ruce příprava rozkolného politického hnutí v církvi složeného z „pokrokových“ kněží a katolíků. Hnutí dostalo název Katolická akce.⁷⁶³ Ustavující konference proběhla v červnu roku 1949 v Praze.⁷⁶⁴ Církevní šestka zamýšlela prosadit nové hnutí jako jedinou instanci schopnou jednat s vládou. Biskupové agilně zareagovali jednotným stanoviskem, deklarovaným v pastýřském listě „*Hlas biskupů a ordinářů věřícím v hodině velké zkoušky*“, že Katolická akce je bez jejich souhlasu nezákonná a nikdy ji neuznají.⁷⁶⁵ Zároveň s tím její organizátoři a funkcionáři byli exkomunikováni. Kněží v reakci na tresty hromadně odvolávali své podpisy.

Dalším hřebíčkem do rakve církví v Československu bylo v říjnu roku 1949 přijetí zákona č. 217 o zřízení Státního úřadu pro věci církevní a č. 218 o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností.⁷⁶⁶ Novými zákony se církve dostali do podřízenosti státu, neboť úřad se stal nástrojem státního dozoru a správního řízení. Aby církevní představitelé dosáhli na platy garantované vládou, museli složit slib věrnosti státu. Neuposlechnutí zákonů mohlo vést k zákazu výkonu úřadu, a dokonce mohlo být kvalifikováno jako trestný čin.⁷⁶⁷ Biskupové se snažili novým zákonům vzdorovat instrukcemi pro kněžstvo určujícími postup duchovních v případě nových platů: ordináři měli učinit prohlášení, že přijetím platu neberou na sebe závazky, které by byly v rozporu s církevními zákony a kněžským svědomím.⁷⁶⁸

⁷⁶⁰ KAPLAN, K. *Stát a církev*, s. 68.

⁷⁶¹ Tamtéž.

⁷⁶² Tamtéž.

⁷⁶³ Tamtéž, s. 77.

⁷⁶⁴ Tamtéž, s. 79.

⁷⁶⁵ Tamtéž, s. 83.

⁷⁶⁶ Tamtéž, s. 100.

⁷⁶⁷ Tamtéž, s. 96.

⁷⁶⁸ Tamtéž, s. 104.

Mezi další legislativní opatření státu patří například zákon z ledna roku 1950 o vedení matrik.⁷⁶⁹ Nově matriky narození, úmrtí a sňatečnosti vedly pouze státní orgány. Velkou ranou pro katolickou církev bylo zrušení tří teologických fakult a zavedení dvou, přičemž jedna byla pro Čechy a druhá pro Slovensko.⁷⁷⁰ Dosavadní studenti museli projít prověrkami a nevyhovující byli ze studií vyloučeni.

Již od počátku represí státu vůči církvím členové řádů ostře kritizovali postup vlády a prohlašovali svoji věrnost církvi a papeži.⁷⁷¹ Proto v polovině dubna roku 1950 přikročily bezpečnostní orgány v kooperaci se Státním úřadem pro věci církevní k tzv. Akci K neboli soustředění mužských řádů do devíti klášterů.⁷⁷² Vládní orgány neopomněly ani ženské řády, jejichž osazenstvo bylo rovněž v dubnu soustředěno.⁷⁷³ Řeholníci a řeholnice byli přerozděleni a využiti na práci v průmyslu a zemědělství.

Stát se zaměřoval i na omezení vlivu a následné internaci všech biskupů, včetně arcibiskupa Berana. Internace se církevní šestce povedla do června roku 1949.⁷⁷⁴ Klíčovou součástí izolace biskupů byla likvidace jejich spojení s Vatikánem. V březnu roku 1949 byl odvolán zástupce svatého stolce v Československu Verolino.⁷⁷⁵ Na jeho místo Vatikán jmenoval Ottavia de Livu, který ovšem nebyl uznán pražskou vládou. Státní bezpečnost zaměřila pozornost na vystrnadění de Livy ze země. K tomu měl posloužit i dnes již velmi známý tzv. zázrak v Čihošti.⁷⁷⁶ Pohnutí kříže měl totiž podle konstruktů StB Toufar sestrojít na pokyn Vatikánu. Bohužel pro Státní bezpečnost Toufar na následky krutých výsledků v únoru roku 1950 zemřel, ale přesto byly přerušeny diplomatické styky s Vatikánem.⁷⁷⁷

Biskupové se ale pragmaticky na scénář přerušovaných vazeb s Vatikánem připravili. Duchovní elity si zajistili druhou, náhradní garnituru ordinářů a na podzim roku 1949 jmenovali světící biskupy.⁷⁷⁸ Vatikán biskupům udělil právo tzv. tajných fakult. Biskupové v době ohrožení či znemožnění normálního chodu církevního života a činnosti jejich institucí a rozrušeného spojení s Římem dostali právo rozhodovat o záležitostech, které jinak příslušejí Vatikánu nebo

⁷⁶⁹ KAPLAN, K. *Stát a církev*, s. 111.

⁷⁷⁰ Tamtéž, s. 112.

⁷⁷¹ Tamtéž, s. 118.

⁷⁷² Tamtéž.

⁷⁷³ Tamtéž, s. 121.

⁷⁷⁴ Tamtéž, s. 133.

⁷⁷⁵ Tamtéž, s. 134.

⁷⁷⁶ Tamtéž, s. 134.

⁷⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁷⁸ Tamtéž, s. 136.

vyžadují jeho souhlasu.⁷⁷⁹ To už se ale nacházíme na konci roku 1949 a mašinérie politických procesů, které se nevyhly ani církvím a jejím duchovním, byla rozjeta naplno.

Řešení církevní otázky se nevyhnulo ani Litomyšli a jejímu okolí. Krajská bezpečnostní pětka sledovala církevní otázku v celém Pardubickém kraji.⁷⁸⁰ Litomyšlský okres byl hodnocen jako hluboce nábožensky založený, a proto se o něj političtí funkcionáři zvláště zajímali. Ve městě vedli agilně rozhovory zástupci ONV s duchovními všech místních církví. Debaty se týkaly především přesvědčování duchovních, aby začali ovlivňovat své věřící v intencích oficiální, komunisty hláсанé doktríny. Dále se místní komunističtí funkcionáři snažili ovlivňovat duchovní, aby v některých případech nečekali na vyjádření svých biskupů a papeže, případně stanovisko vyšších instancí ignorovali. To se týká hlavně různých podpisových akcí organizovaných komunistickou vládou v rámci sporných církevních legislativ. Vášnivě debaty se také vedly kolem platového zákona a s tím souvisejícího slibu věrnosti státu. A v neposlední řadě šlo komunistům o sbírání podpisů mezi duchovními v rámci Katolické akce.

Na poradě s duchovními, konané 22. června 1949, hned v úvodu dává předseda ONV Lochman na srozuměnou: „ ... *aby si celou věc nevykládali jako útok na náboženství, ale není možno připustit, aby se v našem národě uplatnili vnější vlivy, které by chtěly znemožnit náš systém.*“⁷⁸¹ Vnějšími vlivy předseda ONV myslí v prvé řadě papeže, proti kterému v první polovině roku 1949 vláda vedla politický boj. Ale jistě tím do značné míry myslí i biskupy, neboť právě těm šlo o zachování tradiční církevní hierarchie, kdy papež, nikoliv stát, je hlavou jejich církve. Rektor Stříteský v úvodu diskuze otevírá problematiku, která je uhelným kamenem celého poúnorového vztahu církve a státu: „*Celý problém způsobují dva protiklady: církev a stát. Pro ně jako kněze musí být směrodatné nařízení nadřízených orgánů – biskupů.*“⁷⁸² I ostatní přítomní duchovní konstatovali, že nadřízenými orgány všech farářů jsou biskupové a bez jejich vědomí se nesměli jakkoliv politicky vyjadřovat. Faráři účastníci se debaty volali po dohodě církve se státem, neboť z jejich pohledu se nacházeli v pomyslných kleštích mezi zákony státu a jejich vlastní církve.⁷⁸³ Dohoda, po které ale faráři toužili, měla vzejít z jednání státu s biskupy. Ti následně měli delegovat ustanovení dohody na své podřízené, faráře. Předsedovi Lochmanovi šlo ještě o jednu zásadní věc: „ ... *dnešní schůzkou chce docílit i toho, aby projevíli souhlas s tím, aby církev vešla ve styk se státem a v tom smyslu, aby působili na věřící lid. ...*

⁷⁷⁹ KAPLAN, K. *Stát a církev*, s. 136.

⁷⁸⁰ NA. fond 05/11 neutříděno. svazek 33. archivní jednotka 214, Zpráva krajské bezpečnostní pětky o situaci v Pardubickém kraji za rok 1949 z 23.1.1950, s. 20.

⁷⁸¹ SOkAS. fond KSC-OV. karton 17, Zápis z porady ONV v Litomyšli s duchovními z 22.6.1949.

⁷⁸² Tamtéž.

⁷⁸³ Tamtéž.

*Všeobecně má být zájem na tom, aby veřejnosti nebyly věci zkreslovány. Úkol všech farářů spočívá v tom, aby o všech dobrých věcech přesvědčovali lid, který jim věří. ...*⁷⁸⁴ Duchovní měli silný vliv na svoje „ovečky“ a tuto skutečnost si komunisté uvědomovali. Je zřejmé, že v očích komunistů mohli faráři ovlivňovat mnohé věřící v jejich prospěch, například v otázce sporných či nepopulárních legislativ.

Na poradě s duchovními konané 5. září 1949 se témata rozhovorů změnila.⁷⁸⁵ Za ONV se dostavil nám známý bezpečnostní referent Hrnčál a předseda ONV Lochman. Předmětem rozhovoru byla Katolická akce a zákon o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společenství. Hrnčálovi šlo v první řadě o to, aby duchovní podepsali prohlášení o loajálnosti církve ke státu.⁷⁸⁶ Bezpečnostní referent svou žádost doprovodil argumentem, že všichni duchovní, včetně biskupů, jsou určitými zaměstnanci státu, neboť jsou státními občany. Proto musí poslouchat stát a vládu, a ne číst pastýřské listy, které jsou politicky zaměřeny proti státu.⁷⁸⁷ Duchovní mu oponovali jasným nařízením biskupů zakazujícím cokoliv podepisovat. Faráři nabádali zástupce ONV, aby se zkusili dohodnout s místním vikářem.⁷⁸⁸ Komunistickým funkcionářům ale šlo o obejítí vyšších duchovních instancí a zaměřením se přímo na příslušné faráře. Pokoušeli se vyprovokovat tlak ze zdola, tedy tlak farářů na své nadřízené. Proto i předseda ONV Lochman vyvolal iniciativu pro zorganizování schůze, kde by faráři jasně deklarovali nemožnost odírání poslušnosti státu.⁷⁸⁹ Místní komunističtí funkcionáři zároveň s platovým zákonem chtěli získat podporu pro Katolickou akci. Duchovní opět argumentovali zákazem účasti ze strany vyšších instancí. Katolická akce je podle nich odsouzena jako schizmatické hnutí.⁷⁹⁰

Podle zprávy litomyšlského církevního referenta z listopadu 1949 rektor Stříteský souhlasil s platovým zákonem a církevními zákony jako celkem.⁷⁹¹ Také schvaloval amnestie vězňů duchovních vydané k listopadu 1949, ale s dodatkem přání, aby se vztahovaly na všechny uvězněné duchovní.⁷⁹² Církevní referent ve zprávě uvádí: „... (Stříteský) věří, že by příště

⁷⁸⁴ SOkAS. fond KSČ-OV. karton 17, Zápis z porady ONV v Litomyšli s duchovními z 5.9.1949.

⁷⁸⁵ Tamtéž.

⁷⁸⁶ Tamtéž.

⁷⁸⁷ Tamtéž.

⁷⁸⁸ Tamtéž.

⁷⁸⁹ Tamtéž.

⁷⁹⁰ Tamtéž.

⁷⁹¹ SOkAS. fond KSČ-OV. karton 17, Zpráva církevního oddělení pro Krajský národní výbor NF Pardubice ohledně platového zákona a provedené amnestie z 14.11.1949.

⁷⁹² V listopadu 1949 vláda rozhodla o amnestiích pro do té doby odsouzené kněží. Duchovní ale museli podepsat prohlášení, že k trestným činům byli vyzváni biskupy nebo se jich dopustili pod jejich vlivem; KAPLAN, K. *Stát a církev*, s. 126-127.

*nedošlo už k podobným trestným činům, neboť duchovní si dají dobrý pozor po trapných zkušenostech a konečně musí pochopit a poznat, že naše vláda má a projevuje upřímnou starost o existenční i hmotné zajištění duchovních všech církví. ...*⁷⁹³ Zpráva se v úvodu zaměřuje na osobu Stříteského, protože až do srpna téhož roku byl veden jako duchovní stavící se nepřátelsky ke Katolické akci, a tudíž stavící se proti státní církevní politice.⁷⁹⁴ Rektor Stříteský platový zákon podepsal v září roku 1949.⁷⁹⁵

I přes Stříteského zjevnou spolupráci s místními komunisty byl v kartotékovém rozřazení duchovních podle poměru k režimu na Litomyšlsku zařazen do třetí ze čtyř kategorií, tedy „nepolitičtí“.⁷⁹⁶ Rektorova pozice se mohla zdát jako nevalná, ale s ním k této kategorii náleželo dalších dvanáct duchovních. Když se podíváme na ostatní kategorie tak v první byl pouze jeden a ve druhé čtyři faráři. Čtyři duchovní zařadili do čtvrté, nejhorší kategorie těch údajně „reakčních“. Když to shrneme, tak drtivá většina představitelů církve na Litomyšlsku náležela do třetí kategorie. Název třetí kategorie „nepolitičtí“ ji pravděpodobně velmi dobře vystihuje, neboť šlo zřejmě o duchovní, kteří zapáleně neprosazovali oficiální státní politiku vůči církvím, ale na druhou stranu se také přímo nestavěli proti ní. Faráři se nacházeli ve velmi nezáviděníhodné situaci. Museli lavírovat mezi oficiální státní politikou a příkazy, jenž jim ukládali jejich církevní nadřízení. Církevní referát ONV nám poskytuje i charakteristiku jednotlivých duchovních, včetně Stříteského: *„Pan Stříteský František Ambrož, rektor piaristické koleje a profesor reálného gymnázia v Litomyšli, dělá dojem člověka spořádaného, chytrého se světovým rozhledem. Jeho jednání je dosti přímé, zdá se, že by byl ochoten i s námi poslední dobou spolupracovat. Věřit se mu však z daleka ještě nemůže, neboť je moc vychytralý. U dětí a obyvatelstva je oblíbený pro jeho jemné a příjemné chování, které každého ovlivní. Je nutno ho bedlivě sledovat, neboť v dnešní době je na vedoucím místě duchovních církve římsko-katolické v městě Litomyšli.“*⁷⁹⁷ Z charakteristiky číší dojem nedůvěry vůči rektorovi. Obzvlášť pasáž, kde se říká „... Je nutno ho bedlivě sledovat ...“ vzali místní komunističtí funkcionáři a bezpečnost vážně. Bezpečně víme, že na Stříteského byl nasazen agent. Podle operační zprávy Státní bezpečnosti z 16. května 1949 rektor finančně a hmotně podporoval rodinu zatčeného

⁷⁹³ SOkAS. fond KSČ-OV. karton 17, Zpráva církevního oddělení pro Krajský národní výbor NF Pardubice ohledně platového zákona a provedené amnestie z 14.11.1949.

⁷⁹⁴ SOkAS. fond KSČ-OV. karton 17, Rozvrstvení duchovních na Litomyšlském okrese a jejich poměr ke katolické akci a státnímu zřízení z 8.8.1949.

⁷⁹⁵ SOkAS. fond KSČ-OV. karton 17, Zpráva o činnosti církevního referenta z 29.9.1949.

⁷⁹⁶ SOkAS. fond KSČ-OV. karton 17, Nedatovaná tabulka rozřazení duchovních na Litomyšlském okrese podle poměru ke státu církevního referátu ONV.

⁷⁹⁷ SOkAS. fond KSČ-OV. karton 17, Rozřazení a charakteristika duchovních církve římsko-katolické v okrese Litomyšl z 15.11.1949.

Josefa Ploce v Mladých Bukách u Trutnova.⁷⁹⁸ Agent ve zprávě uvádí, že Stříteský na adresu manželky Ploce zaslal balík s různými potravinami a určitý peněžitým obnosem. Agent se dostal i k dopisu obsahujícím díky Anny Plocové rektoru Stříteskému za poskytnutou pomoc. Ploc byl bývalým zaměstnancem rektora, a proto bezpečnostní pracovník ve zprávě rozvinul teorii, že Stříteský o Plocově ilegální činnosti mohl vědět. Jméno agenta bohužel zpráva neuvádí.

Stříteský byl sledován bezpečnostními orgány opravdu bedlivě. Další zpráva z 1. července téhož roku popisuje návštěvu dvou žen u Stříteského.⁷⁹⁹ Podle zprávy Stříteského navštívili 23. června v odpoledních hodinách dvě ženy. Rozhovor vyslechla Marie Hlavičková, která byla ubytována v klášteře. Právě k ní údajně přistoupila jedna z žen a zeptala se jí, jestli mají v klášteře dostatek jídla. Žena dále pokračovala, že má dostatek mouky a brambor a ty jim může do kláštera přinést. Mouku s bramborami prý měla pro partyzány, ale jelikož potravin bylo dost, tak prý nevadilo, když trochu ubere. Poté se žena vrátila ke Stříteskému a po krátkém rozhovoru obě odešly.

4.5 Zpět k vyšetřování

Nyní se vrátíme k popisu nešťastného zapletení rektora Stříteského do studentské ilegální činnosti. Líčení příběhu jsme přerušili v části, kdy Stříteskému donesl jeho bývalý student Václav Novotný dvě zbraně Čestmíra Horáka. Novotný následně za přítomnosti rektora zbraně ukryl ve věži kostela. Ukrývání zbraní ve věži kostela zřejmě rektorovi nedalo spát. Stříteský ve své výpovědi uvádí, co si uvědomil: „ ... *vlastně přechovávám ve věži kostela zbraně, které měly být zničeny.*“⁸⁰⁰ Pistole proto při vhodné příležitosti z věže vyzvedl a vhodil do stoky v kuchyni, která vedla do městské odvodňovací sítě.⁸⁰¹

⁷⁹⁸ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Úřední záznam č. 16. útvaru 616-A ve věci: rektor Ambrož Stříteský – podporování rodin zatčených osob z 19.5.1949.

⁷⁹⁹ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Zpráva Krajského velitelství Státní bezpečnosti Pardubice o podezření z protistátní činnosti v Litomyšli z 1.7.1949.

⁸⁰⁰ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 274.

⁸⁰¹ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 274; Regionální muzeum v Litomyšli. fond František Ambrož Stříteský. kart. 1., Úryvek ze vzpomínek rektora Františka Ambrože Stříteského z února roku 1950.

Václav Novotný však stále vlastnil své dvě zbraně. Jednu ráže 9 mm ČZ a druhou taktéž 9 mm, ale německého vzoru. Tyto zbraně měl ukryty v aktovce v Litomyšlském bytě. Novotný 15. března 1950 vzal aktovku se dvěma pistolemi a odnesl ji ke své sestřenici Emilii Stárkové.⁸⁰² Sestřenice aktovku převzala a uschovala do krabice od rádia ve svém bytě.⁸⁰³ Stárková podle pokynů Novotného měla v případě jeho zatčení odnést aktovku rektoru Stříteskému. Je otázkou, zda Stárková věděla, co se v aktovce nachází. V protokolu z rehabilitačního řízení v roce 1969 Stárková uvádí, že aktovku převzala, aniž by věděla, co v ní je.⁸⁰⁴ Naproti tomu její výpověď z 4. dubna roku 1950 uvádí konkrétní věci z aktovky, zbraň, zásobníky a náboje.⁸⁰⁵ Tuto výpověď musíme brát s nadhledem, neboť Stárková sama protokol nesepisovala. Sepisoval ho vyšetřovatel na základě její výpovědi. A jak dobře víme, pracovníci bezpečnosti protokoly do značné míry upravovali, protože jim šlo hlavně o zařazení Stárkové do procesu. Stárková ke způsobu vedení výsledků v roce 1971 podotýká: „*Tehdy jsem byla vyslýchána na SNB v Litomyšli, přítomní byli 3 muži v civilu, z nichž jeden mě vyslychal, diktoval druhému do stroje a třetí chodil po místnosti. ... že jsem nevěděla, co v aktovce je, nebyl však na to vzat zřetel, a když výslech trval až do rána a vyšetřovatelé říkali, že když se nepřiznám, že mně zavezou do Pardubic a že jim je jedno, když půjdou za kmotra mému dítěti, protokol jsem nakonec podepsala, aniž bych ho četla.*“⁸⁰⁶ Psychologický nátlak byl vyvíjen na všechny vyslýchané. Stárková ale byla oproti ostatním ve značné nevýhodě, protože jak vyplývá z citovaného úryvku, v době výslechu byla již těhotná. Na druhou stranu je zvláštní, že by se Stárková do aktovky nepodívala. Aktovka se dvěma zbraněmi, zásobníky a náboji musela být rovněž těžká a její váha jistě vzbuzovala zvědavost a podezření, co by se asi v ní mohlo nacházet.

Václava Novotného bezpečnost zatkla 21. března 1950 v Litomyšli a převezla stejně jako Kohouta, Mráze a Metyše na KV StB Pardubice.⁸⁰⁷ Z dostupných pramenů usuzujeme, že

⁸⁰² Emílie Stárková rozená Šillerová (nar. 8.7.1929 Litomyšl) pocházela z dělnické rodiny. Po vyjití měšťanské školy byla za války totálně nasazená jako pomocná dělnice v domácnosti u profesora Štamberka v Litomyšli. Po válce pracovala v úřednických profesích. V době kolem zatčení pracovala jako úřednice v národním podniku Kovopol. V prosinci roku 1949 se provdala za litomyšlského poštovního úředníka Miloslava Stárka; ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 147-148.

⁸⁰³ Tamtéž, s. 148.

⁸⁰⁴ Krajský soud v Hradci Králové. Rt. 82/90, Proces Stříteský a spol, Protokol sepsaný s Emílií Stárkovou u krajského soudu – zvláštního senátu v Hradci Králové z 14.8.1969.

⁸⁰⁵ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 148.

⁸⁰⁶ Krajský soud v Hradci Králové. Rt. 82/90, Proces Stříteský a spol, Protokol sepsaný s Emílií Stárkovou u krajského soudu v Hradci Králové z 17.3.1971.

⁸⁰⁷ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 151.

z Pardubic byl po nějakém čase převezen do Chrudimi, kde čekal na soud.⁸⁰⁸ Podle pokynů svého bratrance se Stárková vydala ještě téhož dne za rektorem Stříteským. Rektora v jeho klášterním bytě nezastihla, ale narazila na vedoucí místní charity Miladu Němečkovou.⁸⁰⁹ Dotyčná Stárkové sdělila, že Stříteský je momentálně ve škole, kde učí. Aktovku se zbraněmi Stárková předala vedoucí charity s tím, aby ji později předala rektoru Stříteskému.⁸¹⁰ Pokud Stárková skutečně nevěděla, co je obsahem aktovky, je logické, že ani Němečková obsah neznala. Leda že by se podívala dovnitř, nebo nějakým způsobem vytušila její obsah. Po předání aktovky obě ženy chvíli pohovořily o zatčení Václava Novotného. Němečková o jeho zatčení pravděpodobně věděla od rektora Stříteského.⁸¹¹ Po rozhovoru Stárková odešla.

Ještě v ten samý den po návratu Stříteského ze školy mu Němečková předala aktovku se zbraněmi.⁸¹² Rektor aktovku odnesl na půdu kostela, kde ji uschoval nad chrámovou loď pod trám a přikryl ji taškami.⁸¹³ Stříteský měl v úmyslu ji, podobně jako předešlé zbraně, zničit, jakmile bude mít příležitost. Podle své vlastní výpovědi obsah aktovky neprohlížel, a tudíž neznal ani přesný obsah.⁸¹⁴ Opět nám detailnější představu o tom, co se stalo, podává Stříteského vzpomínky: „ ... *Druhou chybu udělal 19. května t. r., a to následovně. Vrátil se z vyučování a zašel do kanceláře Charity, která byla umístěna v koleji a kterou vedla pí. Mil. Němečková. Dotyčná sdělila rektorovi, že příbuzná studenta Novotného přiběhla během*

⁸⁰⁸ Tuto skutečnost usuzujeme ze dvou pramenů. Jedním z nich je žádost státní prokuratury Krajskému velitelství Státní bezpečnosti Pardubice k převozu zatčených z akce „ATA“ do věznice v Chrudimi z 14. září, tedy necelý měsíc před procesem. Mezi zatčenými chybí jméno Václava Novotného. Víme, že zatčení i převážení byli všichni z budoucího procesu společně. Dalším pramenem, který dokazuje Novotného převoz do Chrudimi, je sdělení věznice Ostrov u Karlových Varů, kde stojí že Václav Novotný byl k nim do ústavu dodán k pokračování v trestu z věznice v Chrudimi. Podle zjištění byl Václav Novotný z vazby v Pardubicích dodán do věznice v Chrudimi někdy mezi svým zatčením 21.3.1950 a oním 14.9.1950, kdy byli do věznice v Chrudimi dodáni zbylí lidé z plánovaného procesu „Stříteský a spol.“; ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Žádost Státní prokuratury Prahy Krajskému velitelství Státní bezpečnosti Pardubice, aby převezli obviněné v akci „ATA“ do věznice v Chrudimi z 14.9.1950; NA. Fond státní správy z let 1945-1992. sp. zn. Ts I/VII 127/50, kart. 1, Sdělení SVS Ostrov u Karlových Varů o dodání Václava Novotného do jejich ústavu z 26.9.1951.

⁸⁰⁹ Milada Němečková (nar. 26.10.1880 Bor u Plzně) pocházela z úřednické rodiny. Její otec Jaromír Janota byl vládním radou a vrchním ředitelem ve věznici Pankrác. Matka Irma Mauka pracovala v domácnosti a rovněž pocházela z úřednické rodiny. V roce 1904 se provdala za Jana Němce, nadporučíka 21. pěšího pluku, a společně bydleli od roku 1906 ve Vídni. Zde byla Němečková zčásti zaměstnána v domácnosti a zčásti se živila zpěvem. Ve Vídni bydleli až do roku 1918, kdy se přestěhovali do Písku. Po první světové válce její manžel nadále setrval v armádě a z Písku byl služebně přeřazen do Prahy. Němečková ale zůstala bydlet v Písku. Společně s manželem se přestěhovala v roce 1931 do Vimperka. Zde manžel v listopadu zemřel. Válku Němečková prožila v Kutné Hoře. Odtud se v roce 1946 přestěhovala do Litomyšle. Za války pracovala jako vedoucí Charity v Kutné Hoře a v tomto zaměstnání pokračovala i v Litomyšli. Za svou činnost v Charitě nepobírala žádný plat. Jediné, co jí živilo, byla penze; ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 24-25.

⁸¹⁰ Tamtéž, s. 26; Tamtéž, s. 149.

⁸¹¹ Tamtéž, s. 26.

⁸¹² Tamtéž, s. 26; Tamtéž, s. 276.

⁸¹³ Tamtéž, s. 276.

⁸¹⁴ Tamtéž.

poledne, oznámila, že Novotný byl zatčen, ale že posílá do koleje aktovku s nějakými věcmi. Pí. Němečková aktovku převzala a chtěla ji vzít s sebou domů. Rektor to nedovolil, a uložil aktovku do přístěnku kostela s představou, že obsah hodí do stoky, až se k tomu naskytne vhodná příležitost. ⁸¹⁵ K likvidaci zbraní, ale již nedošlo.

O den později, 22. března, se dostavili pracovníci bezpečnosti na piaristickou kolej a vyžádali si klíče od věže.⁸¹⁶ Vyšetřovatelé pátrali po střelných zbraních. Stříteský klíče vydal, ale prohlídka skončila bezvýsledně.⁸¹⁷ O zbraních se patrně dozvěděli od Václava Novotného při výslechu, protože byl zatčen o den dříve. Jeho první výslech je datován k 22. březnu, což je den prohlídky věže.

Ve stejný den, 22. března, bezpečnost zatkla Čestmíra Horáka.⁸¹⁸ Zatčení bylo provedeno pracovníky stanice SNB v Mikulově, kde Horák momentálně pracoval a následně ho eskortovali na KV StB v Pardubicích.⁸¹⁹ Zároveň proběhla v jeho litomyšlském bytě prohlídka, při které však nebylo nic závadného nalezeno. Informace o tom, jak dlouho Státní bezpečnost Horáka držela, není známá. Následně ho ale museli propustit, protože byl zatčen opětovně se zbytkem odsouzených v září téhož roku.

O pár dní později, v sobotu 1. dubna roku 1950, přijeli pracovníci Státní bezpečnosti znovu na prohlídku věže.⁸²⁰ Nic však nenalezli. Poté následoval informativní výslech rektora Stříteského, při němž rektor přiznal ukrývání zbraní a vydal jejich umístění.⁸²¹ Detaily k tomuto osudnému dni nám poskytují rektorovy vzpomínky : „ ... přijelo 1. dubna 5 příslušníků StB, ti přeházeli byt rektora a odvezli ho na StB bezpečnost do Pardubic. Bylo to v sobotu před květnou nedělí, v den, kdy se konal veliký soud nad řádovými představenými a průběh přelíčení byl dáván celostátně rozhlasem, aby lid poznal, jací jsou to zločinci v kněžském rouše. ... “⁸²² Co se týká zbraní nalezených u Stříteského, panuje v tom značný chaos. První protokol z domovní

⁸¹⁵ Regionální muzeum v Litomyšli. fond František Ambrož Stříteský. kart. 1., Úryvek ze vzpomínek rektora Františka Ambrože Stříteského z února roku 1950.

⁸¹⁶ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 274.

⁸¹⁷ Tamtéž.

⁸¹⁸ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Telegram Krajského velitelství Státní bezpečnosti Pardubice ohledně prohlídky v bytě Čestmíra Horáka a jeho zatčení z 25.3.1950.

⁸¹⁹ Tamtéž.

⁸²⁰ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 275.

⁸²¹ Tamtéž.

⁸²² Regionální muzeum v Litomyšli. fond František Ambrož Stříteský. kart. 1., Úryvek ze vzpomínek rektora Františka Ambrože Stříteského z února roku 1950.

prohlídky pochází z 1. dubna, tedy ze dne, kdy byl Stříteský zatčen.⁸²³ Kromě střeliva a zásobníků je v protokolu zaznamenán nález jedné pistole ráže 9 mm značky ČZ a jedné pistole ráže 6.35 mm značky Singer. Devíti milimetrová „ČZta“ by mohla být jednou z pistolí Václava Novotného, kterou spolu s další pistolí zanesla v aktovce Emílie Stárková Stříteskému. Otazník visí nad druhou pistolí ráže 6.35 mm značky Singer. Novotný takovou pistolí nevlastnil. Stejnou pistolí měl ale Čestmír Horák. Podle výslechových protokolů obě Horákovy zbraně, jak 9 mm ČZ, tak pistolí 6.35 mm Singer, hodil Stříteský do kanálu. Nabízí se nám otázka, jestli se opravdu jedná o Horákovy zbraně, které nějakým způsobem pracovníci bezpečnosti vyzvedli z kanalizační sítě. Další protokol z domovní prohlídky, provedené 4. dubna, uvádí nález aktovky s obsahem jedné pistole ráže 9 mm německého vzoru společně s náboji a zásobníky.⁸²⁴ Ani tentokrát protokol nesouhlasí s předchozími zjištěními, neboť aby se nález mohl pokládat za Novotného zbraně, musel by obsahovat ještě jednu pistolí ráže 9 mm ČZ. Opět se nám nabízí ještě jedna možnost. Státní bezpečnost skutečně našla Horákovy pistole a Novotný měl celou dobu pouze jednu pistolí, a to Parabolou ráže 9 mm. V tom případě byly výslechové protokoly týkající se držby a kolování zbraní mezi chlapci chybné. Tuto teorii podporuje i Stříteského výpověď z roku 1969.⁸²⁵ V protokolu se Stříteský vyjadřuje ke zbraním Čestmíra Horáka: „ ... když mě Václav Novotný přinesl dvě pistole, hodil jsem je do stoky po několika dnech v domnění, že zreziví a že nebudou k upotřebení. Zřejmě jsem je hodil vedle, a ne přímo do vody, takže nedošlo k jejich zrezivění. ...“⁸²⁶

Kromě Václava Novotného a rektora Stříteského byla do vazby vzata i Emílie Stárková. Přesné datum zatčení se nedochovalo, ale její výpověď na stanici SNB v Litomyšli pochází z 4. dubna 1950, tedy tři dny po zatčení Stříteského. Je tedy pravděpodobné, že ji pracovníci bezpečnosti zatklí onoho 4. dubna, vyslechli a následně propustili.

Předběžných výsledků pravděpodobně nebyli ušetřeni ani další. Podle vzpomínek Jiřího Kopřivy začaly předběžné výsledky v březnu, nebo dubnu roku 1950: „*Prosím vás, ta forma je už notoricky známá, byla popsána. Rozhovory začínají: „Chceme od tebe slyšet pár slov, pak to rychle sepíšeme, za hodinku jsme hotoví. Nezdržuj zbytečně sebe, nezdržuj nás.“ Docela přátelský nebo takový normálním rozhovorem. Položili první otázku: „Znáš toho a toho? Jak ses s ním stýkal. Znáš Mirka Matějku? Samozřejmě znám. Jak ses s ním stýkal? No byli jsme*

⁸²³ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 267.

⁸²⁴ Tamtéž, s. 17.

⁸²⁵ Krajský soud v Hradci Králové. Rt. 82/90, Proces Stříteský a spol, Protokol sepsaný s Františkem Stříteským u krajského soudu – zvláštního senátu v Hradci Králové z 15.4.1969.

⁸²⁶ Tamtéž.

spolužáci. Jezdili jsme vlakem. Debatovali jste spolu? No samozřejmě debatovali. O čem? No o škole. “ A teď se začne vymýšlet. No a pomalu se ty otázky stahují, koncentrují k tomu, co chce vědět. „Mluvili jste o zbraních? No a když jste o nich mluvili věděls, že ten a ten má zbraň?“ No a takhle. Co se týče výsledku řekl bych, že výsledek, aspoň můj výsledek, byl vedenej celkem formou korektní. Ty výhrůžky, nebo to nebyly rázu, já nevím: „Dostaneš přes hubu! Ale musíš nám to povědět, my nemáme tolik času. Když nechceš mluvit, tak pojeděš s námi. Tam u nás už si na to čas uděláme.“ Tímhle stylem. ... od začátku výsledku mě nenapadalo nic jinýho, než o čem budu mluvit, ale co budu zapírat, protože už jsem věděl asi, o co jde. Protože jsem věděl, že byli zatknutí Jirka Mrázů. Že byl zatknutej Kohout. Něco z toho prasklo a v něčem jsem se namočil, čili jedinou mou myšlenkou bylo, ne o čem budu povídat, ale co musím zamlčet.“⁸²⁷

Pobyt Stříteského ve vyšetřovací vazbě bohužel nemapuje téměř žádný písemný pramen. Dochovaly se nám pouze jeho sepsané vzpomínky, z nichž citujeme i výše: *„Toto první vyšetřování rektora netrvalo dlouho. Po 11 dnech podepsal zatýkácí listinu a byl odvezen do vězení v Chrudimi. Po cestě mu vedoucí vyšetřování s. Jaromír Červený řekl: „Jsem zvědav, jak tu svoji hlavu vytáhnete z oprátky.“ A rektor mu naivně odpověděl: „To není možné, vždyť nic vážného nemám.“ Netušil, že protokoly jsou připraveny na základě vytloučených, násilím vynucených výpovědí studentů tak, aby rozsudek dopadl na absolutní trest. Až do svého soudu rektor dělal ze starých sisalových povřísel povřísla nová – a to ve společnosti 5 nešťastníků, kteří též čekali na soud. Jeden z nich byl Josef Lněnička, který pocházel z Budislavy od Litomyšle a čekal též na soud, který se konal těsně před studentským soudem v Litomyšli. Tento Lněnička se zavázal ke spolupráci s StB, a podle svého doznání před odsouzenými byl 17 měsíců nasazen na jednoho faráře ve vězení v Chrudimi, t. j. na rektora piaristické koleje v Litomyšli. Tentýž dělal konfidenta i proti členům party Slánského.“⁸²⁸*

Na konci dubna skončila Státní bezpečnost realizaci akce „ATA“. Při této příležitosti vydali 25. dubna 1950 zprávu uzavírající jejich vyšetřování.⁸²⁹ Zpráva konstatuje, že na Státním reálném gymnáziu v Litomyšli od ledna 1949 postupně vznikly tři ilegální organizace, výše popsané.⁸³⁰ V průběhu vyšetřování také bylo zabaveno určité množství zbraní, nábojů a vojenského materiálů. Zpráva popisuje činnost tří skupin a detailní charakteristiku jednotlivých aktérů,

⁸²⁷ Interview pro Paměť národa s Jiřím Kopřivou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Litomyšl 11.07.2008. Online. [cit. 30.10.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kopriva-jiri-1932>>.

⁸²⁸ Regionální muzeum v Litomyšli. fond František Ambrož Stříteský. kart. 1., Úryvek ze vzpomínek rektora Františka Ambrože Stříteského z února roku 1950.

⁸²⁹ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, arch. č. V-928 HK, Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Zpráva Útvaru 701-A o skončení realizace akce „ATA“ z 25.4.1950.

⁸³⁰ Tamtéž.

včetně jejich zapojení do ilegální činnosti. Pravděpodobně nejdůležitějším je však poslední odstavec dokumentu: „*Přestože forma práce této illeg. skupiny nebyla zvlášť nebezpečná, nutno poukázati na větší počet střelných zbraní, střeliva a rozbušek, které byly u členů illeg. skupiny nalezeny, jichž by mohlo býti později při stupňujícím třídním boji použito proti pokrokově smýšlejícím občanům, kdyby včasným zákrokem nebyla jejich skupina realizována. Jelikož většina studentů pochází z měšťanských vrstev, je zřejmé, že toto prostředí zanechalo stopy na jejich postoji k dnešnímu lidově-demokratickému zřízení. Všichni se ke svým činům doznali a slíbili poctivou prací své poklesky vyvážit.*“⁸³¹ Už v úvodu odstavce vyšetřovatelé přiznávají, že činnost skupiny nebyla zvlášť nebezpečná, ale jelikož zabavili určité množství zbraní, které mohou být v budoucnu použity proti „*pokrokově smýšlejícím občanům*“, je třeba skupinu posuzovat vážněji. Přičemž vyšetřovatelé vycházejí z třídního hlediska, kdy většina studentů pochází z „*měšťanských vrstev*“, což na nich zanechalo negativní stopy. Takto vedené vyšetřování je odrazem komunisty pojatého sociálního rozvrstvení občanů na dělníky, rolníky, pracující inteligenci a příslušníky „*vykořisťovatelských tříd*“, jakož i politické rozdělování na stoupence - opory režimu a na jeho odpůrce a nepřátele.⁸³² Zároveň režim, aby přežil, měl snahu neustále upozorňovat na existenci rozsáhlé ilegality a potvrdit Stalinem vnucenou tezi „*o zostřování třídního boje*“.⁸³³ Pracovníci bezpečnosti byli vedeni k nenávisti vůči kapitalistům, kulakům a jiným „*vykořisťovatelským*“ skupinám.⁸³⁴ V další fázi dostala slovo tzv. třídní justice, která měla zpečetit osud pomyslných nepřátel komunismu.

V mezidobí, ohraničeném propuštěním z vyšetřovací vazby a opětovným zatčením těsně před procesem, Kohout, Mráz a Metyš pracovali. Návrat do školy jim nebyl povolen.⁸³⁵ Bližší informace k této době nám poskytují vzpomínky Miloslava Kohouta: „*Byl jsem normálně zaměstnaný v Logarexu a s Karlem Metyšovým jsme byli v Libči u Trutnova. Tam jsme dělali v tom Logarexu a připravovali jsme ho na přestěhování do Litomyšle. Pak zjistil, Hladil se*

⁸³¹ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, arch. č. V-928 HK, Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Zpráva Útvaru 701-A o skončení realizace akce „ATA“ z 25.4.1950.

⁸³² *StB o sobě: výpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2002, s. 13.

⁸³³ KAPLAN, K. *Nebezpečná bezpečnost*, s. 87-88.

⁸³⁴ HEJL, V. *Zpráva*, s. 156.

⁸³⁵ Karel Metyš o návrat do školy žádal již pár dní po propuštění 31.3.1950. Kohout s Mrázem až 30.4.1950. Všem dorazilo zamítavé stanovisko; ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, arch. č. V-928 HK, Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Žádost KNV v Pardubicích Krajského velitelství Státní bezpečnosti Pardubic o stanovisko k žádosti Karla Metyše o povolení studovat z 31.3.1950; ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, arch. č. V-928 HK, Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Žádost KNV v Pardubicích Krajského velitelství Státní bezpečnosti Pardubic o stanovisko k žádosti Miloslava Kohouta a Jiřího Mráze o povolení studovat z 30.4.1950; Interview pro Paměť národa s Miloslavem Kohoutem, nar. 1930, odsouzený v politickém procesu „Střiteský a spol.“ Litomyšl 08.08.2008. Online. [cit. 9.11.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kohout-miloslav-1930>>.

jmenoval pan ředitel, že už dál nade mnou nemůže držet a nad Karlem ochranou ruku a dal nás k dispozici. Tak jsem nastoupil na stavbu Vertexu. No a dostal jsem se do party, která navázela železo a takový na stavbu. A taky ten den, co mě zatkli, jsme navázeli cihly, který přišly na nádraží a my jsme je navázeli na Vertex. Jak jsem byl od těch cihel, tak jsem byl zatčen. ... Normálně bylo jasné, že podle toho chování nás něco čeká. Nevěděli jsme, jestli to bude soud, nebo co to bude, protože ona taková ta šuška byla všelijaká mezi lidmi. Třeba jsou pracovní tábory, kam se posílají ty lidi a tak. Jenomže my jsme to štěstí neměli, my jsme šli k soudu.“⁸³⁶

Další doposud nezadržené studenty vyšetřované na svobodě také stihla první větší rána osudu. Na začátku června podal Krajský národní výbor v Pardubicích dotaz na KV StB Pardubice ohledně studentů Portmana, Bulvy, Vašíčka, Zedníka a Matějky.⁸³⁷ Krajský národní výbor v Pardubicích společně s ředitelstvím gymnázia v Litomyšli se v žádosti dotazovali velitelství bezpečnosti v Pardubicích na vyšetřování ohledně zmíněných chlapců. Předmětem jejich zájmu byl rozsah jejich provinění a jestli půjdu k soudu. Na základě informací měl školský referát Krajského národního výboru zaujmout stanovisko k jejich eventuálnímu potrestání jako žáků ústavu. V odpovědi obdržené o pár dní později jasně stálo, že na všechny studenty bylo podáno trestní oznámení.⁸³⁸ Bližší vhléd do toho, jak se zachovalo KNV Pardubice a gymnázium v Litomyšli, nám poskytují vzpomínky Miloslava Matějky: „ ... Já jsem tehdy chodil do gymnázia v Litomyšli. To gymnázium jsem absolvoval a v den maturit, po zahájení, jsem byl takzvaně vzdálen vyučování. Ne že nás vyloučili. Prostě nás vzdálili vyučování. Já jsem přišel připravený v oblečení, v tmavém obleku v bílý košili. Neslavně jsem skončil, že jsem se k té maturitě nedostal. Takže já jsem sice měl absolutorium z oktávy, ale neměl jsem maturitu, což byl problém. ... Až po zahájení, když jsme šli na zmrzlinu. Vrátili jsme se zpátky. První čtveřice maturovala a my jsme se vrátili do školy a tam už čekal ředitel Obdržálek a pravil: „Matějko pojď dál.“ Tak jsem šel dál, což znamenalo do ředitelny. Tam mi sdělil, že dostali pokyn, abychom byli vzdáleni vyučování. Já jsem namítal, že na žádné vyučování už nechodím. Že jdu k maturitě. No ale to se týká i maturity. Já jsem byl vyhozený v den maturity. Já jsem byl

⁸³⁶ Interview pro Paměť národa s Miloslavem Kohoutem, nar. 1930, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Litomyšl 08.08.2008. Online. [cit. 9.11.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kohout-miloslav-1930>>.

⁸³⁷ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Žádost KNV v Pardubicích Krajského velitelství Státní bezpečnosti Pardubic o stanovisko k vyšetřování ohledně Portmana, Bulvy, Vašíčka, Zedníka a Matějky z 3.6.1950.

⁸³⁸ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Odpověď Krajského velitelství Státní bezpečnosti Pardubice KNV Pardubice ohledně vyšetřování žáků na gymnáziu v Litomyšli z 7.6.1950.

vyloučený 12. června 1950 a měl jsem maturovat druhý den 13. června ve 13 hodin odpoledne jako třináctý.“⁸³⁹

S vylučováním studentů se pojí i zpráva krajské bezpečnostní pětky hodnotící dosavadní poměry na gymnáziu.⁸⁴⁰ Zpráva kritizuje ředitelství ústavu za to, že se nedostatečně informovalo o probíhajícím vyšetřování svých studentů, a hlavně neučinilo proti nim žádná opatření. Podle zprávy teprve až roku 1950 bylo přikročeno k vyloučení devíti studentů. Což znamená, že kromě Portmana, Bulvy, Vašíčka, Zedníka a Matějky byli vyloučeni i další studenti gymnázia z budoucího procesu „Stříteský a spol.“. Nepochybně se jednalo o Miloslava Kohouta, Jiřího Mráze, Čestmíra Horáka a Karla Metyše. Kohout, Mráz a Metyš byli dokonce na počátku školního roku 1949/1950 ve vazbě, takže do nového školního roku nebyli ani zapsáni. Vyhození ze školy čekalo i ostatní studenty z procesu. Alena Holomková nebyla zapsána do druhého ročníku Pedagogické ani Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Jiří Kopřiva si naivně myslel, že před vyšetřováním uteče přestupem na jinou školu.⁸⁴¹ Proto započal nový školní rok přestupem na gymnázium ve Svitavách, kde byl později i zatčen. Zbytek studentů stačil nastoupit do dalších ročníků svých škol. Například Blanka Zachová s Dagmar Rolečkovou pokračovali ve studiích na Vyšší sociálně zdravotní škole v Pardubicích. Zpráva krajské bezpečnostní pětky končí informováním o zaměstnanecké čistce na gymnáziu. Ředitel Obdržálek byl zbaven funkce a na jeho místo měl být dosazen ředitel z dělnických kádrů. Jeden z profesorů byl penzionován a zbytku se plánovalo věnovat zvýšenou pozornost.⁸⁴²

K 5. dubnu 1950 podalo Krajské velitelství Státní bezpečnosti Pardubice trestní oznámení na dvacet pět lidí zařazených do akce „ATA“.⁸⁴³ Trestní oznámení bylo podáno na: Miloslava Kohouta, Václava Novotného, Blanku Zachovou, Jiřího Mráze, Miloslava Matějku, Čestmíra Horáka, Jiřího Kopřivu, Miroslava Zedníka, Jana Pecha, Václava Portmana, Bohdana Metyše, Dagmar Rolečkovou, Alenu Holomkovou, Františka Snopka, Karla Metyše, Zdeňka Vašíčka, Miloslava Bulvu, Ottu Rozkošného, Františka Kvapila, Bohuslava Chaloupku, Karla Šplíchala,

⁸³⁹ Interview pro Paměť národa s Miloslavem Matějkou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Květná u Poličky 07.08.2008. Online. [cit. 9.11.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/matejka-miroslav-1932>>.

⁸⁴⁰ NA. fond 05/11 neutříděno. svazek 33. archivní jednotka 215, Zpráva o poměrech na gymnáziu v Litomyšli z 4.10.1950.

⁸⁴¹ Interview pro Paměť národa s Jiřím Kopřivou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Litomyšl 11.07.2008. Online. [cit. 1.11.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kopriva-jiri-1932>>.

⁸⁴² Penzionovaným profesorem byl nejspíš Kadlický, senior učitelské sboru a jeden ze tří vyučujících, kteří souhlasili se studentským vzdorem proti stávce 24.2.1948.

⁸⁴³ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Trestní oznámení, Trestní oznámení na akci „ATA“ z 5.4.1950.

Jaroslava Vomočila, Františka Ambrože Stříteského, Emílii Stárkovou a Miladu Němečkovou. Souzení měli být za trestné činy: velezradu, sduřování proti státu, hanobení republiky a hanobení spojeneckého státu. Podstata obvinění, která otevírají trestní oznámení, začíná úvodním odstavcem laděným v duchu třídního rasismu: „*Kapitalistický režim první republiky, vychoval skupinu lidí, kteří spolupracovali s tehdejší vládnoucí buržoazií. Většina z nich rekrutovala se převážně z bezpáteřních měšťáků, kteří v době okupace podřizovali se fašistické diktatuře právě tak, jako dříve diktatuře agrární buržoazie. Jejich názory a smýšlení zanechaly též zhoubné následky u naší mládeže. Stalo se tak pochybnou výchovou dětí z reakčních rodin, rovněž tak reakční učitelstvo a profesorské sbory měly nemalý vliv na mravní a politický růst naší mládeže. Takováto mládež využívající výhod socialistického zřízení, věnovala se místo studií ilegální činnosti a jednotlivci se snažili strhnouti za sebou další řady studentů, mnohdy z dělnických a malo-zemědělských rodin, což se též pro jejich špatnou politickou vyspělost, mnohdy podařilo.*“⁸⁴⁴ Celý odstavec je klasické šablonovité provolání plné floskulí, negativně vymezujících se proti první republice, městským vrstvám, velkostatkářům a inteligenci. Odstavec je ovšem poupraven a zaměřen na mládež, která díky špatnému smýšlení a názorům nepřátelských vrstev společnosti a jejich vlastních reakčních rodin se místo studií věnovala ilegální činnosti. Třídní rasismus je v celém dokumentu všudypřítomný. U obviněných je například uváděno, z jakých poměrů pocházejí, jestli byli členy nějaké politické strany a po únoru 1948 členy SČM. V neprospěch studentů hrálo zabavení zmíněných osmi pistolí, poměrně velkého množství nábojů a dalšího vojenského materiálu.⁸⁴⁵

V polovině září pracovníci bezpečnosti a justice usoudili, že nazrál čas a přistoupili k realizaci zatýkání obviněných v budoucím procesu „Stříteský a spol.“. Státní bezpečnost provedla 16. září 1950 zatčení dvaceti jedna osob. Mezi zatčenými nebyli rektor Stříteský a Václav Novotný, neboť již tou dobu pobývali ve věznicí v Chrudimi. Státní bezpečnost také prozatím upustila od zatčení Emílie Stárkové, protože se nacházela ve vysokém stupni těhotenství.⁸⁴⁶ Celá skupina byla dodána do Chrudimské věznice. Onen osudný den nám přibližují vzpomínky Jiřího Kopřivy: „*Já jsem se vrátil, mám takový dojem, že ten den, 20. září, který se uvádí v protokolech, nebyl dnem zatčení. Já jsem přesvědčený, že jsem byl zatčený 16. září a jsem přesvědčený, že to byla sobota (ve skutečnosti neděle). Já jsem se vrátil odpoledne vlakem ze*

⁸⁴⁴ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Trestní oznámení, Trestní oznámení na akci „ATA“ z 5.4.1950, s. 4.

⁸⁴⁵ Tamtéž, s. 58-59.

⁸⁴⁶ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Krajské velitelství Státní bezpečnost Pardubice zpráva o provedení zatčení pro státní prokuraturu z 16.9.1950.

školy, z těch Svitav domů, a maminka mě dala jídlo a tatínek přišel za mnou, jedl jsem v kuchyni, a říká: „Až se najíš, tak si spolu promluvíme.“ V tom někdo zvonil a přišel choceňskéj SNBák, čili příslušník uniformovaný strážce tehdejší veřejný bezpečnosti. A tatínek mi říká: „Ten už je tu podruhý dneska.“ Mně to nic neříkalo. Ten dotyčný se mě zeptal, jestli jsem ten a ten. Můj otec se na něj dost obořil, říkal mu: „Neptej se tak blbě, stejně ho dobře znáš.“ A ten mě řekl, že si potřebujou něco zjistit a něco abych podepsal, abych s ním šel na četnickou stanicí, která byla kousek od mého bydliště. Tak já jsem říkal: „Dobře, tak já tam přijdu.“ On říkal ne, tak pojd' se mnou, ať už to máme za sebou. Myslím, že jsem dojedl tu polívku a šel jsem s ním. Když jsem přišel, tam tak jsme chvíli seděli. Za chvíli se ke mně vrátil a říká: „Asi se chvilku musíme zdržet. Já ty papíry teďka nemůžu najít. On si je někdo vzal.“ Tak jsme chvíli seděli a on odešel. Za chvíli se vrátil a říká: „Už je to jasný, oni si je odvezli do Mejta. Musíme jet do Mejta.“ Odvezl mě na stanicí do Vysokého Mýta a ve Vysokém Mýtě už bohužel přijel z Litomyšle autobus. No, a když se otevřel autobus, tak jsem věděl, kolik uhodilo, protože tam seděla většina z těch, kterých se to týkalo. ... To byl civilní autobus. Když jsem přišel tak mě uvítal, nevím kdo: „Tak už jsme asi komplet.“ ... Žádný vyšetřování nebylo. Normálně nás prostě, ne zatkli, naložili do toho autobusu a zavezli do Chrudimi do krajský věznice. Datum 20. září se domnívám, že bylo až dnem, kdy jsme v Chrudimi podepsali protokol o zatčení.“⁸⁴⁷ Skutečně oficiální materiály uvádějí datum zatčení 20. září 1950.⁸⁴⁸ Skutečné datum zatčení odhalují pouze tajné operativní materiály Státní bezpečnosti. Emílie Stárková byla zatčena 23. září 1950 a dopravena do Pankrácké věznice.⁸⁴⁹ O čtyři dny později ve zdejší nemocnici porodila.⁸⁵⁰ Vězeňský lékař MUDr. Alexandr Grünvald podal o poporodním stavu Stárkové záznam. Stav jeho pacientky se během šesti nedělí zkomplikoval horečkami, a z toho důvodu transfer nemocné k hlavnímu přelíčení v Litomyšli nebyl možný.⁸⁵¹ Její případ byl odročen k samostatnému projednání.⁸⁵²

⁸⁴⁷ Interview pro Paměť národa s Jiřím Kopřivou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Litomyšl 11.07.2008. Online. [cit. 2.11.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kopriva-jiri-1932>>.

⁸⁴⁸ NA. Fond státní správy z let 1945-1992. sp. zn. Ts I/VII 127/50, kart. 2, Usnesení o vykonání vazby nad Jiřím Kopřivou z 20.9.1950; NA. Fond státní správy z let 1945-1992. sp. zn. Ts I/VII 127/50, kart. 1, Velitelství oddílu SVS – náklady vazby Jiřího Kopřivy z 24.9.1951.

⁸⁴⁹ NA. Fond státní správy z let 1945-1992. sp. zn. Ts I/VII 127/50, kart. 1, Dopis manžela Emílie Stárkové Krajskému soudu v Pardubicích prosící o zprávy o své ženě z 12.10.1950.

⁸⁵⁰ NA. Fond státní správy z let 1945-1992. sp. zn. Ts I/VII 127/50, kart. 2, Sdělení vězeňského lékaře o poporodním stavu Emílie Stárkové Státnímu soudu z 4.10.1950.

⁸⁵¹ Tamtéž.

⁸⁵² NA. Fond státní správy z let 1945-1992. sp. zn. Ts I/VII 127/50, kart. 2, Usnesení o samostatném projednání případu Emílie Stárkové z 9.10.1950.

Chrudimská věznice byla vybudována v roce 1792 v rámci stavby nového krajského soudu.⁸⁵³ Věznice i soud vznikli na místě dominikánského kláštera z konce 13. století. Do roku 1952 sloužila věznice potřebám krajského soudu s kapacitou 550 osob pod správou Ministerstva spravedlnosti.⁸⁵⁴ Věznice svým účelům sloužila až do roku 1957, kdy byla uzavřena. Na svůj pobyt v Chrudimi vzpomínají i naši obvinění. Jiří Kopřiva podává toto svědectví: „*Chrudimská věznice je věznice stará. Bohužel už se nepamatuju ani číslo cely, v které jsem byl, ale vím že na takové místnůstce nás bylo sedm v tehdejší době. Já samozřejmě jako nově příchozí jsem neměl žádnou postel, tak jsem spal na zemi. K výslechům nás zavolali a odváděli, kdy je napadlo. Někdy dva dny, někdy tři dny nic. Potom prostě najednou ráno hodinu výslech, který se odbejval tím: „Máme tady protokoly z toho března nebo dubna, jak jsem říkal z toho předběžného výslechu, potřebujeme si ještě něco ujasnit, tak nám řekni něco o tom a o tom. Já si nepamatuju, opravdu nevím. Tak až si vzpomeneš. Odveďte ho.“ Takhle prostě probíhal výslech. My jsme nikdy ty protokoly po přečtení už neviděli. Nikdy jsme nedostali žádnou obžalobu. Nikdy jsme nedostali nejmenší sdělení. Až nám řekli, dne toho a toho budeš mít soud a hotovo. Ani jsme nevěděli, že ten soud bude v Litomyšli, nic.“⁸⁵⁵ Kopřiva vzpomíná i na materiální podmínka a práci, kterou ve věznici museli vykonat: „*Já si myslím, že tam většinou byli starší dozorcí. Nevím, z kterých dob, skutečně já jsem v té Chrudimi pobýval, dejme tomu, od toho sedmnáctého dvacátého (ve skutečnosti šestnáctého) září asi měsíc. Za ten měsíc jsem toho moc nepoznal. Tam se pracovalo na celách. Vázaly se ty špagátky, což do dneška považuju za vrchol blbosti režimu, protože ty špagátky, co jsme tam museli na normu vázat, tak byly naprosto nepoužitelný. To nebylo, jak říkala moje babička, za krejcar cenný. Každý z těch muklů, který tam v té době byl, tak ty špagátky vázal a řekne vám, co to bylo. To byly špagátky od samovazu ze sisálu, to je takovej chlupatej provázek. Když ten snop svázaný samovazem rozdělávali, tak ten provázek přeřízli. To se zabalilo do takových ranců a leželo to měsíce asi někdy na půdě nebo na mlatě. Čili to bylo smradlavý, poloshnilý a my jsme z toho dělali špagátky pro ruční vázání snopů. To bylo metr dlouhý. Na konci byl takový dřevěný špalíček, pamatuji, že červený. Ten se uvázal na uzel a na konci toho špagátku se udělal uzel. Celý tento špagátek se, možná že se pletu, vázal po stovkách špagátku do jednoho balíčku, a pak se to vázalo do balíku po tisícovkách. Když jste vzal ten jeden provázek za to dřevíčko a vytáhl ho z toho snopku, tak protože ty provázky, aby měli metr, tak byly navázaný třeba dvouma**

⁸⁵³ HLADÍK, Ondřej. Vězeňství v Chrudimi. In: *Historická penologie*. č. 1 (2004), s. 4.

⁸⁵⁴ Tamtéž, s. 5.

⁸⁵⁵ Interview pro Paměť národa s Jiřím Kopřivou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Střiteský a spol.“ Litomyšl 11.07.2008. Online. [cit. 3.11.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kopriva-jiri-1932>>.

uzlíkama, tak se to zmotalo do takový beztvary hmoty. Že to naprosto nemělo cenu, že kdo s tím pracoval, tak s tím musel praštit pod mez. Ale byla norma 800 provázků. Tu jste musel za den udělat.“⁸⁵⁶ Miloslav Matějka vzpomíná na ředitele věznice a rovněž na práci: „To byl hnusnej kriminál. Velice hnusnej. Tam ředitelem toho oddělení byl nějaký Krejčí. To prostě bylo lidský hovado. Nevzdělanec, který když oznamoval řvaním na dvoře, tam nebyl žádný rozhlas v té době, tak když oznamoval, že je možnost při splnění normy si za své peníze koupit i 2 Kg chlebu. Úplnej diletant. Jeho strašně pohrdavej pohled, když přišel na celu: „Odvádíme výkon.“ To znamenalo, kolik bylo nadranýho peří, anebo kolik nadělaných provázkových povřísel. To bylo na ruční vázání takovým roubíkem, a to bylo plný prachu samozřejmě, a to jsme tam navazovali ty količky nakonec a ty svazky jsme dělali. Anebo jsme drali peří.“⁸⁵⁷

Žalobu na dvacetí pěti člennou skupinu podal státní prokurátor Dr. Pavel Barbaš 8. září 1950.⁸⁵⁸ Kromě Františka Snopka a Jaroslava Vomočila, kteří byli obvinění z jiných trestných činů, prokurátor vinil skupinu: „... z nenávisti a zaujatosti vůči lidově demokratickému zřízení republiky v různém seskupení jednak výslovnou dohodou, jednak prováděním dílčí činnosti, vytvořili protistátní organizaci, jejímž cílem bylo přispěti k odstranění nynějšího politického a hospodářského uspořádání republiky. ... Organizace vyvíjela činnost proti ČSM a proti pokrokovým směrům ve výchově mládeže, zhotovovala a rozšiřovala protistátní letáky různých druhů, hledala spojení s teroristickou organizací v blízkém okolí a zabývala se otázkou spolupráce se zástupci cizí náboženské sekty k účelům protistátním. ... vlastnili z dřívější doby střelné zbraně a střelivo, takže kdykoliv mohli přejíti k těžším teroristickým formám ilegální činnosti.“⁸⁵⁹ Prokurátor neopomněl zařadit do textu obžaloby nenávistné floskule: „... zradili pracující lid republiky, který úspěšným budováním socialismu staví pevnou hráz imperialistické expanzi a snahám o ovládnutí světa ... začlenili se do řad domácí i zahraniční reakce, která se snaží přivodit politický zvrát v republice, nastolit kapitalismus a oloupiti pracující lid republiky o hospodářské úspěchy ...“⁸⁶⁰

Do čela celé organizace byl postaven rektor Stříteský. Prokurátor ho vyzdvihl, jako „... člena řádu piaristů, opory to vatikánské politické moci ...“ do role „... ideového spolutvůrce

⁸⁵⁶ Interview pro Paměť národa s Jiřím Kopřivou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Litomyšl 11.07.2008. Online. [cit. 3.11.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kopriva-jiri-1932>>.

⁸⁵⁷ Interview pro Paměť národa s Miloslavem Matějkou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Květná u Poličky 07.08.2008. Online. [cit. 10.11.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/matejka-miroslav-1932>>.

⁸⁵⁸ NA. Fond státní správy z let 1945-1992. sp. zn. Ts I/VII 127/50, kart. 2, Obžaloba státního prokurátora z 8.9.1950, 18 s.

⁸⁵⁹ Tamtéž, s. 4.

⁸⁶⁰ Tamtéž, s. 4-5.

organizace“.⁸⁶¹ Podle žaloby rektor v pozadí utvrzoval a posiloval Kohouta s Novotným v jejich protistátní činnosti. Po zatčení Kohouta se dokonce od června 1949 přímo zapojil do činnosti organizace.⁸⁶² Stříteský upozornil Blanku Zachovou, aby varovala Novotného s Horákem. Dále ukrýval zbraně obou jmenovaných a Horákovy zbraně se pokusil zničit. Státní prokurátor charakteristiku Stříteského provinění končí nenávisným politickým obviněním toliko poplatným době: „*Tímto činem se obviněný připojil k vatikánským agentům, kteří bez rozpaků znesvěcují chrámy, zneužívajíce jich jako skryší zbraní, a kteří kněžským rouchem a pláštikem náboženství zakrývají své spolčení s imperialisty a štváči atomové války.*“⁸⁶³ Podobná charakteristika činnosti je uvedena u každého z obviněných.

Jaroslava Vomočila prokurátor vinil z toho, že věděl o dopisech, které kaplan Marek posílá domů z Německa. A také měl vědět o tom, že po svém útěku z Litomyšle se kaplan schovával 6 týdnů v Praze. Vomočil se provinil neoznámením těchto skutečností úřadům.⁸⁶⁴

František Snopek a Jan Pech se provinili sundáním obrazů Gottwalda a Stalina ze zdi. Přičemž Gottwaldův obraz uložili pod katedru. Stalinův portrét poškodili, následně z rámu vytrhli a nakonec se ho pokusili zlikvidovat na toaletách. Oba projevíli „*... úmysl opovržení vůči republice a spojeneckému státu, nebo nepřátelskému smýšlení o nich.*“⁸⁶⁵

Za své činy jim státní prokurátor navrhl tresty: Františku A. Stříteskému, Miloslavu Kohoutovi, Václavu Novotnému, Čestmíru Horákovi, Jiřímu Mrázovi, Ottovi Rozkošnému, Františku Kvapilovi a Karlu Šplíchalovi podle §§ 1 odst. 3, 47, 48 a 52 zákona č. 231/48 Sb. Pokud se podíváme, co se skrývá pod jednotlivými paragrafy, zjistíme, že jim hrozil trest smrti, peněžitý trest, konfiskace jmění a ztráta čestných práv občanských.⁸⁶⁶

Blance Zachové, Miroslavu Zedníkovi, Bohdanu Metyšovi, Aleně Holomkové, Bohuslavu Chaloupkovi, Miladě Němečkové a Emílii Stárkové tresty podle § 1 odst. 1 zák. č. 231/48 Sb. a s použitím §§ 47, 48 a 52 cit. zákona. Této sedmičlenné skupince byl navržen trest těžkého

⁸⁶¹ NA. Fond státní správy z let 1945-1992. sp. zn. Ts I/VII 127/50, kart. 2, Obžaloba státního prokurátora z 8.9.1950, s. 5.

⁸⁶² Tamtéž.

⁸⁶³ Tamtéž, s. 6.

⁸⁶⁴ Tamtéž, s. 14.

⁸⁶⁵ Tamtéž, s. 15.

⁸⁶⁶ NA. Fond státní správy z let 1945-1992. sp. zn. Ts I/VII 127/50, kart. 2, Obžaloba státního prokurátora z 8.9.1950, s. 16; Zákon č. 231/1948 Sb., Zákon na ochranu lidově demokratické republiky. Online. [cit. 22. 10. 2020]. URL: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-231#hlava1>>.

žaláře od deseti do pětadvaceti let, nebo doživotí a peněžítý trest s konfiskací jmění a ztrátou čestných práv občanských.⁸⁶⁷

Mladistvým provinilým Jiřímu Kopřivovi, Janu Pechovi a Karlu Metyšovi tresty podle § 8, 9 zák. č. 48/31 Sb. a § 1 odst. 3 zák. č. 231/48 Sb. Trojici mladíků hrozilo vězení od jednoho do pěti let a trest peněžítý podle starší prvorepublikové legislativy. K tomu státní prokurátor přidal sazbu od jednoho do pěti let podle známého zákona 231/48 Sb.⁸⁶⁸

Mladistvým provinilým, Miloslavu Matějkoví, Václavu Portmanovi, Dagmar Rolečkové, Zdeňku Vašíčkovi a Miloslavu Bulvovi, podle §§ 8, 9 zák. č. 48/31 Sb. a § 1 odst. 1 zák. č. 231/48 Sb. Těmto mladistvým hrozil stejně jako skupině o odstavec výše trest vězení od jednoho do pěti let a peněžítý trest s těžkým žalářem od deseti do pětadvaceti let, nebo doživotí.

U všech provinilých se uplatňoval peněžítý trest a konfiskace jmění, u Karla Metyše a Jana Pecha trest propadnutí.⁸⁶⁹

U Jana Pecha bylo navrženo i uplatnění staršího zákona 117/1852 Sb. se zřetelem § 35. Jaroslavu Vomočilovi navrhl státní prokurátor § 35 odst. 1 zák. č. 231/48 Sb. s použitím § 47, 52 zák. č. 231/48 Sb, tedy jeden až pět let za nepřekážení nebo neoznámení trestného činu a peněžítý trest s trestem ztráty čestných práv občanských.⁸⁷⁰

Janu Snopkovi státní prokurátor navrhl tresty podle §§ 8, 9 zák. č. 48/31 Sb., § 4 zák. č. 231/48 Sb., s použitím § 47 cit. zák. a se zřetelem k § 267 zák. č. 117/1852 Sb. Snopkovi hrozily tresty vězení od jednoho do pěti let a trest peněžítý. Dále za hanobení republiky sazba od osmi dnů do šesti měsíců, a nakonec podle staršího zákonné normy možnost zvýšení trestu.⁸⁷¹

⁸⁶⁷ NA. Fond státní správy z let 1945-1992. sp. zn. Ts I/VII 127/50, kart. 2, Obžaloba státního prokurátora z 8.9.1950, s. 16-17; Zákon č. 231/1948 Sb., Zákon na ochranu lidově demokratické republiky. Online. [cit. 22. 10. 2020]. URL: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-231#hlava1>>.

⁸⁶⁸ NA. Fond státní správy z let 1945-1992. sp. zn. Ts I/VII 127/50, kart. 2, Obžaloba státního prokurátora z 8.9.1950, s. 17; Zákon č. 48/1931 Sb., Zákon o trestním soudnictví nad mládeží. Online. [cit. 22. 10. 2020]. URL: <<https://www.noveaspi.sk/products/lawText/1/5202/0/2/zakon-c-48-1931-sb-o-trestnim-soudnictvi-nad-mladezi/zakon-c-48-1931-sb-o-trestnim-soudnictvi-nad-mladezi>>; Zákon č. 231/1948 Sb., Zákon na ochranu lidově demokratické republiky. Online. [cit. 22. 10. 2020]. URL: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-231#hlava1>>.

⁸⁶⁹ NA. Fond státní správy z let 1945-1992. sp. zn. Ts I/VII 127/50, kart. 2, Obžaloba státního prokurátora z 8.9.1950, s. 17; Zákon č. 231/1948 Sb., Zákon na ochranu lidově demokratické republiky. Online. [cit. 22. 10. 2020]. URL: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-231#hlava1>>.

⁸⁷⁰ NA. Fond státní správy z let 1945-1992. sp. zn. Ts I/VII 127/50, kart. 2, Obžaloba státního prokurátora z 8.9.1950, s. 17; Zákon č. 117/1852 Sb., Zákon o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění jej měnících a doplňujících ke dni 1.1.1927. Online. [cit. 22. 10. 2020]. URL: <<https://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=17&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>>; Zákon č. 231/1948 Sb., Zákon na ochranu lidově demokratické republiky. Online. [cit. 22. 10. 2020]. URL: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-231#hlava1>>.

⁸⁷¹ NA. Fond státní správy z let 1945-1992. sp. zn. Ts I/VII 127/50, kart. 2, Obžaloba státního prokurátora z 8.9.1950, s. 17; Zákon č. 48/1931 Sb., Zákon o trestním soudnictví nad mládeží. Online. [cit. 22. 10. 2020]. URL:

4.6 Justice po „vítězném“ únoru 1948

Změny, které zasáhly Československou justici, nenastaly bezprostředně po „vítězném“ únoru 1948. Komunisté si ještě nebyli jistí ve svých kramflecích a chtěli budit dojem, že celá krize byla vyřešena v mantinelech nastavených československými zákony a ústavou.⁸⁷² Zcela zásadní pro naše téma je přijetí dvou legislativ v říjnu 1948. Zákonem č. 232/1948 Sb. byl zřízen Státní soud a Státní prokuratura s posláním soudit trestné činy podle zákona 231/1948 Sb. na ochranu lidově-demokratické republiky.⁸⁷³ Nový zákon na ochranu republiky umožňoval ukládat tresty smrti za zločiny proti státu a markantně zpříšňoval trestní sazby za všechny ostatní trestné činy v zákoně. Dnes již velmi známá „dvě stě třicet jednička“ platila pouze dva roky, dokud jí nenahradil v červenci 1950 nový trestní zákoník.⁸⁷⁴ Nejčastějšími ukládanými paragrafy se staly v případě zákona na ochranu lidově-demokratické republiky § 1 velezrada a § 5 vyzvědačství. První paragraf byl hojně aplikován i v případě procesu s rektorem Stříteským. Nová legislativa umožňovala díky nepřesným formulacím skutkových podstat jejich extenzivní výklad a také možnost širšího postihu.⁸⁷⁵ Sovětská praxe nepřímých důkazů umožňovala použití čehokoliv proti obžalovanému. Účelem zákona nebyla převýchova odsouzeného, ale jeho zneškodnění.

Zákon 232/1948 Sb. uvrhl československou justici do područí komunistické strany. Soudy se staly vykonavateli zloville strany, orgánů Ministerstva vnitra, Ministerstva spravedlnosti, a především Státní bezpečnosti.⁸⁷⁶ V září 1949 ministr spravedlnosti Čepička zrušil institut vyšetřovacích soudců, který dozíral na správnost vyšetřování bezpečnostních složek.⁸⁷⁷ Úřad působil jako kontrolní mezičlánek Státní bezpečnosti a prokuratury. Bez něj byla odpovědnost za vyšetřování vložena do rukou bezpečnostních složek a otevírala cestu nejrůznějším jejím zločinům. Státní prokuratura se do jednotlivých případů vkládala teprve po podání trestního oznámení. Materiály, ze kterých čerpala, pocházely z „přípravného řízení“, to však neměla možnost ovlivnit. Prokurátoři byli plně závislí na dokumentech a informacích pocházejících

<<https://www.noveaspi.sk/products/lawText/1/5202/0/2/zakon-c-48-1931-sb-o-trestnim-soudnictvi-nad-mladezi/zakon-c-48-1931-sb-o-trestnim-soudnictvi-nad-mladezi>>; Zákon č. 231/1948 Sb., Zákon na ochranu lidově demokratické republiky. Online. [cit. 22. 10. 2020]. URL: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-231#hlava1>>; Zákon č. 117/1852 Sb., Zákon o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění jej měnících a doplňujících ke dni 1.1.1927. Online. [cit. 22. 10. 2020]. URL: <<https://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=17&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>>.

⁸⁷² *Československá justice*, sv. II., s. 13.

⁸⁷³ *Československá justice*, sv. I., s. 15.

⁸⁷⁴ *Československá justice*, sv. II., s. 18.

⁸⁷⁵ *Československá justice*, sv. I., s. 15.

⁸⁷⁶ Tamtéž.

⁸⁷⁷ Tamtéž.

z provenience Státní bezpečnosti a svými podpisy stvrzovali a kryli nezákonné praktiky v jejich získávání.⁸⁷⁸ Dominantní úlohu StB umocňoval zákon 286/1948 Sb. „o Národní bezpečnosti“.⁸⁷⁹ Legislativa výrazně posilovala pravomoci Státní bezpečnosti.

Dalším hřebíčkem do rakve demokratické justici byl prosincový zákon č. 319/1948 Sb. o zlidovění soudnictví.⁸⁸⁰ V jednotlivých senátech soudů začali zasedat tzv. „soudci z lidu“ mající převahu nad regulárními soudci z povolání. Institut soudců z lidu se poprvé v československém soudnictví objevil v roce 1945, v rámci mimořádných lidových soudů.⁸⁸¹ Komunisté tuto složku převzali, ale dali ji zcela novou podobu. Právní existence soudců lidu byla zakotvena v ústavě 9. května a zákonem č. 319/1948 Sb., kompetencemi i pravomocemi byli dáni na stejnou roveň se soudci z povolání.⁸⁸² Režim kladl důraz na dvě věci, v první řadě na jejich počet, ve druhé na jejich sociální původ. Kvalita jejich odvedené práce byla druhořadá. U soudců z lidu bylo podle oficiální doktríny zásadní „*umění rozhodovat v konkrétních případech*“, což v překladu znamená rozhodovat se v jednotlivých případech individuálně podle toho, kdo na lavici obžalovaných sedí.⁸⁸³

Státní prokuraturu ovlivňovaly různé stranické orgány. V krajích se jednalo od února 1949 o tzv. bezpečnostní pětky složené z krajských politických tajemníků, bezpečnostních referentů, krajských velitelů StB a Národní bezpečnosti a tajemníků.⁸⁸⁴ Politické orgány projednávaly procesy a svoje závazná rozhodnutí delegovaly na justiční pracovníky. Politické procesy byly účelovým divadlem. Měly zastrašit občany a vytvořit z lidí povolný nástroj mocenské kliky komunistického režimu.⁸⁸⁵

V rodinách Litomyšlanů se traduje příběh o výpravě rodičů obžalovaných za místním rodákem, vysokým představitelem strany a ministrem školství, věd a umění, Zdeňkem Nejedlým. Příběh je třeba brát s velkou opatrností. Delegace rodičů v čele s Nejedlého přítelem a kolegou z kultury, farářem Jaromírem Metyšem, jehož syn byl také obžalován, se vydala navštívit ministra do Prahy. Nejedlý je údajně odmítl přijmout se slovy: „*reakce musí být zničena jako*

⁸⁷⁸ *Československá justice*, sv. I., s. 17.

⁸⁷⁹ *Československá justice*, sv. II., s. 14.

⁸⁸⁰ *Československá justice*, sv. I., s. 15.

⁸⁸¹ *Československá justice*, sv. II., s. 167.

⁸⁸² Tamtéž.

⁸⁸³ Tamtéž, s. 168.

⁸⁸⁴ *Československá justice*, sv. I., s. 15.

⁸⁸⁵ Tamtéž, s. 18.

*klubko zmijí!*⁸⁸⁶ Bohužel pro zmíněnou historku neexistují žádné jiné prameny, kromě rodinné paměti několika vybraných Litomyšlských rodin, tudíž nelze ověřit její pravdivost.

⁸⁸⁶ KŘEŠŤAN, Jiří. *Zdeněk Nejedlý: politik a vědec v osamění*. Praha: Paseka, 2012, s. 402.

5 Proces

Politický proces započal 9. října 1950 ve velkém sále Smetanova domu v Litomyšli.⁸⁸⁷ Senáty Státních soudů často dojížděly, kvůli propagační činnosti, do různých měst a vesnic, kde byly spáchány domnělé trestné činy.⁸⁸⁸ Dva dny před začátkem procesu s rektorem Stříteským Státní soud soudil a odsoudil zmíněnou skupinu tzv. „Budislavských Jánošíků“.⁸⁸⁹ Obě skupiny, jak budislavskou tak litomyšlskou, se státní bezpečnost od začátku vyšetřování snažila propojit. Bylo proto i logické, že oba procesy následovaly těsně po sobě. Procesy zařazeny těsně za sebe měly budit dojem velké ilegální činnosti v okrese, kterou se podařilo rozkrýt.

Litomyšlská skupina byla podle vzpomínek odsouzených k soudu odvezena až na začátek přelíčení, tedy 9. října 1950. Na cestu do Litomyšle vzpomíná Jiří Kopřiva: „ ... *V Chrudimi nás naložili do autobusů. Svázali po dvou. Dostali jsme železka dva a dva. Odvezli nás do místní věznice v Litomyšli. Tady odsud nás zavezli do Smetanova domu, kde je tzv. malý sál a velký sál. Ve velkém sále se konalo přelíčení. V malém sále jsme byli shromážděni. ...*“⁸⁹⁰ Podobně na události převozu k soudu vzpomíná i Miloslav Matějka: „ ... *Vezli nás v takovém autobuse svázaný po dvou a v Litomyšli jsme přijeli zezadu ke Smetanově domu a uvedli nás do malého sálu. ...*“⁸⁹¹

Všem odsouzeným byli přiděleni obhájci ex offo. Dr. Herda zastupoval rektora Stříteského, Čestmíra Horáka a Františka Snopka. Dr. Vízek dostal přidělené Miloslava Kohouta, Miloslava Matějku, Ottu Rozkošného a Emílii Stárkovou. Dr. Neuman zastupoval Václava Novotného, Jana Pecha a Jaroslava Vomočila. Dr. Kozák vyfasoval skupinu sestávající z Blanky Zachové, Jiřího Mráze a Milady Němečkové. Dr. Lindner obhajoval Alenu Holomkovou, Jiřího Kopřivu a Karla Šplíchala. Dr. Nohavec se staral o skupinu Miroslav Zedník, Dagmar Rolečková a František Kvapil. Dr. Franěk obhajoval Václava Portmana, Zdeňka Vašíčka a Bohuslava Chaloupku. A nakonec Dr. Platný si vzal poslední trojici sestávající z Bohdana Metyše, Karla Metyše a Miloslava Bulvy.⁸⁹² Kromě doktora Vízka, který obhajoval čtyři obviněné, měli

⁸⁸⁷ NA. Fond státní správy z let 1945-1992. sp. zn. Ts I/VII 127/50, kart. 2, Protokol o hlavním přelíčení procesu „Stříteský a spol.“ z 9.-11.10.1950, 42 s.

⁸⁸⁸ *Československá justice*, sv. I., s. 16.

⁸⁸⁹ BOŠTÍK, M. *Monstrproces*, s. 39.

⁸⁹⁰ Interview pro Paměť národa s Jiřím Kopřivou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Litomyšl 11.07.2008. Online. [cit. 3.11.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kopriva-jiri-1932>>.

⁸⁹¹ Interview pro Paměť národa s Miloslavem Matějkou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Květná u Poličky 07.08.2008. Online. [cit. 3.11.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/matejka-miroslav-1932>>.

⁸⁹² NA. Fond státní správy z let 1945-1992. sp. zn. Ts I/VII 127/50, kart. 2, Protokol o hlavním přelíčení procesu „Stříteský a spol.“ z 9.-11.10.1950, s. 1-2.

všichni ostatní jeho kolegové po třech svěřencích. Někteří přeživší vzpomínají na jednání svých obhájců. Na doktora Lindnera vzpomíná Jiří Kopřiva: „*Ve velkém sále se konalo přeličení. V malém sále jsme byli shromážděni. A tam s náma vedli advokáti pohovor asi v tomhlenstom stylu. Přišel ke mně doktor, nebo obhájce, představil se, nevím už to jméno bohužel, slušně vypadající pán. Říkal: „Já jsem váš obhájce. Budu vás obhajovat. Myslím si, že to nebude velkej problém. Podívejte se, bude lepší, když přiznáte to, co máte ve svých spisech, co vám přečtou. Je zbytečný zapírat. Vy jste mladistvej. Vám se nemůže nic tak stát. Odejdete s nějakými pěti lety, a to se dá vydržet. Nezlobte se, já musím, mám další.“ Potom druhej rozhovor za mnou přišel, protože jsme byli v tom malém sále a na výzvu jsme šli před ten tribunál. Takže než mě zavolali, tak za mnou přišel znova a říká: „Pokusím se vás obhajovat. Co vám mám říct. Musíte vycejtit podle toho, jak kladu otázku, jakou chci odpověď. Dyť jste nakonec rozumnej člověk.“ Víc jsem ho neviděl.*“⁸⁹³ Na doktora Vízka zase vzpomíná Miloslav Kohout: „*Můj advokát byl takovej nemastnej neslanej. To bych mu neměl za zlý, ale měl jsem mu celý život, on už je dneska rozhodně po smrti, měl jsem po celý život za zlý, že neřekl můj mámě, že nemůžu dostat trest smrti. Měl jsem ho navrženéj, no a pro ni to byla strašně těžká doba. Nevěděla, jak to bude. Bylo to po Horákovy, kterou oběsili, takže nevěděla, jestli to je myšlený vážně, není to myšlený vážně. A on věděl, že nemůžu ten trest smrti dostat a neřekl jí to.*“⁸⁹⁴ A na doktora Platného vzpomíná Miloslav Bulva: „*... Kupříkladu mého obhájce jsem viděl den předtím, ale hovořili jsme spolu, jestli hodně dlouho, tak čtvrt hodiny, spíš méně. No a prostě rada svému klientovi byla asi v tom smyslu, abych teda všechno přiznal, abych nezapíral, abych se hlavně neodvolával vůči rozsudku. No tak to bylo asi všechno, co jsem s tím obhájcem mohl promluvit.*“⁸⁹⁵ Rozhovor s dr. Herdou neopomněl zmínit ve svých vzpomínkách z pozdějších let i rektor Stříteský: „*Obhájce rektora oznámil, že není účelné hájit jeho věc, a že návrh zní na absolutní rozsudek.*“⁸⁹⁶

Ze svědectví pamětníků číší dojem, že advokáti pětadvacetičlenné skupiny neudělali téměř nic pro jejich obhajobu. Advokacie se ale po „vítězném“ únoru nacházela ve špatné pozici. Jejich nezávislost byla likvidována již během únorových dní. Na výzvu Gottwalda se sešel Akční

⁸⁹³ Interview pro Paměť národa s Jiřím Kopřivou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Litomyšl 11.07.2008. Online. [cit. 3.11.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kopriva-jiri-1932>>.

⁸⁹⁴ Interview pro Paměť národa s Miloslavem Kohoutem, nar. 1930, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Litomyšl 08.08.2008. Online. [cit. 9.11.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kohout-miloslav-1930>>.

⁸⁹⁵ Interview pro Paměť národa s Miloslavem Bulvou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Litomyšl 11.07.2008. Online. [cit. 15.9.2020] URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/bulva-miloslav-1932>>.

⁸⁹⁶ Regionální muzeum v Litomyšli. fond František Ambrož Stříteský. kart. 1., Úryvek ze vzpomínek rektora Františka Ambrože Stříteského z února roku 1950.

výbor advokátní komory a za předsednictví Dr. Steina začal sestavovat seznamy nepohodlných advokátů.⁸⁹⁷ Advokáti podle komunisty pojatého třídního rozvrstvení společnosti představovali nejtypičtější představitele buržoazie.⁸⁹⁸ Největší ranou Československé advokacii byl zákon č. 322/1948 Sb., který odstranil nárok na výkon advokacie vzniklý splněním předepsaného vzdělání, praxe a bezúhonnosti a nemožnost zániku výkonu advokacie rozhodnutím nějakého, byť státního orgánu nebo úřadu.⁸⁹⁹ Advokát mohl vykonávat své povolání pouze jako člen Krajského sdružení advokátů a za takového člena mohl být připuštěn pouze občan státně spolehlivý, a především oddaný novému zřízení. Právníci se stali závislí na Krajském sdružení advokátů i ekonomicky, neboť odměny rozdělovalo sdružení podle odvedené práce.

Komunistická strana přikročila k omezování počtu advokátů. Obhájci nepřevzatí do krajského sdružení byli mnohdy nuceni pracovat v manuálních odvětvích, zejména hornictví a hutnictví.⁹⁰⁰ Někteří obzvláště vzdorující končili v TNP. Státní bezpečnost se také připojila k selekci Československé advokacie.⁹⁰¹ Bezpečnost velice pečlivě vybírala obhájce ke Státnímu soudu. Někteří se totiž z počátku snažili své klienty řádně obhajovat.

Advokáti, kteří přežili čistky, museli čelit novým trestním zákonům, jenž omezovali jejich možnosti obhajoby.⁹⁰² Byl jim zamezován přístup k obžalovacím a vyšetřovacím spisům, nebo na jejich prostudování měli velmi krátký čas. Obžalovaným z procesu „Stříteský a spol.“ nikdy nebyl předložen obžalovací protokol ani písemný rozsudek. Přítomnost obhájce při výsleších nebyla možná. Dokonce ani návštěva svěřeného obžalovaného byla maximálně ztížena. Pozici obhájce u soudu shrnuje bonmot Dr. Steina: „*Obhájce u Státního soudu je oprávněn držet hubu.*“⁹⁰³

Soud procesu „Stříteský a spol.“ zasedl ve složení pětičlenného senátu, kterému předsedal doktor Novák.⁹⁰⁴ Mezi další soudce patřili Dr. Kaláb, Dr. Brynda a soudci z lidu Součková a Dr. Froněk.

⁸⁹⁷ POSPÍŠIL, Jan. Likvidace advokacie po vítězství KSČ v únoru 1948. In: *Za svobodu a demokracii III*. Hradec Králové: M. Vognar, 2002, s. 154.

⁸⁹⁸ Tamtéž, s. 159.

⁸⁹⁹ Tamtéž, s. 154.

⁹⁰⁰ Tamtéž, s. 156.

⁹⁰¹ Tamtéž, s. 157.

⁹⁰² Tamtéž.

⁹⁰³ Tamtéž, s. 159.

⁹⁰⁴ Dr. Jaroslav Novák byl soudcem státního soudu v letech 1950-1953, oddělení Praha. O dva roky později proslul jako předseda senátu Státního soudu v procesu s „Protistátním spikleneckým centrem“ v čele s Rudolfem Slánským; *Československá justice*, sv. II., s. 311.

Za státní prokuraturu se dostavil již zmíněný doktor Barbaš⁹⁰⁵ a dělnická prokurátorka Ivanová.⁹⁰⁶ Někteří odsouzení z procesu s rektorem Stříteským po letech vzpomínali na výstup prokurátorů před soudem. Například Jiřímu Koprivovi se do paměti vryl hlavně vzhled prokurátorů: *„Prokurátorem byl doktor Barbaš. Tenkrát už starší pán. Prokurátorkou byla známá paní, ta byla začínající prokurátorkou, v té době myslím poprvé vystoupila Brožová, dneska Polednová (ve skutečnosti Ivanová). To byla tenkrát docela fešná kočka. Já bych vám řekl tolik. Já si myslím, že osoba prokurátora nikoho z těch lidí, kteří seděli tenkrát před soudem, moc nezajímala. Každý se zaobíral svými myšlenkami. Každý prostě si říkal: „Co budu teďka mluvit? Co se mě budou ptát? Co mám přiznat? Co mám zapřít?“*⁹⁰⁷ Naproti tomu Miloslav Kohout vzpomíná na první setkání s prokurátorkou Ivanovou v Chrudimské věznici a její pozdější vystupování před soudem: *„... prokurátorka to byla takový zjev, kterej s náma nejdřív přišel do Chrudimi podepisovat protokoly, který jsme pořádně ani neznali, ale to jí bylo jedno. A ona se chovala jako strašně milá, příjemná mladá holka. A potom jsme byli u soudu a najednou z ní byla prokurátorka, která se snažila z nás udělat úplný blbce a opice a vatikánský nějaký agenty a to. ... Omega celého jejího vystoupení bylo, že to děláme v žoldu Vatikánu. Že to neděláme pro přesvědčení, ale že to děláme za peníze, který dostáváme z Vatikánu.“*⁹⁰⁸ Stříteský ve svých vzpomínkách shrnul chování dělnické prokurátorky Ivanové během procesu: *„Ivanová po celý proces urážela hrubým způsobem osobu rektora, ale i studenty.“*⁹⁰⁹

⁹⁰⁵ Dr. Pavel Barbaš byl jedním z vedoucích II. oddělení Státní prokuratury Praha. Spolu s ním dělala vedoucí i známá dělnická prokurátorka Ludmila Brožová.

⁹⁰⁶ Růžena Ivanová byla absolventkou II. běhu jednorocní Právnické školy pracujících při Ministerstvu spravedlnosti v Praze v období od 1. března 1949 do 28. února 1950. Původním zaměstnáním byla strojní mechanika. Absolventi právnických škol pracujících byli nasazováni do justice ze dvou důvodů. Za prvé režim zamýšlel nahradit neloajální kádry v justici svými lidmi proškolenými podle nových pravidel režimu. Než ale nový studenti pětiletých vysokých škol dokončí svoje studia, měli mezidobí vyplnit právě absolventi právnických škol pracujících. Za druhé účelem vzniku institutu dělnických prokurátorů bylo plnění režimem proklamovaného zrovnoprávnění všech společenských tříd. Do kurzů byli přijímáni zástupci všech společenských vrstev: dělníci, rolníci, politicky spolehliví živnostníci či řemeslníci. Asi nejznámější dělnickou prokurátorkou je zásluhou knihy Petra Zídka *Příběh herečky: dělnická prokurátorka Ludmila Brožová* a polistopadového soudního procesu dělnická prokurátorka Ludmila Brožová-Polednová, která se podílela na politickém procesu s Miladou Horákovou; *Československá justice*, sv. II., s. 311; ZÍDEK, Petr. *Příběh herečky: dělnická prokurátorka Ludmila Brožová a její svět*. Praha: Dokořán, 2010, 263 s.

⁹⁰⁷ Interview pro Paměť národa s Jiřím Koprívou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Litomyšl 11.07.2008. Online. [cit. 4.11.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kopriva-jiri-1932>>.

⁹⁰⁸ Interview pro Paměť národa s Miloslavem Kohoutem, nar. 1930, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Litomyšl 08.08.2008. Online. [cit. 10.11.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kohout-miloslav-1930>>.

⁹⁰⁹ Regionální muzeum v Litomyšli. fond František Ambrož Stříteský. kart. 1., Úryvek ze vzpomínek rektora Františka Ambrože Stříteského z října roku 1950.

Proces započal 9. října 1950 v osm hodin ráno.⁹¹⁰ Obvinění byli do velkého sálu Smetanova domu přiváděni postupně a předseda senátu zjišťoval jejich totožnost.⁹¹¹ Nakonec na lavici obžalovaných seděli všichni pohromadě. Mnozí se ani neznali, a dokonce se viděli poprvé v životě. Velký sál Smetanova domu byl zaplněn publikem. Státní bezpečnost se snažila splnit propagandistické cíle, a proto na přelíčení svázeli studenty a pracující z celého kraje.⁹¹² Všichni přihlízející, a především mládež, měli vidět, jak dopadnou, pokud se nepřizpůsobí novému zřízení. Přelíčení bylo rozhlasem nainstalovanými venku před Smetanovým domem přenášeno místnímu publiku.⁹¹³

Každému z obviněných byl dovolen pouze jeden rodič. Na svůj příchod do sálu a reakci rodičů vzpomíná Miloslav Matějka: „*Tatínek měl vymezený místa na galerii a vím, že tam byli. Můj tatínek byl o hlavu větší než jsem já, a tak on byl na té galerii, na tom balkoně, a když nás tam vedli ti bachaři po jednom do toho sálu, tak když já jsem vstoupil do sálu tak on, aby na sebe upozornil, že tam je, tak prudce vstal. Jako jedinej vstal. Jinak nějak kontakt s rodinou nepřipouštěli. Ani před odsouzením, ani po.*“⁹¹⁴ Podobně na chování svých rodičů během procesu vzpomíná i Jiří Kopřiva.⁹¹⁵ Během přelíčení se obzvlášť vyznamenaly některé ženy v hledišti. Aby vynikly a nejspíš, aby ukázaly sympatie k stávajícímu režimu a touhu po krvi, navlékly si na hlavu rudé šátky. Následně konci svých deštníků píchaly do zad obviněných sedících na lavicích před nimi. O nich nám výstižné svědectví poskytuje Miloslav Bulva: „*Reakce byla hlavně od těch, co seděli těsně za náma. To byli členové strany a hlavně členky strany, který si uplívávaly a pokřikovaly a strkaly do nás deštníkama, pokud na nás dosáhly. Dneska se na to člověk dívá jako na komedii. Tenkrát to bylo trošku horší.*“⁹¹⁶ Po přečtení nacionální obviněných začínal prokurátor svůj výstup čtením rozhořčených rezolucí pracujících

⁹¹⁰ NA. Fond státní správy z let 1945-1992. sp. zn. Ts I/VII 127/50, kart. 2, Protokol o hlavním přelíčení procesu „Střiteský a spol.“ z 9.-11.10.1950, s. 1.

⁹¹¹ NA. Fond státní správy z let 1945-1992. sp. zn. Ts I/VII 127/50, kart. 2, Protokol o hlavním přelíčení procesu „Střiteský a spol.“ z 9.-11.10.1950, s. 1; Interview pro Paměť národa s Jiřím Kopřivou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Střiteský a spol.“ Litomyšl 11.07.2008. Online. [cit. 4.11.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kopriva-jiri-1932>>.

⁹¹² Interview pro Paměť národa s Miloslavem Matějkou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Střiteský a spol.“ Květná u Poličky 07.08.2008. Online. [cit. 4.11.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/matejka-miroslav-1932>>; BOŠTÍK, M. *Monstrproces*, s. 41.

⁹¹³ NA. Fond státní správy z let 1945-1992. sp. zn. Ts I/VII 127/50, kart. 2, Úřední záznam o nákladech za řízení z 11.-13.11.1950.

⁹¹⁴ Interview pro Paměť národa s Miloslavem Matějkou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Střiteský a spol.“ Květná u Poličky 07.08.2008. Online. [cit. 30.9.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/matejka-miroslav-1932>>.

⁹¹⁵ Interview pro Paměť národa s Jiřím Kopřivou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Střiteský a spol.“ Litomyšl 11.07.2008. Online. [cit. 30.9.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kopriva-jiri-1932>>.

⁹¹⁶ Interview pro Paměť národa s Miloslavem Bulvou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Střiteský a spol.“ Litomyšl 11.07.2008. Online. [cit. 30.9.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/bulva-miloslav-1932>>.

lidu.⁹¹⁷ Jedna taková rezoluce dorazila i ze Státního reálného gymnázia v Litomyšli: „*Žáci a zaměstnanci gymnázia v Litomyšli sledují soudní proces s rozvratníky z řad studentů a učitelů a odsuzují jejich činnost, která směřovala k rozbití lidově demokratického řádu. Jest v zájmu nové školy, aby byla očištěna do živlů, které znemožňují plnit její politický a výchovný úkol. Podepsaní žádají, aby státní soud potrestal viníky spravedlivým trestem a slibují, že poctivým studiem a usilovnou prací se vynasnaží ukázati, že v nové škole jest již nový duch, který pomáhá budovat socialismus v naší vlasti.*“⁹¹⁸ Pod textem rezoluce je připojena řada podpisů zaměstnanců a studentů gymnázia. Je samozřejmě otázkou, nakolik byly podpisy dobrovolné. Někteří možná připojili podpisy, aby nepřišli o práci, či aby měli při studiích klid a mohli si zvolit vysokou školu podle sebe. Další ukázkou je rezoluce litomyšlského podniku Kovopol, kde pracovala Emílie Stárková a Otta Rozkošný: „*My zaměstnanci n. p. Kovopol v Litomyšli, nemůžeme klidně přihlížet na to, jak nám několik rozvratníků, kteří odposlouchávali rozkazy ze zahraničního rozhlasu, podkopávají naši budovatelskou práci. Neumíme si vysvětlit, co je přivedlo k protistátní činnosti, neboť v naší republice není nezaměstnaných ani žebráků. Proto tuto rozvratnou činnost odsuzujeme a žádáme o přísné potrestání.*“⁹¹⁹ Rozhořčené rezoluce pracujícího lidu přicházely z celého kraje. Svě rozhořčení vyjadřovaly obce z okolí Litomyšle, nejrůznější krajské podniky, zemědělská družstva, školy, politické orgány a svoji nelibost s činy mladistvých vyjádřilo i ČSM.

Z protokolu o hlavním přelíčení vyplývá, že mnozí obvinění před soudem nespolupracovali, jak si StB představovala. Obhajovali sebe a popírali, některé skutky jejich spoluobviněných. Velmi statečně se z Kohoutovy skupiny před soudem projevila Blanka Zachová. Hned v úvodu prohlašuje, že se cítí nevina.⁹²⁰ Jediné, čím se cítila vina, bylo, že psala letáky na psacím stroji podle konceptu, který přinesl Kohout.⁹²¹ Zachové se nelíbilo chování některých představitelů strany, kteří ji spolu s ostatní mládeží nutili, aby se zapojila do ČSM. Podobně reagovali i další. Jiří Mráz prohlásil: „*Cítím se částečně vinným. Necítím se vinným spoluúčastí na ilegální organizaci. Měl jsem záporný postoj k lidově-demokratickému zřízení následkem svých vědomostí politických a zpráv, které jsem získal od kamarádů ze zahraničního rozhlasu a od*

⁹¹⁷ Interview pro Paměť národa s Karlem Metyšem, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Střiteský a spol.“ Praha 24.05.2008. Online. [cit. 30.9.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/metys-karel-1932>>.

⁹¹⁸ NA. Fond státní správy z let 1945-1992. sp. zn. Ts I/VII 127/50, kart. 2, Rezoluce Státního reálného gymnázia Litomyšl ke Státnímu soudu z 10.10.1950.

⁹¹⁹ NA. Fond státní správy z let 1945-1992. sp. zn. Ts I/VII 127/50, kart. 2, Rezoluce národního podniku Kovopol v Litomyšli ke Státnímu soudu z 10.10.1950.

⁹²⁰ NA. Fond státní správy z let 1945-1992. sp. zn. Ts I/VII 127/50, kart. 2, Protokol o hlavním přelíčení procesu „Střiteský a spol.“ z 9.-11.10.1950, s. 10.

⁹²¹ Tamtéž.

šeptandy. O existenci ilegální skupiny jsem se dozvěděl až při vyšetřování na státní bezpečnosti. Dříve jsem nemohl předpokládat, že se jedná o ilegální skupinu.“⁹²² František Kvapil se rovněž prohlásil za nevinného. V jeho případě byl kladen důraz na držbu zbraní. K tomu Kvapil podotýká: „Pistole jsem měl jen proto, že jsem rád střílel, a ne proto, abych je použil proti lidově-demokratickému zřízení.“⁹²³ Jiří Kopřiva se necítil vinným z velezrady, ale pouze z toho, že vstoupil do Kohoutovy organizace, která měla bojovat proti ČSM a tím proti Československé republice.⁹²⁴ Jaroslav Vomočil byl víceméně žalován za známost s kaplanem Markem. Před soudem veškerá obvinění popíral: „Kaplana Marka znám. V květnu jsem se dověděl od jeho otce, že dostal od syna dopis, že tento utekl do zahraničí, že se skrývá někde v Praze. Říkal mi to v době, kdy už jeho útěk byl znám bezpečnostním úřadům.“⁹²⁵ Někteří obžalovaní byli dokonce troufalejší. Otta Rozkošný, pravděpodobně po vzoru Milady Horákové, před soudem prohlásil: „Odpověděl jsem, že se cítím vinným podle platných zákonů republiky proto, že podle mého názoru, kdyby byla skutečná svoboda projevu, nebyl bych žalován pro letáky.“⁹²⁶ I Miloslav Kohout vzpomíná na odvážné vystupování před soudem: „Ono totiž se při tom našem soudu přepočítali, že nikdo nejel podle toho, co měl říkat. A to bylo asi tím, že nás málo zpracovali, protože možná, že by se někdo našel. Ale tady vlastně každý mluvil jako sám za sebe a nikdo nikoho neshazoval. A to jim nebylo vhod. Protože oni by byli potřebovali, aby se ta skupina obrátila částečně proti sobě, a to se nestalo. To je taky ten článek v novinách, že jsme vystupovali cynicky, drze.“⁹²⁷

Když nebyla skupina obviněných před soudem, pobývali v Litomyšlském vězení. Podle Karla Metyše to bylo z hlediska hygieny a zařízení cely nejhorším vězením: „... nejhorší vězení, neboli basa mezi vězni, jak se říká, byla v Litomyšli, když jsme měli ten proces. V těch ostatních věznicích už byl normálně buďto turecký záchod, nebo normální mísa, ale tam bylo pouze tzv. džáno. To bylo pouze nádoba kam se dělala velká i malá strana, takže vůně byla dokonalá a i ty lůžka po těch generacích vězňů byly úplně špinavé, propocené, hrozný to bylo. ...“⁹²⁸

⁹²² NA. Fond státní správy z let 1945-1992. sp. zn. Ts I/VII 127/50, kart. 2, Protokol o hlavním přelíčení procesu „Střiteský a spol.“ z 9.-11.10.1950, s. 15.

⁹²³ Tamtéž, s. 24.

⁹²⁴ Tamtéž, s. 25-26.

⁹²⁵ Tamtéž, s. 31.

⁹²⁶ Tamtéž, s. 39.

⁹²⁷ Interview pro Paměť národa s Miloslavem Kohoutem, nar. 1930, odsouzený v politickém procesu „Střiteský a spol.“ Litomyšl 08.08.2008. Online. [cit. 10.11.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kohout-miloslav-1930>>.

⁹²⁸ Interview pro Paměť národa s Karlem Metyšem, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Střiteský a spol.“ Praha 24.05.2008. Online. [cit. 10.11.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/metys-karel-1932>>.

5.1 Rozsudek

Poslední den procesu, 11. října 1950, si obžalovaní vyslechli rozsudek. Státní soud Františka Stříteského, Miloslava Kohouta, Václava Novotného, Blanku Zachovou, Čestmíra Horáka, Jiřího Kopřivu, Miroslava Zedníka, Jiřího Mráze, Miloslava Matějku, Bohdana Metyše, Dagmar Rolečkovou, Alenu Holomkovou, Jana Pecha, Karla Metyše, Zdeňka Vašíčka, Miloslava Bulvu, Ottu Rozkošného, Bohuslava Chaloupku, Františka Kvapila, Karla Šplíchala a Miladu Němečkovou vinil z toho, že se od ledna 1949 spolčili, aby zničili nebo rozvrátili lidově-demokratické zřízení, přičemž Stříteský, Kohout, Novotný, Horák, Kopřiva, Mráz, Pech, Metyš, Rozkošný, Kvapil, Šplíchal k tomuto činu hromadili zbraně a střelivo.⁹²⁹ Václav Portman byl uznán vinným z toho, že se v roce 1949 spolčil s jinými a úmyslem podvracet lidově-demokratické zřízení. Jaroslav Vomočil byl uznán vinným z toho, že se dověděl o chystaném zločinu velezrady a neoznámil ho bezpečnostním úřadům či orgánům.⁹³⁰

Jan Pech s Františkem Snopkem byli uznáni vinnými ze zločinů odstranění vypodobnění prezidenta republiky s úmyslem projevit opovržení republiky, nebo nepřátelské smýšlení o ní a odstranili a zničili vypodobněné představitele spojeneckého státu se stejným úmyslem.⁹³¹

Za tyto skutky byli odsouzeni k:⁹³²

Jméno	Trest
1. František Stříteský	25 rokům odnětí svobody 20 tis. Kčs peněžité trest Konfiskace celého jmění Ztráta čestných práv občanských na 10 let
2. Čestmír Horák	22 rokům odnětí svobody 20 tis. Kčs peněžité trest Konfiskace celého jmění Ztráta čestných práv občanských na 10 let
3. Václav Novotný	20 rokům odnětí svobody 20 tis. Kčs peněžité trest Konfiskace celého jmění

⁹²⁹ NA. Fond státní správy z let 1945-1992. sp. zn. Ts I/VII 127/50, kart. 2, Rozsudek Státního soudu z 11.10.1950, s. 4.

⁹³⁰ Tamtéž.

⁹³¹ Tamtéž.

⁹³² Tamtéž, s. 5-11.

		Ztráta čestných práv občanských na 10 let
4.	Miloslav Kohout	20 rokům odnětí svobody 10 tis. Kčs peněžité trest Konfiskace celého jmění Ztráta čestných práv občanských na 10 let
5.	Otta Rozkošný	18 rokům odnětí svobody 20 tis. Kčs peněžité trest Konfiskace celého jmění Ztráta čestných práv občanských na 10 let
6.	Karel Šplíchal	17 rokům odnětí svobody 20 tis. Kčs peněžité trest Konfiskace celého jmění Ztráta čestných práv občanských na 10 let
7.	Jiří Mráz	16 rokům odnětí svobody 50 tis. Kčs peněžité trest Konfiskace celého jmění Ztráta čestných práv občanských na 10 let
8.	František Kvapil	15 rokům odnětí svobody 50 tis. Kčs peněžité trest Konfiskace celého jmění Ztráta čestných práv občanských na 10 let
9.	Blanka Zachová	15 rokům odnětí svobody 20 tis. Kčs peněžité trest Konfiskace celého jmění Ztráta čestných práv občanských na 10 let
10.	Alena Holomková	10 rokům odnětí svobody 10 tis. Kčs peněžité trest Konfiskace celého jmění Ztráta čestných práv občanských na 10 let
11.	Miroslav Zedník	8 rokům odnětí svobody 10 tis. Kčs peněžité trest Konfiskace celého jmění Ztráta čestných práv občanských na 10 let

12.	Jan Pech	7 rokům odnětí svobody 20 tis. Kčs peněžité trest Konfiskace celého jmění
13.	Bohdan Metyš	5 rokům odnětí svobody 10 tis. Kčs peněžité trest eventuálně 1 měsíc odnětí svobody Konfiskace celého jmění Ztráta čestných práv občanských na 5 let
14.	Milada Němečková	3 rokům odnětí svobody 25 tis. Kčs peněžité trest eventuálně 2 $\frac{1}{2}$ měsíce odnětí svobody Konfiskace celého jmění Ztráta čestných práv občanských na 5 let
15.	Bohuslav Chaloupka	3 rokům odnětí svobody 10 tis. Kčs peněžité trest eventuálně 1 měsíc odnětí svobody Konfiskace celého jmění Ztráta čestných práv občanských na 5 let
16.	Emílie Stárková	3 rokům odnětí svobody 10 tis. Kčs peněžité trest eventuálně 1 měsíc odnětí svobody Ztráta čestných práv občanských na 3 roky
17.	Miloslav Matějka	3 rokům odnětí svobody 10 tis. Kčs peněžité trest Konfiskace celého jmění
18.	Karel Metyš	3 rokům odnětí svobody 5 tis. Kčs peněžité trest Konfiskace poloviny jmění
19.	Jaroslav Vomočil	2 rokům odnětí svobody 10 tis. Kčs peněžité trest eventuálně 1 měsíc odnětí svobody Ztráta čestných práv občanských na 3 roky
20.	Zdeněk Vašíček	2 rokům odnětí svobody

		5 tis. Kčs peněžítý trest Konfiskace poloviny jmění
21.	Dagmar Rolečková	2 rokům odnětí svobody 5 tis. Kčs peněžítý trest
22.	Jiří Kopřiva	2 rokům odnětí svobody 5 tis. Kčs peněžítý trest
23.	Miloslav Bulva	1 roku odnětí svobody 5 tis. Kčs peněžítý trest Konfiskace celého jmění
24.	František Snopek	1 roku odnětí svobody 2 tis. Kčs peněžítý trest
25.	Václav Portman	6 měsícům odnětí svobody

Výše rozsudků některé obviněné, ne-li celou skupinu, překvapila, ale jak už bylo popsáno výše, mnozí věřili, že to tak západ nenechá: „ ... *Víte co, my jsme si do té doby, než ty rozsudky padly, aspoň já budu mluvit za sebe, nikdy nepředstavoval, že soud může vyslovit pětadvacet let dvaadvacet let. Takovéhle tresty. Na druhou stranu v tom padesátém roce existovala taková domněnka, fáma nebo přesvědčení, že to stejně západ takhle nenechá. Že to musí za chvíli prasknout. Takže je jedno, jestli dva roky nebo dvacet. Myslím si, že aspoň to říkám za sebe, když jsem slyšet dvacet, dvaadvacet, pětadvacet, tak to, že mě opravdu zaskočilo. Potom s hrůzou očekáváte, kolik teda vyslověj u vašeho jména.*“⁹³³

Proces s Emílií Stárkovou byl kvůli jejímu špatnému zdravotnímu stavu po porodu odročen k samostatnému projednání. Soud s ní započal 15. ledna 1951.⁹³⁴ V neveřejném zasedání byla odsouzena k 3 rokům vězení a dalším vedlejším trestům za velezradu.⁹³⁵

Alena Holomková, František Kvapil a Karel Šplíchal požádali o písemné vyhotovení rozsudku k rukám jejich obhájce.⁹³⁶ Trojice s rozsudkem nesouhlasila a měla v plánu se odvolat k Nejvyššímu soudu. Zbylí odsouzení se tohoto práva vzdali a nastoupili ihned tresty. Dnes je

⁹³³ Interview pro Paměť národa s Jiřím Kopřivou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Litomyšl 11.07.2008. Online. [cit. 5.11.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kopriva-jiri-1932>>.

⁹³⁴ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Skupinový vyšetřovací svazek č. 9 „Akce ATA z 9.-11.10.1950, s. 7.

⁹³⁵ Tamtéž.

⁹³⁶ NA. Fond státní správy z let 1945-1992. sp. zn. Ts I/VII 127/50, kart. 2, Protokol o hlavním přelíčení procesu „Stříteský a spol.“ z 9.-11.10.1950, s. 42.

naprosto běžné odvolat se proti rozsudku, ale v době kabinetní justice a obzvláště v 50. letech sami obhájci žalovaných nabádali své klienty, aby se neodvolávali. Nejvyšší soud v mnoha případech místo snižování, neúměrné tresty zvyšoval. Sami komunističtí funkcionáři si této skutečnosti byli vědomi a snažili se ji napravit. V zápise z prosincové porady roku 1950 brněnského Státního soudu a brněnské Státní prokuratury stojí: „*S hrůzou jsme zjistili, že u Nejvyššího soudu byly zvýšeny a překvalifikovány rozumné rozsudky, nýbrž že i vysoké a paušálně, dle přání prokuratury, uložené tresty byly značně zvyšovány. Diferenciace trestů je něco, co Nejvyšší soud vůbec nezná, a tresty zase jen paušálně zvyšuje.*“⁹³⁷ Pro nejvyšší soud se v této době vžilo označení: „*Nejvyšší potvrzovací a zvyšovací soud.*“⁹³⁸

Odvolání trojice podala shodně 22. listopadu 1950.⁹³⁹ Všichni se odvolávali proti výroku i vině a s nimi spojenými tresty. Za Františka Kvapila podával odvolání jeho obhájce, doktor Břetislav Nohavec, za Alenu Holomkovou a Karla Šplíchala doktor Vladimír Lindner. Hlavní líčení bylo u všech tří shodně stanoveno na 15. března 1951.⁹⁴⁰ V právním vývodu oba obhájci důkladně rozebrali nepodložená obvinění proti jejich klientům. Oba právní zástupci před nejvyšším soudem uspěli. Aleně Holomkové byl trest snížen z 10 na 2 roky.⁹⁴¹ Karlu Šplíchalovi Nejvyšší soud trest zkrátil ze 17 na 3 roky⁹⁴² a Františku Kvapilovi z 15 na 4 roky odnětí svobody.⁹⁴³

⁹³⁷ Československá justice, sv. I., s. 23.

⁹³⁸ Tamtéž.

⁹³⁹ NA. Fond státní správy z let 1945-1992. sp. zn. Ts I/VII 127/50, kart. 2, Odvolání Františka Kvapila k Nejvyššímu soudu z 22.11.1950; NA. Fond státní správy z let 1945-1992. sp. zn. Ts I/VII 127/50, kart. 2, Odvolání Alena Holomkové k Nejvyššímu soudu z 22.11.1950; NA. Fond státní správy z let 1945-1992. sp. zn. Ts I/VII 127/50, kart. 2, Odvolání Karla Šplíchala k Nejvyššímu soudu z 22.11.1950.

⁹⁴⁰ NA. Fond státní správy z let 1945-1992. sp. zn. Ts I/VII 127/50, kart. 2, Odvolání Františka Kvapila k Nejvyššímu soudu s právními vývody z 22.11.1950; NA. Fond státní správy z let 1945-1992. sp. zn. Ts I/VII 127/50, kart. 2, Odvolání Alena Holomkové k Nejvyššímu soudu s právními vývody z 22.11.1950; NA. Fond státní správy z let 1945-1992. sp. zn. Ts I/VII 127/50, kart. 2, Odvolání Karla Šplíchala k Nejvyššímu soudu s právními vývody z 22.11.1950.

⁹⁴¹ NA. Fond státní správy z let 1945-1992. sp. zn. Ts I/VII 127/50, kart. 1, Rozhodnutí Nejvyššího soudu o trestech v případě Aleny Holomkové, Františka Kvapila a Karla Šplíchala z 15.3.1951.

⁹⁴² Tamtéž.

⁹⁴³ Tamtéž.

6 Druhý život procesu

Polický proces nezůstal bez odezvy v novinách. Blíže neurčené noviny referují o procesu s „*Teroristickou skupinou ATA ve službách Vatikánu*“.⁹⁴⁴ Článek, který měl nepochybně podpořit propagandistické cíle procesu a rozmíchávat nenávisť mezi obyvatelstvem, popisuje a zveličuje činnost celé skupiny. Autor zřejmě vychází z textu obžalovacího spisu, protože některé floskule, použité v článku jsou si až nápadně podobné s pasážemi obsaženými v něm. Stříteský je v něm označen za vatikánského agenta, který „... *znesvěcuje chrámy, zneužívá je jako skryš zbraní a kněžským rouchem pod pláštěm náboženství zakrývá své spolčení s imperialisty a štváči atomové války*“. Článek skoro vyznívá, jako kdyby byl z pera prokurátorky Ivanové. Autor označuje i zakladatele skupiny: „... *cynického Kohouta, drzého Novotného a vyzývavou Zachovou*“. Ti jsou samozřejmě doplněni dalšími špatně se chovajícími mladistvými. Všechna vina ale není svalována pouze na mládež. Ta byla totiž údajně pod vlivem zahraničního rozhlasu, špatné rodičovské výchovy a reakčních profesorů Stříteského a Zralého. Obzvlášť zajímavá je zmínka o profesoru Zralém. Sám profesor totiž nebyl v procesu žalován, což zřejmě Státní bezpečnost velmi mrzelo.

I přes snahy tvůrců propagandistické cíle politický proces „Stříteský a spol.“ nesplnil. V dopise pro Ministerstvo spravedlnosti Stříteský hodnotí celý proces a zároveň zde podává svědectví pracovníka Krajského národního výboru Pardubice: „*Celý proces byl projevem krajní zloby a nenávisti. Ti, kdož ho připravovali, očekávali, že bude mít velký vliv na lidi našeho kraje ve prospěch komunismu. Avšak výsledek byl opačný. Asi půl roku po mém odsouzení navštívil mě nějaký referent K. N. V. Pardubice a ptal se mě, co soudím o procesu. Řekl jsem jim asi toto: „Na celý případ stačil tatínkův pásek. Jsem přesvědčen, že vám proces uškodil.“ Dotyčný přiznal: „Ano, soud nám uškodil.“*“⁹⁴⁵

Dne 6. dubna 1951 byla do Pardubic svolána porada, které se zúčastnil státní prokurátor JUDr. Karel Čížek, náměstek krajského prokurátora Ferdinand Goldšmíd, Zelenka z Krajského sekretariátu KSČ Pardubice a pracovníci KV StB Pardubice, v jejichž kompetenci bylo vyšetřování případu.⁹⁴⁶ Porada reagovala na zmírňující rozsudek Nejvyššího soudu v případě Holomkové, Kvapila a Šplíchala. Dotyční očekávali revizi celého případu nejen v akci „ATA“,

⁹⁴⁴ Blíže neurčený a nedatovaný novinový článek o „Teroristické skupině ATA“. Osobní archiv autora.

⁹⁴⁵ BOŠTÍK, M. *Monstrproces*, s. 46.

⁹⁴⁶ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Zpráva z jednání státního prokurátora Karla Čížka, náměstka krajského prokurátora Ferdinanda Goldšmída a Zelenky z KS-KSČ na Krajském velitelství Státní bezpečnosti Pardubice ohledně akce „ATA“ z 6.4.1951.

ale i v případě budislavských „Jánošíků“. Celou záležitostí se začala zabývat krajská bezpečnostní pětka. Pracovníci bezpečnosti byli dotazováni na svůj názor ohledně celé záležitosti: „ ... *po stránce státně-bezpečnostní se nám tato studentská ilegalita jevila od počátku jako málo nebezpečná a z toho důvodu, že jsme většinu osob vyšetřovali na svobodě, s ohledem na jejich mládí a do vazby státní prokuratury, že byli předáni pouze dva vyšetřovanci – řeholník Stříteský a student Novotný. Protože i nás překvapila neobyčejně vysoká výměra trestů.*“⁹⁴⁷ Krajští komunističtí funkcionáři museli reagovat na hromadné žádosti dalších odsouzených o zmírnění trestů a vzrůstající nespokojenost s procesem v Litomyšli. Někteří rodinní příslušníci odsouzených žádali pro své příbuzné snížení trestů. Jednalo se o Emílii Stárkovou, Václava Novotného, Dagmar Rolečkovou, Jaroslava Vomočila, Zdeňka Vašíčka, Jiřího Mráze, Miloslava Kohouta, Jana Pecha, Miloslava Matějku, Bohdana Metyše, Karla Metyše, Čestmíra Horáka, Blanku Zachovou a Ottu Rozkošného.⁹⁴⁸ O pár dní později, 7. dubna, obdržel státní prokurátor Čížek příkaz k revizi celého rozsudku.

Za tímto účelem se v listopadu 1952 sešla v Pardubicích porada, které se zúčastnil krajský prokurátor Karel Čížek, zástupce KV KSČ Pardubice, dva zástupci OV KSČ Litomyšl, dva zástupci KV StB Pardubice, zástupce Státní prokuratury a ministerstva spravedlnosti.⁹⁴⁹ Na základě této porady zástupce Státní prokuratury o den později v dopise adresovaném na ministerstvo spravedlnosti osvětluje důvody pro zmírnění rozsudků: „*Funkcionáři KSČ a lidosprávy z Pardubického kraje upozorňovali několikrát referenty Státní prokuratury, že tento rozsudek jest neúnosný, zvláště poté, když byl částečně Nejvyšším soudem změněn. Ve věci však nebyly podniknuty žádné kroky k nápravě a jednotlivé žádosti o milost byly Státním soudem zamítnuty z různých důvodů, zejména pro nevyjasněný postoj místních činitelů v Litomyšli.*“⁹⁵⁰ Z porady vzešel návrh na zmírnění trestů pro devět odsouzených: u Miloslava Kohouta návrh na zmírnění trestu z 20 na 7-8 let, u Václava Novotného z 20 na 5-6 let, u Blanky Zachové z 15 na 4-5 let, u Čestmíra Horáka z 22 na 7-10 let, u Miroslava Zedníka doporučení na prominutí zbytku trestu, u Jana Pecha ze 7 na 4-5 let a u Ottu Rozkošného z 18 na 5 let.⁹⁵¹ Na závěr náměstek státního prokurátora k rozhodnutí porady podotkl: „*Toto rozhodnutí pokládám za správné vzhledem k tomu, že činnost skupiny prakticky nepřesáhla činnost skupiny letákové a*

⁹⁴⁷ ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Podsvazek skupinového vyšetřovacího svazku č. 9 operativní materiál „Akce ATA“, Zpráva z jednání státního prokurátora Karla Čížka, náměstka krajského prokurátora Ferdinanda Goldšmída a Zelenky z KS-KSČ na Krajském velitelství Státní bezpečnosti Pardubice ohledně akce „ATA“ z 6.4.1951.

⁹⁴⁸ Tamtéž.

⁹⁴⁹ BOŠTÍK, M. *Monstrproces*, s. 47.

⁹⁵⁰ Tamtéž.

⁹⁵¹ Tamtéž, s. 47-48.

že obyvatelstvo porovnává vysoké výměry trestů a činnost odsouzených s činností a tresty ve skupinách velezrádných a vyzvědačských, které byly souzeny před Státním soudem a proběhly tiskem, příp. byly souzeny přímo v Pardubickém kraji.“⁹⁵²

⁹⁵² BOŠTÍK, M. *Monstrproces*, s. 48.

7 Propuštění na svobodu a rehabilitace

Do roku 1960 byli z vazby propuštěni všichni odsouzení z procesu „Stříteský a spol.“.⁹⁵³

Jméno	Datum propuštění z výkonu trestu:
1. Alena Holomková	15. 3. 1951
2. Václav Portman	16. 3. 1951
3. Miloslav Bulva	16. 8. 1951
4. František Snopek	16. 8. 1951
5. Jiří Kopřiva	30. 11. 1951
6. Dagmar Rolečková	21. 12. 1951
7. Jaroslav Vomočil	21. 12. 1951
8. Zdeněk Vašíček	28. 2. 1952
9. Karel Metyš	28. 2. 1952
10. Miloslav Matějka	8. 5. 1952
11. Milada Němečková	8. 5. 1952
12. Karel Šplíchal	8. 5. 1952
13. Bohuslav Chaloupka	12. 9. 1952
14. František Kvapil	24. 12. 1952
15. Jan Pech	2. 9. 1953
16. Emílie Stárková	23. 10. 1953 (?)
17. Blanka Zachová	17. 12. 1953
18. Miroslav Zedník	24. 2. 1954
19. Jiří Mráz	25. 2. 1954
20. Bohdan Metyš	11. 5. 1954
21. Miloslav Kohout	20. 10. 1954
22. Václav Novotný	20. 1. 1955
23. Čestmír Horák	20. 9. 1955
24. Otta Rozkošný	20. 9. 1955
25. František Ambrož Stříteský	10. 5. 1960

⁹⁵³ Veškerá data v tabulce pocházejí z pramenů Národního archivu Praha. Většinou se jedná o účetní záznamy jednotlivých velitelství SVS za náklady trestu našich odsouzených; NA. Fond státní správy z let 1945-1992. sp. zn. Ts I/VII 127/50, kart. 1, 2.

Na konci 60. let, v době „Pražského jara“, se političtí vězni z procesu „Stříteský a spol.“ odhodlali k pokusu o rehabilitaci. Všech dvacet pět odsouzených předalo svůj případ v roce 1969 do péče rehabilitační poradny Svazu protifašistických bojovníků ve Svitavách.⁹⁵⁴ Poradna podala návrh na přezkumné řízení podle zákona č. 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci ke zvláštnímu senátu Krajského soudu v Hradci Králové. Podání návrhu na rehabilitaci a jeho projednávání probíhalo v době po srpnové okupaci Československa vojsky Varšavské smlouvy.⁹⁵⁵ Invaze a následné zrušení klubu K-231 paradoxně rehabilitační snahy neukončilo. O to se postaraly až postupné politické změny. Počátkem konce rehabilitačních snah politicky odsouzených občanů Československa byla výměna vedení KSČ a personální čistky napříč celou tehdejší politikou v dubnu 1969.⁹⁵⁶ Rehabilitační komise přestávaly postupně fungovat. Jejich agendu přebíraly řádné soudy. Ty odmítaly rehabilitovat i prokázané porušení zákonů. Odsouzení z procesu „Stříteský a spol.“ své návrhy buď sami stáhli, jako například Bohdan Metyš,⁹⁵⁷ nebo se pokusili svůj případ dovést do konce jako Alena Posltová⁹⁵⁸ a Karel Šplíchal, jejichž návrh na rehabilitaci krajský soud zamítl.⁹⁵⁹

Obnovení rehabilitací se naše skupina dočkala až po listopadové revoluci roku 1989. Na základě zákona č. 119/1990 Sb. o soudních rehabilitacích byli 28. září 1990 všichni odsouzení z procesu „Stříteský a spol.“ plošně rehabilitováni.⁹⁶⁰ Bohužel v případě Aleny Posltové, Karla Šplíchala a Františka Kvapila soud vyměřil zbytkový trest v délce 3 měsíců za přečin nedovoleného ozbrojování.⁹⁶¹ Všichni tři se proti tomuto rozsudku odvolali a 21. června 1991 dosáhli u Krajského soudu v Hradci Králové Alena Posltová a Karel Šplíchal svého.⁹⁶² Krajský soud

⁹⁵⁴ NA. Fond státní správy z let 1945-1992. sp. zn. Ts I/VII 127/50, kart. 1, Návrh Svazu protifašistických bojovníků-rehabilitační poradna ve Svitavách na zahájení přezkumného řízení podle zák. č. 82/68 Sb. v případě Miloslava Kohouta z 15.4.1969.

⁹⁵⁵ DEJMEK, J. *Československo*, s. 620.

⁹⁵⁶ Tamtéž, s. 636-637.

⁹⁵⁷ NA. Fond státní správy z let 1945-1992. sp. zn. Ts I/VII 127/50, kart. 1, Zrušení návrhu na rehabilitaci u Krajského soudu Hradec Králové v případě Bohdana Metyše z 18.11.1973.

⁹⁵⁸ Za svobodna Holomková.

⁹⁵⁹ NA. Fond státní správy z let 1945-1992. sp. zn. Ts I/VII 127/50, kart. 1, Usnesení o zamítnutí návrhu o rehabilitaci Aleny Posltové a Karla Šplíchala z 2.11.1972.

⁹⁶⁰ Krajský soud v Hradci Králové. Rt. 82/90, Proces Stříteský a spol, Rozhodní o soudní rehabilitaci Jiřího Kopřivy podle zákona č. 119/1990 Sb. z 28.9.1990; Krajský soud v Hradci Králové. Rt. 82/90, Proces Stříteský a spol, Rozhodní o soudní rehabilitaci Miloslava Kohouta podle zákona č. 119/1990 Sb. z 28.9.1990.

⁹⁶¹ Krajský soud v Hradci Králové. Rt. 82/90, Proces Stříteský a spol, Rozhodní o soudní rehabilitaci Aleny Posltové podle zákona č. 119/1990 Sb. z 28.9.1990; Krajský soud v Hradci Králové. Rt. 82/90, Proces Stříteský a spol, Rozhodní o soudní rehabilitaci Karla Šplíchala podle zákona č. 119/1990 Sb. z 28.9.1990; Krajský soud v Hradci Králové. Rt. 82/90, Proces Stříteský a spol, Rozhodní o soudní rehabilitaci Františka Kvapila podle zákona č. 119/1990 Sb. z 28.9.1990.

⁹⁶² Krajský soud v Hradci Králové. Rt. 82/90, Proces Stříteský a spol, Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové o návrhu Aleny Posltové a Karla Šplíchala o zrušení zbytkových trestů z 21.6.1991.

zrušil oba zbytkové tresty. Soudní líčení se bohužel muselo obejít bez Františka Kvapila, který se k soudu nedostavil. Kvapil se zbytkového trestu zbavil až 20. května 1993 usnesením Krajského soudu v Hradci Králové.⁹⁶³

⁹⁶³ Krajský soud v Hradci Králové. Rt. 82/90, Proces Stříteský a spol, Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové o návrhu Františka Kvapila o zrušení zbytkového trestu z 20.5.1993.

Závěr

Cílem kvalifikační práce bylo zmapování politického procesu „Stříteský a spol.“ za pomoci starších i nově objevených pramenů. Autor čtenáři představil tři protistátní skupiny vesměs mladých lidí, z kterých byl proces Státní bezpečností sestaven. Jiří Kopřiva, Miloslav Matějka a Jindřich Vích žádnou cílenou protistátní činnost neprováděli. Jejich setkávání se pouze omezovalo na rozhovory nad novými poměry v zemi. Cílem skupiny kolem Miloslava Kohouta bylo vytvoření protiváhy vůči ČSM a zabránění ovlivňování mládeže novým režimem. Toho chtěli docílit především prostřednictvím bojkotu Československého svazu mládeže. Naproti tomu Karel Metyš a jeho kamarádi volali po svobodných volbách, které by vrátily republiku do jejích předmnichovských poměrů.

Sejmutí obrazů ze zdi na Státním reálném gymnáziu dvěma studenty průmyslové školy a poškození jednoho z nich spustilo vyšetřování Státní bezpečnosti. Vyšetřovatele našli u Miloslava Kohouta jeden z letáků jeho skupiny. Nálezy protirežimních písemností vedly Státní bezpečnost k zaměření se na mladé lidi kolem Kohouta a rozkrývání celé jejich činnosti. Na skupinu Karla Metyše se přišlo nešťastnou náhodou v rámci vyšetřování Metyšova bratra Jaroslava ve Svitavách. Jiřího Kopřivu a Miloslava Matějku bezpečnost začlenila do chystaného procesu hlavně díky výpovědím jejich kamaráda Jindřicha Vícha, který byl vyšetřovateli náhodou zadržen.

Vyšetřovatelům zřejmě konstrukt případu založený pouze na mladých lidech nestačil, a proto zapojili do chystaného procesu člena Piaristického řádu Františka Ambrože Stříteského. Jediným jeho proviněním bylo převzetí zbraní od Václava Novotného a jejich ukrytí. Veřejný proces s dvaceti čtyřmi lidmi proběhl 9. - 11. října v Litomyšli. Státní soud skupinu odsoudil k drakonickým trestům odnětí svobody. Jedna z odsouzených, Emílie Stárková, byla o pár měsíců později souzena a odsouzena v samostatném procesu.

Bývalí političtí vězni z procesu „Stříteský a spol.“ se na přelomu 60. a 70. let snažili o rehabilitace, ale politická situace v Československu jim je nakonec neumožnila zdárně dotáhnout do konce. Až po pádu režimu se jim v 90. letech dostalo zaslouženého očištění.

Téma politického procesu s rektorem Stříteským ani touto prací nebylo vyčerpáno. Badatelé se v budoucnu mohou zaměřit na pobyt odsouzených ve věznicích a pracovních táborech. Rovněž druhý život bývalých politických vězňů po propuštění na svobodu a politické spolu s psychologickými dopady na jejich rodiny skýtá množství prostoru pro výzkum. Soud se

Stříteským nebyl jediným Litomyšlským politickým procesem. Budislavským „Jánošíkům“ souzeným o dva dny dříve v samostatném procesu také doposud nebyla věnována pozornost.

Abstract

The aim of the final thesis was to map the political trial "Stříteský a spol.". At the very beginning, the author outlined three main groups from which the process was constructed. He described the personal motivations of their main actors and the activities of the three illegal groups. The author also presented short biographies of all examined persons in the "Stříteský a spol. trial"

The author of the thesis did not forget to outline investigation practices of the State Security. An essential part of the whole story was the involvement of the last member of the Piarist order in Litomyšl, František Ambrož Stříteský. The investigators put Stříteský into the role of a gray eminence, who managed the group's activities from the shadows. His orders were supposedly from the Vatican City itself. All archival documents were supplemented by the memories of the surviving participants of the trial. These have become especially beneficial in parts where written sources are not enough or directly ignore them.

Towards the end of the work, the author described the trial itself. He presented the allegations by the State Security and subsequent lawsuit by the State Prosecutor. The author also paid attention to the verdict of the trial. All events from the trial were depicted with the help of the trial's participants and their memories. At the very end of the work, the author of the text did not forget the release of individual convicts and their subsequent rehabilitation.

Seznam použitých zdrojů

Monografie a sborníky

BALÍK, Stanislav a Michal KUBÁT. *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů*. Praha: Dokořán, 2004, 167 s. ISBN 80-86569-89-6.

BLÁHOVÁ, Ivana, Lukáš BLAŽEK, Martin BOŠTÍK a Tereza STARÁ. *Jménem republiky!: osm případů zvěle komunistické justice*. Praha: Auditorium, 2015, 398 s. ISBN 978-80-87284-55-1.

BORÁK, Mečislav. *Spravedlnost podle dekretu: retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945-1948)*. Ostrava: Tilia, 1998, 450 s., obr. příl. ISBN 80-86101-07-X.

BOŠTÍK, Martin. *Monstrproces "Stříteský a spol.", Litomyšl 1950: historická studie o síle a slabosti poválečného člověka*. 2. opr. a dopl. vyd. Litomyšl: Regionální muzeum, 2004, 81 s. ISBN 80-239-3272-1.

BURSÍK, Tomáš. *Osud odbojové organizace Černý lev 777: [příspěvek k historii ozbrojeného odporu proti komunistickému režimu v Československu]*. Praha: Odbor archiv bezpečnostních složek MV ČR, 2007, 120 s. Malá řada. ISBN 978-80-254-1125-4.

BURSÍK, Tomáš. *Přišli jsme na svět proto, aby nás pronásledovali: trestanecké pracovní tábory při uranových dolech v letech 1949-1961*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2009, 211 s. ISBN 978-80-87211-22-9.

BURSÍK, Tomáš. *Ztratily jsme mnoho času-- Ale ne sebe!: životy politických vězeňkyň v československých věznicích padesátých a šedesátých let dvacátého století*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2006, 197 s. Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR. ISBN 80-86621-25-1.

ČECHUROVÁ, Jana a Jan RANDÁK. *Základní problémy studia moderních a soudobých dějin*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015, 756 s. ISBN 978-80-7422-309-9.

Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2003, sv. I., 415 s.

Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2004, sv. II., 311 s.

DEJMEK, Jindřich. *Československo: dějiny státu*. Praha: Libri, 2018, 951 s. ISBN 978-80-7277-572-9.

HEJL, Vilém. *Zpráva o organizovaném násilí*. Praha: Univerzum, 1990, 350 s. ISBN 80-85207-01-X.

KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1945-1948*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991, 153 s. ISBN 80-04-25699-6.

KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1948-1953*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991, 146 s. ISBN 80-04-25700-3.

KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost: [Státní bezpečnost 1948-1956]*. Brno: Doplněk, 1999, 289 s. ISBN 80-7239-024-4.

KAPLAN, Karel. *Největší politický proces: "M.Horáková a spol."*. Brno: Doplněk, 1995, 347 s. Studie - materiály - dokumenty. ISBN 80-85270-48-X.

KAPLAN, Karel. *Proměny české společnosti (1948-1960)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012, 467 s. Česká společnost po roce 1945. ISBN 978-80-7285-155-3.

KAPLAN, Karel. *Protistátní bezpečnost: 1945-1948: historie vzniku a působení StB jako mocenského nástroje KSČ*. Praha: Plus, 2015, 490 s. ISBN 978-80-259-0364-3.

KAPLAN, Karel. *Stát a církev v Československu v letech 1948-1953*. Brno: Doplněk, 1993, 440 s. Studie - materiály - dokumenty. ISBN 80-85270-22-6.

KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. 2. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2008, 253 s., xvi s. obr. příl. ISBN 978-80-7364-049-1.

KAPLAN, Karel – VÁCHOVÁ, Jana (eds.). *Protistátní letáky a jiné formy odporu v roce 1948: dokumenty*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994. 190 s. Dokumenty o perzekuci a odporu, sv. 9.

KAPLAN, Karel – VÁCHOVÁ, Jana (eds.). *Protistátní letáky a jiné formy odporu v roce 1949: dokumenty*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994. 119 s. Dokumenty o perzekuci a odporu, sv. 11.

KŘEŠTAN, Jiří. *Zdeněk Nejedlý: politik a vědec v osamění*. Praha: Paseka, 2012, 569 s. ISBN 978-80-7432-253-2.

MAREK, Pavel. *České živnostnictvo 1945-1960: likvidace živnostníků, řemeslníků a obchodníků v českých zemích*. Brno: Doplněk, 2006, 323 s., [8] s. obr. příl. ISBN 80-7239-200-X.

MAYER, Françoise. *Češi a jejich komunismus: paměť a politická identita*. Přeložil Helena BEGUIVINOVÁ. Praha: Argo, 2009, 273 s. Historické myšlení. ISBN 978-80-257-0151-5.

NĚMEČEK, Jan. *Mašínové: zpráva o dvou generacích*. Praha: Torst, 1998, 315 s. ISBN 80-7215-048-0.

Odboj a odpor proti komunistickému režimu v Československu a ve střední Evropě: sborník k mezinárodní konferenci = Resistance and Opposition Against the Communist Regime in Czechoslovakia and Central Europe: international conference : 15th-16th April 2009. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2010, 366 s. ISBN 978-80-87211-42-7.

PEJČOCH, Ivo a Prokop TOMEK. *Agenti-chodci na popravišti: kurýři západních zpravodajských služeb, popravení v letech 1949-1958*. Vyd. 1. Cheb: Svět křídel, 2010. Svět křídel. 344 s. ISBN 978-80-86808-88-8.

PINEROVÁ, Klára. *Do konce života: političtí vězni padesátých let - trauma, adaptace, identita*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2017, 404 s. Po válce. ISBN 978-80-7422-590-1.

Politické procesy v Československu po roce 1945 a "Případ Slánský": sborník příspěvků ze stejnojmenné konference, pořádané ve dnech 14.-16. dubna 2003 v Praze. Brno: Prius, 2005, 391 s. ISBN 80-7285-053-9

ŠANTORA, Roman. *Skautské století: dobrodružný příběh 100 let českého skautingu*. Praha: Junák, 2012, 253 s. ISBN 978-80-86825-72-4.

SKŘIVÁNEK, Milan. *Litomyšl 1259-2009: město kultury a vzdělávání*. Vydání druhé, opravené a doplněné. Litomyšl: Město Litomyšl, [2016], 631 s. ISBN 978-80-905821-4-9.

StB o sobě: výpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2002, 439 s. ISBN 80-902885-8-8.

SVOBODA, Libor a Martin TICHÝ (eds.). *Cesty za svobodou: kurýři a převaděči v padesátých letech 20. století*. Vyd. 1. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2014. 248 s. ISBN 978-80-87912-19-5.

URBAN, Jiří. *Venkov pod kolektivizační knutou: okolnosti exemplárního "kulackého" procesu*. Praha: Vyšehrad, 2010, 303 s. Moderní dějiny. ISBN 978-80-7429-055-8.

VANĚK, Miroslav, Pavel MÜCKE a Hana PELIKÁNOVÁ. *Naslouchat hlasům paměti: teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007, 224 s. ISBN 978-80-7285-089-1.

VANĚK, Miroslav. *Orální historie ve výzkumu soudobých dějin*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2004, 175 s. Hlasy minulosti. ISBN 80-7285-045-8.

VEBER, Václav. *Osudové únorové dny 1948*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008, 426 s. Česká historie. ISBN 978-80-7106-941-6.

VEBER, Václav. *Třetí odboj ČSR v letech 1948-1953*. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, 2014, 373 s. ISBN 978-80-7395-786-5.

VEBER, Václav a Jan BUREŠ. *Třetí odboj: kapitoly z dějin protikomunistické rezistence v Československu v padesátých letech 20. století*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, 335 s. ISBN 978-80-7380-306-3.

VILÍMEK, Tomáš a Oldřich TŮMA. *Projevy a podoby protirežimní rezistence v komunistickém Československu 1948-1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2018, 287 s. Česká společnost po roce 1945. ISBN 978-80-7285-214-7.

Za svobodu a demokracii. Praha: Evropské hnutí v České republice, sv. I., 1999, 333 s. ISBN 80-7184-794-1.

Za svobodu a demokracii. Hradec Králové: M. Vognar, sv. III., 2002, 400 s. ISBN 80-903024-6-7.

ZACHARIÁŠ, Jiří. *Soudní proces s tzv. ilegálním ústředím Junáka, aneb, Karel Průcha a spol (1952)*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2005, 271 s. Svědectví. ISBN 80-86621-12-X.

ZÍDEK, Petr. *Příběh herečky: dělnická prokurátorka Ludmila Brožová a její svět*. Praha: Dokořán, 2010, 263 s. ISBN 978-80-7363-259-5.

Studie, odborné články a kvalifikační práce

BOŠTÍK, Martin. František Ambrož Stříteský – poslední představený České provincie řádu piaristů. In: *Pomezí Čech, Moravy a Slezska*. Svazek 9 (2008), s. 93-113.

MACHALA, Jan. Retribuce a parlamentní volby 1946. In: *Paměť a dějiny. Revue pro studium totalitních režimů*. Roč. 7, č. 2 (2013), s. 39-51.

Nedvědický, Kamil. Právní pohled na III. odboj. In: *Securitas imperii / Praha : Ústav pro studium totalitních režimů Sv. 16/1*, (2010), s. 30-50.

KOHOUT, Miloslav. Únor 1948 a studenti gymnázia. In: *Lilie*. číslo 6 (16.března 1993).

KONOPÁSEK, Štěpán. *Spor o třetí odboj*. Praha 2013. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. Vedoucí práce PhDr. Ondřej Slačálek. 69 s.

KOKEŠ, Luboš. Vznik, vývoj a fungování Státní bezpečnosti na Pardubicku v letech 1945-1953. Pardubice 2019. Disertační práce. Univerzita Pardubice. Filozofická fakulta. Vedoucí práce doc. PhDr. Václav Veber (†), Mgr. Zbyněk Vydra, Ph.D. 317 s.

KŘEN, Jan. Dokumenty StB jako pramen poznání minulosti. In: *Soudobé dějiny*. č. 3-4 (2005), s. 708-733.

PULEC, Martin. Příspěvek k pozadí "pardubických procesů". Martin Pulec. In: *Securitas imperii: sborník k problematice bezpečnostních služeb. Sborník k problematice 50. let / Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu č. 12* (2005), s. 133-171.

ROKOSKÝ, Jaroslav. *Bratři František a Josef Bogatajovi – protikomunistický odboj na jižní Moravě*. In: *SecuritasImperii č. 16, roč. 01, Praha: Ústav pro studium totalitních režimů*, 2010, s. 88-133.

ROKOSKÝ, Jaroslav. Političtí vězni v Jáchymově (1949-1961). In: *Jáchymov: jeviště bouřlivého století/Praha: Ústav pro studium totalitních režimů*, 2018 s. 220-234.

ROKOSKÝ, Jaroslav. Osudy politických vězňů z Klatovska v komunistických kriminálech. In: *Třetí odboj na Klatovsku a Domažlicku: sborník příspěvků ze stejnojmenné konference/Klatovy: Město Klatovy*, 2015 s. 39-68.

RUPNIK, Jacques. Politika vyrovnávání s komunistickou minulostí. Česká zkušenost. In: *Soudobé dějiny* . č. 1 (2002), s. 9-26.

SOMMER, Vítězslav. Cesta ze slepé uličky "třetího odboje". Koncepty rezistence a studium socialistické diktatury v Československu. In: *Soudobé dějiny*. č. 1, (2012), s. 9-36.

ŠINDLÁŘ, Michal. *Československý svaz mládeže jako prostředek ideologického působení na mládež v Brně (1949-1953)*. Brno, 2017. 66 s. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta. Historický ústav. vedoucí práce Mgr. Denisa Nečasová, Ph.D. 66 s.

TOMEK, Prokop. Svazek StB jako historický pramen. In: *Soudobé dějiny*. č. 1, (2005), s. 208-214.

VEBER, Václav. Dvacet let. Historiografie třetího odboje na českých vysokých školách dvacet let po pádu komunismu. In: *Paměť a dějiny. Revue pro studium totalitních režimů*. č. 4, (2009), s. 114-117.

Internetové zdroje

Byli první, zrozeni ze sametu, Historie cs. Online. [cit. 2. 3. 2020]. URL: <<https://www.ceskatelevize.cz/porady/10150778447-historie-cs/219411058220027/>>.

KAISER, Daniel. Máme extrémně zpolitizovanou historii. S Jiřím Sukem o výkladu normalizace. In: *Echo24*. 20. 8. 2020. Online. [cit. 21. 8. 2020]. URL: <https://echo24.cz/a/SUhx/d/mameextremnezpolitizovanouhistoriisjirimsukemovykladunormalizace?fbclid=IwAR3Cij90KgNIXi8pntb4XfogeZOUgQB3tpsdUFp42XKKqnYyp__wdx3cf1>.

NĚMEČEK, Tomáš. Odboj, odpor a zákon o Mašíněch. In: *Lidové noviny*. 14. 8. 2010. Online. [cit. 17. 2. 2020]. URL: <https://www.lidovky.cz/noviny/odboj-odpor-a-zakon-o-masinech.A100814_000081_ln_noviny_sko>.

Preambule Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu Policie České republiky. Online. [cit. 21. 2. 2020]. URL: <<https://www.policie.cz/clanek/urad-dokumentace-a-vysetrovani-zlocinu-komunismu-679905.aspx>>.

Zákon č. 117/1852 Sb., Zákon o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění jej měnících a doplňujících ke dni 1.1.1927. Online. [cit. 22. 10. 2020]. URL: <<https://www.epravo.cz/vyhledavani-asp/?Id=17&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>>.

Zákon č. 48/1931 Sb., Zákon o trestním soudnictví nad mládeží. Online. [cit. 22. 10. 2020]. URL: <<https://www.noveaspi.sk/products/lawText/1/5202/0/2/zakon-c-48-1931-sb-o-trestnim-soudnictvi-nad-mladezi/zakon-c-48-1931-sb-o-trestnim-soudnictvi-nad-mladezi>>.

Zákon č. 231/1948 Sb., Zákon na ochranu lidově demokratické republiky. Online. [cit. 22. 10. 2020]. URL: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-231#hlava1>>.

Zákon č. 119/1990 Sb., Zákon o soudní rehabilitaci. Online. [cit. 17. 2. 2020]. URL: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1990-119>>.

Zákon č. 198/1993 Sb., Zákon o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu. Online. [cit. 17. 2. 2020]. URL: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-198>>.

Zákon č. 262/2011 Sb., Zákon o účastnících odboje a odporu proti komunismu. Online. [cit. 17. 2. 2020]. URL: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2011-262>>.

ZÍDEK, Petr. Chiméra třetího odboje. In: *Lidové noviny*. 18. 9. 2010. Online. [cit. 18. 2. 2020]. URL: <https://www.lidovky.cz/noviny/chimeratretihoodboje.A100918_000067_ln_noviny_sko>.

Prameny

Archivní prameny

Archiv bezpečnostních složek. Správa vyšetřování StB. arch. č. V-928 HK.

Archiv bezpečnostních složek. Fond 304. sing. 304-263-2.

Krajský soud v Hradci Králové. Rt. 82/90, Proces Stříteský a spol.

Národní archiv Praha. Fond státní správy z let 1945-1992. sp. zn. Ts I/VII 127/50, kart. 1, 2.

Národní archiv Praha. fond 05/11 neutříděno. svazek 33. archivní jednotka 214.

Národní archiv Praha. fond 05/11 neutříděno. svazek 33. archivní jednotka 215.

Regionální muzeum v Litomyšli. fond František Ambrož Stříteský. kart. 1.

Státní okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli. fond KSČ-OV. karton 17.

Státní okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli. fond ONV Litomyšl. karton 139.

Státní okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli. fond ONV Litomyšl. karton 241, Církevní oddělení 1949-1950.

Interview

Interview pro Paměť národa s Miloslavem Bulvou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Litomyšl 11.07.2008. Online. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/bulva-miloslav-1932>>.

Interview pro Paměť národa s Miloslavem Kohoutem, nar. 1930, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Litomyšl 08.08.2008. Online. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kohout-miloslav-1930>>.

Interview pro Paměť národa s Jiřím Kopřivou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Litomyšl 11.07.2008. Online. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kopriva-jiri-1932>>.

Interview pro Paměť národa s Miloslavem Matějkou, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Květná u Poličky 07.08.2008. Online. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/matejka-miroslav-1932>>.

Interview pro Paměť národa s Karlem Metyšem, nar. 1932, odsouzený v politickém procesu „Stříteský a spol.“ Praha 24.05.2008. Online. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/metys-karel-1932>>.

Interview pro Paměť národa s Josefem Špakem, nar. 1929, Oběť perzekuce církve v letech 1948-1989, Praha 29.7.2009. Online. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/spak-josef-1929>>.

Seznam zkratk

ABS: Archiv bezpečnostních složek

„ATA“: Krycí jméno Miloslava Kohouta, zároveň krycí jméno akce v interních materiálech Státní bezpečnosti

AV: Akční výbor

ČSR: Československá republika

JSČZ: Jednotný svaz českých zemědělců

KNV: Krajský národní výbor

KS KSČ: Krajský sekretariát Komunistické strany Československa

KSČ: Komunistická strana Československa

KV StB Pardubice: Krajské velitelství státní bezpečnosti Pardubice

ČSD: Československé dráhy

ČSM: Československý svaz mládeže

MNV: Místní národní výbor

NA: Národní archiv

ONV: Okresní národní výbor

OV KSČ: Okresní výbor Komunistické strany Československa

Sb: Sbírkky

SOkAS: Státní okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli

SSM: Slovenský svaz mládeže

StB: Státní bezpečnost

TNP: Tábory nucené práce

ÚDV: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu Policie České republiky

ÚV KSČ: Ústřední výbor Komunistické strany Československa

Přílohy

Seznam Příloh

Obr. 1 leták „Kolegové a Kolegyně!“

Zdroj: ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Příloha čísl. 1. k trestnímu oznámení akce „ATA“, leták „Kolegové a Kolegyně!“.

Obr. 2 leták „Občané Československé republiky.“

Zdroj: ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Příloha 2 „Akce ATA“, Leták „OBČANÉ ČESKOSLOVENSKE REPUBLIKY.“.

Obr. 3 fotografie zabavených věcí z procesu „Stříteský a spol.“

Zdroj: ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Trestní oznámení na akce „ATA“.

Obr. 4 fotografie Miloslava Kohouta

Zdroj: ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Příloha čísl. 1. k trestnímu oznámení akce „ATA“.

Obr. 5 fotografie Jiřího Mráze

Zdroj: ABS. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy. arch. č. V-928 HK, Příloha čísl. 1. k trestnímu oznámení akce „ATA“.

Obr. 6 fotografie Dagmar Rolečkové

Zdroj: Fotografie Dagmar Rolečkové. Online. [cit. 18.11.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kopriva-jiri-1932>>.

Obr. 7 fotografie Aleny Holomkové

Zdroj: Fotografie Aleny Holomkové. Online. [cit. 18.11.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/posltova-alena-1930>>.

Obr. 8 fotografie Miloslava Matějky

Zdroj: Fotografie Miloslava Matějky. Online. [cit. 18.11.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/matejka-miroslav-1932>>.

Obr. 9 fotografie Karla Metyše s přítelem Janem Pečem

Zdroj: Fotografie Karla Metyše. Online. [cit. 18.11.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/metys-karel-1932>>.

Obr. 10 fotografie Františka Stříteského po zatčení

Zdroj: Regionální muzeum v Litomyšli. fond František Ambrož Stříteský. kart. 1., Fotografie Františka Ambrože Stříteského po zatčení.

Obr. 11 vězeňská fotografie Františka Stříteského

Zdroj: Regionální muzeum v Litomyšli. fond František Ambrož Stříteský. kart. 1., Vězeňská fotografie Františka Ambrože Stříteského.

Obr. 12 vězeňská fotografie Františka Stříteského

Zdroj: Regionální muzeum v Litomyšli. fond František Ambrož Stříteský. kart. 1., Vězeňská fotografie Františka Ambrože Stříteského.

Obr. 13 fotografie Františka Stříteského

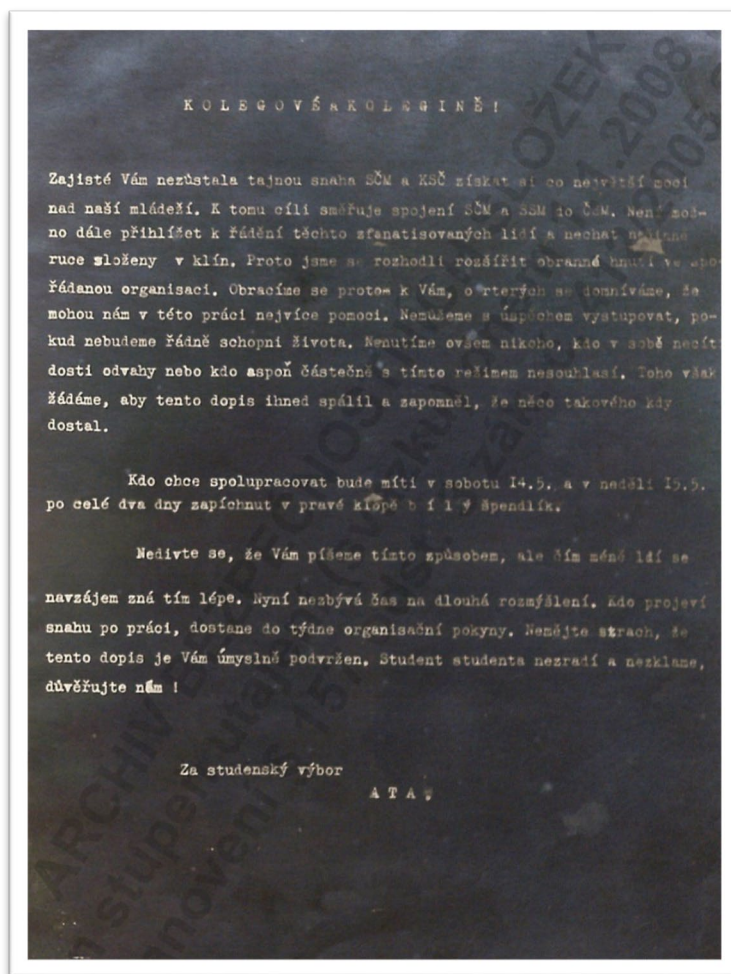
Zdroj: Regionální muzeum v Litomyšli. fond František Ambrož Stříteský. kart. 1., Fotografie Františka Ambrože Stříteského.

Obr. 14 fotografie Františka Stříteského

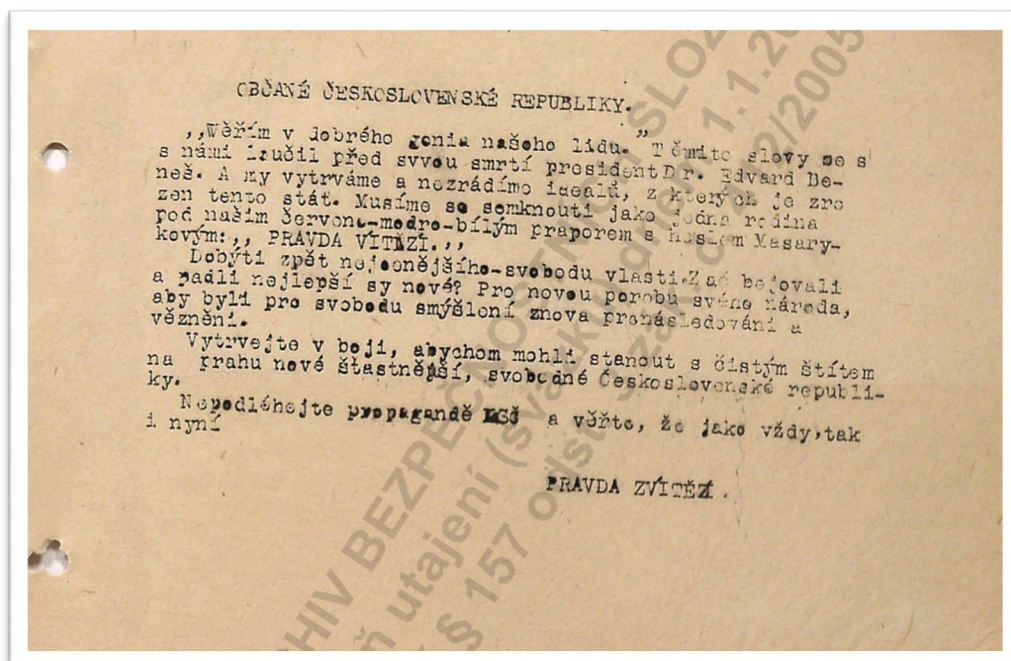
Zdroj: Regionální muzeum v Litomyšli. fond František Ambrož Stříteský. kart. 1., Fotografie Františka Ambrože Stříteského.

Obr. 15 fotografie Jiřího Kopřivy

Zdroj: Fotografie Jiřího Kopřivy. Online. [cit. 18.11.2020]. URL: <<https://www.pametnaroda.cz/cs/kopriva-jiri-1932>>.

Obr. 1 leták „Kolegové a Kolegyně!“

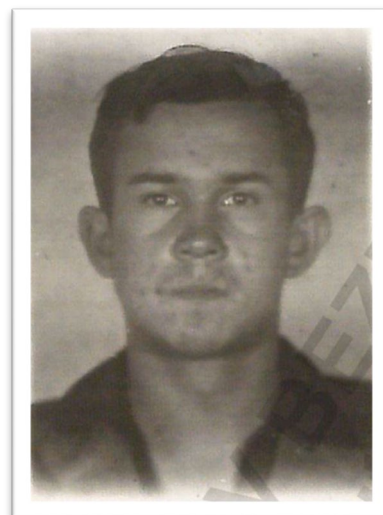
Obr. 2 leták „Občané československé republiky.“

Obr. 3 Zabavené věci z procesu „Stříteský a spol.“

Obr. 4 Miloslav Kohout

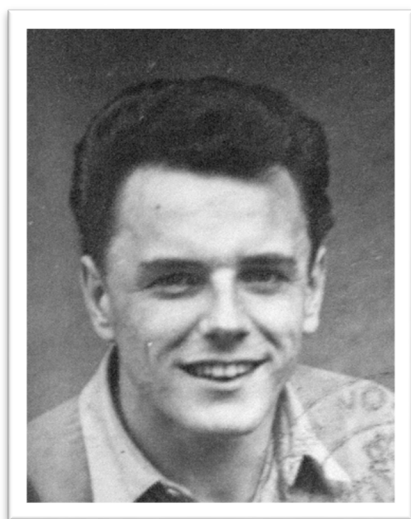
Obr. 5 Jiří Mráz

Obr. 6 Dagmar Rolečková

Obr. 7 Alena Holomková

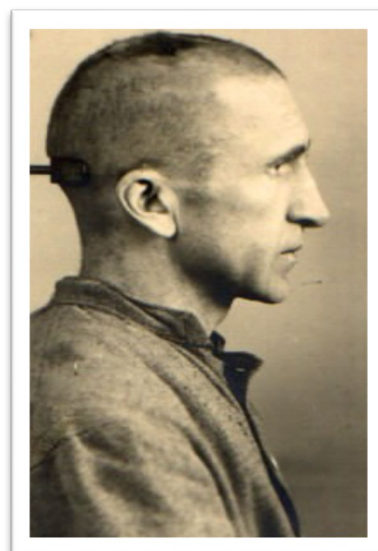
Obr. 8 Miloslav Matějka

Obr. 9 Karel Metyš s Janem Peclm

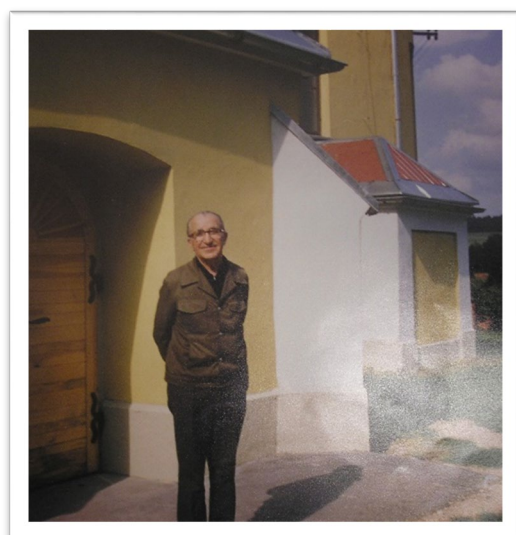
Obr. 10 František Stříteský po zatčení

Obr. 11 vězeňská fotografie Františka Stříteského

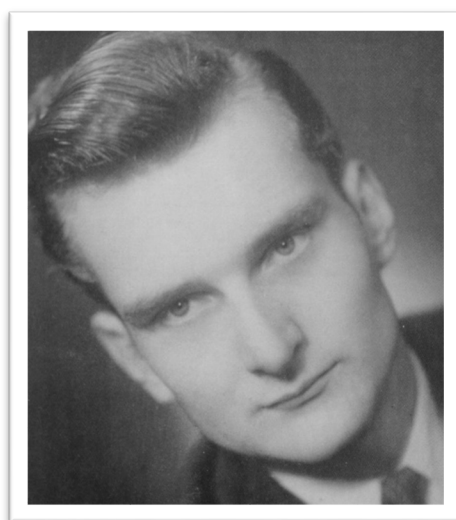
Obr. 12 vězeňská fotografie Františka Stříteského

Obr. 13 František Stříteský

Obr. 14 František Stříteský

Obr. 15 Jiří Kopřiva